

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ABD – EL – AAL MAHMOUD EL SHAWADFY

ΕΛΛΗΝΟΑΙΓΥΠΤΙΑΚΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟ 19^ο ΚΑΙ ΣΤΙΣ
ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^οΥ ΑΙΩΝΑ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2009

ABD – EL – AAL MAHMOUD EL SHAWADFY

ΕΛΛΗΝΟΑΙΓΥΠΤΙΑΚΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟ 19^ο ΚΑΙ ΣΤΙΣ
ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^οΥ ΑΙΩΝΑ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΓΓΕ – ΛΕΚΚΑ ΠΟΛΥΞΕΝΗ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΛΔΡΥΜΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΜΑΡΥΛΛΙΣ, ΛΕΚΤΟΡΑΣ
ΡΑΠΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΛΕΚΤΟΡΑΣ
ΤΡΙΑΝΤΟΥ – ΚΑΨΩΜΕΝΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Εγκρίθηκε στη συνεδρία αριθμ. -----/----- του Τμήματος
Νηπιαγωγών.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Νηπιαγωγών, της
Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν
υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

(Ν. 5343/32 άρθρο 202 § 2)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελληνική Ιστορία, η Παιδεία και γενικότερα ο Ελληνικός Πολιτισμός ήταν πάντοτε μέσα στα ενδιαφέροντά μου από τα παιδικά μου χρόνια. Τόσο στο σχολείο όσο και στην καθημερινή ζωή η συναναστροφή μου με τους Έλληνες που ζούσαν μόνιμα στην πατρίδα μου ήταν διαρκής, γόνιμη και όπως αποδείχτηκε λίγα χρόνια αργότερα καθοριστική. Επέλεξα χωρίς δισταγμό τις κλασικές σπουδές, τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά και ειδικεύτηκα στην ανάγνωση, στην έρευνα και τη μελέτη των ελληνικών παπύρων που είχαν διασωθεί στην πατρίδα μου. Η παπυρολογία, ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της αιγυπτιακής φιλολογίας συνδυάστηκε με την αρχαία ελληνική σκέψη.

Από εκεί ξεκίνησα τις έρευνες και τις μελέτες σχετικά με την παρουσία των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Οι συχνές επισκέψεις μου στα ελληνικά μουσεία, τα αρχεία και τις βιβλιοθήκες στο Κάιρο, στην Αλεξάνδρεια και στο Σινά κατηύθυναν τις έρευνές μου και τις περιόρισαν στον 19^ο και τον 20^ο αι. Θεώρησα αναγκαίο να επισκεφθώ την Ελλάδα γεγονός που έδωσε νέες προοπτικές στις αναζητήσεις μου. Η Αθήνα ήταν πάντα φιλόξενη και τα αρχεία και οι βιβλιοθήκες της έδιναν ικανοποιητικές απαντήσεις στα ερωτήματα και τις υποθέσεις της έρευνας. Πολύ νωρίς μου γεννήθηκε η σκέψη να ασχοληθώ με κάτι γενικό και να ενδιαφερθώ για τις πολιτιστικές σχέσεις των Αιγυπτίων και των Ελλήνων της Αιγύπτου στη μακρά διάρκεια της Ιστορίας. Αυτή η περιδιάβαση ήταν πράγματι δελεαστική αλλά απαιτούσε ανεξάντλητο διαθέσιμο χρόνο,

πολλές και ποικίλες δυνατότητες και ειδικές γνώσεις και ικανότητες τις οποίες, όσο και αν το ήθελα, δεν θα μπορούσα να αποκτήσω. Έτσι περιορίστηκα στην έρευνα και τη μελέτη της πολιτιστικής ζωής των Ελλήνων της Αιγύπτου τον 19^ο και τον 20^ο αι.

Από τα φοιτητικά μου χρόνια στο Πανεπιστήμιο του Κάιρου και από τότε αδιάλειπτα συμμετείχα σχεδόν σε όλα τα Συνέδρια που γίνονταν στις δύο μεγάλες πόλεις της Νειλοχώρας, όπου έδρασε το ελληνικό στοιχείο και συνεχίζει να δρα χωρίς διακοπή από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ως Αιγύπτιος αισθανόμουν μεγάλη συγκίνηση και ικανοποίηση όταν μου ζητούσαν να βοηθήσω στην επιτυχή διεξαγωγή των εργασιών αυτών των επιστημονικών Συμποσίων και Συνεδρίων. Έτσι γνώρισα τον Κωστή Μοσκόφ και τους συνεργάτες του που ως μορφωτικός ακόλουθος της Ελλάδας στην Αίγυπτο πρώτος αυτός διοργάνωσε τα αρχαιολογικά συνέδρια και τα «Καβάφεια» και παράλληλα οραματίστηκε με τους σύνεδρους επιστήμονες την ίδρυση του πρώτου ελληνοαιγυπτιακού Πανεπιστημίου στην Αλεξάνδρεια, όραμα που δεν πραγματοποιήθηκε και παραμένει ζωντανό, επίκαιρο και θέλω να πιστεύω επιθυμητό και από τις δύο πλευρές και, κατά την ταπεινή μου γνώμη, αναγκαίο και απολύτως υλοποιήσιμο.

Η επικοινωνία με τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στο Κάιρο και στην Αλεξάνδρεια κατά τη διάρκεια των ελληνοαιγυπτιακών συνεδρίων που ανέφερα συνεχίστηκε και στην Ελλάδα και μάλιστα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, όπου έγινα δεκτός στη Φιλοσοφική Σχολή προκειμένου να εκπονήσω Διδακτορική Διατριβή με θέμα: **«Ελληνοαιγυπτιακές πνευματικές σχέσεις στο 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με βάση τις αρχειακές πηγές».**

Μετά από λίγο καιρό μετέφερα τη Διατριβή μου στη Σχολή Επιστημών Αγωγής του ίδιου Πανεπιστημίου με επιβλέποντα καθηγητή

τον κ. Απόστολο Γ. Παπαϊωάννου και μέλη τους καθηγητές κ.κ. Τζένη Παγγέ και Σπυρίδωνα Πανταζή.

Αυτές τις ώρες η σκέψη μου πηγαίνει στον Κωστή Μοσκόφ στον άνθρωπο που αγάπησε την πατρίδα μου ανιδιοτελώς και με πάθος. Μου αποκάλυψε έναν κόσμο τον οποίο χωρίς την πολύτιμη βοήθειά του δεν θα γνώριζα ποτέ. Ευχαριστίες οφείλω στους καθηγητές μου του Φιλολογικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κ.κ. Σόνια Ιλίνσκαγια και Ερατοσθένη Καψωμένο, γιατί κατηύθυναν τις έρευνές μου στο έργο του μεγάλου διανοητή ποιητή Κωνσταντίνου Καβάφη, που αφιέρωσε το έργο του στην Αίγυπτο και στην Ελλάδα. Η Τριμελής Επιτροπή της Διατριβής μου, οι καθηγητές που ανέφερα της Σχολής Επιστημών Αγωγής, ανέλαβε το όντως μεγάλο βάρος της παρακολούθησης των ερευνών και των μελετών μου. Τους ευχαριστώ όλους de profundis. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον κ. Απόστολο Γ. Παπαϊωάννου τον οποίο μου σύστησε ο Μοσκόφ στο Κάιρο σε ένα διάλειμμα ενός Καβαφικού Συνεδρίου. Στην αποφασιστική εκείνη συνάντηση ήταν παρών και ο τότε πρότανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χρήστος Μασαλάς. Στους δύο άνδρες εκφράζω και από τη θέση αυτή την ευγνωμοσύνη μου.

Το ταξίδι είναι αλήθεια κράτησε αρκετά χρόνια.

Αλλά ... « σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη

να εύχεται να 'ναι μακρύς ο δρόμος

η Ιθάκη μ' έδωσε το ωραίο ταξίδι

χωρίς αυτήν δεν θα 'βγαινα στο δρόμο

δεν τη βρήκα φτωχική, η Ιθάκη δε με γέλασε...»

Ευχαριστώ, ακόμη, τα άλλα τέσσερα μέλη της επταμελούς Επιτροπής, την Πρόεδρο του Τμήματος Καθηγήτρια κ. Μαρία Καλδρουμίδου, την Επίκουρη Καθηγήτρια κ. Ιφιγένεια Τριάντου –

Καψωμένου και τη Λέκτορα κ. Αμαρυλλίδα Στεργίου, γιατί πρόθυμα δέχτηκαν να συντρέξουν τις έρευνες και τις μελέτες μου. Άφησα τελευταίο τον κ. Δημήτρη Ράπτη Λέκτορα του ιδίου Τμήματος. Η συχνή επικοινωνία που είχα μαζί του διά ζώσης και τηλεφωνική, έλυne πολλά προβλήματα που ανέκυπταν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας. Η επαφή αυτή βελτίωσε σε πολύ σημαντικό βαθμό τα ελληνικά μου και όχι μόνο.

Οι ευχαριστίες μου στρέφονται, επίσης, προς το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, προς όλους εκείνους που με βοήθησαν, ο καθένας με τον τρόπο του, προκειμένου να λύσω πρακτικά προβλήματα της καθημερινής ζωής, αυτά που αντιμετωπίζει κάθε ξένος σε ξένη χώρα, ειδικά μάλιστα όταν δεν είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οφείλω, ακόμη, πάρα πολλά σε πολλούς, στους Έλληνες υπαλλήλους των δημόσιων και ιδιωτικών Ιδρυμάτων, των Αρχείων και των Βιβλιοθηκών τόσο στην Αίγυπτο όσο και στην Ελλάδα. Από τους πολλούς συνεργάτες, συναδέλφους και φίλους ομοεθνείς μου θέλω να ξεχωρίσω δύο τουλάχιστον που ως την τελευταία στιγμή στάθηκαν στο πλευρό μου και με ενεθάρρυναν. Τον καθηγητή Ελ Σαηέδ Ομάρ και την καθηγήτρια Αλέια Χάναφι, γιατί μέσω αυτών τους θυμάμαι και τους ευχαριστώ όλους.

Ασφαλώς, οι οποιεσδήποτε αβλεψίες και παραλείψεις που υπάρχουν στη Διατριβή μου βαρύνουν αποκλειστικά εμένα.

Abd-el-Aal Mahmoud El Shawadfy

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε ιστορική μελέτη προϋποθέτει, πριν απ' όλα, τον προσδιορισμό των χρονικών ορίων στα οποία αναφέρεται. Η συστηματική προσέγγιση του υπό μελέτη αντικειμένου επικεντρώνεται κυρίως στο χρονικό διάστημα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Αντικείμενο μελέτης αποτελούν κυρίως οι Ελληνικές παροικιακές εστίες που δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν, όπως οι Ελληνικές Κοινότητες της Αιγύπτου και οι διάφορες επιστημονικές και καλλιτεχνικές ενώσεις και στις δραστηριότητες που ανέπτυξαν.

Οι πηγές ταυτόχρονα αποτελούν μαρτυρίες με πολλές αναφορές σε πρόσωπα που είχαν καθοριστική επιρροή στην ανάπτυξη και καθιέρωση των Ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων την συγκεκριμένη περίοδο. Στόχος της εργασίας, είναι η ανάδειξη των Ελληνοαιγυπτιακών πνευματικών σχέσεων μέσα από τις βιβλιογραφικές μαρτυρίες, σπάνιες ειδήσεις και πληροφορίες ανέκδοτα τεκμήρια - αρχειακές πηγές. Η όλη μελέτη ακτινώνεται σε οκτώ θεματικές ενότητες – μέρη:

Στο πρώτο μέρος τίθεται το ιστορικό πλαίσιο της πορείας του Ελληνισμού στην Αίγυπτο από την αρχαιότητα ως τα νεότερα χρόνια και αναδεικνύει την πορεία των Ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων στον χρόνο. Γίνεται εκτενής έρευνα για τις Ελληνικές Κοινότητες της Αιγύπτου, τις διοικητικές δομές τους, την επιρροή και την επίδραση που ασκούσαν τόσο στο Αιγυπτιακό κράτος όσο και στον Ελληνισμό, μέσα από τις ποικίλες δραστηριότητές τους. Εκτός των άλλων, υπογραμμίζει τις συνθήκες

εκείνες που βοήθησαν στην περαιτέρω ανάπτυξη των Ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων και την πρόοδο του Ελληνισμού στην Αίγυπτο.

Καθοριστικό ρόλο τόσο στην ευημερία του παροικιακού Ελληνισμού όσο και στην ενδυνάμωση των Ελληνοαιγυπτιακών δεσμών διαδραμάτισε η Ελληνική Κοινότητα της Αλεξάνδρειας. Παρέχεται μια εμπειριστατωμένη εικόνα για την επίδραση στην πνευματική και κοινωνικοοικονομική κατάσταση των Ελλήνων και των Αιγυπτίων υπηκόων.

Επιπλέον, αναφέρονται οι Ευεργέτες της Κοινότητας της Αλεξάνδρειας, με βιογραφικά στοιχεία για τους σημαντικότερους Αιγυπτιώτες Έλληνες, ανάλογα με την προσφορά τους.

Στο δεύτερο μέρος ερευνώνται και καταγράφονται κάθε είδους σύλλογοι, ενώσεις, αδελφότητες και οργανώσεις που δημιουργήθηκαν από Έλληνες της Αιγύπτου. Αναλυτικότερα, γίνεται ανασκόπηση της δημιουργίας, της πορείας και των δράσεων των αδελφοτήτων, των αθλητικών σωματείων και των ομάδων προσκόπων, των διαφόρων ελληνικών λεσχών, των μουσικών, καλλιτεχνικών και πνευματικών σωματείων αλλά και των πατριωτικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων. Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία, στους σκοπούς και στις δράσεις τους και καταδεικνύεται η προσφορά τους στην ισχυροποίηση των Ελληνοαιγυπτιακών δεσμών.

Στο τρίτο μέρος γίνεται εκτενής αναφορά στον θεσμό του Πατριαρχείου και της πνευματικής του κληρονομιάς. Παρατίθεται μικρή ιστορική αναδρομή από τη δημιουργία της Εκκλησίας της Αλεξάνδρειας ως την ανάδειξή της ως κοιτίδα του Ελληνισμού στην Αίγυπτο. Σε ειδικό κεφάλαιο παρουσιάζεται η πορεία του Πατριαρχείου στον χρόνο

σύμφωνα με την εξέλιξη και την πορεία του Χριστιανισμού στην Αίγυπτο ως την τελική καθιέρωση του μουσουλμανισμού. Αναφέρονται, συνοπτικά, όλοι οι Πατριάρχες από τον 19^ο αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου}, η δράση τους και η κληρονομιά που άφησαν στον Αιγυπτιώτη Ελληνισμό και στον Αιγυπτιακό λαό. Αναφέρονται, επίσης, τα εκκλησιαστικά ιδρύματα, οι ναοί και τα μοναστήρια της Αιγύπτου, ιδιαίτερα στην περιφέρεια της Αλεξάνδρειας, και η ιστορία τους.

Στο τέταρτο μέρος παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Ελληνισμού της Αιγύπτου, μια από τις σημαντικότερες δράσεις του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, η οποία διαρκεί ως σήμερα. Αναλύονται οι δομές του εκπαιδευτικού συστήματος, τα ειδικά σχολεία που δημιουργήθηκαν, ο τρόπος διοίκησής τους, οι όροι φοίτησης σε αυτά, οι κανονισμοί τους και οι σκοποί τους.

Το πέμπτο μέρος αναφέρεται στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, όχι τόσο της Αιγυπτιακής κρατικής μέριμνας αλλά στην περίθαλψη που προσέφεραν οι Ελληνικοί κοινωφελείς οργανισμοί και κυρίως η Ελληνική Κοινότητα της Αλεξάνδρειας. Γίνεται εκτενής ιστορική αναδρομή από τα «οσπιτάλια» του μοναστηριού του Αγίου Σάββα, στο πρώτο Ελληνικό νοσοκομείο με την ονομασία «Νοσοκομείο των Γραικών», στο νοσοκομείο «Άγιος Σωφρόνιος» και τέλος στο μεγαλύτερο επίτευγμα του ελληνισμού σε αυτό τον τομέα, το «Κοτσίκειο Νοσοκομείο».

Το έκτο μέρος παρέχει την ευρύτερη ανθρωπιστική και φιλανθρωπική δράση του ελληνισμού στην Αίγυπτο. Σε αυτή την ενότητα, ερευνάται η ανάπτυξη κοινωφελών ιδρυμάτων με σκοπό την φροντίδα των απόρων, των ηλικιωμένων, των παιδιών, και των αδύναμων. Τέλος, αναδεικνύεται η ευρύτερη ανθρωπιστική και

φιλανθρωπική δράση του ελληνισμού στην Αίγυπτο, ως δείκτης της ποιότητας των Ελληνοαιγυπτιακών πνευματικών σχέσεων. Η σύνδεση της ανθρωπιστικής δράσης με την πνευματική δραστηριότητα, είναι αναπόφευκτη, εφόσον η βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών διαβίωσης δίνει ιδιαίτερη ώθηση στην ανάπτυξη του πνεύματος.

Στο ίδιο μέρος παρουσιάζεται η Επιστημονική κίνηση και η προσφορά των Ελλήνων της Αιγύπτου. Παρουσιάζονται οι βασικότερες επιστημονικές δράσεις τη χρονική περίοδο και οι Έλληνες που διέπρεψαν στους διάφορους επιστημονικούς τομείς.

Στο έβδομο μέρος περιλαμβάνεται η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Το μέρος αυτό είναι αφιερωμένο στις καλές τέχνες και στην προσφορά των Ελλήνων σε αυτές. Γίνεται λόγος για τη μουσική, τη ζωγραφική, το θέατρο, την ποίηση, τη λογοτεχνία και την κριτική. Σε κάθε τομέα, παρουσιάζονται οι καλλιτέχνες που επηρέασαν τα καλλιτεχνικά δρώμενα της εποχής και δίνεται ιδιαίτερο βάρος σε μεγάλους δημιουργούς και εκφραστές της τέχνης, όπως ο Καβάφης και ο Τσίρκας, που η προσφορά τους επηρεάζει ακόμα και σήμερα την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή. Παρουσιάζονται, επίσης, τα σημαντικότερα έργα όχι μόνο από άποψη ποιότητας και καλλιτεχνικής αξίας αλλά και συμβολικά όπως για παράδειγμα τα πρώτα έργα των Ελλήνων στη Αλεξάνδρεια.

Το όγδοο και τελευταίο μέρος της διατριβής είναι αφιερωμένο στην εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων στην Αίγυπτο και καταγράφονται τα σημαντικότερα «εφήμερα» έντυπα, όπως τα διάφορα περιοδικά που κυκλοφόρησαν, οι εφημερίδες και τα σατιρικά έντυπα και γίνεται

ιδιαίτερη αναφορά, στις βιβλιοθήκες, τα βιβλιοπωλεία και στα τυπογραφεία.

Συμπερασματικά, αναδεικνύεται η συμβολή του Ελληνικού πνεύματος και στοιχείου στην πολιτιστική ανάπτυξη της Αιγύπτου, καθώς και στην κοινωνική, οικονομική και πνευματική ευημερία τόσο του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού όσο και των ιθαγενών Αιγυπτίων.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Η Αίγυπτος του Μωχάμετ Άλη άρχισε να υποδέχεται συστηματικά τους Έλληνες αμέσως μετά το 1830. Μεταξύ των πρώτων που καταφθάνουν στο Κάιρο είναι ο Νικόλαος Στουρνάρας και ο Μιχαήλ Τσιτίσας εκ Μετσόβου και ιδρύουν το 1843 επισήμως την ιστορική Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας. Λίγα χρόνια αργότερα θα καλέσουν τον ανιψιό τους Γεώργιο Αβέρωφ ο οποίος θα δώσει νέα πνοή στην Κοινότητα, πρωτόγνωρη δυναμική στους Έλληνες της Αιγύπτου και θα καθορίζει μετά το θάνατό του το 1899 τις τύχες του ελληνικού βασιλείου τουλάχιστον ως το 1950 με την παρουσία του την οποία προσέφερε άπασα στο ελληνικό Δημόσιο.

Τα αρχεία των δύο μεγάλων κοινοτήτων της Αιγύπτου, Καΐρου και Αλεξανδρείας, το αρχείο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, το αρχείο και η βιβλιοθήκη της Μονής της Αγίας Αικατερίνης στο Όρος Σινά ήταν τα πρώτα ιδρύματα που έπρεπε να επισκεφτώ, να ερευνήσω και να συμβουλευτώ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος του αρχείου της ελληνικής κοινότητας Αλεξανδρείας μεταφέρθηκε στο Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο που στεγάζεται στην Αθήνα. Πρέπει να τονίσω ότι η ταξινόμηση των αρχειακών συλλογών που μεταφέρθηκαν έγινε χρονολογικά και όπως το απαιτούν οι σύγχρονες μέθοδοι, προκειμένου να διασωθούν οι καθημερινές δράσεις όλων των συλλογικών οργάνων της ιστορικής κοινότητας.

Είναι ευνόητο ότι η διατριβή αυτή δεν θα ερχόταν στην επιφάνεια αν οι κάτοχοι των αρχείων αυτών δεν μου επέτρεπαν όχι απλώς την είσοδό μου σε αυτές, αλλά την έρευνα και τη μελέτη σε συνδυασμό με την παροχή διευκολύνσεων. Ατυχώς δεν μπορώ να υποστηρίξω το αυτό για τις αντίστοιχες, αναλογιών τηρουμένων, κρατικές υπηρεσίες της ιδιαίτερης πατρίδας μου.

Οι έρευνές μου στο Ιστορικό και Διπλωματικό αρχείο στο ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών στράφηκαν προς τη μελέτη αρχικά της υπηρεσιακής αλληλογραφίας Ελλάδας και Αιγύπτου σε επίπεδο πρεσβειών και έπειτα στην αλληλογραφία των υπηρεσιακών παραγόντων του ΥΠ.ΕΞ. προς τις διοικήσεις των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου και του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας.

Βέβαια οι έρευνές μου συνάντησαν το αξεπέραστο εμπόδιο ενός πλουσιοτάτου αταξινόμητου αρχείου στο ΥΠ.ΕΞ., πράγμα που καθυστέρησε τα αποτελέσματα των ερευνών. Δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι η διαχείριση αυτού του αταξινόμητου αρχειακού υλικού ήταν πάντοτε αποτελεσματική. Τις πιο πολλές φορές βασίστηκα σε δεδομένα και έλαβα υπόψη τη γνωστή απαραβίαστη αρχή ότι «η ιστορική αλήθεια είναι μία».

Χωρίς ωστόσο να είμαι ιστοριοδίφης υποχρεώθηκα να αναζητήσω και να συγκεντρώσω πρωτογενές αρχειακό υλικό, προκειμένου να απαντήσω στα γνωστά ερωτήματα: τι έγινε, πότε, πού, πώς και γιατί. Κατέβαλα κάθε δυνατή προσπάθεια να επαληθεύσω την αξία των γεγονότων, προκειμένου να επιβεβαιώσω τους σκοπούς που είχα θέσει από την αρχή ακόμα και τις υποθέσεις αυτής της έρευνας. Δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι κάθε υπόθεσή μου επαληθεύτηκε.

Για άλλη μια φορά αναδείχτηκε η ανυπολόγιστη αξία που έχει για την Ιστορία ο θησαυρός από το ένα μέρος των κρατικών αρχείων και από την άλλη ο πλούτος των αρχείων των Κοινοτήτων, των Συλλόγων, των

Σωματείων ακόμη και των Ιδιωτικών και Οικογενειακών. Δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι εξήντησα την έρευνα και τη μελέτη τους.

Βέβαια η πρόσβαση δεν είναι πάντοτε εύκολη σε αυτά, αλλά οφείλω να επισημάνω το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες τους αντιμετώπισαν τις αναζητήσεις μου με μεγάλη κατανόηση, γιατί δεν είναι πάντα δυνατό να αντιγράψει κανείς με μεγάλη ευκολία Ιδιωτικά αρχεία.

Η άλλη παράμετρος έχει να κάνει με τις δυνατότητες ερμηνείας των πάσης φύσεως κειμένων. Αρχικά έπρεπε να κατανοήσω το κείμενο και ταυτόχρονα να το εντάξω στις συγκεκριμένες δράσεις της καθημερινής ζωής. Ίσως πρέπει να σημειώσω ότι πράγματι από το 1889 οι κάθε είδους μαρτυρίες είναι περισσότερο αναγνώσιμες και κατανοητές για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, που δεν είναι σκόπιμο εδώ να παρουσιάσω¹. Έπρεπε να αντιμετωπίσω με πολλή προσοχή τα κείμενα και να αντλήσω τις πληροφορίες, να αντιληφθώ τα μηνύματά τους και να προσπαθήσω να επισημάνω τις τυχόν μεταφορικές ή συμβολικές προεκτάσεις τους.

Κινήθηκα σε όλα σχεδόν τα επίπεδα των κοινωνικών δραστηριοτήτων. Οι Ελληνικές Εστίες στην Αίγυπτο ήταν οργανωμένες με ένα ιδιότυπο σύστημα. Είχαν οράματα και στόχους όπως αποδεικνύονταν από τους ποικίλους θεσμούς, που λειτουργούσαν μέσα σε αυτές όπως ήταν τα Σχολεία, τα Σωματεία, τα Ινστιτούτα, οι Όμιλοι, οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι, τα Νοσοκομεία, οι Τράπεζες, οι Βιοτεχνίες, οι Εφημερίδες, τα Περιοδικά, τα Θέατρα. Δεν μπορώ να υποστηρίξω ότι η ιστορική, κοινωνιολογική ανάλυσή μου είχε τα αποτελέσματα που επιθυμούσα. Μπορώ όμως να ισχυριστώ ότι στις ειδικές και γενικές περιγραφές μου εφήρμοσα τη μέθοδο της ερμηνευτικής ανάγνωσης. Τα ερμηνευτικά

¹ Ακολούθησα σχεδόν κατά γράμμα τις απόψεις και τις οδηγίες που καταγράφονται στην επτάτομη σειρά «Ιστορία και Μέθοδοί της», μετάφραση από τα γαλλικά, Αθήνα 1988 (Μ.Ι.Ε.Τ.). Για τις απόψεις που εκθέτω βλ. τόμ. Β' , τεύχ. 3, σ. 55 κ.ε.

ερωτήματα που ανέφερα, δεν τολμώ να τα ονομάσω, ερευνητικά , μου έδωσαν αρκετές απαντήσεις. Από την επεξεργασία τους προέκυψαν πολύτιμα συμπεράσματα για μένα και για τους ομοεθνείς μου, γιατί αποδείχτηκε μέσα από συγκροτημένες και αδιάσειστες μαρτυρίες ότι οι σχέσεις των δύο λαών «παλαιόθεν και ως τώρα» ήταν φιλικές, δημιουργικές, σχέσεις συνεργασίας και ειρήνης.

Abd-el-Aal Mahmoud El Shawadfy

Μέρος Α΄

Ο Ελληνισμός στην Αίγυπτο.

Κεφάλαιο I. Ιστορική πορεία του Ελληνισμού στην Αίγυπτο.

Οι σχέσεις που δημιουργήθηκαν ανάμεσα στους Έλληνες και τους Αιγυπτίους έχουν την αρχή τους στους αρχαίους χρόνους, όπως μαρτυρούν οι πηγές². Οι πρώτοι που εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο μόνιμα ήταν οι Μιλήσιοι οι οποίοι, σύμφωνα με τις πληροφορίες του Ηρόδοτου, ήταν αυτοί που βοήθησαν στην αποκατάσταση της πολιτικής ισορροπίας στην Αίγυπτο και στην εμπορική της ανάπτυξη³. Στα χρόνια που ακολούθησαν πολλοί Έλληνες στρατολογήθηκαν ως μισθοφόροι στα στρατεύματα των εκάστοτε Φαραώ με αποτέλεσμα σταδιακά να αυξηθούν σε αριθμό και να ιδρυσουν⁴ νέες πόλεις όπως τη Δάφνη, Ναύκρατη κλπ. Γρήγορα οι πόλεις αυτές ανέπτυξαν όχι μόνο το εμπόριο αλλά και τα γράμματα και τις τέχνες, ώστε προκαλούσαν το ενδιαφέρον και τις επισκέπτονταν πολλοί σπουδαίοι άντρες, όπως ο Αλκαίος, ο Σόλων, ο Θαλής και αργότερα ο Πλάτων. Οι Έλληνες αποκτούσαν γνώσεις και μεθόδους τις οποίες μετέδιδαν και σε άλλους λαούς⁵. Με την περσική κυριαρχία στην Αίγυπτο ο αριθμός των Ελλήνων αυξήθηκε ακόμα περισσότερο και οι σχέσεις τους με τους Αιγυπτίους έγιναν ακόμη στενότερες.

² Βλ. Ομήρου Οδύσσεια δ 83, 355 § 246, 257, 258, ε 448. – D. Malbet, *Les premiers établissements des Grecs en Egypte (VIIe et Vie siècles)* 1ος τόμος. εν τη Συλλογή των Υπομνημάτων των δημοσιευθέντων υπό των μελών της Γαλλικής Αρχαιολογικής Αποστολής εν Καΐρω, Παρίσιοι 1893, 4, 5, 12 κ'15 – Αθανάσιος Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, Τόμος πρώτος, Ιστορία του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού από το 1798 μέχρι το 1927*, Αλεξάνδρεια, Εκδοτική Εταιρεία "Γράμματα", Αθήνα 1928.

³ Βλ. Ηρόδοτου Μούσαι, βιβλίον II, Ευτέρπη 147.

⁴ Βλ. D. Malbet, *Les premiers établissements des Grecs en Egypte*, ό. π. σελ. 143 – 144.

⁵ Βλ. D. Malbet, ό.π. σ. 364.

Η Αίγυπτος απελευθερώθηκε από τους Πέρσες με την εμφάνιση του Αλεξάνδρου, ο οποίος αφενός την κατέκτησε, αφετέρου της εξασφάλισε όλα τα προνόμια που είχαν πριν οι βασιλείς της. Ίδρυσε την Αλεξάνδρεια που μαζί με τη Ναύκρατη και την Πτολεμαΐδα αποτέλεσαν τα άστεα στα οποία οι βασιλείς θα επιτρέψουν να έχουν θεσμούς αληθινών ανεξάρτητων πόλεων⁶. Το ελληνικό πνεύμα έφερε την οργανωτική τάξη και ο ελληνικός πολιτισμός έθεσε έτσι τη σφραγίδα του⁷. Εξάλλου, η ελληνική γλώσσα καθιερώθηκε στη διοίκηση⁸ και οι Αιγύπτιοι προτίμησαν την ελληνική παιδεία και διέδωσαν τον ελληνικό πολιτισμό μέσα από τον γεωγραφικό αποικισμό. Η συρροή των Ελλήνων στην Αίγυπτο αυξάνεται συνεχώς και φτάνει στο αποκορύφωμά της τα χρόνια των Πτολεμαίων.

Παρόλη τη διείσδυση των Ελλήνων σε όλες τις μορφές του αιγυπτιακού βίου η Αίγυπτος πάντα έβλεπε με ανοχή την ξένη κυριαρχία. Η ναυμαχία στο Άκτιο θα επισφραγίσει την πτώση του πτολεμαϊκού βασιλείου και η Αίγυπτος θα καταστεί ρωμαϊκή επαρχία, στην οποία οι Ρωμαίοι θα επιβάλλουν ειδική οργάνωση⁹, με συνέπειες και για τους Έλληνες. Ήδη, ο πληθυσμός των Ελλήνων αρχίζει σιγά-σιγά, να περιορίζεται και να μειώνεται ακόμη και στην Αλεξάνδρεια.

Ο Χριστιανισμός εγκαθιδρύθηκε νωρίς στην Αίγυπτο και ο πατριαρχικός θρόνος λαμπρύνθηκε από άντρες με ανώτατη μόρφωση και μεγαλύτερη ισχύ από αυτή που διέθετε ο πολιτικός διοικητής¹⁰. Η νέα

⁶ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 39 κ. εξ.

⁷ Βλ. P. Jouguet, L' Imperialisme macedonien et l' hellenisation de l' Orient, τομ. 1., εν τη συλλογή Bibliothéque de Synthése Historique, Paris 1926, σελ. 99.

⁸ Ο.π., P. Jouguet, σσ. 375 – 376.

⁹ Βλ. L. Reynier, De l' Egypte sous la domination des Romains, 1ος τόμ. Paris 1807, σσ. 79-80.

¹⁰ Βλ. E. L. Butcher, The story of the church of Egypt, 2 τόμοι, Λονδίνο 1897 – Jean Maspero, Histoire des Patriarches d' Alexandrie, depuis la mort de l' empereur Anastase jusqu' à la

θρησκεία, αντί να συσφίξει περισσότερο Έλληνες και Αιγυπτίους, έγινε η αιτία του οριστικού χωρισμού τους. Η διάδοση της αίρεσης του Μονοθεϊσμού καταδικάστηκε από τη σύνοδο της Χαλκηδόνας το 454 μ.Χ., με αποτέλεσμα οι Κόπτες να αφοσιωθούν στη μονοφυσιτική εκκλησία που τη θεώρησαν ως εθνική τους¹¹. Με αυτό τον τρόπο οι Αιγύπτιοι, χρησιμοποιώντας δηλαδή τις θρησκευτικές τους δοξασίες, διαδηλώνουν και την ανεξαρτησία τους. Η καθιέρωση και διάδοση της Κοπτικής γλώσσας περιόρισε έτσι την Ελληνική. Οι Αιγύπτιοι έφτασαν στην πλήρη συνείδηση της εθνικής τους ταυτότητας. Σε αυτό συνέβαλε, άλλωστε, όχι μόνο η μειωμένη επιρροή του Ελληνισμού στην Αίγυπτο και η βυζαντινή διοίκηση αλλά και η θρησκεία, καθώς και η φορολογική πίεση που υφίσταντο οι υπήκοοι από τους αυτοκρατορικούς υπαλλήλους¹².

Το τέλος των βυζαντινών στην περιοχή επήλθε με τη διάδοση της νέας θρησκείας των Αράβων, τον Ισλαμισμό και επισφραγίστηκε με τη συνθήκη της Αλεξάνδρειας το 641 μ. Χ. Σύμφωνα με αυτή, η πόλη παραδιδόταν στους κατακτητές. Μια τελευταία προσπάθεια των βυζαντινών να την ανακτήσουν απέτυχε¹³. Οι Άραβες, ωστόσο, έδωσαν σε αυτούς την ευκαιρία να προετοιμαστούν και να εγκαταλείψουν την πόλη. Έφυγαν πολλοί, έμειναν όμως και αρκετοί από τους οποίους άλλοι

reconciliation des Eglises Jqcobites (518-616), 1ος τόμος Παρίσιοι 1923 – R. P. George Macaise, Histoire de l' Eglise d' Alexandrie depuis Saint Marc jusqu'à nos jours Imprimerie Générale, 1894.

¹¹ Βλ. Jean Maspero, Histoire des Patriarches d'Alexandrie, ό.π., σελ. 1. Germaine Rouillard. L' administration civile le l' Egypte byzantine. There pour le Doctorate es-lettres, 1 τομ. 8, Παρίσιοι 1923, σ. 176.

¹² Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 67.

¹³ Βλ. A. J. Butler, The Arab conquest of Egypt, τόμ. 1, Oxford 1902, σελ. 320 και εξής, 367, 471 – 475.

αλλαξοπίστησαν και άλλοι έγιναν μονοφυσίτες¹⁴. Οι εναπομείναντες Αιγυπτιώτες Έλληνες συγκεντρώθηκαν γύρω από το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, παρόλο που οι Πατριάρχες, από το 1209 ως το 1316, διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη¹⁵. Από το 1672 και ως το 1692 πολλές μαρτυρίες πιστοποιούν την ύπαρξη Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια, οι οποίοι ασχολούνταν με το εμπόριο και ακολουθούσαν την ελληνική θρησκεία¹⁶. Για τη θέση των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια και γενικά στην Αίγυπτο, πληροφορίες αντλούμε και από την αλληλογραφία του πατριάρχη Αλεξανδρείας Ματθαίου Ψάλτου¹⁷.

Στην περίοδο της γαλλικής κατοχής πολλοί Έλληνες τάχθηκαν στον στρατό του Βοναπάρτη. Η συμμετοχή τους στα γαλλικά στρατεύματα ήταν μεγάλη με αποτέλεσμα να συγκροτηθεί ελληνικό σώμα υπό τις διαταγές του Ν. Παπάζογλου. Διέθεταν στρατιωτική μόρφωση, γιατί πολλοί από αυτούς προέρχονταν από τον λόχο των Μαμελούκων και αργότερα, με τη γνώση αυτή, συνέβαλαν στην προετοιμασία του πεζικού στον αγώνα για την ελληνική ανεξαρτησία¹⁸. Η

¹⁴ Βλ. Γ. Μαζαράκης, Συμβολή εις την Ιστορίαν της Ορθοδόξου Εκκλησίας εν Αιγύπτω. Εν τη Επιθερήσει του Ελληνικού Πατριαρχείου «Ο Εκκλησιαστικός Φάρος», τόμ. 26ος, έτος 1927. φ. Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου και Μαρτίου 1927, σσ. 17 και 19.

¹⁵ Βλ. Γεωργίου Σκαλιέρη, Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, το κλίμα και η δικαιοδοσία του, τεύχος 1, Αθήναι 1927, σ. 8.

¹⁶ Βλ. P. Vansleb R.D. Nouvelle Relation, en forme de Journal, d'un voyage fait en Egypte en 1672 et 1673, 1677 και 2α έκδοσις 1698, σελ. 14-15. – Maillet, Description de l' Egypte, composée sur les Memoires de M. de Maillet, ancien consul de France au Caire par M. Y aahhe Le Maserier, 1 τόμ. Paris 1735, επιστολή 10^η, σελ. 92.

¹⁷ Βλ. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, Ανέκδοτος αλληλογραφία του Πατριάρχου Αλεξανδρείας Ματθαίου Ψάλτου. Εν τω «Εκκλησιαστικώ Φάρω», φ. Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 1918 σελ. 106. Επίσης στο φυλλάδιο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 1920.

¹⁸ Βλ. Ι. Μ. Χατζηφώτη, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεώτερου ελληνισμού (19ος – 20ός αιώνας), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 45, σημ. 14.

εκτίμηση και οι κρίσεις των Γάλλων για όλο το ελληνικό έθνος υπήρξαν ένα από τα αίτια για τα οποία κινήθηκε το ενδιαφέρον στην Ευρώπη και ειδικότερα στη Γαλλία για την τύχη του ελληνικού λαού που βρισκόταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Πράγματι, Έλληνες ιερωμένοι, στρατιωτικοί, έμποροι αλλά και μορφωμένοι άντρες, μπόρεσαν να εμφυσήσουν στους Γάλλους συναδέλφους τους την αγάπη για την Ελλάδα¹⁹.

Μετά την αποχώρηση των Γάλλων στην Αίγυπτο, ακολούθησε περίοδος αναρχίας ως τη στιγμή που ανέλαβε την εξουσία ο Μωχάμετ Άλη. Ήταν Αλβανός στην καταγωγή, από την Καβάλα, και όταν βρέθηκε στην Αίγυπτο των Μαμελούκων, επιχείρησε να γίνει ηγεμόνας, όχι μόνο της Αιγύπτου, αλλά και ολόκληρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αγαπούσε τα Γράμματα και τις Τέχνες. Επί της βασιλείας του αναπτύχθηκε, κυρίως, η πολεμική βιομηχανία και αυξήθηκε το εξωτερικό εμπόριο. Η πετυχημένη βασιλεία του είχε τις αιτίες της στην καθιέρωση της μονοκαλλιέργειας (βασικά του βαμβακιού), στην τροφοδότηση των μητροπόλεων με τις αιγυπτιακές πρώτες ύλες και στην αντικατάσταση της τρίτης τάξης με τους πάροικους εμπόρους, αστούς και τεχνικούς. Στα αιγυπτιακά λιμάνια την πρώτη θέση είχε ο εμπορικός στόλος²⁰.

Εκτιμούσε πολύ τους Έλληνες για την εμπορική τους δραστηριότητα, και εξαιτίας της εύνοιάς του, Έλληνες συνέρευσαν, κυρίως, στην Αλεξάνδρεια η οποία το 1815 αριθμούσε 100 Έλληνες μόνιμα εγκατεστημένους. Με πολλούς από αυτούς ο Μωχάμετ Άλη διατηρούσε πολύ στενές σχέσεις²¹. Σε ιδιαίτερη εκτίμηση είχε τους αδελφούς Θεόδωρο

¹⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 139 – 140 και 145 – 146.

²⁰ Για την περίοδο αυτή της ιστορίας της Αιγύπτου βλ. Felix Mengin, Histoire de l’Egypte sous le Gouvernement de Mohammed Ali un Récit des événements politiques et militaires qui on eu lieu depuis le départ des Français jusqu’en 1823.

²¹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 165 και εξής.

και Μιχαήλ Τοσίτσα. Ήταν οι πρώτοι ιδρυτές των κοινωφελών καταστημάτων. Μάλιστα, ο Μιχαήλ Τοσίτσας ορίστηκε πρόξενος της Ελλάδας στην Αίγυπτο, αξίωμα που διατήρησε ως το 1854, χρονιά που διακόπηκαν οι διπλωματικές σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες και ο ίδιος αναγκάστηκε να φύγει.

Ο Μωχάμετ Άλη διευκόλυνε με την αδράνεια και την ανεκτικότητα του τη μεγάλη δραστηριότητα που ανέπτυξε η Φιλική Εταιρεία στην Αίγυπτο. Μάλιστα, έβλεπε και με ευχαρίστηση την Πύλη να ασχολείται με την καταστολή της, γιατί έτσι σταθεροποιούσε περισσότερο τη θέση του²². Εξάλλου, συνέχιζε να εξοπλίζεται δραστήρια, γιατί γνώριζε την πρόθεση της Οθωμανικής κυβέρνησης να διαιρέσει την Αίγυπτο σε δύο πασαλίκια²³. Αργότερα η στάση του άλλαξε και αυτό οφειλόταν αφενός στην ευκαιρία που του δινόταν να δοκιμάσει τα νέα στρατεύματα, που ήταν οργανωμένα σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αφετέρου επιθυμούσε να αναλάβει ο γιος του ο Ιμπραήμ, το πασαλίκι του Μωριά, όπως το είχε υποσχεθεί η Πύλη. Ήταν φανερό ότι δεν αισθανόταν ακόμη τον εαυτό του ισχυρό, ώστε να αρνηθεί να υπακούσει σε μια διαταγή του σουλτάνου.

Από την Ελληνική Επανάσταση του 1821 ο Μωχάμετ Άλη είχε δύο σοβαρές συνέπειες. Καταρχήν, είχε μεγάλες απώλειες στον στόλο: έχασε πολλούς άνδρες και χρήματα. Έπειτα, ζημιώθηκε στην Ευρώπη, γιατί η κοινή γνώμη ήταν φιλελεύθερη και φιλελληνική. Παρόλα αυτά, η συμπεριφορά του προς τους Έλληνες ήταν φιλική και επιεικής²⁴. Χάρη στις ευνοϊκές συνθήκες που τους εξασφάλισε για την επίδοσή τους στις θαλάσσιες μεταφορές η Αλεξάνδρεια δεν άργησε να αποβεί ένα μεγάλο

²² Στο ίδιο, σ. 166 κ εξ.

²³ Στο ίδιο, σ. 176–77.

²⁴ Βλ. Ν. Ψυρούκη, Ιστορία της Αποικιοκρατίας (Η Αυγή), εκδ.Επικαιρότητα, Αθήνα 1974, σσ. 132, 133, σημ. 56.

διαμετακομεταμιστικό και εμπορικό κέντρο της Μεσογείου με έντονο το ευρωπαϊκό αλλά και το ελληνικό στοιχείο²⁵.

Οι Αλεξανδρινοί Έλληνες έδωσαν με πολλούς τρόπους το «παρόν» στην Ελληνική Επανάσταση. Οι καταδρομές που έγιναν στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας το 1825 με τον Τομπάζη, τον Κριεζή, τον Κανάρη, έχοντας ως στόχο τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο, έδειξαν την τόλμη τους και τον ηρωισμό τους. Αλλά και στους Έλληνες που μάχονταν στην Ηπειρωτική Ελλάδα, οι Έλληνες της Αλεξάνδρειας έδιναν πληροφορίες για τις κινήσεις του Ιμπραήμ, το μέσο και τη δύναμη που διέθετε κατά την αποβίβασή του στην Πελοπόννησο²⁶.

Εκτός από την ίδρυση του Προξενείου στην Αλεξάνδρεια, με πρώτο πρόξενο τον Μιχαήλ Τσιτσα, ιδρύθηκε και Εμποροδικείο για την ενίσχυση του εμπορίου. Αυτό αποτελούνταν από εννέα (9) μέλη, τα οποία διευθετούσαν τις διαφορές ανάμεσα σε αυτούς και τους Ευρωπαίους²⁷. Οι εμπορικοί οίκοι στην Αλεξάνδρεια αυξήθηκαν και αποτέλεσμα τούτου ήταν η πόλη να αλλάξει όψη. Χτίστηκαν ωραίες οικίες, επαύλεις με κήπους, πλατείες, δρόμοι, κλπ.²⁸ Από το 1830 έμποροι της Αλεξάνδρειας, μόνιμα εγκατεστημένοι σε αυτή, με δικές τους πρωτοβουλίες και ενέργειες, προέβησαν στην ανέγερση ιδρυμάτων γενικής ωφέλειας όπως σχολεία και νοσοκομεία²⁹. Η κίνηση αυτή καθιερώθηκε με την ίδρυση της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας το 1843.

²⁵ Βλ. Ι. Μ. Χατζηφώτη, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεώτερου ελληνισμού (19ος – 20ός αιώνας), σ. 64 και εξής.

²⁶ Στο ίδιο, σ. 53 σημ. 27, 28.

²⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 189 και εξής.

²⁸ Στο ίδιο, σ. 218 και εξής, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

²⁹ Βλ. Ι. Μ. Χατζηφώτη, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεώτερου ελληνισμού (19ος – 20ός αιώνας), σσ. 39 – 42. Από τον 18ο αιώνα η Μονή του Αγίου Σάββα, συνεχίζοντας την

Τον 19ο αιώνα οι Έλληνες επιδόθηκαν σε μεταναστευτικές επιχειρήσεις όχι τόσο για να αποφύγουν την τουρκική κυριαρχία, όσο για να αντιμετωπίσουν τις κακές οικονομικές συνθήκες τις οποίες δημιούργησε, ασφαλώς, η Τουρκοκρατία. Κύριοι άξονες της δραστηριότητάς τους ήταν η οικονομία και ο πολιτισμός. Η Αίγυπτος είχε απεριόριστες οικονομικές δυνατότητες αλλά και πολιτιστική παράδοση. Οι Έλληνες που κατευθύνθηκαν προς αυτή και εγκαταστάθηκαν, πλούτισαν με τα επαγγέλματά τους και δημιούργησαν συγχρόνως αξιόλογα πολιτισμικά επιτεύγματα³⁰.

Από την πρώτη στιγμή της εγκατάστασής τους στις παροικίες, παρόλο που αντιμετωπίζονταν βάρβαρα ως εργαζόμενοι, οι Έλληνες είχαν εμφανή τα σημάδια του προοδευτισμού, σκέφτονταν δημοκρατικά, υπερασπίζονταν τα δικαιώματά τους και επιζητούσαν την ελευθερία τους. Είτε πλούτιζαν είτε όχι, γεννιόντουσαν και παρέμεναν αστοί. Από το πρώτο καταστατικό της Κοινότητας των Ελλήνων πάροικων της Αλεξάνδρειας, υπάρχει μια οργάνωση αστική δημοκρατική κατά τα πρότυπα της Βιέννης, της Τεργέστης κ. ά.³¹ Η αστική δημοκρατία ήταν μια αξία που ανερχόταν σε παγκόσμια κλίμακα. Δεν υπήρχε διαχωρισμός ανάμεσα σε αριστοκράτες πάροικους και πληβείους. Οι πάροικοι δεν ταξίδευαν για να βρουν αγορές για τα προϊόντα τους, όπως γινόταν στην αρχή, αλλά για να επεκτείνουν τη δραστηριότητα της ελληνικής

παράδοση που υπήρχε από τα βυζαντινά χρόνια, λειτουργούσε και ως Υγειονομείο. Οι μοναχοί εκτελούσαν χρέη υγειονομικών υπαλλήλων και εξέδιδαν ανάλογα πιστοποιητικά. Δέχονταν και περιποιούνταν, εκτός από μοναχούς και κατοίκους της Αλεξάνδρειας, και ναυτικούς από άλλα κράτη. Επίσης, ασκούσαν και καθήκοντα λιμενικά, που τα πιστοποιητικά τους αναγνωρίζονταν από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη.

³⁰ Βλ. Ευθ. Σουλογιάννη, Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο, Αθήνα 1999, σσ. 16 – 17.

³¹ Βλ. ό. π., Ν. Ψυρούκη, σ. 137.

θαλάσσιας βιομηχανίας και για να εξασφαλίσουν νέες αποικιακές αγορές, καλύτερες για τις μητροπόλεις.

Οι εργάτες πάροικοι μισθωτοί με τη δραστηριότητά τους δυνάμωσαν το έργο και τον ρόλο της παροικίας, καλύπτοντας τις ανάγκες της σε ειδικευμένο τεχνικό προσωπικό (εργοδηγοί, τεχνίτες, οδοποιοί, χτίστες, τυπογράφοι κ. ά). Συμμετείχαν στην κατασκευή της διώρυγας του Σουέζ³². Οι μισθωτοί πάροικοι πίστευαν στην κυρίαρχη παροικιακή ιδεολογία. Η παρουσία τους ήταν αναγκαία για την ανάπτυξη της παροικίας. Ο πάροικος ήταν φορέας πολιτισμού. Συνέδεε άμεσα τον παροικιακό ελληνισμό με την επίσημη ιδεολογία του νεοελληνικού κράτους, εφόσον η δραστηριότητά του εξαρτιόταν από το ελληνικό κεφάλαιο της θαλάσσιας βιομηχανίας και νομικά ανήκε στο Βασίλειο της Ελλάδας. Για τον πάροικο του 19ου αιώνα η Μεγάλη Ιδέα παρουσιαζόταν ως ιδέα εξάπλωσης του ελληνικού και ορθόδοξου χριστιανικού πνεύματος σε όλο τον κόσμο. Την Ελλάδα την έβλεπε ως τόπο που θεμελιώθηκε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός. Μπορεί από τις παροικίες να μην αναδείχθηκαν μεγάλες φυσιογνωμίες πνευματικές, όμως τα χρήματα και οι εθνικοί ευεργέτες με την ίδρυση σχολείων, σταδίων, ναών, ορφανοτροφείων, επιχειρησιακών καταστημάτων, βοήθησαν όχι μόνο την παροικία στην οποία ανήκαν, αλλά και τις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Για τον σκοπό αυτό διέθεσαν ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας τους³³. Έτσι, απέκτησαν υψηλό φιλανθρωπικό συναίσθημα και κοινωνική αλληλεγγύη. Με αυτό τον τρόπο προέκυψε ο ευεργετισμός. Από τις δωρεές, τις ευεργεσίες, τα

³² Βλ. , ό. π., Ν. Ψυρούκη, Ιστορία της Αποικιοκρατίας, σ. 75.

³³ Στο ίδιο, σ. 139 : «Η ανάγκη της προβολής και της επιβολής της παροικιακής ιδεολογίας “για τον μεγάλο ιστορικό προορισμό” της διαμόρφωσε καταλυτικά και τον ψυχισμό του πάροικου “εθνικού ευεργέτη” που τον έκανε να διαθέτει ένα μέρος της περιουσίας του για πολιτισμικά κοινωφελή έργα στην Ελλάδα και τις παροικίες».

κληροδοτήματα, εξασφαλίστηκαν και τα μέσα για την περίθαλψη και την εκπαίδευση³⁴.

Η μεγαλύτερη πνευματική ανάπτυξη παρατηρήθηκε την περίοδο 1920 – 1940, κατά την οποία εκδίδονταν βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες. Ωστόσο, στην Αλεξάνδρεια κυρίως, οι πλούσιοι συνεχώς λιγόστευαν και η ζωή των εργαζομένων χειροτέρευσε. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1952-56 κυριάρχησε η ιδέα του επαναπατριωτισμού³⁵. Συνεχίστηκε, ωστόσο, η δραστηριοποίησή τους στη γεωργία, στο εμπόριο, στη βιοτεχνία, στη βιομηχανία και ταυτόχρονα η προσφορά γνώσεων και εμπειριών στον αιγυπτιακό λαό.

Παράλληλα με τον ανταγωνισμό του πολυεθνικού κεφαλαίου και την ανάπτυξη του αιγυπτιακού εργατικού και επιστημονικού δυναμικού, οι παραγωγικές δυνάμεις εξασθένησαν. Έτσι, μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο, η ελληνική παροικία της Αλεξάνδρειας, για να μπορέσει να κυριαρχήσει και να βρει την παλιά της αίγλη, θα έπρεπε να επανοργανωθεί και να εκσυγχρονιστεί. Έπρεπε να μορφώσει τους νέους κατάλληλα, για να προωθηθούν σε χρήσιμα επαγγέλματα, να ενισχυθούν οικονομικά με τον συνασπισμό εμπόρων και βιομηχάνων και προπαντός να γίνουν οι σχέσεις των Ελλήνων και των Αιγυπτίων περισσότερο ειλικρινείς.

³⁴ Βλ., ό.π., Ευθ. Σουλογιάννη, . σ. 19.

³⁵ Στο ίδιο, σ. 27.

Κεφάλαιο II. Οι Ελληνικές κοινότητες στην Αίγυπτο.

Ο όρος «κοινότητα»³⁶ δεν ήταν καινούριος για την Ελληνισμό της Αιγύπτου. Σε όλες τις χώρες του κόσμου όπου κατοικούσαν Έλληνες είχαν δημιουργήσει σωματεία, τα οποία ονομάζονταν κοινότητες, με σκοπό τη συντήρηση των εκκλησιών τους και των σχολείων τους και γενικότερα, την προστασία των συμφερόντων τους. Αρκεί να θυμηθούμε γι' αυτό και την αρχαιότητα. Αλλά και πιο πρόσφατα, τις κοινότητες της Τεργέστης, Βενετίας, Λονδίνου κτλ.

Οι κοινοτικοί θεσμοί, ωστόσο, που έλαβαν και τη μεγαλύτερη ανάπτυξη ήταν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξαιτίας του διοικητικού συστήματος που εφάρμοζαν οι χαλίφες στους Χριστιανούς υπηκόους τους, δημιουργήθηκε η αναγκαιότητα να καλύψουν τις ανάγκες τους. Γι' αυτό δημιούργησαν μια κοινότητα, για να συντηρήσουν τα σχολεία, της εκκλησίες, τα νοσοκομεία και άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Οι Έλληνες είχαν κοινότητες σε πολλές χώρες και μόνο μία θεμελιώδης διαφορά υπήρχε μεταξύ αυτών των κοινοτήτων, για παράδειγμα Τεργέστης, Βενετίας, κτλ., και των κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επειδή η διοίκηση δεν ευνοούσε τη σύσταση νομικών προσώπων θρησκευτικού χαρακτήρα, ο εκάστοτε Πατριάρχης και οι Μητροπολίτες ήταν υπεύθυνοι των ιερών περιουσιών. Οι κοινότητες, επομένως, ήταν αναγκασμένες να γράψουν τα περιουσιακά τους στοιχεία, είτε στο Πατριαρχείο είτε σε άλλα πρόσωπα, πράγμα καταστροφικό, γιατί τα χρήματα δεν έφταναν ποτέ, σχεδόν, στον προορισμό τους. Στην Αίγυπτο, όμως, οι κοινότητες δεν αποτέλεσαν ποτέ τμήμα του Πατριαρχείου της

³⁶ Περισσότερα για τον κοινοτικό θεσμό, βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 228-235.

Αλεξάνδρειας και ήταν, σύμφωνα με το Πατριαρχείο, «συσσωματώσεις ξένων υπηκόων, με σκοπό τη λατρεία, την εκπαίδευση και τη φιλανθρωπία». Γι' αυτό κιόλας, οι Χριστιανοί, μετά την κατάκτηση, απευθύνθηκαν στους επισκόπους και τους ιερείς – και ο κατακτητής τους παρείχε τέτοια προνόμια – για να θέσουν υπό την προστασία τους, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, τις πρώτες αυτές συσσωματώσεις. Αυτοί απευθύνθηκαν σε πλούσιους εμπόρους της περιφέρειας, να συντηρήσουν και να προστατεύσουν τις πρώτες κοινότητες των Ελλήνων. Και ο κατακτητής ήταν ήπιος απέναντι σ' αυτά, εφόσον επρόκειτο να εισπράξει και αυτός χρήματα (φόροι) από τις συσσωματώσεις των Ελλήνων.

Τις κοινότητες τις διηύθυναν οι δημογέροντες. Αυτοί είχαν ως πρόεδρο τον Μητροπολίτη και τον Επίσκοπο. Η επιτροπή των Δημογερόντων εκλεγόταν από τους αρχηγούς των διαφόρων σωματείων και συντεχνιών, καθώς και από άλλους Έλληνες, υπηκόους των Οθωμανών, και ήταν, συνήθως, εύποροι, έτσι ώστε να βοηθούν οικονομικά την κοινότητα. Βέβαια, οι ανάγκες ήταν μεγάλες, αλλά με τις δωρεές και τα κληροδοτήματα κατάφεραν να διατηρούν εκκλησίες, σχολεία, νοσοκομεία και άλλα αγαθοεργά ιδρύματα. Είχαν τα δικά τους δικαστήρια και τις δικές τους θέσεις τραπεζών, που δέχονταν καταθέσεις, είτε στην έδρα της κοινότητας είτε στις εφορίες των εκκλησιών.

Πολλοί, μετά την άλωση της Πόλης, κατέφυγαν και στην Αίγυπτο, εκτός από τη Δύση. Όπου εγκαταστάθηκαν, δημιούργησαν μια μορφή κοινοτικής οργάνωσης και αυτοδιοίκησης με πρωταρχικό σκοπό να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα, τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα. Ως πρότυπο είχαν τις πόλεις – κράτη της αρχαίας εποχής και αργότερα, στα βυζαντινά χρόνια, τις κοινοτικές αυτοδιοικήσεις. Αν και στην αρχή είχαν αποκλειστικό σκοπό τη συγκέντρωση των φόρων, αργότερα επεκτάθηκαν και σε θρησκευτικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές αρμοδιότητες.

Στην Αίγυπτο διαπιστώνει κανείς ένα μεγάλο αριθμό κοινοτήτων με κυριότερη, φυσικά, αυτήν της Αλεξάνδρειας. Παρακάτω θα επιχειρήσουμε μία συνοπτική παρουσίαση τους και θα αποδειχθεί εμφανώς η παρουσία του Ελληνικού στοιχείου στη χώρα αυτή και η προσφορά του στην ανάπτυξη του πολιτισμού και περισσότερο στις διαπολιτισμικές σχέσεις των δύο χωρών.

Η κοινότητα του Καΐρου³⁷, θεωρείται η σπουδαιότερη Ελληνική Κοινότητα στην Αίγυπτο μετά την κοινότητα της Αλεξάνδρειας. Η ίδρυσή της ανάγεται στο 1904 και την ίδια χρονιά αναγνωρίστηκε επισήμως με Βασιλικό Διάταγμα της Ελληνικής Κυβερνήσεως την 19^η Ιουλίου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το Κάιρο είχε την σημαντικότερη Ελληνική παροικία στην Αίγυπτο από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, προκύπτει εύλογα το ερώτημα, ποιοι είναι οι λόγοι που οδήγησαν στην καθυστέρηση σύστασης Ελληνικής Κοινότητας στο Κάιρο.

Ο πρώτος λόγος για την καθυστέρηση της σύστασής της, εντοπίζεται στην επαρκή κάλυψη των αναγκών των Ελλήνων από τις ενέργειες του Πατριαρχείου εκείνη την περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, τόσο οι εκκλησίες του Αγίου Μάρκου και του Αγίου Νικολάου, όσο και το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου κάλυπταν αρχικά επαρκώς τις θρησκευτικές ανάγκες της παροικίας. Επίσης το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, λειτουργούσε και ως νοσοκομείο και ως γηροκομείο. Επιπλέον, είχε ήδη δημιουργηθεί από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα νοσοκομείο σε οικία που ενοικιαζόταν για αυτό τον σκοπό. Τέλος, όσον αφορά την εκπαίδευση το Πατριαρχείο είχε ιδρύσει εκεί το πρώτο ελληνικό σχολείο στην Αίγυπτο. Ο δεύτερος λόγος που καθυστέρησε η ίδρυση της Κοινότητας του Καΐρου, ήταν το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των Ελλήνων, που δεν είχαν

³⁷ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 284-291.

την άνεση και την ευχέρεια να προσφέρουν τόσα όσα οι ομογενείς τους στην Αλεξάνδρεια. Ο τρίτος λόγος καθυστέρησης εντοπίζεται στην ίδρυση από την 29^η Φεβρουαρίου 1856 μιας οργάνωσης με το όνομα «Ελληνορθόδοξη Κοινότης».

Η Ελληνορθόδοξη Κοινότης, λειτουργούσε βάσει κανονισμού από την 22^η Φεβρουαρίου 1860, είχε ως σκοπό βάσει του άρθρου 13 την ίδρυση και συντήρηση σχολείου θηλέων και αρρένων, την ίδρυση και συντήρηση νοσοκομείου και τέλος, την βοήθεια προς τους άπορους της παροικίας. Η κακή οικονομική κατάσταση της οργάνωσης όμως, η αδυναμία συντήρησης των ιδρυμάτων της και το μέλλον της που διαγραφόταν αβέβαιο λόγω της έλλειψης σταθερότητας και δράσης βάσει σχεδίου, απέτρεπε όσους επιθυμούσαν να συνεισφέρουν οικονομικά σε αυτήν. Με αυτό τον τρόπο, ένα μετά το άλλο τα ιδρύματά της έκλεισαν. Την ίδια χρονική περίοδο, ο Ελληνικός πληθυσμός στο Κάιρο έχει αυξηθεί σημαντικά και οι ανάγκες του δεν καλύπτονται πλέον από τις ήδη υπάρχουσες δομές. Με αυτό τον τρόπο, αναδείχθηκε επιτακτικά η ανάγκη για την δημιουργία μιας Κοινότητας. Συγκεκριμένα, το πνεύμα της εποχής ζητούσε την δημιουργία μιας Κοινότητας με βάση το πλαίσιο λειτουργίας της Κοινότητας της Αλεξάνδρειας, καθώς η τελευταία λειτουργούσε ήδη επιτυχημένα εδώ και μισό αιώνα.

Με πρωτοβουλία των Γενάδη, Ρόστοβιτς και Τσανακλή συγκλήθηκε συνέλευση της παροικίας του Καΐρου την 29^η Απριλίου/ 12^η Μαΐου 1904, όπου αποφασίστηκε η δημιουργία της Κοινότητας του Καΐρου, ψηφίστηκε ο πρώτος κανονισμός της και διορίστηκε δωδεκαμελής προσωρινή Επιτροπή³⁸. Την 6/16.05.1904³⁹, η Επιτροπή συνήλθε και εξέλεξε ως

³⁸ Αρχεία του Διπλωματικού Πρακτορείου της Ελλάδος, Φάκελος Κοινότητας του Καΐρου (1904), πρακτικά της Γενικής Συνελεύσεως της Ελληνικής παροικίας της 29 Απριλίου / 12 Μαΐου 1904.

Πρόεδρό της τον Αλέξανδρο Ρόστοβιτς, ο οποίος με αυτό τον τρόπο έγινε ο πρώτος πρόεδρος της Κοινότητας του Καΐρου. Τέλος, την 19^η Ιουλίου/ 1^η Αυγούστου 1904, εγκρίθηκε ο θεμελιώδης κανονισμός της Κοινότητας με Βασιλικό διάταγμα από την Ελληνική Κυβέρνηση, με μικρές τροποποιήσεις.

Η ανάπτυξη της Κοινότητας υπήρξε θαυμαστή παρά τους περιορισμένους πόρους της Κοινότητας και τον περιορισμένο αριθμό μελών. Ήδη το 1905, με δικά της έξοδα αγοράζει ακίνητο με σκοπό την ίδρυση Παρθεναγωγείου. Η σχολή αυτή, ονομάστηκε «Αχιλλοπούλειος» προς τιμήν του Αχιλλόπουλου, ο οποίος είχε κληροδοτήσει στην κοινότητα χρεώγραφα αξίας 15000 λιρών Αιγύπτου. Επί του ίδιου οικοπέδου, κτίστηκε και αίθουσα παραδόσεων με δαπάνες του δικηγόρου Ι. Αθανασάκη. Για αυτό τον λόγο, ονομάστηκε «Αθανασάκειος». Το σχολικό έτος 1905-1906, η Κοινότητα μίσθωσε κτίριο με σκοπό την λειτουργία σχολής αρρένων, η οποία είχε ιδρυθεί χάρη στην δωρεά 30.000 λιρών Αιγύπτου από τον Ξενάκη για τον σκοπό αυτό. Το 1906, αγοράστηκε γήπεδο με σκοπό την ανοικοδόμηση ναού. Με δαπάνες λοιπόν του Ρόστοβιτς, του Τσανακλή και με πολλές δωρεές, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του ναού στις 17/30.12.1906, ο οποίος αφιερώθηκε στον Άγιο Κωνσταντίνο και την Αγία Ελένη. Τα εγκαίνια του ναού έγιναν στις 18/31.05.1914 παρουσία του Πατριάρχη Φωτίου. Το 1907, ξεκίνησαν οι εργασίες για την ίδρυση νοσοκομείου με τα έξοδα να καλύπτονται και πάλι κυρίως από δωρεές και κληροδοτήματα και ολοκληρώθηκαν το 1912.

Μεγάλοι ευεργέτες της Κοινότητας του Καΐρου, υπήρξαν οι Αλέξανδρος Ρόστοβιτς, Ν. Τσανακλής, Κ. Μ. Ξενάκης, Ν. Χριστοφίδης, ο

³⁹ Αρχεία του Διπλωματικού Πρακτορείου της Ελλάδος, Φάκελος Κοινότητας του Καΐρου (1904), Πρακτικά της Γενικής Συνελεύσεως της Ελληνικής παροικίας της 6/19 Μαΐου 1904.

Πολυχρόνης Κότσικας, ο Καραμπέτ Μελκονιάν και η Ελένη Ν. Θεοτόκη το γένος Αχιλλόπουλου.

Η πόλη Μανσούρα⁴⁰ (Νικόπολη) ιδρύθηκε μετά το 1220, σε ανάμνηση της ανακοπής της προέλασης των Φράγκων στην περιοχή. Η Μανσούρα γνώρισε μεγάλη ακμή, κυρίως το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και έγινε πολύ γρήγορα, αξιόλογο οικονομικό κέντρο. Προσείλκυσε το ενδιαφέρον του διεθνούς εμπορίου. Η ελληνική κοινότητα εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο των γενικότερων οικονομικών εξελίξεων της Αιγύπτου και ειδικότερα της εμπορικής ακμής της πόλης. Η Μανσούρα είναι πρωτεύουσα του νομού της Δακαχλίας⁴¹.

Η Ελληνική κοινότητα της Μανσούρας⁴², μεταγενέστερη χρονικά από την Κοινότητα της Αλεξάνδρειας και προγενέστερη από αυτή του Καΐρου, υπήρξε μια από τις ευπορότερες Ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου. Δεν είναι ακριβώς γνωστό το έτος της σύστασής της καθώς εκείνη την εποχή δεν τηρούνταν τακτικά πρακτικά, οπωσδήποτε, όμως λειτουργούσε λίγο πριν το 1860. Ορόσημο για το στερέωμά της αποτέλεσε η ανέγερση του ναού των Αγίων Αθανασίου και Κυρίλλου. Επισημαίνουμε ιδιαίτερα την συμβολή του Αντωνίου Ράλλη, ο οποίος ήρθε στην Μανσούρα το 1859 από την Σμύρνη, διετέλεσε πρόεδρος της Κοινότητας και με τις προσπάθειες του συνέβαλε αποφασιστικά στην ίδρυση του σχολείου⁴³. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί ακόμη να γίνει λόγος για

⁴⁰ Γ. Λ. Αρβανιτάκης, Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου, Φυσική, πολιτική, οικονομική και ιστορική, Αλεξάνδρεια 1926 (Εκδ. Εταιρ. "Γράμματα"), σσ. 133-134.

⁴¹ Ημερολόγιον "Εμπορικού Μηνύτορος", συνταχθέν υπό Σωτηρίου Σκληρού 2 (1910), Αλεξάνδρεια, σ. 47 κ.ε.

⁴² Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. ό. π. , Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 291-294.

⁴³ Ι. Λαμπριδής, Ο εν Αιγύπτω σύγχρονος Ελληνισμός, Αθήνα 1904, σελ. 103.

οργανωμένη Κοινότητα Μανσούρας⁴⁴, γιατί έλειπε ο κανονισμός λειτουργίας της. Ο κανονισμός μορφοποιήθηκε το 1892 και εγκρίθηκε με βασιλικό Διάταγμα της Ελληνικής Κυβερνήσεως με ημερομηνία 8.5.1893⁴⁵. Έτσι η Κοινότητα αποκτά επίσημα, πλέον, χαρακτήρα από το έτος αυτό. Οι αργοί ρυθμοί της σύστασης και εδραίωσης της Κοινότητας οφείλονται, σε μεγάλο βαθμό, στην μέτρια οικονομική κατάσταση των μελών της. Κατόρθωσαν ωστόσο να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες και να επεκτείνουν τις δραστηριότητες της Κοινότητας, με συνεισφορές για την επέκταση των ιδρυμάτων και την κάλυψη των οικονομικών αναγκών της.

Οι άνθρωποι που εργάστηκαν αφιλοκερδώς και με ζήλο για την εξέλιξη και την πρόοδο της Κοινότητας, ήταν εκτός από τον Αντώνιο Ράλλη, ο Αντώνιος Σαχτούρης, που συνέβαλε στην αποπεράτωση του πρώτου κοινοτικού σχολείου, ο Ιωάννης Γρηγορίου που χρηματοδότησε την εκκλησία των Αγίων Αθανασίου και Κυρίλλου, και διετέλεσε πρόεδρος της κοινότητας, ο Αντώνιος Κιλδάνης που προσέφερε χρήματα για την κατασκευή του νέου κτιρίου της Κοινότητας, ο Γεώργιος Σινολάκης με δαπάνες του οποίου αποπερατώθηκε το παρεκκλήσι του κοιμητηρίου, ο Γεώργιος Χριστοδούλου που προσέφερε χρήματα για την ανέγερση νέας εκκλησία, ο Παναγιώτης Σερεμέτης που παραχώρησε στην Κοινότητα έκταση για την ανέγερση των σχολείων και ο Γεώργιος Δ. Γρηγορίου που συνέβαλε στην ανέγερση των σχολείων. Αυτά ήταν ορισμένα από τα πιο σημαντικά πρόσωπα της Κοινότητας που υπήρξαν δωρητές και χάρη στην αποφασιστική συμβολή τους ολοκληρώθηκαν τα

⁴⁴ Πολύ γενικά για την Ελληνική Κοινότητα της Αιγύπτου βλ. τον κατάλογο που δημοσίευσε ο Μ.Κ. Παπαμιχαήλ στο έργο του «Ο ανά την Αφρικήν Ελληνισμός», Αλεξάνδρεια 1950, σσ. 47-48.

⁴⁵ Ο. π. ,Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 292.

ιδρύματα και έγιναν καθοριστικά έργα υποδομής για την εδραίωση και την προοπτική της Ελληνικής Κοινότητας Μανσούρας⁴⁶.

Το 1922 η παροικία της Μανσούρας βρίσκεται στο αποκορύφωμα της ακμής της. Επί της προεδρίας του Σερεμέτη, με τον αντιπρόεδρο Αρ. Παπαδάκη, τα σχολεία άρχισαν να λειτουργούν με χρήματα που εξοικονομήθηκαν από την πώληση γαιών της δωρεάς Γρηγορίου. Μετά τον θάνατο του Σερεμέτη, την προεδρία αναλαμβάνει ο Ι. Γουριώτης, ο οποίος έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην παροικιακή άνοδο. Ο διάδοχός του Α. Παπαδάκης, θα συνεχίσει το έργο του, αλλά ήδη αρχίζει η παρακμή. Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, πολλές υποθέσεις οικονομικού χαρακτήρα κατατρίβουν την παροικία με αποτέλεσμα την συρρίκνωση του Ελληνισμού. Οι τελευταίοι πρόεδροι της κοινότητας η Ζ. Πικραμένη και ο Μ. Ραπτόπουλος, προεδρεύουν πια σε μια παρακμασμένη κοινότητα.

Είναι σε όλους γνωστή η δυσκολία ακριβούς χρονολόγησης της εμφάνισης των Ελλήνων στις διάφορες περιοχές της Αιγύπτου. Η παροικία της Τάντας δεν ξεφεύγει από αυτό το γενικότερο ερευνητικό πρόβλημα. Η παρουσία των Ελλήνων σ' αυτή την περιοχή⁴⁷ που διαπιστώνεται σίγουρα πριν το 1850, συνδέθηκε στενά με την εγκατάσταση επιφανών και δραστήριων μελών της Κοινότητας⁴⁸, τα οποία στην συνέχεια έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία της, τουλάχιστον από το 1842. Πρόκειται για τους αδελφούς Δημήτριο και Θεόδωρο Νικολαΐδη, καθώς και τον Πανταζή Βασάνη, που αναδείχθηκαν σε μεγάλους δωρητές της Κοινότητας.

⁴⁶ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 291-294.

⁴⁷ Για την πόλη της Τάντας και την ευρύτερη περιοχή βλ. Γ. Α. Αρβανιτάκης, Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου, ό.π., σελ. 136-137.

⁴⁸ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 306-310.

Οι αναφερθέντες μαζί με άλλους όπως είναι ο Α. Μίλκοβιτς, ο Αλ. Καρδαρέλης, ο Α. Σταματόπουλος, αποτέλεσαν τον πρώτο όμιλο της Κοινότητας που συστήθηκε πριν το 1870, έτος που ο πατριάρχης Σωφρόνιος προσέφερε σ' αυτόν έκταση ιδιοκτήτη. Άμεσος στόχος ήταν η ίδρυση εκκλησίας και σχολείου. Καρπός της προσπάθειας του ομίλου υπήρξε η σύσταση του πρώτου, έστω και υποτυπώδους, σχολείου της Ελληνικής Κοινοτητας της Τάντας, με τη συνεισφορά γονέων και την ενίσχυση του Πανταζή Βασάνη.

Ο όμιλος δρούσε με την αυταπάτηση και τη γενναιόδωρη προσφορά των μελών του, που κατέβαλαν φιλότιμες προσπάθειες για την υλοποίηση των κοινών στόχων. Δεν είχε όμως επίσημο καταστατικό που να καθορίζει τη λειτουργία του, καθώς οι πρόκριτοι της Κοινότητας έπαιρναν οι ίδιοι τις πρωτοβουλίες και καθόριζαν την δράση τους. Κανονισμό αποκτά η Κοινότητα το 1880 οπότε επισημοποιείται και η ίδρυσή της. Ας σημειωθεί ότι ο κανονισμός αυτός ίσχυσε έως το 1905 και τροποποιήθηκε λόγω των ατελειών που παρουσίαζε με παρεμβάσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης. Έκτοτε ραγδαία είναι η εξέλιξη της Κοινότητας της Τάντας. Από το 1876, επί προεδρίας Δημητρίου Νικολαΐδη, αρχίζει η ανέγερση του ναού της Κοινότητας που ήταν αφιερωμένος στην Υπαπαντή της Παναγίας. Ο ναός ολοκληρώνεται το 1886, με την άμεση παρέμβαση και συμβολή του πατριάρχη Σωφρόνιου, του Πανταζή Βασάνη και άλλων εξεχόντων Ελλήνων.

Η έλλειψη των οικονομικών μέσων ήταν ο κύριος λόγος για την προβληματική ως το 1891 λειτουργία του σχολείου και για τα ζητήματα που παρουσιάστηκαν στην συνέχεια, μετά την διαφωνία ως προς την κατεύθυνση και το περιεχόμενο των μαθημάτων των σχολείων που ιδρύθηκαν. Δύο ήταν οι κατευθύνσεις των σχολών της Κοινότητας, διεθνής και εθνική. Οι πόροι όμως δεν επαρκούσαν για την συντήρηση και

την κτιριακή κάλυψη και των δύο. Έτσι, συνενώθηκαν σε μία και αντί αυτών δημιουργήθηκαν δύο άλλες: μία αρρένων και μία θηλέων⁴⁹.

Το οικονομικό αδιέξοδο συνεχίστηκε, ωστόσο, για την λειτουργία των σχολείων, το επέτεινε και η έλλειψη κτιριακών εγκαταστάσεων. Προσπάθειες για το ξεπέρασμα του αδιέξοδου κατέβαλαν ο Ιωάννης Ματσούκης και ο Ιωάννης Νικολαΐδης, πρόεδροι της Κοινότητας, καθώς και οι μαθητές που πλήρωναν συνδρομή εγγραφής. Καθοριστική ήταν, τελικά, η παρέμβαση του Θεόδωρου Νικολαΐδη, ο οποίος εκτός του ότι ανήγειρε τα κτίρια των σχολείων, φρόντισε για την ίδρυση και λειτουργία καταστημάτων που με το ενοίκιό τους συντηρούσαν τα ιδρύματα. Τα σχολεία στελεχώθηκαν και λειτούργησαν ακόμη καλύτερα και με τη σημαντική συμβολή του Ι. Ματσούκη, προέδρου της Κοινότητας, που τοποθέτησε πτυχιούχους δασκάλους, εμπλούτισε το σχολικό πρόγραμμα με ξένες γλώσσες και μερίμνησε για χώρους διδασκαλίας⁵⁰.

Είναι φανερό ότι η κοινότητα της Τάντας, όπως και τόσες άλλες, οφείλει την ίδρυση και την εξέλιξή της στους Έλληνες ευεργέτες που προσέφεραν τα χρήματά τους και διέσωσαν την Κοινότητα από τα οικονομικά αδιέξοδα που εντεινόνταν κατά καιρούς. Το 1932 αριθμούσε 1100 άτομα, διατηρούσε Φιλαρμονική, δύο λέσχες και σωματεία. Κυκλοφορούσαν, επίσης, οι εφημερίδες “Ηχώ”, “Τάντα” και το περιοδικό “Οδύνη”.

Τα καταστήματα της Κοινότητας επεκτείνονταν συνεχώς, όμως το ενοίκιο τους δεν επαρκούσε για την κάλυψη των αναγκών της που συμπληρωνόταν με δωρεές, συνεισφορές και κληροδοτήματα. Η ευεργεσία εξακολουθούσε, επομένως, να αποτελεί θεμελιώδες κεφάλαιο για την εξέλιξη και την πρόοδο της Κοινότητας. Άλλωστε ήταν η νέα

⁴⁹ Ο. π., Ι. Λαμπρίδης, Ο εν Αιγύπτω Σύγχρονος Ελληνισμός, σ. 112.

⁵⁰ Βλ. Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Συνοπτική Ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, Αθήνα 1967, σ. 344.

ιδεολογία⁵¹ που την εποχή αυτή αποκτά τους σημαντικότερους εκπροσώπους της, που όχι χωρίς εξήγηση, όλοι σχεδόν, δραστηριοποιούνται στην Αίγυπτο. Η κύρια απασχόλησή τους ήταν το εμπόριο βαμβακιού. Το 1948 στάθηκε κρίσιμο έτος για τον Ελληνισμό. Η διαρροή είχε αρχίσει. Το 1966, η παροικία βρισκόταν στα πρόθυρα της οριστικής διάλυσης. Για αυτό το ίδιο έτος συγχωνεύτηκε με την κοινότητα του Καΐρου.

Το Πόρτ – Σάιτ⁵², όπως και οι Κοινότητες Σουέζ και Ισμαηλίας, συστάθηκε κατά την περίοδο της διάνοιξης της διώρυγας του Σουέζ, το 1865, μετά από πρόσκληση για πολυεθνές εργατικό δυναμικό που απηύθυνε ο Ferdinand De Lesseps, πρόεδρος της εταιρείας της διώρυγας. Ο ίδιος φρόντισε και για την ανέγερση ναού και σχολείου της Ελληνικής Κοινότητας του Πορτ-Σάιτ.⁵³, προκειμένου να καλυφθούν βασικές ανάγκες των Ελλήνων που εργάζονταν εκεί. Οι Έλληνες προσπάθησαν να καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες για την συντήρηση αυτών των ιδρυμάτων με συνδρομές, εισφορές μαθητών και άλλους τρόπους, που συσσώρευαν τα απαραίτητα χρήματα στο κοινό ταμείο όπου είχε συσταθεί. Αυτό αποτέλεσε και τον προάγγελο για την ίδρυση της μετέπειτα οργανωμένης Ελληνικής Κοινότητας στην πόλη.

Μέχρις εδώ δεν μπορεί να γίνει λόγος για τυπικά κατοχυρωμένη και άρτια διοικητικά Κοινότητα, γιατί έλειπε το καταστατικό λειτουργίας

⁵¹ Για τον νεοελληνικό ευεργετισμό ως ιδεολογία και πράξη, βλ. το ενδιαφέρον μελέτημα της Βάσως Θεοδώρου, "Ευεργετισμός και όψεις κοινωνικής ενσωμάτωσης στις παροικίες (1870-1920)", Ιστορικά, τ. 7 (1987), σελ. 119-154.

⁵² Ό.π., Γ. Α. Αρβανιτάκης, Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου, σσ. 165-166.

⁵³ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 295-302. Για τα νεώτερα χρόνια ως τις αρχές της δεκαετίας του '60, βλ. ό.π., Μ. Γιαλουράκης "Η Αίγυπτος των Ελλήνων", σσ. 372-379.

της. Μας διαφεύγουν ακόμη και τα ονόματα των ιδρυτών της Κοινότητας, από τους οποίους οι περισσότεροι ήταν Κάσιοι⁵⁴. Μερικά από τα ονόματα των πρώτων Ελλήνων που μας έγιναν γνωστά είναι ο Δασκαλάκης και οι αδελφοί Τσιστίνια και Κορώνης⁵⁵.

Ο Lesseps παραχώρησε στους Έλληνες την έκταση πάνω στην οποία χτίστηκαν τα ελληνικά ιδρύματα, η εκκλησία, σχολεία αρρένων και θηλέων, οικήματα ιερέων και άλλοι οίκοι, το 1866, όπως φαίνεται και από σχετική επιστολή του στον Ζυγομαλά⁵⁶, γενικό πρόξενο της Ελλάδας στην

⁵⁴ Πρβλ. Φραγκούλης, Λεύκωμα της Κάσου, Πόρτ Σάιτ 1921, Ζ. Χαλκιάδης, Κασιώτικα, Αλεξάνδρεια 1929.

⁵⁵ Ι. Σουλτανάκης, Λεύκωμα των Παρίσθμιων πόλεων του Πορτ-Σαίτ, Ισμαηλίας και Σουεζ που εκτυπώθηκε στην Λειψία, 1922, σ. 177.

⁵⁶ Το κείμενο της επιστολής είναι το ακόλουθο:

Εν Αλεξάνδρεια τη 5η Ιουλίου 1866

Κύριε Γενικέ Πρόξενε,

Απαντών εις την επιστολήν ήν μου εκάμετε την τιμήν να μου απευθύνετε την 24 Ιουνίου, ευχαρίστως σας αποστέλλω το σχέδιον αρ. 1 της ελληνικής εκκλησίας Ισμαηλίας, και το σχέδιο αρ. 2 των οικοπέδων εν Πορτ-Σάιτ των προορισμένων εις την λατρείαν της ελληνικής θρησκείας και τα άλλα κοινωφελή δια το ελληνικόν Έθνος ιδρύματα ως λ.χ. σχολεία θηλέων και αρρένων, οικήματα ιερέων κτλ.

Η ελληνική εκκλησία της Ισμαηλίας εκτίσθη αποκλειστική δαπάνη της Εταιρίας και αποτελεί τμήμα της περιουσίας της, αλλ' η ελληνική Κυβέρνησις θα καρπούται ταύτην, εφόσον θα παραμείνη ως τόπος λατρείας κατά το ελληνικό θρήσκευμα. Τα οικοπέδα του Πορτ-Σάιτ, τα σημειούμενα δι' ερυθρού χρώματος εις το σχέδιον 2 έχουν εμβαδόν 117370 μέτρα μήκους επί 54 μέτρα πλάτους. Ταύτα παραχωρούνται εις την Ελλην. Κυβέρνησιν, μεταξύ των οικοπέδων των ανηκόντων εις την Εταιρίαν, υπό την ιδιότητα ιδρυμάτων προωρισμένων όπως συντελέσουν εις την ευόδωσιν της επιχειρήσεως της Σουεζίου διώρυγος και εις αναγνώρισιν της συμβολής της Ελληνικής κυβερνήσεως εις την μετανάστευσιν σημαντικής μερίδος του εργατικού πληθυσμού του Ισθμού. Τρεις οικίαι κείμεναι έμπροσθεν των παραχωρουμένων οικοπέδων εις την οδό Ναυστάθμου, παραχωρούνται ομοίως ως επιχορηγήσις της Εταιρείας, διά την διευθέτησιν την γεννησομένην δαπάναις του ελλ. Έθνους, των εν λόγω οικοπέδων και

Αλεξάνδρεια. Παραχώρησε επίσης τα κτίρια και τα εξαρτηματά τους, σύμφωνα με την ίδια πηγή. Ωστόσο, αυτή η έκταση δεν έγινε ιδιοκτησία της ελληνικής κυβέρνησης παρά μόνο το 1888, με την συννενοήση των δύο κυβερνήσεων, της Ελληνικής και της Αιγυπτιακής. Η σχετική διάταξη νόμου ψηφίστηκε στην Ελληνική Βουλή το 1889 όπου οριστικά πλέον το οικόπεδο παραχωρείται στην ελληνική κοινότητα του Πόρτ-Σάιτ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση έδωσε το εν λόγω οικόπεδο στην ελληνική, χωρίς οικονομικά ανταλλάγματα ως δωρεά σε αναγνώριση της προσφοράς των Ελλήνων στην περιοχή⁵⁷.

Δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια την επίσημη ίδρυση, με βάση το καταστατικό της Ελληνικής Κοινότητας του Πόρτ-Σάιτ. Το χρονικό διάστημα, ωστόσο, που γίνονταν οι ζυμώσεις για την παραχώρηση και την νομική κατοχύρωση της ιδιοκτησίας της έκτασης των Ελληνικών

των κτιρίων την διά την εκκλησίαν, τα εξαρτήματα της, το αρρεναγωγείον και το παρθεναγωγείον κτλ. Ευαρεστήθητε όπως συνεννοηθήτε μετά του κ. Voisin ίνα ζητήσετε παρά της αιγυπτιακής κυβερνήσεως τον τίτλο κυριότητος (χοτζέτι) διά παραχωρούμενον οικόπεδον εν Πόρτ-Σάιτ, συμφώνως προς τα συμβάσεις τας υπάρχουσας μεταξύ της Εταιρίας και της Α.Υ. του Αντιβασιλέως. Βραδύτερον θα αποδοθούν εις την Γενικήν Διεύθυνσιν Έργων τα προσωρινά οικήματα τα κατεχόμενα νυν εν Πόρτ-Σάιτ προς χρήσιν διά την τέλεσιν της λατρείας της ελληνικής θρησκείας.

Δεχθήτε, κτλ. (υπογρ.) Ferd. De Lesseps

Κ. Ζυγομαλάν, γενικόν Πρόξενον της Ελλάδος εν Αλεξάνδρεια

(Για το κείμενο της επιστολής, βλ. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, Τόμος πρώτος, Ιστορία του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού από το 1798 μέχρι το 1927, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1928, Εκδοτική Εταιρεία "Γράμματα", σελ. 296-297.)

⁵⁷ Ο δωρητήριοις τίτλος υπογράφηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 1888 και στην υπογραφή παρέστησαν ως μάρτυρες οι κ.κ. Rock Smerkinic, γραμματέας του πρωτοδικείου Αλεξάνδρειας και Leon Fitte, εκπρόσωπος της εταιρείας. Βλ. Α. Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος, σελ. 296-297.

ιδρυμάτων, η κοινότητα ήταν ήδη συγκροτημένη. Το 1882, συντάχθηκε εσωτερικός κανονισμός και εγκρίθηκε από την εφορία. Ήταν, ωστόσο, ατελής. Υπήρχε σίγουρα και πιο πριν ανάλογο κείμενο, αλλά έχουν χαθεί τα σχετικά πρακτικά που θα διαφώτιζαν τον ερευνητή. Τελικά, στις 21 Απριλίου 1889, με βασιλικό διάταγμα επισημοποιείται ο κανονισμός, σύμφωνα με τον οποίο διεξήχθησαν εκλογές για την ανάδειξη της Κοινοτικής Επιτροπής. Τροποποιήσεις αυτού του καταστατικού έγιναν το 1900 και το 1914. Πρόεδρος της Κοινότητας, με βάση το νεοαποκτηθέν διοικητικό πρόγραμμα του 1889, εκλέχτηκε ο Τρύφων Θαλασσινός.

Οι περιορισμένοι πόροι της κοινότητας, δεν επέτρεψαν τη δημιουργία πολυτελών οικοδομημάτων, όπως συνέβαινε στις άλλες πόλεις, τα έσοδα όμως του ταμείου όλο και καλύτερευαν και επέτρεπαν περισσότερες δραστηριότητες και προγραμματισμούς με ικανή διαχείριση. Στόχος ήταν απόκτηση ευπρεπών ιδρυμάτων σύμφωνα με το πρότυπο των άλλων Κοινοτήτων, καθώς η Κοινότητα συνεχώς επεκτεινόταν, ενώ αυξάνονταν παράλληλα και οι ανάγκες των μελών της. Το 1888 τελικά ξεκίνησε η ανοικοδόμηση του ναού του Σωτήρα, υπό την επίβλεψη του πατριάρχη Σωφρόνιου και του πρόξενου της Ελλάδας Βυζάντιου. Οι συνεισφορές, όμως, δεν επαρκούσαν για την αποπεράτωση του ναού. Ολοκληρώθηκε τελικά το 1903 μετά από δάνειο που πήρε ο τότε πρόεδρος της Κοινότητας Γεώργιος Κορώνης, το 1901, με την συμβολή και των άλλων μελών της Κοινότητας Ν. Κομιανού, Ν. Τσιτσίνια και Γεράσιμου Βαλέντη.

Τα σχολικά κτίρια της κοινότητας, στα οποία στεγάζονταν οκτατάξιο αρρένων και επτατάξιο θηλέων, βρίσκονταν και αυτά σε κακή κατάσταση και ήταν ακατάλληλα για να φιλοξενήσουν τους μαθητές και το προσωπικό του σχολείου. Αποφασίζουν να κατασκευάσουν καινούρια κτίρια αρχίζοντας από το Παρθεναγωγείο. Η ανέγερσή του επιτεύχθηκε με διάφορα οικονομικά μέσα, όπως είναι η έκδοση λαχείου, το 1911. Η

διαφορά του Παρθεναγωγείου και του Αρρεναγωγείου που στεγαζόταν στα παλιά διδακτήρια ήταν το 1922 εμφανής. Για αυτό τα μέλη της Κοινότητας με πρόεδρο το Νικόλαο Κομιανό κατασκεύασαν ένα νέο όροφο πάνω από το Παρθεναγωγείο, όπου στεγάστηκε το σχολείο αρρένων. Τα εγκαίνια της νέας αυτής σχολής έγιναν το 1923.

Αποτέλεσμα αυτών των δραστηριοτήτων ήταν η χρέωση της Κοινότητας, που είχε απόλυτη ανάγκη από την ευεργετική στήριξη και την οικονομική συνεισφορά των μελών της. Γενικά μεγάλη και πολύ καθοριστική για την εξέλιξη της Κοινότητας ήταν η συμβολή και ενίσχυση που προσέφερε σε αυτήν ο Ferdinand De Lesseps. Αυτός βοήθησε να ξεπεραστούν τα μεγάλα κατά καιρούς αδιέξοδα, με προσωπικές παρεμβάσεις του. Δωρεές έκαναν ακόμη στην Κοινότητα ο Κ. Φωτιάδης που προσέφερε μια οικία και ο Δ. Μακρής που παραχώρησε και αυτός ένα ακίνητο. Ευεργέτες της Κοινότητας θεωρούνται και οι δύο Κυβερνήσεις, η Ελληνική και η Αιγυπτιακή, με την συνεργασία των οποίων η Κοινότητα μπόρεσε να σταθεί και να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες. Άλλα πρόσωπα που ενίσχυσαν τις προσπάθειες της ήταν: ο Edouard Quellenec, που αμισθί έφτιαξε τα πρώτα σχέδια της εκκλησίας και ο Γεώργιος Κορώνης που ολοκλήρωσε την κατασκευή του κτιρίου της.

Η κοινότητα συνέχισε να επεκτείνει την δράση της πετυχαίνοντας να φέρει σε πέρας κάθε φορά τον οικονομικό προϋπολογισμό, με συνδρομές των μελών της, δωρεές, κληροδοτήματα και άλλες συνδρομές. Δεν κατόρθωσε, όμως, να αποκτήσει σταθερά εισοδήματα για την κάλυψη των αναγκών της, γεγονός που εξηγεί και την διακύμανση των εσόδων της κάθε χρόνο.

Η πολυπληθής παρουσία των Ελλήνων στο Σουέζ⁵⁸ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διάνοιξη της διώρυγας. Υπήρχαν και πριν Έλληνες, ήταν όμως ελάχιστοι. Με τα έργα που γίνονταν λόγω της διώρυγας, οι Έλληνες συγκεντρώθηκαν εκεί από το 1866, προκειμένου να λάβουν μέρος στις νέες απασχολήσεις. Κοινή επιθυμία τους ήταν να συσπειρώσουν και να διασώσουν την παράδοσή τους, τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμά τους. Η πρώτη απόπειρα οργάνωσής της στο Σουέζ γίνεται το 1870-1871, με κύριο στόχο την ίδρυση των απαραίτητων ιδρυμάτων, όπως ήταν η εκκλησία και το σχολείο⁵⁹. Για την υλοποίηση των στόχων αυτών σχηματίστηκε μια επιτροπή αποτελούμενη από ικανά στελέχη, όπως οι Νικόλαος Καραμεσίνης, Νικόλαος Ζαχαρόπουλος, Νικόλαος Δημόπουλος, Νικόλαος Πασαζάρης, Δημήτριος Δημητρόπουλος, Α. Λέζης, Σπύρος Αντύπας, Καρδαμίτσας, Καραμιχάλης, Δεληγιάννης και τους Σύρους Zachr, Ansara, Costa, Manoli κ.α., οι οποίοι μπόρεσαν να αγοράσουν από τους Σύρους όπως μαρτυρεί αναμνηστική επιγραφή, χαραγμένη στην είσοδο του ναού, υπόγειο ναό το 1873, ο οποίος το 1878 ανοικοδομήθηκε. Πρόκειται για τον πρώτο ναό της κοινότητας που αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο. Η επιτροπή, μετά την αγορά του ναού, διαλύθηκε. Η μέριμνα για τα κοινά ως εκείνη την στιγμή, γινόταν ανεπίσημα από τα μέλη της Κοινότητας, που φρόντιζαν με εράνους και με απλή ανειδίκευτη διδασκαλία να μορφώσουν τα παιδιά τους.

Η κοινότητα αποκτά οργανωμένο κανονισμό για τη λειτουργία της το 1888, ο οποίος αποτελείτο από 28 άρθρα και δεν εγκρίθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση. Από τότε λειτουργεί κανονικά και εξασφαλίζει για

⁵⁸ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 302-306.

⁵⁹ Η έλλειψη αρχειακών μαρτυριών δυσχεραίνει το έργο του ιστορικού. Οι πηγές που έχουν διασωθεί και διασώζονται στα αρχεία της Κοινότητας, χρονολογούνται από το 1911.

τα μέλη της προοπτικές ανάπτυξης. Ο κανονισμός αυτός αντικαταστάθηκε το 1900, με νέο κανονισμό που εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα. Δύο νέοι κανονισμοί, που αντικατέστησαν τους προηγούμενους, εκδόθηκαν ο πρώτος το 1908 με 65 άρθρα που ήταν εγκεκριμένος από την Ελληνική Κυβέρνηση και ο δεύτερος το 1925 με 63 άρθρα εγκεκριμένος με προεδρικό διάταγμα του Νοεμβρίου 1925.

Εξέχοντα πρόσωπα που πρωτοστάτησαν στις εξελίξεις με τη συνεισφορά τους είναι ο Γεώργιος Αθανασίου που είχε πάρει μέρος στις καταστατικές διαδικασίες, ο Παντελής Φαμηλιάδης, μελλοντικός ευεργέτης της Αλεξανδρινής Κοινότητας, ο Καρδαμίτσας, πρώτος πρόεδρος της Κοινότητας το 1888, ο Νικόλαος Καραμεσίνης ο οποίος επεδίωκε την κάλυψη χρεών και άλλων οικονομικών εκκρεμοτήτων της Κοινότητας, ο Σπυρίδων Αντίπας που η συμβολή του υπήρξε καθοριστική για την ανάπτυξη και την εξέλιξη της Κοινότητας.

Η Κοινότητα αποκτά, χάρη στην συμβολή των μελών της Γ. Ζούλα, Δημ. Δημητρόπουλου και άλλων, κοιμητήριο. Η κοινοτική σχολή είναι έργο των Σπ. Αντίπα και του Γεωργίου Μαύρου, μετέπειτα προέδρου της Κοινότητας. Υπό την προεδρία του Γ. Μαύρου ιδρύθηκαν το 1916, ο ναός της Αγίας Αικατερίνης και τα σχολικά κτίρια, οκτατάξια, μικτή σχολή και σχολή για την εκπαίδευση των παιδιών των εργατών της Κοινότητας από την εταιρεία διάνοιξης στο Πορτ Τεουφίκ. Νέος ναός εγκαινιάστηκε επίσης το 1928, αφιερωμένος στον Άγιο Αντώνιο, με πρωτοβουλία του τότε προέδρου της Κοινότητας Ιωάννη Καραμεσίνη και με δωρεά της Εταιρείας της Διώρυγας⁶⁰.

⁶⁰ Γενικά για τα στοιχεία της διώρυγας του Σουέζ, όπως αυτά έγιναν γνωστά στους Έλληνες της Αιγύπτου, βλ. Εμμανουήλ Κ. Ρουβάς, Η Διώρυξ του Σουέζ, Ιστορικόν της διώρυγος του Σουέζ ως εμπορικής και στρατηγικής θαλάσσιας οδού από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Η Μεγάλη Βρετανία, η Αίγυπτος και η Διώρυξ. Η Διώρυξ του Σουέζ ως επιχειρήσις, Κάιρον 1955.

Είναι βέβαιο ότι οι Έλληνες εγκαταστάθηκαν στην πόλη Ζαγαζίκ⁶¹ την ίδια περίπου εποχή που εμφανίστηκαν και στην Τάντα. Μπορεί να γίνει λόγος για τη σύσταση Κοινότητας το 1870, αν ληφθεί υπόψη η συνέλευση των Ελλήνων στις 14/26 Απριλίου του ίδιου χρόνου. Από αυτή την πρώτη συνέλευση, διασώζονται τα πρακτικά, τα οποία παραθέτουμε αυτούσια, καθώς αντικατοπτρίζουν το πνεύμα των Ελλήνων του Ζαγαζίκ:

"Αριθμός 1. Εν Ζαγαζικιώ σήμερον τη 14/26 του μηνός Απριλίου του έτους 1870 εβδομηκοστού ημέρα Τρίτην της εβδομάδος και ώραν 4 μ.μ., οι υποφαινόμενοι συνελθόντες εν το Ελληνικώ πρακτορικώ καταστήματι και συσκεφθέντες διορίσαμεν μέλη της ενταύθα Ελληνικής Κοινότητος τους Κυρ. Σωτ. Κόκκαν, Ιωάννην Ευστράτην, Ιωάννην Ρέτζον και Αλ. Καμπάνην όπως ενεργησώσι δραστηρίως και ευρώσι κατάλληλον ιερέα και κατάλληλον ευκτήριον οίκον, και οίτινες θέλουσι φροντίξει την είσπραξιν των μηνιαίων συνδρομών, και λοιπών αναγκαίων προς συντήρησιν και καλλωπισμόν του ευκτηρίου οίκου. Προς σε ο μεν κ. Σωτ. Κόκκας θέλει είσθαι ο Ταμίας των εισπράξεων και λοιπών συνδρομών, ο δε κ. Ιωάννης Ρέτζος ο Συνάκτης των συνδρομών, όστις οφείλει να παραδίδη απάσας τας τυχούσας εισπράξεις εις τον Ταμίαν Κύριον Σωτήριον Κόκκαν".

Κανονικές εκλογές από τις οποίες προήλθε το πρώτο προεδρείο έγιναν τον επόμενο χρόνο. Τότε συντάχθηκε και το πρώτο καταστατικό της Κοινότητας στο οποίο βασίστηκε η λειτουργία της, τουλάχιστον ως το 1890. Ο κανονισμός αυτός, τροποποιήθηκε τον ίδιο χρόνο και εγκρίθηκε

⁶¹ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία της κοινότητας ως το 1928, βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 310-313. / Για τη νεότερη ιστορία της Ελληνικής παροικίας του Ζαγαζίκ βλ., ό.π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 337-342. / Για την πόλη του Ζαγαζίκ βλ. ό.π., Γ. Α. Αρβανιτάκης, Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου, σσ. 134-136.

από την Ελληνική Κυβέρνηση. Τέλος, τροποποιήθηκε ξανά το 1905 και εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα την 20^η Μαΐου 1905.

Η Κοινότητα συντηρούνταν και λειτουργούσε από τις συνδρομές των μελών της, από διάφορες συνεισφορές και κληροδοτήματα . Από το 1890, η κοινότητα έδρασε ως αυτόνομο ίδρυμα στην αιγυπτιακή κοινωνία, απέκτησε αρκετά ακίνητα με αποτέλεσμα να έχει κάθε χρόνο σταθερά αυξανόμενο εισόδημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1924, η Κοινότητα ήταν σε θέση να ανεγείρει επιβλητική εκκλησία βυζαντινού ρυθμού, την οποία αφιέρωσε στους Τρεις Ιεράρχες. Το ίδιο ενδιαφέρον επέδειξε και για τα σχολικά κτίρια, για την απόκτηση αθλητικών χώρων και για την δημιουργία κοιμητηρίου.

Οι σημαντικότερες δωρεές που εξασφάλισαν την ανεμπόδιστη λειτουργία της Κοινότητας ήταν του Θεόδωρου Ροδοκανάκη, της Ευφροσύνης Σταματοπούλου, του Ν. Τσαλίδη και του Αθανασίου Φοινικόπουλου. Από τον πρώτο πρόεδρο της, τον Ευθ. Οράτη, ως τον τελευταίο, τον Κ. Χαραλάμπους, σημείωσε μια διαρκή έξαρση της ελληνικής ιδιοφυΐας. Διέθετε ο ελληνισμός του Ζαγαζίκ σωματεία, μαντολινάτα, φιλαρμονική 45 ατόμων, που όταν διαλύθηκε τη διαδέχθηκε η φιλαρμονική της Ελληνικής Ένωσης. Εξέδιδε εφημερίδα και διέθετε ελληνικούς θιάσους που ανέβαζαν ελληνικές παραστάσεις. Η διαρροή του Ελληνισμού του Ζαγαζίκ υπήρξε προάγγελος και για τις άλλες παροικίες της Αιγύπτου. Η κοινότητα του Ζαγαζίκ συγχωνεύτηκε με την κοινότητα του Καΐρου.

Στην Κάτω Αίγυπτο⁶², υπήρξαν, ακόμη δεκαπέντε κοινότητες, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η συσπείρωση του Ελληνικού στοιχείου, γύρω από ένα σχολείο και μια εκκλησία. Η κινητήριος δύναμη της

⁶² Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία των κοινοτήτων ως το 1928, βλ. ό.π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 313-326.

οργάνωσης και της πιο μικρής παροικίας είναι, συνήθως, εξέχοντες Έλληνες έμποροι που διαθέτουν μέρος της περιουσίας τους για την ανάπτυξη της κάθε κοινότητας και την βελτίωση του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου των Ελλήνων εργατών και τεχνιτών που εγκαθίστανται στην Αίγυπτο. Όλες αυτές οι Κοινότητες λοιπόν, ξεκινούν με πρωτοβουλία πλουσίων Ελλήνων, οι οποίοι συντάσσουν κανονισμό, καταγράφουν τους Έλληνες που εγκαθίστανται εκεί και εργάζονται ως μέλη της κοινότητας. Παρακάτω, ακολουθεί συνοπτική παρουσίαση και των δεκαπέντε, δευτερευούσης σημασίας, κοινοτήτων της Κάτω Αιγύπτου.

Στην Ιμπραημία, αρχικά, ένα προάστιο της Αλεξάνδρειας, αποφασίστηκε από 25 Έλληνες, που συνήλθαν στις 2/15.03.1903, η ίδρυση «Αδελφότητας» με σκοπό την συντήρηση της Εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, η οποία ανήκε στον αποβιώσαντα Κ. Γώγου. Στις 9/22.03.1903, ψηφίζεται κανονισμός και εκλέγεται Επιτροπή με πρόεδρο τον Αρ. Πράτσικα. Μετά από συνέλευση τον επόμενο χρόνο, στις 9/22.05.1904, η αδελφότητα μετονομάζεται σε Ελληνική Κοινότητα Ιμπραημίας, συντάσσεται νέος κανονισμός, ο οποίος εγκρίθηκε με προεδρικό διάταγμα στις 28.08.1925 και επανεκλέγεται ως πρόεδρος ο Αρ. Πράτσικας. Όσον αφορά τον Ναό του Αγίου Νικολάου, επειδή οι κληρονόμοι του Κ. Γώγου παρενέβησαν, η κοινότητα έπαψε την συντήρηση της, με απόφαση που λήφθηκε σε συνέλευση την 29/12.07.1903. Για την ίδρυση νέου ναού, προσέφερε χρήματα ο Ξενοφώντας Ιωαννίδης και ο θεμέλιος λίθος, τέθηκε το 1907.

Η κοινότητα, οφείλει την ανάπτυξή της στις συνεισφορές, δωρεές και εράνους των μελών της αλλά και σε πρωτοβουλίες σπουδαίων Ελλήνων. Ιδιαίτερα, αξίζει να αναφέρουμε τον Πράτσικα, ο οποίος με δικές του δαπάνες ίδρυσε σχολή, το 1906, η οποία πήρε το όνομά του και ονομάστηκε «Πρατσίκειος Σχολή». Το 1912, εξαιτίας της αύξησης των

μαθητών, η κοινότητα με δικές της δαπάνες προσθέτει δυο νέες αίθουσες στα σχολεία της. Το 1923, ιδρύθηκε από τον Εμμανουήλ Κοκκινάρα Σχολή θηλέων, η οποία ονομάστηκε «Κοκκινάριος Σχολή» και το 1924 με δωρεά της Χαρίκλειας Σακελλαρίου, προστίθενται δύο νέες ακόμα αίθουσες σε αυτήν. Τέλος, το 1926, χτίζεται και δεύτερος όροφος στην Πρατσίκειο Σχολή.

Η Κοινότητα της Ιμπραημιάς, αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες κοινότητες των Ελλήνων και εκτός από την πρόοδο στα σχολεία της, το 1924, απέκτησε και τηλέφωνο.

Το 1880, ιδρύθηκε η Κοινότητα της Δαμαγχούρ, που είναι πρωτεύουσα της μουδερίας της Βεχέρας, μετά από συνέλευση των Ελλήνων της Δαμαγχούρ και του Κομ-Ελ-Αχτάρ, την 1^η Απριλίου 1880. Στην πρώτη, αυτή, συνέλευση που έγινε με την παρουσία του Πατριάρχη Σωφρόνιου, αποφασίστηκε η δημιουργία ναού, σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε για αυτόν τον σκοπό από τον Τζών Αντωνιάδη. Ο ναός αποπερατώθηκε, μετά από πολλές καθυστερήσεις το 1885.

Το πρώτο πρακτικό της κοινότητας, χρονολογείται από τις 18/30.11.1886. Εκείνη την περίοδο, η κοινότητα ήδη συντηρεί τον δικό της ναό και κοινοτικό σχολείο αλλά δεν έχει ακόμα συνταχθεί καταστατικό. Το πρώτο καταστατικό συντάχθηκε στις 06.11.1904 και εγκρίθηκε στις 03.01.1905 με Βασιλικό Διάταγμα της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Μεγάλοι Ευεργέτες της Κοινότητας, υπήρξαν οι Τζων Αντωνιάδης, οι κληρονόμοι του Γ. Πηλαβάκη οι οποίοι δώρισαν στην κοινότητα ένα οικόπεδο αξίας 100 λιρών Αιγύπτου, ο Χρήστος Παπαδόπουλος που κληροδότησε στην κοινότητα μια οικία και ο Σπύρος Λιβιεράτος που προσέφερε 350 λίρες Αιγύπτου για την ανέγερση της Εκκλησίας της Κοινότητας.

Το 1872, περίπου, δημιουργήθηκε η κοινότητα του Καφρ-Ελ-Ζαγιάτ, το οποίο ήταν ένα από τα σημαντικότερα βιομηχανικά κέντρα της

περιοχής. Η κοινότητα, δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία των Ιωάννου Δημητρίου, Θεμιστοκλή Ροδοκανάκη, Π. Κηπουρού, Στεφάνου Σκενδεράνη και Μ. Μίσχα, με σκοπό – τι άλλο?- την ίδρυση και συντήρηση σχολείου, ναού και κοιμητηρίου. Το 1871-1872, ανεγέρθηκε λοιπόν η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, το 1882 ξεκίνησε να λειτουργεί το σχολείο με έξι τάξεις δημοτικού και μία γυμνασίου και το 1901-1902 ανεγέρθη στο κοιμητήριο, ευκτήριος οίκος. Τέλος, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης την 17^η Μαΐου 1925, ξεκίνησε να κτίζεται νέο σχολικό ίδρυμα με τέσσερις αίθουσες, το οποίο αποπερατώθηκε το 1926. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι Ιωάννης Δημητρίου, ο Νικόλαος Καζούλης, ο Στέφανος Σκενδεράνης, η Μαρία Σ. Σκενδεράνη, ο Μιλτιάδης Ψίχας, ο Ηρακλής Βόλτος και ο Αλέξανδρος Βόλτος.

Στις αρχές του Φλεβάρη του 1880, ιδρύεται η κοινότητα της Ζίφτας. Τον ίδιο χρόνο συντάσσεται και ψηφίζεται ο Κανονισμός της, ενώ εκλέγεται, επίσης, η πρώτη Κοινοτική Επιτροπή, με πρόεδρο τον Δ. Σταθόπουλο. Ο κανονισμός αυτός, αντικαταστάθηκε από νέο κανονισμό το 1906, ο οποίος εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα από την Ελληνική Κυβέρνηση. Σκοποί της κοινότητας, είναι η ίδρυση και συντήρηση σχολείου και εκκλησίας.

Η εκκλησία, ιδρύθηκε σε οικόπεδο που προσέφερε ο Ζαχαρίας Κουμπάρας το 1880 και αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο. Τα εγκαίνια της εκκλησίας, έγιναν το Ιανουάριο του 1881 με την παρουσία του Πατριάρχη Σωφρόνιου. Το σχολείο της κοινότητας, ως το 1914 στεγαζόταν σε δύο δωμάτια οικίας που ανήκε στην Κοινότητα και μετά μεταφέρθηκε σε ένα άλλο ακίνητο της Κοινότητας, το οποίο χτίστηκε σε γήπεδο που προσέφεραν οι αδελφοί Σταύρος και Φίλιππος Βούρβουλη. Το σχολείο, ήταν μικτό και είχε έξι τάξεις.

Ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν εκτός των όσων προαναφέραμε, οι Κωνσταντίνος Κατσαρός, ο Δημ. Γαλήνας και ο Κωνσταντίνος Βικιώτης.

Το 1870, τέθηκαν οι βάσεις της Κοινότητας του Σεμπίν-ΕΛ-Κομ, αρχικά με σκοπό την ίδρυση ευκτήριου οίκου και κοιμητηρίου και αργότερα, λόγω της αύξησης των αναγκών και του πληθυσμού των Ελλήνων, σχολείου και εκκλησίας, η οποία αφιερώθηκε στον Άγιο Σπυρίδωνα. Ως το 1886, η κοινότητα διοικούνταν από τους προκρίτους της παροικίας χωρίς κανονισμό αλλά με γνώμονα το κοινό συμφέρον. Κανονισμός συντάχθηκε το 1910 και αποτελούνταν από 40 άρθρα από τον ιατρό Ι. Τσάμη, αμέσως μετά την εκλογή του ως πρόεδρος της κοινότητας. Ο κανονισμός εγκρίθηκε το 1910 με Βασιλικό διάταγμα της Ελληνικής Κυβερνήσεως. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι Δημήτριος Τσίτσικας, Λεωνίδας Τσίτσικας, Ηρακλής Βόλτος, Ιωάννης Καρτάλης, Γεώργιος Παναγιώτου, Αλέξανδρος Κυρβελίδης, Ι. Χριστοφίδης και Φωτεινή Κρητικιά.

Άλλη κοινότητα στην περιφέρεια της Τάντας, υπήρξε η Κοινότητα Μεχάλλας Κεμπίρ. Το 1880, συνήλθαν περίπου 50 Έλληνες της παροικίας με την παρουσία του Πατριάρχη Σωφρονίου με σκοπό την δημιουργία καταλόγου εισφορών για την ανέγερση Εκκλησίας. Για αυτό τον σκοπό εκλέχθηκε επιτροπή με πρόεδρο τον Γεώργιο Δημητριάδη. Η Κοινότητα, φαίνεται να είχε ήδη ιδρυθεί το 1890 έτος το οποίο συντάχθηκε και ο πρώτος κανονισμός της, ο οποίος δεν εγκρίθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση. Το 1910, ψηφίστηκε νέος κανονισμός ο οποίος τελικά εγκρίθηκε. Ήδη είχε ιδρυθεί και η εκκλησία αλλά και σχολείο μικτό εξατάξιο. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας υπήρξαν οι Γεώργιος Δημητριάδης, ο Χαράλαμπος Γραϊκούσης και ο Ν. Σαραγκλής.

Το 1903, ιδρύθηκε επισήμως η Κοινότητα της Βέχας. Είχε προηγηθεί συνέλευση των πάροικων το 1882 με σκοπό την ανέγερση εκκλησίας. Ο

θεμελιώδης κανονισμός της, ψηφίστηκε στις 23.11.1903 και εγκρίθηκε με Βασιλικό διάταγμα από την Ελληνική Κυβέρνηση. Το 1910, αποπερατώθηκε ο ναός ο οποίος αφιερώθηκε στον Άγιο Νικόλαο. Ταυτόχρονα ιδρύθηκε μικτή εξατάξια σχολή. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι Μ. Κ. Σαλβάγος και ο Θ. Γ. Γαλανός.

Την 18^η Σεπτεμβρίου 1911, συνήλθαν έμποροι Έλληνες στο Μίνα-ελ-Καμχ και αποφάσισαν την ίδρυση εκκλησίας και σχολείου. Ορίστηκε προσωρινή επιτροπή και κλήθηκε ο υποπρόξενος Ελλάδας να συγκαλέσει συνέλευση όλων των Ελλήνων του Μίνα-ελ-Καμχ και των περιχώρων⁶³. Η συνέλευση πραγματοποιήθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 1911 και αποφασίστηκε η δημιουργία κοινότητας και η σύνταξη του καταστατικού της⁶⁴, το οποίο εγκρίθηκε από την ελληνική Κυβέρνηση με Βασιλικό διάταγμα στις 10 Φεβρουαρίου 1912. Η Εκκλησία αποπερατώθηκε το 1912 και αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο. Την ίδια χρονιά ξεκίνησε και η λειτουργία του σχολείου που ήταν εξατάξιο και μικτό. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι αδελφοί Εμμανουήλ και Οδυσσεύς Λυδή.

Στις 29 Δεκεμβρίου 1906, μετά από συνέλευση 120 Ελλήνων στο Φάκους, αποφασίστηκε η ίδρυση κοινότητας και η σύνταξη του κανονισμού της⁶⁵. Ο θεμελιώδης κανονισμός της εγκρίθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση με Βασιλικό διάταγμα την 28^η Φεβρουαρίου 1907. Το 1910, έγινε η ανέγερση ναού που αφιερώθηκε στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και το 1911 οικοδομήθηκε κτίριο στο οποίο στεγάστηκε το εξατάξιο μικτό σχολείο. Μεγάλοι ευεργέτες της Κοινότητας υπήρξαν οι

⁶³ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 324 : Πρακτικό αρ. 1 της συνεδρίας της 18 Σεπτεμβρίου 1911. Αρχεία της Κοινότητας.

⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 324 : Πρακτικό αρ. 2 της συνεδρίας της 25 Σεπτεμβρίου 1911. Αρχεία της Κοινότητας.

⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 325 : Πρακτικό αρ. 1 της Συνελεύσεως της 29 Δεκεμβρίου 1906. Αρχεία της Ελληνικής Κοινότητας του Φακούς.

Κωνσταντίνος Σάββας, ο Θεμιστοκλής Πολυμέρης, οι αδελφοί Πρόια, ο Ιωάννης Λεχωνίτης, ο Ιωάννης Καραγιάννης και ο Αριστείδης Καραμεσίνης.

Η Κοινότητα της Ισμαηλίας, η οποία ιδρύθηκε επίσημα το 1903, συντηρούσε επτατάξιο μικτή σχολή και εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο και ήταν δώρο του Ferdinand de Lesseps. Λόγω αυξημένων αναγκών, οικοδομήθηκε άλλη μία εκκλησία, η οποία αφιερώθηκε στον Άγιο Μηνά. Μεγάλοι ευεργέτες της Κοινότητας της Ισμαηλίας, υπήρξαν οι Ferdinand de Lesseps και ο Ιωάννης Γρηγοριάδης που δώρισε στην κοινότητα μια οικία και προσέφερε χρηματικά ποσά. Η μικρή κοινότητα του Μιτ-Γαμρ, συντηρούσε επίσης εκκλησία αφιερωμένη στους Ταξιάρχες και πεντατάξια μικτή σχολή. Η Κοινότητα της Καντάρας, συντηρούσε επίσης πεντατάξια μικτή σχολή.

Τέλος, στην περιφέρεια του Καΐρου, υπήρξαν ακόμα τρεις κοινότητες. Η Κοινότητα του Ζεϊτούν, η Κοινότητα του Χελουάν και η Κοινότητα της Ηλιουπόλεως. Η Κοινότητα του Ζεϊτούν, συντηρούσε την Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου και τετρατάξιο μικτή σχολή. Μεγάλοι ευεργέτες της υπήρξαν οι αδελφοί Φιλίππου. Η Κοινότητα του Χελουάν, συντηρούσε εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Δημήτριο και μικρό νηπιαγωγείο. Τέλος, η Κοινότητα Ηλιουπόλεως, η οποία ιδρύθηκε στις 27.12.1925, αναγνωρίστηκε με Προεδρικό Διάταγμα στις 13.02.1926 και εγκρίθηκε ο κανονισμός της στις 24.1.1926, δεν είχε κάποιο ιδιόκτητο ίδρυμα έως το 1928.

Η πρώτη και αρχαιότερη Ελληνική Κοινότητα στην Άνω Αίγυπτο⁶⁶, ήταν η Ελληνική Κοινότητα της Μίνιας. Το 1862, ιδρύθηκε εκεί ευκτήριος οίκος επί τη ευκαιρία της επισκέψεως του Πατριάρχου Ιακώβου στην Άνω

⁶⁶ Για τη σύσταση, την οργάνωση και την λειτουργία των κοινοτήτων της Άνω Αιγύπτου ως το 1927, βλ. ό. π. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 327-341.

Αίγυπτο. Ο οίκος δεν λειτούργησε, τελικά, κανονικά λόγω έλλειψης πόρων και χρημάτων για την συντήρησή του.

Η κοινότητα, την χρονική περίοδο από 1876 έως το 1885, δεν είχε επίσημο κανονισμό, ούτε καν στοιχειώδη οργάνωση. Υπήρχε μονάχα μια ανεπίσημη επιτροπή που διοικούσε τον ευκτήριο οίκο.

Το 1876, ο Πατριάρχης Σωφρόνιος, επισκέφθηκε την Άνω Αίγυπτο και ίδρυσε στην Μινία δεύτερο ευκτήριο οίκο, ο οποίος λειτούργησε με πολλές δυσκολίες ως το 1891, οπότε αποφασίστηκε η ανέγερση εκκλησίας. Για την λειτουργία του οίκου, προσλήφθηκε ο αρχιμανδρίτης Κύριλλος Ζερβόπουλος, ο οποίος ίδρυσε το 1876 το πρώτο ελληνικό σχολείο στην Άνω Αίγυπτο τα νεότερα χρόνια. Ο Ζερβόπουλος, προσέφερε το μέγιστο δυνατό, διδάσκοντας στα παιδιά της παροικίας –τόσο στα ιθαγενή όσο και στα Ελληνόπουλα – Ελληνικά, Γαλλικά και Αραβικά. Τα μέσα όμως ήταν πενιχρά και το έργο του διεκόπη. Τον Μάρτιο του 1881, ο αρχιμανδρίτης αντικαταστάθηκε από τον Ιερέα Γεώργιο Μπρουσκάκη. Εκείνη την εποχή, με συνέλευση των κατοίκων και τον διορισμό επιτροπής για την συντήρηση του ευκτήριου οίκου, δημιουργήθηκε ο πρώτος κοινοτικός όμιλος.

Στις 1/13 Δεκεμβρίου 1885⁶⁷, συνήλθε μέρος των μελών της Κοινότητας, εξέλεξε νέα Επιτροπή και της ανέθεσε την σύνταξη του πρώτου καταστατικού της Κοινότητας. Στις 5/17.12.1885⁶⁸, με γενική συνέλευση ψηφίστηκε ο πρώτος κανονισμός, ο οποίος εγκρίθηκε από τον Σ. Μπουφίδη, ο οποίος διεύθυνε το Πολιτικό Πρακτορείο και Γενικό

⁶⁷ Ο. π., π. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 327-341 : 1^ο Βιβλίο των Πρακτικών, αρ. 1 και 2. Συνέλευση τις 1/13 Δεκεμβρίου 1885. Αρχεία της κοινότητας Μινίας.

⁶⁸ Ο.π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 327-341 : 1^ο Βιβλίο των Πρακτικών, αρ. 4. Συνέλευση τις 5/17 Δεκεμβρίου 1885. Αρχεία της κοινότητας Μινίας.

Προξενείο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, στις 28 Μαρτίου 1886. Ως το 1891, όλες οι προσπάθειες της κοινότητας για την ίδρυση δικών της ιδρυμάτων απέτυχαν. Τότε, ο Ιωάννης Αλφιέρης, δώρισε στην κοινότητα γήπεδο με τον όρο να οικοδομηθεί σε αυτό εκκλησία, εντός ενός έτους. Ακολούθως, ο Ιωάννης Φραντζίδης, δώρισε μέρος του κήπου του για τον ίδιο σκοπό. Τελικά, η Εκκλησία ο θεμέλιος λίθος της Εκκλησίας τέθηκε στις 25/6.09.1891 ή στις 26/7.09.1891, στον χώρο που δώρισε ο Φραντζίδης. Ο ναός αποπερατώθηκε το 1892 και αφιερώθηκε στον Ιωάννη την Βαπτιστή.

Οι αυξημένες ανάγκες της παροικίας, όσο και η ανάγκη συσπείρωσής της για την διατήρηση των ήδη υπαρχόντων ιδρυμάτων, όσο και για την δημιουργία νέων, οδήγησε σε γενική συνέλευση στις 24/5.09.1892, όπου ψηφίστηκε νέος κανονισμός και εκλέχθηκε νέα πενταμελής Επιτροπή. Ο νέος κανονισμός, εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα από την Ελληνική Κυβέρνηση στις 4.3.1893. Το 1902, με δωρεά του Ι. Αλφιέρη, η σχολή της κοινότητας, αποκτά ιδιόκτητο κτίριο.

Την 8^η Οκτωβρίου 1909, συντάχθηκε νέος κανονισμός, αποτελούμενος από 40 άρθρα, ο οποίος εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα από την Ελληνική Κυβέρνηση στις 17.02.1910.

Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι Ι. Αλφιέρης, Ι. Φραντζίδης, ο Μητροπολίτης Θηβαίδος Γερμανός, ο Ναούμ Κωνσταντίνος και ο Θεμ. Ιωάννου.

Η επόμενη κοινότητα που θα παρουσιάσουμε είναι η Κοινότητα του Βένι – Σούεφ. Ήδη από τις 10.1.1889⁶⁹, τα μέλη της που κατάγονταν από την Ελλάδα και την Αλβανία συγκεντρώθηκαν με σκοπό την ανέγερση ναού για την κάλυψη των θρησκευτικών τους αναγκών. Σε επόμενη

⁶⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. 327-341. Πρακτικόν της προπαρασκευαστικής Συνελεύσεως προς καταρτισμόν της Κοινότητος (σ. 1 του βιβλίου πρακτικών). Αρχεία της Κοινότητος του Βένι Σουέφ.

συνέλευσή τους στις 14.02.1889⁷⁰, διορίστηκε επιτροπή για τις εισπράξεις και ήταν στην ουσία η πρώτη επιτροπή της Ελληνοαλβανικής Κοινότητας του Βένι – Σουέφ, όπως ονομάστηκε στην αρχή. Ο κανονισμός της κοινότητας συντάχθηκε στις 17.02.1889⁷¹ αλλά όταν κατατέθηκε προς έγκριση στο διπλωματικό πρακτορείο της Ελλάδας ο διπλωματικός πράκτορας απάντησε ότι δεν ήταν δυνατό να υποβάλει τον κανονισμό προς έγκριση στην Ελληνική κυβέρνηση. Κατά την άποψή του, ο όρος «Ελληνοαλβανική» προϋπόθετε την ύπαρξη Ελληνοαλβανικού κράτους. Επίσης, έγκριση του κανονισμού ζητούνταν μόνο από την Ελληνική Κυβέρνηση, άρα όλα τα μέλη – Έλληνες ή Αλβανοί – χρειάζονταν να είναι ελληνικής υπηκοότητας. Συνεπώς, ο όρος «αλβανική» διεγράφη από τον κανονισμό, γεγονός που δυσαρέστησε τα αλβανικής καταγωγής μέλη που αποχώρησαν. Ο κανονισμός, παρέμεινε σε ισχύ ως το 1912. Τότε αντικαταστάθηκε με νέο κανονισμό στις 29.04, ο οποίος εγκρίθηκε με Βασιλικό Διάταγμα στις 11.10.1912.

Όσον αφορά τα ιδρύματα της Κοινότητας, το 1891 ετέθη ο θεμέλιος οίκος του ναού, ο οποίος αφιερώθηκε στους Τρεις Ιεράρχες και αποπερατώθηκε το 1905. Το 1900, άρχισε η λειτουργία δημοτικής σχολής και το 1916 απέκτησε δικό της κοιμητήριο. Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας υπήρξαν οι Αναστάσιος Οικονόμου, Αναστάσιος Αλφιέρης, Ιωάννης Κογιόπουλος, Γεώργιος Κανισκέρης, Κωνσταντίνος Κάσδαγλης και Μιχαήλ Δημητρίου.

Σύγχρονη της κοινότητας του Βένι-Σουέφ είναι η Ελληνική Κοινότητα του Ασσιούτ. Η ίδρυσή της ανάγεται στις 13/25.12.1892, όταν έγινε η πρώτη συνέλευση των κατοίκων με σκοπό την δημιουργία

⁷⁰ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σσ. . Βλ. σ. 3 του βιβλίου των πρακτικών. Αρχεία της Κοινότητας του Βένι Σουέφ.

⁷¹ Στο ίδιο, σσ. 327-341. Συνεδρία της Επιτροπής της 17 Φεβρουαρίου 1889, σελ. 4 του βιβλίου των Πρακτικών.

κοινότητας και την σύνταξη κανονισμού. Στις 6/18.01.1893, συγκλήθηκε νέα συνέλευση, η οποία ψήφισε κανονισμό 26 άρθρων, ο οποίος εγκρίθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση με Βασιλικό Διάταγμα στις 8/20.3.1893. Σκοπός της ιδρύσεώς της ήταν η ίδρυση και συντήρηση ευκτήριου οίκου και αν τα οικονομικά το επέτρεπαν, εκκλησίας και σχολείου. Ο ευκτήριος οίκος, οικοδομήθηκε και αφιερώθηκε στον Άγιο Σπυρίδωνα. Η πορεία της Κοινότητας του Ασσιούτ, υπήρξε εξαιρετικά δύσκολη καθώς λόγω πολέμου το 1914 ανάγκασε πολλούς Έλληνες να εγκαταλείψουν την παροικία. Η κοινότητα συνέχισε να υπάρχει, παρόλα αυτά αλλά ως το 1927 υπολειτούργουσε.

Η Ελληνική κοινότητα του Φαγιούμ, ιδρύθηκε επίσημα στις 25 Ιανουαρίου 1899, όταν συντάχθηκε το καταστατικό της. Τον ίδιο χρόνο, στις 24 Ιουλίου, αυτό το καταστατικό, εγκρίθηκε από Ελληνική Κυβέρνηση με Βασιλικό Διάταγμα. Πριν την επίσημη ίδρυσή της, μπορούμε να ασφάλεια να αναφέρουμε ότι η κοινότητα λειτουργούσε ήδη καθώς ήδη είχαν συγκεντρωθεί με έρανο χρήματα με σκοπό την ανέγερση εκκλησίας και σχολείου.

Ήδη το 1899, αμέσως μετά τον σχηματισμό της κοινότητας, ξεκίνησαν οι εργασίες για την οικοδόμηση σχολής, η οποία ως το 1905 χρησιμοποιήθηκε ως ευκτήριος οίκος. Παρόλα αυτά, το σχολείο ξεκίνησε να λειτουργεί από το 1901 ως εξατάξιο δημοτικό.. Μετά την ολοκλήρωση της σχολής, ξεκίνησε η ανέγερση του ναού, ο οποίος αφιερώθηκε στην Αγία Σοφία. Η εκκλησία εγκαινιάστηκε στις 30.1.1905 με παρουσία του Πατριάρχου Φωτίου.

Μεγάλοι ευεργέτες της κοινότητας, υπήρξαν οι Αναστάσιος και Γεράσιμος Δελλαπόρτα, οι Αντώνιος και Σταμάτιος Βραχάλη, ο Αντ. Π. Αρμένης, ο Περικλής Τσιτσιναρίδης, ο Σωκράτης Πιζάνης και ο Νικόλαος Σπανακίδης.

Στις 14.04.1905, ιδρύθηκε επίσημα η κοινότητα του Ασσουάν, με κανονισμό που εγκρίθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση με Βασιλικό Διάταγμα στις 5.12.1908. Το 1916, οικοδομήθηκε ευκτήριος οίκος ο οποίος αφιερώθηκε στον Άγιο Ελευθέριο και εγκαινιάσθηκε στις 21.10.1916. Ως το 1927, η κοινότητα δεν διέθετε κανένα άλλο κατάστημα ή ίδρυμα παρά μόνο τον ευκτήριο οίκο και κοιμητήριο⁷².

⁷² Στην Ανω Αίγυπτο, δεν υπήρξαν άλλες κοινότητες αλλά υπήρξαν δυο ομαδικοί οργανισμοί. Ένας στο Λούξορ και ένας στο Σοχάγκ. Για περισσότερες πληροφορίες για τους δυο αυτούς οργανισμούς και για τις Ελληνικές Κοινότητες στο Σουδάν. / Βλ. ό.π. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 341-255.

Κεφάλαιο ΙΙΙ. Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας.

Η Ελληνική Κοινότητα της Αλεξάνδρειας, υπήρξε η μεγαλύτερη Ελληνική Κοινότητα στην Αίγυπτο με σπουδαία επιρροή και πολυποίκιλη δράση. Οι δραστηριότητές της, δεν περιορίστηκαν μονάχα στην ίδρυση ναού και σχολείου αλλά εξαπλώθηκαν και στους τομείς της ανθρωπιστικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Η ονομασία της, πέρασε από πολλά στάδια πριν καταλήξει στην σημερινή της μορφή. Αρχικά ονομαζόταν Ελληνική Κοινότης των εν Αλεξάνδρεια Ορθοδόξων. Μέχρι τον Αύγουστο του 1885, ονομαζόταν Ελληνοαιγυπτιακή Κοινότης εν Αλεξανδρεία της Αιγύπτου και μετά Η των Αλεξανδρέων Ελληνική Κοινότης. Από τον Μάιο του 1888, ονομάστηκε Η Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης και στα γαλλικά Communaute Hellenique d' Alexandrie. Σήμερα φέρει τον τίτλο Ελληνική Κοινότης Αλεξάνδρειας⁷³. Ιδρύθηκε το 1843, ενώ καταχωρήθηκε και αναγνωρίστηκε με την υπ' αρ. 240 της 17.12.1958 απόφαση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας τότε και σήμερα της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου⁷⁴.

Η έδρα της από την ίδρυσή της, ήταν στην οδό Μοσκέ Ατταρίν με αριθμό 8 αρχικά και 108 όταν άλλαξε η αρίθμηση της οδού. Όταν ξεκίνησε η αποχώρηση του μεγάλου μέρους του Ελληνικού πληθυσμού, κατά την διάρκεια του ξεσηκωμού, μεταφέρθηκε στο Ελληνικό Νοσοκομείο «Θεοχάρης Κότσικας» και όταν αυτό πουλήθηκε μεταφέρθηκε στο Ζερβουδάκειο Μέγαρο στο Chatby, εκεί που κάποτε στεγαζόταν το Αβερώφειο Γυμνάσιο Θηλέων, όπου βρίσκεται ακόμα και σήμερα.

⁷³ Ο.π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σσ. 47-48.

⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 231.

Η πορεία για την ίδρυση της ΕΚΑ ξεκινά με την πρώτη ιδρυτική συνέλευση που συγκλήθηκε στις 18 Απριλίου 1843. Λόγω μικρής προσέλευσης, όμως, οι εργασίες δεν προχώρησαν⁷⁵ και πραγματοποιήθηκε νέα συνέλευση την 25^η Απριλίου 1843 στο Συνοδικό του Αγίου Σάββα.

Στην πρώτη και ιδρυτική λοιπόν συνέλευση της ΕΚΑ⁷⁶, όσον αφορά την οργάνωση της κοινότητας από διοικητική πλευρά, αποφασίστηκε να εκλεχθούν δώδεκα αντιπρόσωποι όλων των συνδρομητών της. Εκλέχθηκαν, λοιπόν, οι Ιωάννης Γ. Ίβος, Αναστάσιος Σωτήρη, Δημήτριος Αργυρίδης, Γεώργιος Πεστεμαλτζόγλου, Νικόλαος Τζάκαλης, Δημήτριος Κάσδαγλης, Σταμάτης Πρώιος, Γεώργιος Μινώτος, Ιωσηφ Μπαχαδούρης, Μεγάλος Καλογιάννης, Δημήτριος Ποτέσσαρος και Γεώργιος Αδέπ. Ως πρόεδρος της αντιπροσωπείας, λόγω της συνεισφοράς του, προτάθηκε και έγινε δεκτός παμψηφί ο Μιχαήλ Τοσίτσας. Για την κάλυψη των οικονομικών αναγκών της κοινότητας, αποφασίστηκε να καθοριστεί υποχρεωτική συνδρομή για όλους τους συνδρομητές, χωρίς την δυνατότητα αποποίησης της. Τέλος, το πιο σημαντικό στοιχείο, στην συνέλευση της 25^{ης} Απριλίου 1843, είναι η ανάδειξη του ελληνικού δημοκρατικού πνεύματος, καθώς καθώς ορίστηκε κάθε απόφαση να παίρνεται κατά πλειοψηφία.

Όσον αφορά την πρώιμη δράση της ΕΚΑ, επιδιώχθηκε πρώτα από όλα η κάλυψη των βασικότερων αναγκών του Ελληνικού πληθυσμού στην Αίγυπτο. Πρώτα της ανάγκης για υπηρεσίες υγείας και αμέσως μετά της ανάγκης για εκπαίδευση διαποτισμένη με το Ελληνικό πνεύμα και φως. Επομένως, αποφασίστηκε η ίδρυση κοινοτικού νοσοκομείου και σχολείου. Για το σχολικό διδακτικό πρόγραμμα, αποφασίστηκε αρχικά να

⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 18.4.1843.

⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 25.4.1843.

διδάσκεται η Ελληνική γλώσσα και η Ιταλογαλλική εφόσον το επέτρεπε η επάρκεια των συνδρομών. Με την αύξηση των πόρων της κοινότητας και την βελτίωση των οικονομικών της, προτάθηκε να διευρυνθεί αργότερα το πρόγραμμα και να εμπλουτιστεί και με άλλα μαθήματα. Ως υπεύθυνη για την ίδρυση και οργάνωσή τόσο του νοσοκομείου όσο και του σχολείου, ορίστηκε η δωδεκαμελής επιτροπή των αντιπροσώπων⁷⁷.

Αργότερα, το 1844, αποφασίστηκε η ίδρυση Εθνικού ναού. Για την ίδρυσή του πρωτοστάτησαν ο τότε Πατριάρχης Αλεξανδρείας Ιερόθεος Β', ο Μιχαήλ Τσοίτσας, ο Στέφ. Ζιζίνιας, ο Ιωάννης Δ. Αναστάσης, οι Αδελφοί Τσοίτσα και ο Ν. Σταρνάρας. Ο ναός, ο οποίος αφιερώθηκε στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, εγκαινιάσθηκε την 25^η Μαρτίου 1856⁷⁸. Επίσης, εξασφαλίστηκε χώρος στην Αλεξάνδρεια για νεκροταφείο, με την παραχώρηση χώρου από τον Μωχάμετ Άλυ. Το 1853, η ΕΚΑ, αγόρασε έκταση 12.200 πήχεων για την διεύρυνσή του, ανήγειρε παρεκκλήσι, φύτεψε δέντρα και διόρισε φύλακα⁷⁹.

Στην πρώτη συνεδρίαση των αντιπροσώπων, την 1^η Μαΐου 1843⁸⁰, αποφασίστηκε να διορισθεί ένας ταμίας και ένας γραμματέας και να διαμοιραστούν τα υπόλοιπα μέλη για την υπηρεσία του σχολείου και του νοσοκομείου. Γραμματέας ορίστηκε ο Γεώργιος Πεστεμαλτζόγλου και ταμίας ο Νικόλαος Τζάκαλης. Επίτροποι του σχολείου ορίστηκαν οι Δημήτριος Ποτέσσαρος, ο Σταμάτιος Πρώιος, ο Δημήτριος Αργυρίδης, ο Ιωσήφ Μπαχαδούρης και ο Αναστάσιος Σωτήρη. Επίτροποι του

⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 25.4.1843.

⁷⁸ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993», σ. 29. / Βλ. Ραδόπουλος Ραδ. Γ., Εισαγωγή εις την Ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας 1830 – 1927, σ. 19 κ.εξ.

⁷⁹ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη, σ. 29. / Βλ. ό. π., Ραδόπουλος Ραδ. Γ., Εισαγωγή, σ. 22. / Βλ. , ό.π. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 244.

⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 1.5.1843.

νοσοκομείου ορίστηκαν οι Δημ. Κάσδαγλης, ο Γεώργιος Αδέπ, ο Μεγ. Καλογιάννης, ο Γεώργιος Μινώτος και ο Ιωάννης Ίβος.

Για το σχολείο, αποφασίστηκε να εκλεχθεί τριμελής επιτροπή με σκοπό την σύνταξη του γενικού κανονισμού του σχολείου. Με την ολοκλήρωση της σύνταξής του, η επιτροπή ορίστηκε να υποβάλει τον κανονισμό προς συζήτηση και έγκριση σε επόμενη συνεδρίαση των αντιπροσώπων. Για τον σκοπό αυτό, εξελέγησαν οι Σταμ. Πρώιος, Γεώργιος Μινώτος, Ιωάννης Ίβος.

Στην δεύτερη συνεδρίαση⁸¹ των αντιπροσώπων, ο κανονισμός εγκρίθηκε και έγινε δεκτός παμψηφεί. Τέλος, αποφασίστηκε να γίνει καταγραφή των συνδρομητών⁸² για το σχολείο και το νοσοκομείο και για αυτό επιλέχθηκαν ο Μεγάλος Καλογιάννης και ο Ιωάννης Γ. Ίβος.

Την επόμενη χρονιά, στην γενική συνέλευση των συνδρομητών που έλαβε χώρα στις 05/03/1844⁸³ με σκοπό την εκλογή νέων μελών της επιτροπής για την νέα χρονιά, αποφασίστηκε να μειωθούν τα μέλη της επιτροπής σε επτά από δεκατρία. Στον Πρόεδρο, τον Γραμματέα, τον Ταμία, σε δύο επιτρόπους για το σχολείο και δύο επιτρόπους για το νοσοκομείο. Εκλέχθηκαν λοιπόν, ο Μιχαήλ Τοσίτσας ως Πρόεδρος, ο Ιωάννης Γ. Ίβος ως Γραμματέας, ο Κυριάκης Τσαπέκος ως Ταμίας, οι Νικ. Μυταλάκης και Ι. Καγκάδης ως Επίτροποι Σχολείου και οι Μαργαρίτης Δημητρίου και Εμμ. Βλαχάκης ως Επίτροποι Νοσοκομείου. Επειδή, θεωρήθηκε ότι ο Ι. Καγκάδης, ίσως να μην δεχόταν να γίνει Επίτροπος του Σχολείου, αποφασίστηκε σε αυτή την περίπτωση να αντικατασταθεί από τον Σταμ. Κ. Πρώιο χωρίς να συγκληθεί ξανά συνέλευση.

⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 30.5.1843.

⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9/21.2.1843.

⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 5.3.1844.

Το 1854, συντάχθηκε το καταστατικό της ΕΚΑ, με τίτλο «Θεμελιώδης Κανονισμός»⁸⁴, ο οποίος υπογράφηκε την 14/26^η Ιανουαρίου του 1854. Λόγω της σπουδαιότητας και της ιστορικής σημασίας του κειμένου, παραθέτουμε το κείμενο αυτούσιο και διατηρώντας την ορθογραφία του ως έχει:

«Άρθρο 1

Η Ελληνική Κοινότης συνίσταται από την ολομέλειαν των Επιτρόπων των εθνικών Καταστημάτων, Εκκλησίας, Νοσοκομείου και Σχολείων. Α συγκροτούντα αυτήν μέλη δύνανται ν' αυξηθώσιν έως 24, καθόσον αυξάνεται ο πληθυσμός των ομογενών Ορθοδόξων.

Άρθρο 2

Η Κοινότης, καθό νομίμως αντιπροσωπεύουσα όλους τους ενταύθα ομογενείς, όχι μόνον να ειρημένα εθνικά Καταστήματα διευθύνει, και αρμοδίως διαχειρίζεται τας περιουσίας των κατά τους ιδιαίτερους Κανονισμούς, αλλά και διά παν άλλο κοινόν συμφέρον προνοεί, παρουσιάζεται και διεκδικεί καταλλήλως ενώπιον πολιτικών, Εκκλησιαστικών και δικαστικών Αρχών, ή οποιουδήποτε άλλου σωματείου ή ατόμου.

Άρθρο 3

Την πρώτην Κυριακήν μετά την έναρξιν εκάστου έτους, μετά την θείαν λειτουργίαν συγκροτείται γεν. Συνέλευσις εις το Γραφείον της Κοινοτήτος, ή εις άλλην πλησίον ευρύχωρον αίθουσαν, όπου οι ανήκοντες Επίτροποι εκθέτουσι την κατά το παρελθόν έτος διαχείρησίν των, την κατάστασιν και προόδον ενός εκάστου των εθνικών Καταστημάτων και επομένως, γίνεται η ανανέωσις του τριτημορίου των υπάρχόντων Επιτρόπων. Δια το πρώτον και δεύτερον έτος οι αντικαταστηνόμενοι

⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, τόμ. 1843 κ. εξ., σελ. 24 κ. εξ.

Επίτροποι θέλουν κληρωθή, από δε του τρίτου έτους και εφεξής εξέρχονται αυτοδικαίως οι αρχαιότεροι κατά σειράν της αρχαιότητας.

Άρθρο 4

Οι παρευρισκόμενοι εις τας Συνελεύσεις ομογενείς εκλέγουν κατά πλειοψηφίαν δώδεκα εκλογείς· ούτοι δε συνερχόμενοι εκλέγουσι τους νέους Επιτρόπους. Αι ψηφοφορίαί εν γένει γίνονται μυστικάί.

Άρθρο 5

Κανείς των ομογενών δεν πρέπει ν'αποποιηθεί τας εκδουλεύσεις του ως Επίτροπος, παρεκτός λόγω υγείας ή απουσίας· αλλά και όστις υπάγεται εις τας εξαιρέσεις, αφού εξελέχθη άπαξ, οφείλει να προτείνει εγγράφως προς την Κοινότητα τον Κατάλληλον προσωρινόν αντικαταστάτην του, όστις παραδεκτός γενόμενος, θέλει συνεργάζεσθαι μετά των συναδέλφων του Επιτρόπων μέχρι της εποχής των νέων εκλογών, ότε λαμβάνεται πρόνοια να εκλεχθή άλλος οριστικός Επίτροπος.

Άρθρο 6

Η Κοινότης έχει κάθε Κυριακήν μετά την θείαν λειτουργίαν τακτικάς συνεδριάσεις εις το Γραφείον της, και εκτάκτους οσάκις αι περιστάσεις το καλέσωσιν, αλλ' εις ταύτας, καθώς εν γένει όταν πρόκηται περί ουσιώδους αντικειμένου ειδοποιούνται, επιμελεία του Γραμματέως, όλοι οι Επίτροποι δια να παρευρεθώσι καθ'ημέραν τε και ώραν κατάλληλον. Καθόλας δε τας συνεδριάσεις τα παρόντα μέλη αποφασίζουν κατά πλειοψηφίαν διά τας προειρημένας υποθέσεις, και όλοι οι Επίτροποι το επ' αυτοίς οφείλουν να σέβωνται και να εκτελώσι τ' αποφασιζόμενα. Ο Γραμματεύς κρατεί και επίτηδες Βιβλίον τα πρακτικά των συνεδριάσεων, υπογραφόμενα παρ' αυτού και των παρευρεθέντων μελών της Κοινότητος.

Άρθρο 7

Διά την αξιοπρέπειαν και τάξιν των εργασιών της, η Κοινότης εκλέγει ένα πρόεδρον μεταξύ των μελών της, και ένα Αντιπρόεδρον προς αντικατάστασιν του Προέδρου, τυχόν κωλυομένου, έχουσα και Γραμματέα έμμισθον, όστις διευθύνει και φροντίζει διά τα του Γραφείου, και ότι άλλο είναι εκ των καθηκόντων του. Τυχούσης ισοψηφίας η ψήφος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου υπερισχύει. Ο Πρόεδρος της Κοινότητος είναι αυτοδικαίως και Πρόεδρος των Επιτρόπων εκάστου εθνικού Καταστήματος, λαμβάνει μέρος εις τας ιδιαίτερας συσκέψεις των, και υπογράφει μετά των αρμοδίων Επιτρόπων όλα τα έγγραφα, τα εκπηγάζοντα από εν εκάστον των Καταστημάτων, καθώς θέλει προσυπογράφει αυτά και ο Γραμματεύς διά την γραφικήν τάξιν.

Άρθρο 8

Η Κοινότης συγκεντρώνει όχι μόνον την γενικίν διεύθυνσιν ως είρηται, αλλά και την υλικήν περιουσίαν όλων των εθνικών Καταστημάτων, και ό,τι άλλο ανήκει εις το κοινόν των ομογενών. Επομένως, εις το Γραφείον της συγκεντρώνονται και όλοι οι λογαριασμοί εσόδων τε και εξόδων των Καταστημάτων, ώστε κάθε έγγραφον, απόδειξις ή Λ/σμός, και τα παρόμοια, μη εκπηγάζον εκ του Γραφείου της, θεωρούνται παράτυπα και άκυρα. Εις το αυτό Γραφείον θέλουσιν παραδοθην ανυπερθέτως και εν τάξει όλοι οι μέχρι σήμερων Λ/σμοί των εθνικών Καταστημάτων, ως και τα σωζόμενα βιβλία και λοιπά έγγραφα.

Άρθρο 9

Η Κοινότης, οφείλουσα να σέβεται αφ' ενός τας διαθέσεις και προσφοράς των δωρητών και λοιπόν συνδρομητών, τας γενομένας και γενησομένας εις εκάστον εθνικόν Κατάστημα, αφ' ετέρου, χρέος έχουσα να συμβιβάζη την αλληλοβοήθειαν και αποτελεσματικωτέραν ωφέλειαν ενός εκάστου και όλων ομού, υποχρεούται να κρατή μεν εσαεί Λ/σμούς, χωριστά εκάστου Καταστήματος, αλλά καθόσον αφορά το χρηματικόν,

δύναται, υπάρχοντος πλεονάσματος εκ του ενός, να διαθέτη προσωρινώς υπέρ άλλου Καταστήματος. Τοιαύται ευκολίαι θέλουν γίνεσθαι οσάκις πρόκειται περί ποσοτήτων, προερχομένων από δωρήματα και κληροδοτήσεις ωρισμένας προς εν Κατάστημα, τότε αν τα χρήματα ταύτα δύνανται επωφελώς να χρησιμεύσωσι δι' ανάγκας άλλου, θέλουν παραχωρείσθαι ως δάνεια διά τακτικών ομολογιών υπό τόκου 4-6 τα %, ώστε να επιτυγχάνηται και ο αλήθης σκοπός της αλληλοβοηθείας, και εν ταύτω η θέλησις των δωρητών να εκτελείται ευλαβώς.

Άρθρο 10

Εκτός των πόρων, τους οποίους έχουσι τα εθνικά Καταστήματα η Κοινότης δύναται και να δανείζηται δι' ανάγκας της κατεπείγουσας, ή σκοπόν έχουσας την αποκατάστασιν μελλόντων εισοδημάτων, πάντοτε δε επί υποθήκη Κοινών κτημάτων, διαπραγματεύουσα τα δάνειά της δια δυο ή τριών εκ των μελών της επί τούτω επιφορτιζομένων. Χάριν δε του κοινού καλού, εκτός των εν ανάγκη δανείων η Κοινότης θέλει δέχεσθαι κατ' εισήγησιν των μελών της χρήματα από ορφανάς οικογενείας, ή άλλα άξια συνδρομής και περιθάλψεως υποκείμενα, και από εργατικάς τάξεις των ομογενών, δια καιρόν προσδιορισμένον ή μη, πληρώνουσα κατά τριμηνίαν τους τόκους με θρησκευτικήν ακρίβειαν κατά τας ακολούθους ανα αναλογίας =

Από Γρα⁸⁵ 100 εκατόν μέχρι Γρων 3,000 τριών χιλιάδων 12. τα % κατ' έτος.

Από Γρων 3,000 τριών χιλιάδων μέχρι Γρων 10,000 Δέκα χιλιάδων 10. τα % κατ' έτος.

Από Γρων 10,000 δέκα χιλιάδων μέχρι Γρων 100,000 Εκατόν χιλιάδων 8. τα % κατ' έτος.

⁸⁵ Γρόσια ή Γρόσια Διατιμήσεως (Γ.Δ.). 100 ΓΔ = 1 λίρα Αιγύπτου

Και υπεράνω μόνον 6 τα %. Δια τα οποία δάνεια θέλουν δίδεσθαι ομολογία τακτικά και από βιβλία διπλότυπα.

Άρθρο 11

Η Κοινότης προς ευκολίαν των εργασιών της και συγκέντρωσιν όλων των χρηματικών της πόρων, θέλει να συναγορευθή μετά τινος Τραπεζίτου ή Εμπόρου, εκ των ομογενών, διά να έχη μετ' αυτού λ/σμόν ανοικτόν δι' αμοιβαίου τόκου. Καθ'ον δε τρόπον αυτή δανείζεται, δύναται περισσευομένη να δανείζη υπό τόκον μη υπερβαίνονται 6 τα % κατ' έτος εις ομογενείς, έχοντας ανάγκας και προσφέροντας τας ανηκούσας ασφαλείας. Διά τας καθημερινάς και μικράς ληψοδοσίας της η Κοινότης έχει εις το Κατάστημα της Ταμείον υπό την φροντίδα και διαχείρισιν ενός εκ των Επιτρόπων ή του Γραμματέως της. Αι εντολαί διά πληρωμήν πρέπει εν γένει να γίνονται εγγράφως από τον ανήκοντα Επίτροπον εις Επιτρόπους κάθε Καταστήματος, και επί τη βάσει αποδείξεων, ή λογ/σμων , προσκολλωμένων εις επίτηδες βιβλίον κατά σειράν υπ' αύξοντα αριθμόν.

Άρθρο 12

Η Κοινότης θέλει οσονούπω επιμεληθή να συστήση εις το λεγόμενων Ταμείον του Ελέους, ώστε εξ αυτού να βοηθώνται οι εν ανάγκη ομογενείς διά τακτικών ή εκτάκτων χορηγήσεων. Διά το Ταμείον αυτό θέλει συνάζονται συνδρομαί απάξ ή δις του έτους υπό δύο αξιότιμων υποκειμένων εκλεγομένων παρά της Κοινότητος, και περιφερομένων εις όλα τα εμπορικά Καταστήματα και τους άλλους ομογενείς, τους δυναμένους να συνδραμώσι, προσέτι δε θέλει συνεισφέρει ανάλογον μέρος και η Εκκλησία.

Άρθρο 13

Η Κοινότης οφείλει ως πρώτιστον καθήκον της ν'αποπερατώση όσον τάχιστα την οικοδομουμένην Εκκλησίαν της «ο Ευαγγελισμός», και να την ανοίξη εις την θείαν λατρείαν, ότε δι' εισηγήσεως των αρμοδίων

Επιτρόπων θέλει διορίση το Ιερατεϊόν, ψάλτας και λοιπούς Εκκλησιαστικούς, οίτινες θέλει είσθαι όλοι μισθωτοί, και επομένως μακράν του να ζητώσιν, ή να λαμβάνωσι φιλοδωρήματα. Δί' ιδιαίτερου Κανονισμού θέλουν κανονισθή παρά της Κοινότητος τα περί ευπρεπείας και λοιπής διακοσμήσεως της Εκκλησίας, τα περί προσόντων όλων των Εκκλησιαστικών και τα λοιπά. Η εορτή της 25 Μαρτίου θέλει να τελείσθαι καθόλην την επισημότητα και θέλουν μνημονεύεσθαι οι τε κτήτορες και λοιποί συνδρομηταί της Εκκλησίας.

Άρθρο 14

Η Κοινότης οφείλει να διατηρή το Νοσοκομείον εις την καλλιτέραν κατάστασιν, ην επιτρέπουν τα μέσα του, και δια της εισηγήσεως των αρμοδίων Επιτρόπων θέλει προνοεί ώστε, αν δεν είναι καλώς συγκεκριημένον όλο το εν αυτώ προσωπικών, να επενεχθώσιν αι αναγκαίαι μεταβολαί. Δί' ιδιαίτερου δε Κανονισμού θέλουν ορισθή τα περί της καλής εν γένει διατηρήσεως του Καταστήματος, και της περιποιήσεως των ασθενών, παρεισαγομένων βαθμιδόν των δυνατών βελτιώσεων. Κατ' έτος εν τη Κυριακή της Ορθοδοξίας, θέλει τελείσθαι μνημόσυνον υπέρ των κτητόρων και συνδρομητών του Νοσοκομείου.

Άρθρο 15

Καθόσον αφορά τα Σχολεία, η Κοινότης ουχ ήττον πρέπει να έχη ως θρησκευτικόν της καθήκον, όχι μόνον να μη παραμεληθή κανέν από τα ήδη υπάρχοντα, αλλά και μάλιστα και παρεισαχθώσι βαθμηδόν εις αυτά αι δυναταί βελτιώσεις, και άμα οι πόροι επιτρέψωσι το μεν Ελληνικόν Σχολείον ν' αποκατασταθή πληρέστερον και ει δυνατόν Γυμνάσιον, να συστηθεί δε όσον τάχιστα και Νηπιακά Σχολεία των τε αρρένων και κορασιών. Επειδή δε οι φιλογενείς Κύριοι ΤΟΣΙΤΖΑ επροίκισαν την Κοινότητα με λαμπρά Καταστήματα δι' όλα τα Σχολεία, εξ ιδίων των ανεγερθέντα και προικοδοτηθέντα με κεφάλαια, θέλει διατηρείσθαι εις αιώνιον μνήμην η επ' ονόματί των επιγραφή και

επίκλησις «ΤΟΣΙΤΣΑΙΑ ΣΧΟΛΗ». Κατ' έτος δεν εν τη εορτή των τριών Ιεραρχών θέλει εκτελείσθαι επίσημος λειτουργία προς μνημόσυνον και αυτών, και των λοιπών Ευεργετών και Συνδρομητών των Σχολείων.

Αρθρο 16

Η Κοινότης έχει υπό την δικαιοδοσίαν της και το Νεκροταφείον, εις δε το εν αυτώ Παρεκκλήσιον πρέπει κάθε Σάββατον να τελήται Ιερουργία, καθώς να υπάρχη και εκεί και φύλαξ παντοτινός. Δί' ιδιαιτέρου Κανονισμού θέλουν προσδιορισθή τα περί της καλής διατηρήσεώς του και λοιπά. Διά να μη γίνεται δε παρά των ομογενών μάταια και υπέρογκα έξοδα εις τα ενταφιάσεις, η Κοινότης θέλει προνοήσει, ώστε να παρεισαχθή βαθμηδόν το σύστημα του να γίνονται εκ μέρους της Εκκλησίας τα εις τας κηδείας πρόποντα ως και τα έξοδα και έπειτα να αναπληρώνεται εις αυτήν από τους συγγενείς του νεκρού κατ' αναλογία Αης, Βας και Γης τάξεως, εξαιρέσει των ενδεών, οίτινες θέλουν ενταφιάζεσθαι δι' εξόδων της Εκκλησίας.

Αρθρο 17

Εν ανάγκη υπερασπίσεως των δικαιωμάτων, ή συμφερόντων τινός των εθνικών Καταστημάτων, οι αρμόδιοι Επίτροποι, ή και η Κοινότης θέλουν ως και μέχρι τούδε, επικαλείσθαι την επέμβασιν του Ελληνικού Προξενείου, υπό την δικαιοδοσίαν του οποίου θέλουν υπάγεσθαι και αι τυχόν παρουσιαζόμεναι αγωγαί εναντίον των.

Αρθρο 18

Το Γραφείον της Κοιότητος είναι καθόλας τας εργασίμους ημέρας ανοικτόν, και διευθύνεται, ως προειρήται, από τον Γραμματέα της, όστις είναι εμπιστευμένος διά την φύλαξιν της Σφραγίδος, των βιβλίων, Εγγράφων και του εν τω Γραφείω υλικού. Προσυπογράφει δε όλα τα από

αυτό εκδιδόμενα έγγραφα, Γραμμάτια, λ/σμούς ή αποδείξεις, και επομένως είναι υπεύθυνος δι' ολην την γραφικήν τάξιν και λογιστικότητα.

Αρθρο 19

Ο Γραμματεύς προς τοις άλλοις θέλει κρατεί αφεύκτως και εν πλήρει τάξει τα ακόλουθα Βιβλία υπό αυξάνοντα αριθμόν:

1) Ληξιαρχικόν, όπου κατά μερίδας και με τας ανηκούσας λεπτομερείας θέλει καταγράφεσθαι αι Γεννήσεις, Βαπτίσεις, Γάμοι και Θάνατοι, των παρουσιαζόμενων εις το Γραφείο εκ των ομογενών, και θέλει δίδει τα επί τούτω Γραμμάτια ή αποδείξεις.

2) Κτηματολόγιον, όπου κατά μερίδας και με τας δυνατάς λεπτομερείας θέλει καταγράφεσθαι χωριστά τ' ακίνητα και χωριστά τα κινητά εκάστου εθνικού Καταστήματος, μέχρι του παραμικρού πράγματος. Διά την πρώτην φοράν η καταγραφή θέλει γίνει επιμελεία των αρμοδίων Επιτρόπων, ακολούθως δε θέλει το κάθε τι καταγράφεσθαι εις την σειράν του και με τον καιρόν του.

3) Βιβλίον διπλότυπον, ηριθμημένον και μονογραφημένον παρά του Προέδρου, από το οποίον θέλει αποκόπτεσθαι αι αποδείξεις διά κάθε είσπραξιν έστω και την παραμικράν, τακτικώς εξηγημένην, αν είναι λ/σμόν της Εκκλησίας, του Νοσοκομείου ή του Σχολείου, και τα λοιπά. Παρόμοιον Βιβλίον θέλει κρατείσθαι και διά τας εντολάς προς πληρωμήν.

4) Καθημερινόν, από το οποίον θέλουν κατά τάξιν μεταφέρεσθαι εις το Καθολικό ναι ληψοδοσίαι εκάστου Καταστήματος, και εις το τέλος του μηνός θέλει εξάγει μιαν κατάστασιν της μερίδος των, προς οδηγίαν των τε Επιτρόπων και της Κοινότητος.

5) Βιβλία αντιγραφής των εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων καταχωρημένων κατ' αύξοντα αριθμόν, και όσα άλλα περιπλέον βιβλία είναι αναγκαία για την γραφικήν και λογιστικήν τάξιν.

Άρθρο 20

Εις το τέλος εκάστου έτους ο Γραμματεός καταστρώνει τον Ισολογισμόν εσόδων και εξόδων εκάστου εθνικού Καταστήματος, υπογραφόμενον παρά των αρμοδίων Επιτρόπων και παρ' αυτού. Η δε Κοινότης επιφορτίζει δυο εκ των μελών της ως Ελεγκτάς διά να επιθεωρήσωσι τους ετήσιους λ/σμούς καθόλας τας λεπτομέρειας των, και επί της εκθέσεως αυτών αποφασίζει διά το καλώς έχειν, ή φροντίζει διά την επανόρθωσιν των αταξιών ή καταχρήσεων αν τυχόν παρείσεφρησαν. Τους ισολογισμούς δύναται να επιθεωρήσει έκαστος ομογενής και να επιφέρει τας παρατηρήσεις του, αναφερόμενος προς την Κοινότητα, ήτις τούτων οφείλει να κάμη την προσήκουσαν μνείαν εις τα πρακτικά της πρώτης Συνεδριάσεώς της.

Άρθρο 21

Οι ήδη εν ενεργεία Επίτροποι εсуζήτησαν και παρεδέχθησαν ευσυνειδήτως τον παρόντα θεμελειώδη Κανονισμόν, όστις θέλει τυπωθή και κοινοποιηθεί εις τους ανήκοντας. Την ακριβή δε εφαρμογήν αυτού συστήνουσι και εις την ομογένειαν των διαδόχων των προς επιτυχίαν του κοινού αγαθού σκοπού. Αν δε, προϊόντος του καιρού, παρουσιασθώσι περιστάσεις, προκαλούσε μεταρρυθμίσεις τινάς εις τον Κανονισμόν τούτον, ως τοιαύται δύνανται μεν να προτανθώσι τουλάχιστον δύο από τα μέλη της Κοινότητος, αλλά διά να κυρωθώσιν απαιτούνται τα τρία τέταρτα των ψήφων των τότε μελών της Κοινότητος.

Εν Αλεξανδρεία, την 14/26 Ιανουαρίου 1854

Ο Πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητος

Μ. Τοσίτζας

Ο Γραμματεός

Γ. Κορωναίος

Τα μέλη

Κων. Θ. Νάτζιος

Γ. Μιννώτος

Π. Σουμαρίππας

Β. Γεωργαλάς
Κ. Σπανόπουλος
Ε. Ρηγάδης
Δ. Κορτέσης
Μαργαρίτης Δημητρίου
Δ. Κουβαράς»

Ο κανονισμός αυτός, θα διατηρηθεί ως το 1887 που αποφασίστηκε παμψηφεί η αλλαγή του, καθώς θωρήθηκε ατελής⁸⁶. Στο νέο κανονισμό, ορίζεται ότι η Ελληνική Εν Αλεξανδρεία Κοινότης, η οποία φέρει σφραγίδα με έναν σταυρό στην μέση δύο φοινίκων, αποτελείται από όλους τους ομογενείς που είναι τακτικοί συνδρομητές. Ως τακτικός συνδρομητής θεωρείται όποιος καταβάλλει 200 γρόσια διατιμήσεως τον χρόνο. Μικρότερο ποσό ακόμα και αν καταβάλλεται ετήσια, θεωρείται δωρεά. Οι τακτικοί συνδρομητές είναι αυτοί που έχουν δικαίωμα ψήφου αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να ψηφίσουν διά αντιπροσώπου. Όσοι καταβάλλουν έως 200 Γ.Δ. έχουν δικαίωμα μίας ψήφου, από 201 έως 1000 Γ.Δ. δύο ψήφους, από 1001 έως 2000 Γ.Δ. τριών ψήφων, από 2001 και πάνω τεσσάρων ψήφων. Εκλέξιμοι συνδρομητές είναι όλοι όσοι καταβάλλουν συνδρομή μεγαλύτερων των 500 Γ.Δ. ετησίως και έχουν συμπληρώσει το 25^ο έτος της ηλικίας τους. Σε αυτό το καταστατικό, είναι σημειωτέο, ότι δεν γίνεται διάκριση στο φύλο, όχι μόνο όσον αφορά τους συνδρομητές αλλά και τα εκλέξιμα μέλη.

Οι Επίτροποι εκλέγονται για τρία χρόνια και ο αριθμός των μελών της επιτροπής μπορεί να κυμανθεί από δώδεκα έως εικοσιτέσσερα μέλη,

⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 28/9.4.1887, 6.6.1887, 14.11.1887. ΦΕΚ, αρ. 190, μέρος πρώτον, εν Αθήναις 15.7.1887, σελ. 755-759. Πρβλ. Κανονισμός εγκριθείς και επικυρωθείς..., Αλεξάνδρεια 1924, σελ. 15. Πρβλ. Ραδόπουλου Ραδ. Γ., Εισαγωγή εις την Ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας 1830 – 1927, σ. 52.

χωρίς απόκλιση, αρκεί ο αριθμός τους να είναι πάντα άρτιος. Όταν τελειώνει η τριετία, το σώμα ανανεώνεται με την αποχώρηση των μισών επιτροπών ανάλογα με την αρχαιότητά τους. Αυτοί που απομένουν υπηρετούν και δεύτερη τριετία ενώ όσοι αποχωρούν έχουν το δικαίωμα να επανεκλεγούν. Η υπηρεσία των Επιτρόπων είναι άμισθος και κανείς δεν έχει το δικαίωμα να την αποποιηθεί παρά μόνο για σοβαρό λόγο υγείας ή λόγω μακράς απουσίας.

Αναφέρεται ότι η Κοινότητα «υπάγεται εις την δικαιοδοσίαν των Ελληνικών Αρχών και δικαστηρίων, ων την υπεράσπισιν θέλει επικαλείται προς προστασίαν των συμφερόντων αυτής. Ενάγει δε και ενάγεται ενώπιον των Ελληνικών δικαστηρίων, εφ' όσον συνθήκαι της Ελλάδος μετά της Αιγύπτου και των Ευρωπαϊκών δυνάμεων δεν κανονίσωσιν άλλως τα περί τούτου». Ορίζεται επίσης ότι ο Γενικός πρόξενος της Ελλάδος, είναι και επίτιμος Πρόεδρος της Κοινότητας.

Όσον αφορά την ακίνητη περιουσία της κοινότητας, ορίζεται ότι είναι αναπαλλοτρίωτη εκτός αν είναι μη προσοδοφόρα και αποφασιστεί η αντικατάστασή τους με κάποιο άλλο προσοδοφόρο ακίνητο. Η Κοινότητα δεν έχει, πλέον, το δικαίωμα να δανείζεται, είτε άτοκα είτε έντοκα και χρειάζεται να καταβάλει προσπάθεια για την απόσβεση των χρεών της.

Τέλος, όπως και στον Θεμελιώδη Κανονισμό ορίζεται ότι «επειδή δε ο αείμνηστος Μιχαήλ Τσοιτζας υπήξεν ιδρυτής των εκπαιδευτικών καταστημάτων της Κοινότητος, εφ' ω απενεμήθη εις αυτά η προσωνυμία «Τσοιτζαία σχολή», θέλει διατηρηθεί η προσωνυμία αυτή εις διηνεκή ένδειξιν της οφειλομένης εις τον μέγαν τούτον ευεργέτην της Κοινότητος ευγνωμοσύνης».

Το 1915 έγινε νέα μελέτη για την τροποποίηση του καταστατικού⁸⁷. Το θέμα επανήλθε στο προσκήνιο το 1919, οπότε προτάθηκε να μπορούν

⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 17/30.1.1915, 19/1.2.1915, 27/9.2.1915, 6/19.2.1915.

να είναι συνδρομητές της ΕΚΑ, όλοι οι Έλληνες στο γένος ανεξαρτήτως υπηκοότητας και να μπορούν να απολαμβάνουν όλα τα προνόμια αλλά να στερούνται το δικαίωμα του «εκλέγειν και του εκλέγεσθαι» και οι γυναίκες να μπορούν μεν να είναι συνδρομητρίες με δικαίωμα ψήφου αλλά όχι με δικαίωμα εκλογής. Σημειώνεται, ότι στον κανονισμό του 1887, δεν γίνεται πουθενά, οποιαδήποτε διάκριση υπηκοότητας ή φύλου. Προτάθηκε, επίσης, σε περίπτωση διάλυσης της κοινότητας, η περιουσία της να επέλθει στην κυριότητα της Ελληνικής κυβέρνησης⁸⁸. Με απόφαση της Γενικής συνέλευσης της ΕΚΑ στις 27.3.1988, μέλη της ΕΚΑ μπορούν να γίνουν όλοι οι Έλληνες ανεξαρτήτως υπηκοότητας⁸⁹

Το 1931, τέθηκε θέμα τροποποιήσεων άρθρων του καταστατικού⁹⁰ και πράγματι το 1932 εγκρίθηκε με προεδρικό διάταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας και υπογραφή του Αλεξ. Ζαΐμη το νέο καταστατικό⁹¹, το οποίο δημοσίευσε και ο Ταχυδρόμος το 1958⁹².

Με βάση το καταστατικό του 1932, το οποίο αποτελείται από 54 άρθρα, η «Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, εξαρτώμενη εκ της Ελλάδος και ούσα Ελληνικής προσωπικής καταστάσεως, υπάγεται εις του Αιγυπτιακούς Νόμους και Κανονισμούς συμφώνως προς τα γενικάς αρχάς του Διεθνούς Δικαίου, και δυνάμει της από 10-2-49 Διεθνούς συμφωνίας μεταξύ Αιγύπτου και Ελλάδος». Σε περίπτωση διάλυσης της Κοινότητας, για οποιονδήποτε λόγο, η περιουσία της θα περιέλθει στην Ελληνική Κοινότητα Καΐρου και αν αυτή δεν υφίσταται τότε η περιουσία της κοινότητας θα περιέλθει στην Κοινότητα της Μανσούρας. Αν δεν

⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9/22.10.1919, πρβλ. και 31/13.11.1919.

⁸⁹ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ. 59.

⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 2.6 και 4.6.1931.

⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 12.5.1932, 15.4.1932. ΦΕΚ, αρ. 119, 18.4.1932.

⁹² Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ.59 : Εφημ. «Ταχυδρόμος», Αλεξ., έτος 77, αρ. 19, σελ. 5-8. 59)

υφίσταται ούτε η Κοινότητα της Μανσούρας η περιουσία της κοινότητας θα περιέλθει στην Κοινότητα του Πορτ-Σαΐδ. Στην περίπτωση που καμία από τις παραπάνω κοινότητες δεν υφίσταται, η περιουσία της θα περιέλθει στο ελληνικό δημόσιο, το οποίο θα είναι υποχρεωμένο να την διαθέσει «υπέρ Ελληνικών σκοπών ευποιΐας εν Αιγύπτω ή εν Ελλάδι».

Μέλη της ΕΚΑ, ορίζεται να είναι Έλληνες υπήκοοι ανεξαρτήτως φύλου και θρησκευματος, κάτοικοι Αλεξάνδρειας ή περιχώρων που έχουν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για να εγγραφεί κάποιος στην κοινότητα είναι να έχει καλή διαγωγή, να κάνει έγγραφη αίτηση, να αποδεχτεί εγγράφως το καταστατικό και να εξοφλήσει με την εγγραφή του την ετήσια συνδρομή. Τα μέλη της κοινότητας, εγγράφονται στον κατάλογο των μελών και καταβάλλουν ετησίως ως συνδρομή, τουλάχιστον 200 Γ.Δ. Απλοί συνδρομητές χωρίς το δικαίωμα ψήφου και παράστασης στις Γενικές Συνελεύσεις είναι όλοι όσοι καταβάλλουν ετησίως τουλάχιστον 100 Γ.Δ. Εδώ, αξίζει να σημειωθεί, ότι τα μέλη της ΕΚΑ, στο σύνολο των παροίκων στην Αλεξάνδρεια, ποτέ δεν ήταν πολλά. Ενδεικτικά, για την δεκαετία που εξετάζουμε αυτή την στιγμή, το μέλη της ΕΚΑ το 1920 ανέρχονταν σε 1000⁹³, το 1927 σε 395 σε σύνολο 35.106 Ελλήνων υπηκόων, το 1928 σε 296⁹⁴, την διετία 1932-1933 σε 3.136⁹⁵ και το 1934 σε 1.194⁹⁶.

Τα μέλη της κοινότητας που προσφέρουν τουλάχιστον 100 Λίρες Αιγύπτου ή την «εσαεί επικαρπία ισόποσου κεφαλαίου» ανακηρύσσονται από την επιτροπή Δωρητές, από δωρεά αξίας 500^{ων} Λιρών Αιγύπτου και πάνω ανακηρύσσονται Μέγα Δωρητές, από δωρεά αξίας 3000^{ων} Λιρών

⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 22/4.11.1921.

⁹⁴ Βλ. ό. π. Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 354. / Ό. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ. 81.

⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 18.12.1934.

⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 18,12,1934.

Αιγύπτου και πάνω Ευεργέτες, ενώ όσοι κάνουν δωρεές αξίας τουλάχιστον 10000^{ωv} Λιρών Αιγύπτου ανακηρύσσονται Μέγα Ευεργέτες. Οι Μέγα Ευεργέτες της κοινότητας, είναι αυτοδικαίως μέλη της και δεν έχουν την υποχρέωση να καταβάλλουν την ετήσια συνδρομή, εφόσον πληρούν τους υπόλοιπους όρους του καταστατικού. Τέλος, για πρώτη φορά, ορίζονται οι λόγοι διαγραφής ενός μέλους από την Κοινότητα, οι οποίοι συνίστανται στην αποχώρηση ενός μέλους, στον θάνατο, στην παράβαση των όρων που απαιτούνται για την εγγραφή και στην αποπομπή «μόνο εάν αι πράξεις του Μέλους παραβιάζουν μεγάλως την Κοινότητα ή εάν το Μέλος εκμεταλλευθή την εγγραφήν του εις την Κοινότητα δι' επίτευξην προσωπικών του σκοπών». Άλλη τροποποίηση η οποία χρήζει αναφοράς, είναι ότι πλέον κάθε μέλος έχει δικαίωμα μίας και μόνης ψήφου ανεξαρτήτως του ποσού που καταβάλλει υπέρ της κοινότητας.

Η διοίκηση της κοινότητας, ανατίθεται στους Επιτρόπους, οι οποίοι με το νέο καταστατικό ορίζονται σε εικοσιτέσσερις. Για να είναι κάποιος εκλέξιμος ως Επίτροπος, χρειάζεται να έχει υπηκοότητα Ελληνική και να είναι κάτοικος Αλεξάνδρειας ή περιχώρων, να έχει συμπληρώσει 24 μήνες ως μέλος της κοινότητας, να είναι έχει συμπληρώσει το 25^ο έτος της ηλικίας του και να μην έχει στερηθεί των αστικών του δικαιωμάτων. Επίσης, εκλέξιμος μπορεί να είναι και πρώην συνδρομητής της κοινότητας, εφόσον έχει γίνει μέλος της κοινότητας πριν τις εκλογές, έχει καταβάλει κατά τα δύο προηγούμενα έτη ετήσια εισφορά τουλάχιστον 200^{ωv} Γ.Δ. και έχει αποκτήσει την Ελληνική υπηκοότητα. Τέλος, κάθε μέλος της Επιτροπής που απουσιάζει, αδικαιολόγητα, τρεις συνεχόμενες φορές από τις συνεδριάσεις της Επιτροπής, θεωρείται ότι παραιτείται⁹⁷.

⁹⁷ Να σημειώσουμε, ότι παραλείπουμε ένα μεγάλο μέρος του καταστατικού, το οποίο αναφέρεται στην διοικητική δομή της ΕΚΑ και στα καθήκοντα των εργαζομένων

Όσον αφορά το οικονομικό κομμάτι, τα χρηματικά κεφάλαια της κοινότητα επενδύονται με απόφαση της Επιτροπής σε ομόλογα ή μετοχές του Κράτους ή οργανισμών στους οποίους συμμετέχει και η Κυβέρνηση ή σε άλλα ομόλογα τα οποία θεωρούνται ασφαλή και τα οποία εγκρίνει η Αιγυπτιακή κυβέρνηση. Επίσης σε ενυπόθηκα δάνεια και προσοδοφόρα ακίνητα ή ακίνητα τα οποία βοηθούν στην εκπλήρωση των σκοπών της κοινότητας. Κάθε δωρεά που δεν γινόταν με κάποιο συγκεκριμένο σκοπό και δεν ξεπερνούσε τις 100 Λίρες Αιγύπτου, θεωρείται ότι αποτελεί έκτακτο πόρο της κοινότητας ενώ εάν δε το ξεπερνά, θεωρείται κεφάλαιο της κοινότητας και επενδύεται αναλόγως, εφόσον δεν αποφασίσει ενάντια η Κοινοτική Επιτροπή. Τα ακίνητα της κοινότητας και πάλι θεωρούνται αναπαλλοτρίωτα εκτός και αν «εκ της απαλλοτριώσεως προέρχεται προφανής ωφέλεια υπέρ της Κοινότητας, ή εάν υπάρχει ανάγκη εκποιήσεως ή υποθηκεύσεως αυτού κυρίως δι' οικονομικούς λόγους».

Νέες τροποποιήσεις στο κείμενο έγιναν ξανά το 1988.

Πρώτος πρόεδρος της ΕΚΑ, όπως είδαμε, υπήρξε ο Μιχαήλ Τσοίτσας, ο οποίος, αποχώρησε από την Αλεξάνδρεια, στις 29/11 Μαΐου 1854, λόγω της διακοπής των διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας Τουρκίας⁹⁸. Τον διαδέχθηκε ο Στέφανος Ζιζίνιας, ο οποίος εκλέχθηκε στις 5/17 Απριλίου 1854 και παραιτήθηκε τον Μάιο του 1857, κατά την διάρκεια εντάσεων ανάμεσα στην ΕΚΑ και το Πατριαρχείο. Κατά την διάρκεια της

ανάλογα με την θέση τους, καθώς δεν εξυπηρετεί τους σκοπούς της μελέτης μας. Οι σκοποί αυτοί, συνίστανται στην κατανόηση, από τον αναγνώστη, του πνεύματος και της φιλοσοφίας βάσει της οποίας δρούσε η ΕΚΑ και της εξοικείωσης με τις βασικές διαδικασίες βάσει των οποίων λαμβάνονταν οι αποφάσεις και υλοποιούνταν τα σχέδια της. Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί να ανατρέξει ο αναγνώστης στο βιβλίο του Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σσ. 59-76.

⁹⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 246.

προεδρίας του, έγιναν προσπάθειες για την βελτίωση των όρων λειτουργίας του νοσοκομείου και του σχολείου. Επίσης, εξακολούθησε η κατασκευή των δυο ακινήτων που υπάρχουν αριστερά και δεξιά του Ευαγγελισμού, τα οποία αποπερατώθηκαν το 1859. Τέλος, συνέβαλε στην βελτίωση των οικονομικών της Κοινότητας, με την αύξηση των εσόδων των ιδρυμάτων της⁹⁹. Τον Ζιζίνια, διαδέχθηκε ο Λ. Ρίζος, ο οποίος εκλέχθηκε στις 19/31 Μαΐου 1857 και παραιτήθηκε τον Φεβρουάριο του 1862. Αντικαταστάθηκε από τον Σωτήριο Χαραλάμπη, ο οποίος εκλέχθηκε στις 4/16 Μαρτίου 1862 και παραιτήθηκε το 1863¹⁰⁰. Από το 1863 έως το 1871, προήδρευσε ο Σοφοκλής Κωνσταντινίδης, ο οποίος παραιτήθηκε διότι εγκαταστάθηκε στην Αγγλία¹⁰¹ και τον διαδέχθηκε ο Θεόδωρος Ράλλης, ο οποίος εκλέχθηκε στις 6 Μαΐου 1871 και προήδρευσε έως τον Νοέμβριο 1885¹⁰². Το 1885, ο Ράλλης παραιτήθηκε και ανακηρύχθηκε για την προσφορά του επίτιμος πρόεδρος την ΕΚΑ. Τον Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς, ανέλαβε την προεδρία της ΕΚΑ ο Γεώργιος Αβέρωφ. Κατά την διάρκεια της θητείας του, φρόντισε ιδιαίτερα για την απόσβεση των χρεών της κοινότητας και την βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης¹⁰³. Τον Μάρτιο του 1900, διαδέχθηκε τον Γεώργιο Αβέρωφ, ο Κωνσταντίνος Σαλβάγος, ο οποίος επιθυμούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κοινότητας. Τα όνειρα του όμως δεν μπόρεσαν να πραγματοποιηθούν, καθώς απεβίωσε αιφνίδια τον Ιούλιο του 1901. Τον Νοέμβριο του 1901, εκλέχθηκε πρόεδρος της Κοινότητας ο Εμμανουήλ Μπενάκης, ο οποίος προήδρευσε ως το 1911. Την περίοδο αυτή, τα οικονομικά της κοινότητας βελτιώθηκαν περαιτέρω, αυξήθηκε ο αριθμός των σχολείων της αλλά και

⁹⁹ Στο ίδιο, σσ. 247-253.

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 253.

¹⁰¹ Στο ίδιο, σσ. 253-255.

¹⁰² Στο ίδιο, σ. 255.

¹⁰³ Στο ίδιο, σ. 259.

ο αριθμός των ασθενών του νοσοκομείου¹⁰⁴. Από τον Μαρτίο του 1911, προήδρευσε ο Μικές Ι. Συναδινός, ο οποίος ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την βελτίωση των σχολείων¹⁰⁵. Τον Μικέ Συναδινό, διαδέχθηκε ο Μιχαήλ Κ. Σαλβάγος, τον Ιούνιο του 1919. Κατά την θητεία του αναδιοργανώθηκε διοικητικά η κοινότητα και καταρτίστηκε ευρύ πρόγραμμα αναπτύξεώς της. Συνετάχθησαν νέοι κανονισμοί σχολείων, νοσοκομείου και των κοιμητηρίων και η λειτουργία της κοινότητας προσανατολίσθηκε προς νέες κατευθύνσεις¹⁰⁶.

Οι σχέσεις της ΕΚΑ με τις άλλες ελληνικές κοινότητες της, ήταν πάντα σχέσεις προστασίας και υποστήριξης και χρονολογούνται ευθύς από την ίδρυσή της, το 1843. Μάλιστα, πολλές από τις κοινότητες αυτές, με την πάροδο του χρόνου και την συρρίκνωση του Ελληνισμού στην Αίγυπτο, συγχωνεύτηκαν με την ΕΚΑ. Επίσης, πολλές φορές η ΕΚΑ, πήρε την πρωτοβουλία σύγκλησης πανκοινοτικών συνεδρίων και συσκέψεων. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την Παγκοινοτική Σύσκεψη, που έγινε την Κυριακή 6.5.1934 στο Μέγαρο της Τοσιτσαίας Σχολής, όπου εγκρίθηκε το καταστατικό της ίδρυσης της “Ένωσης Ελληνικών Κοινοτήτων Αιγύπτου”¹⁰⁷. Άλλη μια κίνηση της ΕΚΑ που αξίζει να μνημονευτεί, είναι η οργάνωση μνημόσυνου στην μνήμη των Μεγάλων Ευεργετών, Ευεργετών και Δωρητών όλων των κοινοτήτων, στις 6.05.1934¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 263.

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 270.

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σσ. 272-273.

¹⁰⁷ ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 25.5.1934 και 1.7.1935.

¹⁰⁸ Φυλλάδιο με τίτλο: Μεγάλοι Ευεργέται και Ευεργέται των Ελληνικών Κοινοτήτων της Αιγύπτου. Μνημόσυνον τελεσθέν εις μνήμη αυτών υπό της πρεσβείας της Ελλάδος εν Αιγύπτω εν τω Αλεξανδρεία Ιερώ Ναώ “του Ευαγγελισμού” τη 6 Μαΐου 1934.

Μία από τις κοινότητες με τις οποίες συνεργάστηκε στενά η ΕΚΑ, ήταν η κοινότητα Ιμπραημίας¹⁰⁹. Στο προάστιο της Ιμπραημίας, την περίοδο της ακμής, διέμεναν περίπου 20.000 Έλληνες και για την κάλυψη των αναγκών τους, η κοινότητα Ιμπραημίας, συντηρούσε σχολεία δημοτικής εκπαίδευσης, τον ναό των Ταξιαρχών και ένα γηροκομείο. Η συνεργασία ανάμεσα στην ΕΚΑ και στην Κοινότητα της Ιμπραημίας, υπήρξε άγαστη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι κάποιοι επίτροποι εργάζονταν και στις δυο επιτροπες όπως πχ ο Κλεομένης Νικολάου που για δεκαετίες χρημάτησε τόσο πρόεδρος της Κοινότητας Ιμπραημίας όσο και αντιπρόεδρος της ΕΚΑ. Επιπλέον, από το 1907, η ΕΚΑ ανέλαβε και την εποπτεία της Πρατσίκειου¹¹⁰ δημοτικής σχολής.

Όσον αφορά τα οικονομικά, παρόλο που κατά καιρούς αντιμετώπιζε δυσκολίες και η ίδια, η ΕΚΑ ποτέ δεν παρέλειψε να υποστηρίξει υλικά την αδελφή κοινότητα. Έτσι, το 1904, η ΕΚΑ δώρισε 20.000 γρόσια διατιμήσεως¹¹¹, το 1910 χορηγήσε ετήσια πίστωση 40 λιρών Αιγύπτου¹¹² και το 1926 δώθηκαν εφάπαξ 250 λίρες Αιγύπτου¹¹³. Τελικά, την περίοδο της συρρίκνωσης του Ελληνισμού στην Αίγυπτο, η κοινότητα Ιμπραημίας συγχωνεύτηκε με την ΕΚΑ, στις 30.6.1973¹¹⁴. Με την συγχώνευση, τα περιουσιακά της στοιχεία πέρασαν στην δικαιοδοσία της ΕΚΑ, διοχετεύοντας στα ταμεία της, 36.000 Λίρες Αιγύπτου¹¹⁵.

Η κοινότητα του Αμπουκύρ, η οποία ιδρύθηκε το 1922 και συντηρούσε σχολείο για όσους έμεναν σε αυτή την απομακρυσμένη

¹⁰⁹ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 315 κ.εξ.

¹¹⁰ ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 8/21.1.1907.

¹¹¹ ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 14/27.11.1904.

¹¹² ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 14/27.4.1910.

¹¹³ ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 15.6.1916.

¹¹⁴ Λογοδοσία ΕΚΑ 1973, σ. 28.

¹¹⁵ Λογοδοσία ΕΚΑ 1973, σ. 28.

περιοχή, αντλούσε επίσης βοήθεια και υποστήριξη τόσο από το Πατριαρχείο Αλεξάνδρειας, όσο και από την ΕΚΑ¹¹⁶. Τελικά η κοινότητα διαλύθηκε το 1953.

Με την συρρίκνωση του Ελληνικού στοιχείου στην Αίγυπτο, πολλές Ελληνικές Κοινότητες περιήλθαν σε μαρασμό και πολλές από αυτές ενσωματώθηκαν στην ΕΚΑ. Με αυτό τον τρόπο, στις 15.6.1985, η Έκτακτη Γενική Συνέλευση της Ελληνικής Κοινότητας Μανσούρας, η οποία είχε ιδρυθεί το 1860, πήρε την απόφαση να συγχωνευτεί με την ΕΚΑ¹¹⁷. Η επίσημη παραλαβή των στοιχείων της κοινότητας από την ΕΚΑ έγινε στις 15.10.1987¹¹⁸. Η συγχώνευση απέφερε στην ΕΚΑ 1.460.861,275 Λίρες Αιγύπτου στην ΕΚΑ, το ακίνητο της Ελληνικής Λέσχης Μανσούρας και μια πολυκατοικία αξίας συνολικά 200.000 Λιρών Αίγυπτου¹¹⁹.

Επίσης, η κοινότητα Ραμλίου¹²⁰ συγχωνεύτηκε με την ΕΚΑ στις 25.1.1889¹²¹. Η παραλαβή έγινε με πρακτικό στις 9/21.3.1890 και έγινε ανάληψη της διαχείρισης της και η ανάληψη της διαχείρισης από την ΕΚΑ έγινε στις 1.4.1890¹²². Με αυτό τον τρόπο, περιήλθαν στην δικαιοδοσία της ΕΚΑ, ένα οικόπεδο με μικρά σπίτια, η σχολή Ραμλίου και ο ναός του Προφήτη Ηλία.

Επιπλέον, στην Λογοδοσία της ΕΚΑ του έτους 1987, αναφέρεται ότι διαλύθηκε η κοινότητα της Μάρσα Ματρούχ¹²³ και στην Λογοδοσία του έτους 1988, διαβάζουμε ότι η Κοινότητα ενσωματώθηκε στην ΕΚΑ¹²⁴.

¹¹⁶ Λογοδοσία ΕΚΑ 1966, σ. ιε', πρβλ. Λογοδοσία 1970, σ. ιζ'.

¹¹⁷ Λογοδοσία ΕΚΑ 1986, σ. 25.

¹¹⁸ Λογοδοσία ΕΚΑ 1987, σ. 15.

¹¹⁹ Λογοδοσία ΕΚΑ 1987, σ. 64.

¹²⁰ Λογοδοσία ΕΚΑ 1967, σ. ιστ', πρβλ. Λογοδοσία 1970, σ. ιζ'.

¹²¹ ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 25.1.1889.

¹²² ΕΕΛΙΑ – ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9/21.3.1890.

¹²³ Λογοδοσία ΕΚΑ 1987, σ. 16.

Τέλος, το 1966 η Ελληνική Κοινότητα Ασιούτ διαλύθηκε και συγχωνεύτηκε με την ΕΚΑ¹²⁵. Με αυτό τον τρόπο, περιήλθαν στην ΕΚΑ όλα τα περιουσιακά της στοιχεία συμπεριλαμβανομένων του Ναού του Αγίου Σπυρίδωνος, μιας τριώροφης κατοικίας στο Ασιούτ και ένα μικρό κατάστημα.

Οι σχέσεις της ΕΚΑ με την ελληνική πολιτεία, υπήρξαν πάντα στενές. Ως ίδρυμα Ελληνικού Δικαίου, είχε άμεση σχέση, επαφή και θεωρητική εξαρτήση από την ελληνική πολιτεία, διατηρώντας ταυτόχρονα την αυτοτέλεια και την ανεξαρτησία της. Η Ελληνική πολιτεία, από την πλευρά της, έδειξε το ενδιαφέρον της για τα παροικιακά ζητήματα εξ αρχής, όπως και κάποιες τάσεις ανάμειξης. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ο πρώτος γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια, ήταν συγχρόνως και πρόεδρος στην ΕΚΑ εως την αποχώρησή του από την Ελλάδα. Επιπλέον, από το 1857 μέχρι το 1863, προήδρευσαν οι επίσης γενικοί πρόξενοι. Λ. Ρίζος και Σωτ. Χαραλάμπης¹²⁶. Τέλος, από την μεριά της ΕΚΑ αυτή την φορά, ο εκάστοτε γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια, χρίζεται ταυτόχρονα και επίτιμος πρόεδρος της Κοινότητας, με βάση το καταστατικό της.

Η συνεισφορά της ΕΚΑ προς το έθνος, υπήρξε ανεκτίμητη. Κάθε φορά που παρουσιαζόταν εθνική ανάγκη, λόγω πολέμου, λόγω φυσικής καταστροφής αλλά και σε οποιαδήποτε έκκρυθμη κατάσταση, κινητοποιείται άμεσα για να βοηθήσει. Ειδικά σε περιόδους πολέμου, συμμετείχε όχι μόνο υλικά αλλά και με το αίμα των παιδιών της. Στα

¹²⁴ Λογοδοσία ΕΚΑ 1988, σ. 13.

¹²⁵ Λογοδοσία ΕΚΑ 1967, σ. ιζ'.

¹²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 28/9.4.1887, 6.6.1887, 14.11.1887. ΦΕΚ, αρ. 190, μέρος πρώτον, εν Αθήναις 15.7.1887, σελ. 755-759. Πρβλ. Κανονισμός εγκριθείς και επικυρωθείς..., Αλεξάνδρεια 1924, σελ. 15 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 12.5.1932, 15.4.1932. ΦΕΚ, αρ. 119, 18.4.1932.

χρόνια των Βαλκανικών πολέμων, επιστρατεύτηκαν αρκετοί εργαζόμενοι της ΕΚΑ, είτε εκπαιδευτικοί, είτε γιατροί, είτε διοικητικοί Υπάλληλοι. Οι καθηγητές και δάσκαλοι που επιστρατεύτηκαν¹²⁷, ήταν οι Κ. Μπασιάς, Ν. Μπλέτσας, Ι.Κ. Διαμαντόπουλος, Ι. Κατσίνας, Σ. Κυριακουλάκης, Ε. Πρωτοπαπαδάκης, Ν. Αραπάκης, Π. Θεοδωρακέας, Δ. Σιγαλός, ο διευθυντής της χορωδίας Σ. Παπασταθόπουλος, ο γιατρός Γ. Λυρίτης, οι υπάλληλοι Σ. Τζόνιας και Α. Κωνσταντινίδης, ενώ στις θέσεις τους παρέμειναν οι Ρ. Ραδόπουλος, Δ. Κοντογιάννης και ο Γ. Φιλλιπίδης. Το 1915, επιστρατεύτηκαν πάλι¹²⁸ οι Ρ. Ραδόπουλος, ο διευθυντής της χορωδίας Σ. Παπασταθόπουλος, ο Σ. Κυριακουλάκης, ο Γ. Μπουρδάβαλης, ο Γ. Φιλλιπίδης, ο Ν. Παγκράτης, οι νοσοκόμοι Λ. Τσεβάς, ο Ν. Νομικός, ο Στέφ. Γάρδιας, ο Π. Χολωμός και ο Β. Νικολούζος. Για όσο καιρό έλειπαν, η ΕΚΑ τους είχε χορηγήσει άδεια και έδινε τον μισθό τους ή τμήμα αυτού στους δικούς τους ανάλογα με τις οικογενειακές τους ανάγκες ενώ το υπόλοιπο καταβαλλόταν στην Ελλάδα. Επίσης, τα έτη 1912-1913-1914, προσέφερε φορητό νοσοκομείο πλήρως εξοπλισμένο και επανδρωμένο στα μέτωπα των μαχών.

Την εποχή που ο Ελληνισμός έχει διχαστεί σε Βενιζελικούς και Βασιλικούς, ο Ελληνισμός της Αιγύπτου δεν έμεινε αμετοχος. Έτσι, το 1916, η ΕΚΑ αποφάσισε με ομόφωνη γνώμη των μελών της την προσχώρηση στο εθνικό κίνημα Ελ. Βενιζέλου – Δαγκλή – Κουντουριώτη, την Εθνική Άμυνα Θεσσαλονίκης¹²⁹. Επίσης, κάλεσε σε εθελοντική βοήθεια¹³⁰ και συγκάλεσε¹³¹ Συνέδριο των Ελληνικών Κοινοτήτων Αιγύπτου και Σουδάν, στην Αλεξάνδρεια. Το 1918, συγκλήθηκε ξανά το

¹²⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 12/25.8.1912, 23/5.1913.

¹²⁸ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 21/4.10.1915.

¹²⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 18/1.10.1916.

¹³⁰ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 13/26.10.1916.

¹³¹ Πρακτικά, Συνέδριο των Ελληνικών Κοινοτήτων, Αλεξ. 23/5.11.1916, Αλεξ. 1916.

συνέδριο¹³² όπου καταγγέλθηκαν από την ΕΚΑ και τις άλλες κοινότητες τα κακουργήματα που διαπράχθηκαν εναντίον των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης, της Μακεδονίας και της Μικράς Ασίας από τους Τούρκους και τους Βούλγαρους. Την ίδια περίοδο, έχει αρχίσει να υπάρχει έντονη διαφωνία ανάμεσα στον Πατριάρχη Φώτιο και τις Κοινότητες. Όταν η ΕΚΑ, το 1916, αποφασίζει να μην μνημονεύεται το όνομα του βασιλιά Κωνσταντίνου στους ναούς τους, τα πνεύματα οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο¹³³.

Όσον αφορά τις φιλοβενιζελικές τάσεις της ΕΚΑ. αξίζει να σημειώσουμε, ότι το 1912, είχε αποστείλει συγχαρητήρια στον Βενιζέλο για την βελτίωση των “εθνικών πραγμάτων”¹³⁴ και το 1915, τον υποδέχθηκε θερμά στην επισκεψή του στην Αίγυπτο¹³⁵. Το 1920, σύμφωνα με πρακτικό, το οποίο υπογράφεται από τον ελεγκτή-επίτροπο της ΕΚΑ Βασ. Σαράντη¹³⁶, η ελληνική παροικία της Αιγύπτου, συνέλεξε με έρανο και απέστειλε 550,45 Λίρες Αιγύπτου ως συμβολή στην τιμητική διάκριση προς τον Βενιζέλο. Το ποσό εστάλει με επιταγή, με αριθμό 103506 της Τραπέζης Αθηνών στον Δήμαρχο Αθηνών, στις 7.2.1920. Στον έρανο συνέφεραν οι Ελληνικές Κοινότητες της χώρας, Τράπεζες όπως η Ionian Bank και πολλά άτομα, μεταξύ των οποίων οι Καζούλης, Θεοδωράκης, Αντωνιάδης, Βατίμπελας, Δηλαβέρης, Κιτροέφ, Καμπάς, Χαρίτου, Δημητρίου, Βασδέκης, Βογιατζής, Ζερμπίνης, Κουταρέλλης, Μιτσός,

¹³² Πρακτικά, Συνέδριο των Ελληνικών Κοινοτήτων, Αλεξ. 14/27.10.1918, Αλεξ. 1919., Πρβλ. ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9/22.10.1918.

¹³³ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 27/10.12.1916. Περισσότερες πληροφορίες για τις ενέργειες της ΕΚΑ εκείνη την περίοδο βλ. ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 3/16.3.1919, 22/4.6.1917, 26/8.6.1917, 28/10.8.1917.

¹³⁴ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 28/12.3.1912.

¹³⁵ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 10/23.4.1915, πρβλ. Σλιπ. (=Στ. Α. Πισσαρίδης), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εν Αιγύπτω (19 Απρ. – 5 Μαΐου 1915), σελ. 176.

¹³⁶ ΑΕΚΑ, φάκ. “Στέφανος εις Ελ. Βενιζέλον”.

Ταβουλαρίδης, Γνευτός, Κατελούδος, Πηλαβάκης, Παντελίδης κ.α. Τέλος, θρήνησε τον θάνατό του, το 1936, με πάνδημο μνημόσυμο στον ναό του Ευαγγελισμού¹³⁷.

Η Μικρασιατική καταστροφή, όπως είναι λογικό, συγκίνησε και την ΕΚΑ η οποία απέστειλε επιστολή στον Βασιλιά Κωνσταντίνο, ζητώντας την παραίτησή του λόγω της συμφοράς¹³⁸ και αντίστοιχη στον Ελ. Βενιζέλο, με το αίτημα να προσπαθήσει να σώσει την κατάσταση¹³⁹. Το 1922, όταν άρχισαν να εισρέουν οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, η ΕΚΑ και οι Μικρασιάτικοι σύλλογοι φροντίζουν για την περίθαλψη και αποκατάσταση τους¹⁴⁰. Ειδικότερα, φρόντισε για 500 και πλέον άστεγους. Τον Οκτώβριο του 1922, αποφάσισε να αλλάξει τακτική και αρχίζει να αποθαρρύνει την έλευση προσφύγων στην Αίγυπτο και αντί αυτού να γίνονται προσπάθειες ενίσχυσής τους κατευθείαν στην Ελλάδα. Προσπάθησε, επίσης, να συντονίσει τις προσπάθειες της με άλλους φορείς της Αιγύπτου και της Ελλάδας, αλλά η προσπάθειά της αυτή δεν ευοδώθηκε καθώς υπήρξε ελλιπής συμμετοχή¹⁴¹.

Το κυπριακό πρόβλημα, επίσης, δεν άφησε αδιάφορο τον Ελληνισμό της Αιγύπτου. Το 1931, μετά την αποτυχημένη λαϊκή εξέγερση

¹³⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 21.3.1936, 1.4.1936, όπου και το κείμενο του λόγου που εκφώνησε ο Δημήτριος Θεοδωράκης στο μνημόσυνο του Βενιζέλου στο ναό του Ευαγγελισμού της 29.3.1936.

¹³⁸ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 11/24.4.1918.

¹³⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 29/11.9.1922.

¹⁴⁰ Ε. Σουλογιάννης, Ο Ελληνικός Μικρασιατικός Σύλλογος στην Αίγυπτο, Ανακοίνωση στο διεθνές συμπόσιο με θέμα: Ελλάδα και Μικρά Ασία, Θεσ-νίκη 1985, οργάνωση Modern Greek Studies Association και Anatolia College, δημοσιεύτηκε στην εφημ. "Αιγυπτιώτης", Μαρτ - Απρ. 1987, σελ. 4. Επίσης, δημοσιεύεται στο περιοδικό "Μικρασιάτικα Χρονικά" της Ένωσης Σμυρναίων.

¹⁴¹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 28/11.10.1922, πρβλ. και 4/21.10.1922. Επίσης ΑΕΚΑ, φακ. Κ 25 (Συνέδριο 1922, 27/9 Απρ. 1922).

των Κυπρίων, ακολούθησε μια περίοδος η οποία ήταν από τις σκληρότερες περιόδους στην κυπριακή ιστορία. Η περίοδος αυτή, έμεινε γνωστή στους Κύπριους ως "Παλμεροκρατία" και κράτησε ως τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Στην διάρκειά της, καταργήθηκε κάθε ελευθερία¹⁴² και διαλύθηκε το Νομοθετικό συμβούλιο και κάθε αιρετό σώμα. Εκείνα τα δύσκολα χρόνια, λοιπόν, η ΕΚΑ συμπαραστάθηκε προς τους αγωνιζόμενους Κυπρίους με κάθε τρόπο¹⁴³, δείχνοντας το ενδιαφέρον και την ευαισθησία της, σε σχέση με αυτό το μείζον εθνικό πρόβλημα. Έτσι, όταν ο Βενιζέλος έγραψε στον υπουργό εξωτερικών Α. Μιχαλακόπουλο, ότι θεωρούσε σφάλμα τον ξεσηκωμό στην Κύπρο και ζήτησε την ανάκληση του Αλέξη Κύρου, γενικού πρόξενου στην Λευκωσία τότε, γιατί τον θεωρούσε πρωταίτιο¹⁴⁴, η αντίδραση της ΕΚΑ, υπήρξε άμεση. Καθιστώντας σαφή την αντίθεσή της στις απόψεις της Ελληνικής Κυβέρνησης, έστειλε¹⁴⁵ δημοψήφισμα συμπαράστασης προς τον λαό της Κύπρου, το οποίο παραθέτουμε αυτούσιο:

"Η Ελληνική Κοινότης Αλεξανδρείας διερμηνεύουσα τα αισθήματα των χιλιάδων Ελλήνων της πόλεως ταύτης, επιθυμούσα να διαδηλώση την αδελφικήν συμπάθειαν και τον θαυμασμόν της προς τους αγωνιζόμενους δια την απόκτησιν της ελευθερίας των αδελφούς Κυπρίους,

¹⁴² ΚΥΠΡΟΣ: Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της. Επιμ. Γ. Τενεκίδης, Γ. Κρανιδιώτης (Εστία, σειρά: Πολιτική Ιστορία, αρ. 19), Αθήνα 1981, σσ. 157-158, 166, στο κεφ. Γ. Τσαλακού, Σύντομη επισκόπηση ορισμένων όψεων της Αγγλοκρατίας.

¹⁴³ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 13, 19.11.1931.

¹⁴⁴ Ν. Κρανιδιώτης, Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960 (Εστία, σειρά: Πολιτική Ιστορία, αρ. 18), Αθήνα 1981, σσ. 126-127, 469.

¹⁴⁵ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, φακ. Ι 104, Ψήφισμα υπέρ του εθνικού αγώνος των Κυπρίων 1931.

Ψηφίζει

1ον. Αποστέλλει εγκάρδιον και θερμότατον χαιρετισμόν προς τον αγωνιζόμενον γενναίον και ευγενή Κυπριακόν Λαόν, και εύχεται την ευόδωσιν των προσπαθειών του.

2ον. Αισθάνεται βαθύτατα την ιερότητα του αγώνος του διά την απόκτησιν του πολυτιμότερου των αγαθών: της Ελευθερίας.

3ον. Διαδηλοί την πεποίθησιν αυτής ότι υπό τας παρούσας συνθήκας του ανθρωπίνου πολιτισμού δεν είναι επιτετραμμένον ελληνικός λαός, ευγενής και πολιτισμένος, ως ο Κυπριακός, να ζη παρά την θέλησίν του, υπό ζυγόν ξένον, οιοσδήποτε και αν η ούτος.

4ον. Ποιείται έκκλησιν προς όλους τους πολιτισμένους λαούς και περισσότερον όλων προς τον ευγενή αγγλικόν λαόν όπως θεωρήσουν ζήτημα ανθρωπίνης τιμής και υπερτάτου δικαίου την απόδοσιν εις τους Κυπρίους της ελευθερίας και την εκπλήρωσιν του ασβέστου πόθου των να ενωθώσι προς την Μητέρα των Πατρίδα.

5ον. Αποφασίζει όπως το ανωτέρω ψήφισμα σταλή προς τον Ναύαρχον Κουνουριώτην, Πρόεδρον της εν Αθήναις Κεντρικής Επιτροπής, ίνα μεταβιβάση αυτό όπου δει, ανακοινωθή δε προς την Α.Μ. τον Αρχιεπίσκοπον Κύπρου και τον Πρόεδρον της ενταύθα Επιτροπής των Κυπρίων.

Ο Πρόεδρος ΜΙΚΕΣ Κ. ΣΑΛΒΑΓΟΣ"

Οι αντιδράσεις προς το δημοψήφισμα, ήταν ιδιαίτερα θετικές. Ο τύπος της Αιγύπτου, ανταποκρίθηκε άμεσα επαινώντας την πράξη της ΕΚΑ¹⁴⁶. Επίσης, η "Πατριωτική Επιτροπή των εν Αιγύπτω Κυπρίων" με δύο συνεχόμενα έγγραφα της προς τον Μικέ Σαλβάγο, στις 16.11.1931¹⁴⁷ και

¹⁴⁶ "Εφημερίς", Αλεξ. 14.11.1931, "Κλειώ", Κάιρο 15.11.1931, "Παναγιυπτία", 19.11.1931.

¹⁴⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, φακ. Ι 104, έγγραφο της "Πατριωτικής Επιτροπής των εν Αιγύπτω Κυπρίων" προς τον Μ. Σαλβάγο, Αλεξ. 16.11.1931.

στις 18.11.1931¹⁴⁸, εξέφρασε την συγκίνησή της και την παράκλησή της για οικονομική βοήθεια εκ μέρους της ΕΚΑ. Τέλος, στις 27.11.1931, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος απέστειλε σχετικό έγγραφο προς την ΕΚΑ¹⁴⁹ με το οποίο ευχαριστεί το προεδρείο της για την κίνησή του.

Όσον αφορά τον οικονομικό τομέα, πολλές φορές η ΕΚΑ έστειλε οικονομική βοήθεια στο έθνος, ειδικά μετά από φυσικές καταστροφές. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι τα έτη 1909-1910¹⁵⁰, μετείχε στο “Λαχείο Εθνικού Στόλου και αρχαιοτήτων της Ελλάδος”, με σκοπό να βοηθήσει οικονομικά το Έθνος και το 1917, συνεισέφερε σε έρανο που έγινε για πυρκαγιά που υπήρξε στην Θεσσαλονίκη, το ποσό των 300 Λιρών Αιγύπτου¹⁵¹. Το 1918, επίσης, το Εθνικό Συμβούλιο Αλύτρωτων Ελλήνων, ζήτησε από την ΕΚΑ αρωγή για τους Έλληνες που κακοποιήθηκαν από τους Τούρκους και τους Βούλγαρους¹⁵² και έτσι συστάθηκε επιτροπή για την διενέργεια εράνου. Ήδη, είχαν αποσταλεί 100 Λίρες Αιγύπτου στον Σύνδεσμο Περίθαλψης Αναπήρων Πολέμου στην Αθήνα. Τέλος, το 1928, προσέφερε 8.400 Λίρες Αιγύπτου στον έρανο που έγινε για τους σεισμοπαθείς της Κορίνθου¹⁵³. Εκτός, από την προσφορά της ΕΚΑ ως σύνολο, πολλοί παράγοντές της έκαναν, κατά καιρούς, μεγάλες δωρεές προς την Ελλάδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον Μ. Τοσίτσα, τον Ν.

¹⁴⁸ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, φακ. Ι 104, έγγραφο της “Πατριωτικής Επιτροπής των εν Αιγύπτω Κυπρίων” προς τον Μ. Σαλβάγο, Αλεξ. 18.11.1931.

¹⁴⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, φακ. Ι 104, Κύριλλος προς ΕΚΑ, Λευκωσία 27.11.1931.

¹⁵⁰ Σε εξώφυλλο του περ. “ΑΘΗΝΑ” της Ένωσης «Αισχύλος – Αρίων» της Αλεξ. Υπάρχει εν είδει διαφήμισης ολοσέλιδο με τίτλο: ΛΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ, όπου κάθε λεπτομέρεια για ενίσχυση. Τέλος, αναγράφεται: “Υποστηρίξατε τον Εθνικόν μας Στόλον αγοράζοντες λαχεία”. Η είδηση αφορά στα χρόνια, 1909 και 1910.

¹⁵¹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 17/30.8.1917.

¹⁵² ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 14/27.12.1918.

¹⁵³ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 19.6.1928.

Στουρνάρα/η, τον Καρτάλη, τον Σιβιτανίδη, τον Αχιλλόπουλο και τέλος τον Μπενάκη.

Αντίστοιχα, περιστασιακά και η ίδια η ΕΚΑ, αναγκάστηκε να ζητήσει την βοήθεια της Ελληνικής Πολιτείας, σε περιόδους οικονομικών δυσχεριών. Το 1934, παραδείγματος χάριν, λόγω της κρίσης στην Αίγυπτο υποτιμήθηκαν οι γαίες και μειώθηκαν κατά 1/3 οι επενδύσεις σε ελληνικά χρεώγραφα με αποτέλεσμα να κινδυνέψουν με κλείσιμο οι κοινοτικές σχολές, απειλή που με την βοήθεια της Ελληνικής Κυβέρνησης απετράπει.¹⁵⁴

Όταν η κυβέρνηση της Ελλάδας, έπαιρνε αποφάσεις που έπλητταν τα συμφέροντα των Ελλήνων της Αιγύπτου, η ΕΚΑ, προσπαθούσε και πολλές φορές κατάφερε να τις αποτρέψει. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι 1923 η Ελληνική Κυβέρνηση ζήτησε από τον Α. Σαχτούρη, που ήταν πρεσβευτής στο Κάιρο, να δημοσιοποιήσει στον Τύπο πρόσκληση προς τους Έλληνες υπηκόους να δηλώσουν τα περιουσιακά τους στοιχεία, με σκοπό την εφ' άπαξ εισφορά των εμπορών προς το δημόσιο ελληνικό ταμείο¹⁵⁵. Το γεγονός αυτό, θορύβησε την ΕΚΑ, η οποία προέβη σε διαβήματα προς τον πρεσβευτή, με αποτέλεσμα την αναστολή του μέτρου από την Ελληνική Κυβέρνηση¹⁵⁶.

Δεν είναι λίγες οι φορές, που η ΕΚΑ τίμησε με τον τρόπο της όσους προσέφεραν στο Έθνος. Για παράδειγμα, το 1923, ανέλαβε την πρωτοβουλία να τιμήσει με τελετή στις 18.3.1923 στην Τοσιτσαία Σχολή, τον πρέσβη της ΗΠΑ στο Κάιρο Dr. J. Morton Howell, για την γενναιοδωρία του Αμερικάνικου λαού και της κυβέρνησής του προς τους πρόσφυγες της Μικρασίας. Επίσης, το 1930, εντοίχισε αναμνηστικές

¹⁵⁴ Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών (ΑΥΕ)/ΚΥ/1934/Β/10/Η: Αίγυπτος – Εκπαιδευτικά – Κοινοτικά, Β. Δενδραμής προς ΥΠΙΕΞ, Κάιρο 15.4.1934.

¹⁵⁵ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 12/25.8.1912, 23/5.1913.

¹⁵⁶ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 20.6.1923.

πλάκες στον αυλόγυρο του Ευαγγελισμού εις μνήμην των πεσόντων στους Βαλκανικούς πολέμους, με την ευκαρία εορτασμού της 25ης Μαρτίου¹⁵⁷. Τον ίδιο χρόνο, συμμετείχε στις εκδηλώσεις που οργανώθηκαν στην Ελλάδα για τον απόδημο Ελληνισμό στις 6.4.1930, για το γεγονός της Εθνικής αποκατάστασης της Ελλάδας και της ίδρυσης του Ελεύθερου Κράτους¹⁵⁸.

Τέλος, πολλές υπήρξαν και οι επισκέψεις από κυβερνητικούς και άλλους παράγοντες στους κοινοτικούς χώρους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την επίσκεψη του Ελ. Βενιζέλου το 1915 και την επίσκεψη του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου ως αντιπροέδρος της Ελληνικής Κυβέρνησης και υπουργός εξωτερικών, τον οποίο δέκτηκε στα κοινοτικά σχολεία ο Γεώργιος Παλαιολόγου, στις 22.2.1930¹⁵⁹.

Η ΕΚΑ, ως φορέας του Ελληνισμού σε Αιγυπτιακό έδαφος, υπήχθει και υπάγεται σε αιγυπτιακή νομοθεσία, παράλληλα με την Ελληνική. Αναγνωρίστηκε από το Αιγυπτιακό κράτος και υπήχθη στο Μητρώο του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων με αριθμο 240. Ως σωματείο, ενημέρωνει και ελέγχεται από αυτό τον οργανισμό, όσον αφορά την οικονομική της διαχείριση και δεν υπάγεται στον νόμο περί χαρτοσήμου του αιγυπτιακού κράτους¹⁶⁰ αλλά στο νόμο 281 της 21.6.1919, περί Σωματείων. Με βάση αυτό τον νόμο, οι περιουσίες των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων υποβάλλονταν σε φορολογία 0.50%¹⁶¹. Όσον αφορά την εκδίκαση διαφορών της ΕΚΑ με Αιγύπτιους υπηκόους, μέχρι το 1900

¹⁵⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 21.11.1929, όπου ο προγραμματισμός.

¹⁵⁸ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 2.4.1930, 29.4.1930.

¹⁵⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 19.3.1930.

¹⁶⁰ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 23/5.1.1912.

¹⁶¹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 23.5.1912.

υπαγόταν στον νόμο της ετεροδικίας, ώσπου στις 9/22.12.190, με απόφαση των Μικτών Δικαστηρίων ορίστηκε να υπάγεται σε αυτά¹⁶².

Οι σχέσεις της ΕΚΑ με την Αιγυπτιακή πολιτεία, υπήρξαν καθ' όλα φυσιολογικές και φιλικές αν και δεν έλλειψαν και κάποιες εντάσεις μεταξύ τους, κυρίως σε περιόδους που άλλαζε το σύστημα διοίκησης της χώρας. Το 1863, ο Σουλτάνος δώρισε 300 πουγγιά για τους απόρους των Κοινοτήτων Αλεξανδρείας και Καΐρου, τα οποία ο Αντιβασιλιάς της Αιγύπτου Χεβίδης Ισμαήλ κατέθεσε στην τράπεζα "Σακακίνα"¹⁶³. Το 1864, η ΕΚΑ παρέλαβε από αυτά το ποσό των 250 οθωμανικών λιρών¹⁶⁴. Το 1869, ανακοινώθηκε ότι ο Αντιβασιλιάς θα προσφέρει κάθε χρόνο 200 Λίρες Αιγύπτου στην ΕΚΑ¹⁶⁵. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, περιλαμβανόταν και μια δωρεά από 167 Λίρες Αιγύπτου το 1887, ύστερα από απόφαση του αιγυπτιακού υπουργικού συμβουλίου¹⁶⁶.

Οι σχέσεις της ΕΚΑ, με την δημόσια διοίκηση της Αιγύπτου και ειδικότερα με την Δημαρχία Αλεξανδρείας υπήρξαν άριστες. Σε αυτό βοήθησε το γεγονός, ότι παράγοντες της ΕΚΑ και πολλοί Έλληνες κατείχαν κατά καιρούς ξεχωριστές θέσεις στον Δημόσιο Αιγυπτιακό τομέα¹⁶⁷. Ειδικά στα συμβούλια της Δημαρχίας, η συμμετοχή των Ελλήνων είναι αξιοσημείωτη¹⁶⁸. Επιπλέον, η Δημαρχία της Αλεξάνδρειας

¹⁶² ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 1/14.5.1900 και 16/29.12.1900.

¹⁶³ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 4.10.1863, όπου και η επιστολή του Ιακώβου προς ΕΚΑ της 3.10.1863.

¹⁶⁴ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 26.1.1864.

¹⁶⁵ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 30.9.1869.

¹⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκ. Ι 5 Υπουργείο Οικονομικών (Αιγύπτου) προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ, Κάιρο 6.9.1887, αρ. πρωτ. 2684.

¹⁶⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 19/2.5.1910. βλ. και Α. Πολίτου, Ο Ελληνισμός, τ. Β', σελ. 245 κ. εξ., όπου πλήρης κατάλογος ονομάτων ιθυνόντων σε οργανισμούς, εταιρείες κτλ.

¹⁶⁸ Εκτός από τον πλούσιο κατάλογο ονομάτων Ελλήνων που μετείχαν στο Δημαρχιακό Συμβούλιο (Μεγ. Ελλ. Εγκυκλοπαίδεια, τόμος Γ', λήμμα Αλεξάνδρεια, σ. 615. Επίσης στο

επιχορηγούσε¹⁶⁹ σε τακτά διαστήματα την ΕΚΑ. Το 1923, από 500 λίρες Αιγύπτου που ανερχόταν η επιχορήγηση, αυξήθηκε σε 600¹⁷⁰. Την σχολική χρονιά 1928-1929 η δημορχεία επιχορήγησε τα σχολεία της ΕΚΑ με 1.000 Λίρες Αιγύπτου και το νοσοκομείο με 700 Λίρες Αιγύπτου¹⁷¹.

Οι σχέσεις της ΕΚΑ με την Αιγυπτιακή πολιτεία, βελτιώθηκαν ακόμα περισσότερο όταν στον θρόνο ανήλθε ο Φουάτ ο πρώτος, το 1917¹⁷². Ο νέος βασιλιάς, επισκέφθηκε τα ελληνικά εκπαιδευτήρια στον χώρο του Σάτμπυ μαζί με τον Αιγύπτιο πρωθυπουργό Σάρουατ Πασά, στις 27/9.11.1921 και επιθεώρησε 4.000 μαθητές και μαθήτριες¹⁷³. Αντίστοιχα, στις 17.11.1929, στα εγκαίνια του Δημορχιακού Σταδίου Αλεξάνδρειας υπό την παρουσία του Φουάτ, η ΕΚΑ έδωσε το παρόν με τα σχολεία της¹⁷⁴. Από τότε, στο Στάδιο φιλοξενήθηκαν πολλές φορές εκδηλώσεις, γυμναστικές επιδείξεις και αγώνες στίβου των σχολείων της ΕΚΑ.

Οι σχέσεις μεταξύ της Ελληνικής παροικίας και των αιγυπτιακών αρχών, διαταράχθηκαν το 1921 όταν κορυφώθηκαν οι κινητοποιήσεις των

Γεν. Προξενείο στην Αλεξ. σήμερα υπάρχει αναμνηστική πλάκα με ονόματα Ελλήνων Ευεργετών και δωρητών της Δημορχίας), θυμίζω και την ελληνική συμμετοχή στα εγκαίνια του Δημορχιακού Σταδίου Αλεξάνδρειας στις 17.11.1929. βλ. σχετική μελέτη του Ε. Σουλογιάννη στον "Ταχυδρόμο των Αιγυπτιωτών", Αθήνα, αρ. 168, 19.9.1990, σ. 6.

¹⁶⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, φακ. Κ 145: Επιχορηγήσεις προς ΕΚΑ της Δημορχίας, βλ. έγγραφο Ρ. Ραδόπουλου προς Μ. Λάσκαρι, Αλεξ. 15.2.1938, Μ. Σαλβάγου προς Γεν. Δ/τή της Δημορχίας Αλεξ. 10.12.1938, Δ. Ζερμπίνη προς Γραμματέα των Κοινωνικών Υποθέσεων της Δημορχίας, Αλεξ. 15.12.1948, Μ. Σαλβάγου προς Fahmy Pacha, Γεν. Δ/τή της Δημορχίας, Αλεξ. 2.5.1949.

¹⁷⁰ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 22.11.1923.

¹⁷¹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 5.2.1929.

¹⁷² ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 11/24.10.1917.

¹⁷³ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 10/23.11.1921.

¹⁷⁴ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 8.1.1930. Πρβλ. Ε. Σουλογιάννη, Η συμμετοχή της Ελληνικής Αλεξάνδρειας στα εγκαίνια του Δημορχιακού Σταδίου, "Ταχυδρόμος των Αιγυπτιωτών", αρ. 168, 19.9.1990.

Αιγυπτίων, ένα χρόνο πριν την ανεξαρτητοποίηση της Αιγύπτου. Τότε, κατηγορήθηκε η Ελληνική πλευρά ότι αυτή προκάλεσε τα γεγονότα που συντάραξαν την Αλεξάνδρεια, στις 20-24.5.1921¹⁷⁵ τα οποία σταμάτησαν με την επέμβαση του Αγγλικού στρατού¹⁷⁶. Για την περίθαλψη των θυμάτων των ταραχών, η ΕΚΑ διέθεσε το ελληνικό νοσοκομείο¹⁷⁷. Διέθεσε, επίσης, τα κτίρια Ζερβουδάκειο και Σαλβάγειο στο Σάτμπυ για να στεγάσει προσωρινά τους έντρομους ομογενείς, οι οποίοι ανέρχονταν σε 3.000 άτομα¹⁷⁸ και στους οποίους προσφερόταν τροφή από το Μπενάκειο Συσσίτιο. Βοήθεια εκτός των άλλων προσέφεραν η Ελληνική Λέσχη, ο Κυανούς Σταυρός και μεμονωμένα άτομα¹⁷⁹. Τέλος, συνέστησε "Επιτροπή επί της διανομής βοηθημάτων στα θύματα των ταραχών της Αλεξανδρείας", η οποία συγκέντρωσε 2.500 Λίρες Αιγύπτου. Μέρος του ποσού δαπανήθηκε για περίθαλψη των θυμάτων και τα υπόλοιπα κατανεμήθηκαν στην Επιτροπή περίθαλψης οικογενειών εφέδρων Αλεξάνδρειας, στην Φιλόπτωχο Εταιρεία Ελληνίδων Κυριών Αλεξάνδρειας, στο Κοινοτικό σχολείο Ραμλίου, στην Ένωση Αισχύλος - Αριών και στο Νοσοκομείο Αλεξάνδρειας¹⁸⁰.

Τέλος, αν και οι ευεργεσίες των Ελλήνων που ζούσαν στην Αίγυπτο, προς το Έθνος και τις ιδιαίτερες πατρίδες τους ήταν σύνηθεις, δεν ισχύει το ίδιο και για τον τόπο όπου έζησαν και απέκτησαν περιουσιακά στοιχεία. Υπάρχουν μονάχα μεμονωμένες προσφορές Ελλήνων στο Αιγυπτιακό έθνος. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την προσφορά

¹⁷⁵ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 3/16.12.1921.

¹⁷⁶ Η Λαχανόκαρδης, Παλαιά και Νέα Αλεξάνδρεια, σελ. 41 κ.εξ., Ρ. J. Vatikiotis, The modern history of Egypt, London 1969, σελ. 256-261, 239 κ. εξ.

¹⁷⁷ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 20.5.1921.

¹⁷⁸ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 20.5.1921.

¹⁷⁹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 22/4.8.1921.

¹⁸⁰ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 23/5.1.1921.

του Γ. Ζερβουδάκη για την ίδρυση "Πολυτεχνικής Σχολής Αιγύπτου"¹⁸¹ και μια προσφορά που έκανε η ΕΚΑ, καλύπτοντας το μεγαλύτερο ποσόν της δαπάνης του γλύπτη Δημητριάδη για κατασκευή ανδριάντα του Μωχάμετ Άλυ, στον τόπο γέννησής του, στην Καβάλα¹⁸².

¹⁸¹ ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9.4.1906.

¹⁸² ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 29.4.1930, 22.5.1930, 25.6.1930. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φακ. Κ 54: "Ανδριάς του Μοη. Αλυ και σχετικά δημοσιεύσεις", όπου και πλήθος εγγράφων και στοιχεία πολλά για το θέμα Καβάλα και Μωχ. Άλυ.

Κεφάλαιο IV.

Οι Ευεργέτες της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας.

Σε αυτή την ενότητα, θα παρουσιάσουμε τους ευεργέτες τόσο της Κοινότητας Αλεξάνδρειας όσο και του Ελληνισμού. Είναι κοινός τόπος, ότι όσοι προσέφεραν πολλά στον Ελληνισμό στην Αίγυπτο, προσέφεραν άλλο τόσο και στην μητέρα πατρίδα. Κάθε ένας από τους ευεργέτες αυτούς, έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στην κοινωνική παροικιακή ζωή όσο και την πνευματική και αξίζουν να μνημονευτούν ένας προς έναν.

Ο πρώτος χρονικά μεγάλος Ευεργέτης, υπήρξε ο Μιχαήλ Τοσίτσα, ο οποίος ήταν ιδρυτικό μέλος της ΕΚΑ και πρώτος της Πρόεδρος. Διετέλεσε συγχρόνως και πρώτος Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στην Αίγυπτο. Οι πληροφορίες που έχουμε για αυτόν κινούνται μεταξύ μύθου και πραγματικότητας¹⁸³.

Γνωρίστηκε με τον Μωχάμετ Άλη στην Καβάλα. Από τότε απολάμβανε την ιδιαίτερη εύνοιά και εκτιμήση του. Χρημάτισε επίσης σύμβουλος του, στα ταξίδια του στην Άνω Αίγυπτο, το Σουδάν, τη Γιάφα και αλλού¹⁸⁴. Λόγω της εύνοιας του προς τον Τοσίτσα, ο Μωχάμετ Άλη βοήθησε επίσης τόσο τα αδέρφια του Τοσίτσα, όσο και τον ανιψιό του Τοσίτσα Ν. Στουρνάρα¹⁸⁵, τον Στέφανο Ζιζίνια¹⁸⁶, τον Δ. Αναστάση¹⁸⁷ και τον Καζούλη¹⁸⁸. Επιπλέον, υπήρξε μέτοχος (με 200.000 τάληρα) της

¹⁸³ Ό. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 97 κ. εξ., 286 κ. εξ. κλπ. Πρβλ. Λεύκωμα πανηγυρισμού Πεντηκοετηρίδος Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξ., Αλεξ. 1901-1951, σσ. Β/66-68.

¹⁸⁴ Ό. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 125.

¹⁸⁵ Ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 172 κ.εξ.

¹⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 172 κ.εξ. / Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/22-23.

¹⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 167 κ.εξ. Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/5-6.

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 168 κ.εξ., Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/24 κ.εξ.

Τράπεζας του Αιγυπτιακού Κράτους, η οποία ιδρύθηκε το 1843 με κύριο μέτοχο τον Μωχάμετ Άλη (400.000 τάληρα)¹⁸⁹.

Ως πρόξενος στην Αλεξάνδρεια, εκπροσώπησε τα "συμφέροντα των υπηκόων του Όθωνος, των εμπορευομένων εν Αιγύπτω"¹⁹⁰ και από το 1833 έως το 1840, αντιμετώπισε όσο ήταν δυνατό το πρόβλημα των Ελλήνων Δούλων. Προσπάθησε και πέτυχε, επίσης, την απελευθέρωση Ελληνίδων γυναικών που ήταν ιδιοκτησία του Μωχάμετ Άλη και του γιου του Ιμπραήμ¹⁹¹. Κατάφερε, επίσης, να βελτιώθουν οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου¹⁹². Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι ενώ το 1825-1826 κανένα πλοίο ελληνικής σημαίας δεν εισήλθε στο λιμάνι της Αιγύπτου, το 1836 η ελληνική σημαία ήταν πρώτη στις αφίξεις στην Αλεξάνδρεια και μετά την αγγλική και την αυστριακή στις αναχωρήσεις¹⁹³.

Η προσφορά του στην Ελληνική παροικία αλλά και στον Ελληνισμό γενικότερα, υπήρξε ανεκτίμητη. Ο ναός του Ευαγγελισμού, ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ίδιου, του Ιω. Δ' Αναστάση και του Στεφ. Ζιζίνια¹⁹⁴. Στον ίδιο, κυρίως, την σύζυγό του Ελένη και στον Στουρνάρα, ωφείλεται η ίδρυση του Πολυτεχνείου στην Αθήνα¹⁹⁵. Το πρώτο σχολείο και το νοσοκομείο των "Γραικών" στην Αλεξάνδρεια, ήταν δημιουργήματα του ίδιου, των αδελφών του και του Στουρνάρα¹⁹⁶. Στην Τοσιτσαία σχολή, φοίτησαν γενεές φοιτητών στα εκάστοτε εκπαιδευτήρια που φιλοξένησε

¹⁸⁹ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 120.

¹⁹⁰ Στο ίδιο, σ. 116.

¹⁹¹ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 118.

¹⁹² Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 214 κ.εξ.

¹⁹³ Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννης, «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ. 325.

¹⁹⁴ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 243.

¹⁹⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σελ. 120.

¹⁹⁶ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 237.

το μέγαρο και σήμερα στεγάζει την έδρα του Ελληνορθόδοξου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Οι επικριτές του, εκείνη την περίοδο, τον κατηγορούσαν ως μεγαλομανή, κυρίως για την ανέγερση του Ευαγγελισμού, τον οποίο θεωρούσαν δυσανάλογα μεγάλο για της ανάγκες της παροικίας. Ο Τοσίτσας τότε, απάντησε ότι διαβλέπει το μέλλον της Αλεξάνδρειας τόσο ένδοξο, που είναι σίγουρος ότι κάποια μέρα ο Ευαγγελισμός δεν θα είναι αρκετός να συμπεριλάβει όλους τους Έλληνες που θα εγκατασταθούν εκεί¹⁹⁷. Από το 1852, σώζεται στην μνήμη του Μιχαήλ και Κωνσταντίνου Τοσίτσα που οικοδόμησαν "ίδια δαπάνη" την σχολή, ένα κείμενο λόγου που εκφώνησε ο Δανιήλ Σουρμελής¹⁹⁸.

Αποχώρησε από την Αλεξάνδρεια, στις 29/11 Μαΐου 1854, λόγω της διακοπής των διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας Τουρκίας. Πέθανε στις 4/16 Νοεμβρίου 1856. Το 1857, δημοσιεύτηκε από τον Ιωάννη Μαθαρίκο απλή στιχουργία με τίτλο: «Ο θάνατος του αιδιόμου Μιχαήλ Τοσίτσα εν Αθήναις την 4 Νοεμβρίου 1856».

Ο Γεώργιος Αβέρωφ, υπήρξε ο δεύτερος χρονικά Μεγάλος Ευεργέτης της ΕΚΑ. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο στις 14 Αυγούστου 1818¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, σ. 246.

¹⁹⁸ Λόγος εκφωνηθείς εν Αλεξανδρεία την 11 Μαΐου 1852 επί της καταθέσεως του θεμελίου λίθου των Τριών Σχολών των οικοδομουμένων ιδία δαπάνη της αιδιόμου αδελφότητος Μιχ. και Κων. Τοσίτσα υπο Δανιήλ Σουρμελή, εν Ερμούπολει, Τύποις Νικολ. Βαρβαρέσου 1852, σελ. 24.

¹⁹⁹ Μιχαήλας Αβέρωφ, Η Ζωή του Γεωργίου Αβέρωφ, εκδ. Το ελληνικό βιβλίο χωρίς τόπο και χρόνο έκδ., σ. 176, Φ. Όδδης, Ελληνικός Διάκοσμος (1807-1911), α' τόμος, Αλεξ. 1911, σσ. 287-289. / Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 257-263, τ. Β', σσ. 177-178. / Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σελ. 288-289. Επίσης: Γεώργιος Αβέρωφ, βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις Ελληνική, Γαλλική και Αγγλική υπό Θεοδούλου Φ. Κωνσταντινίδου, Δ/τού ομωνύμου εν Αλεξανδρεία Λυκείου, εν Αθήναις 1896, σελ. 15 η ελλην. Εκδ., 29 η γαλλική, 44 η αγγλική. Συμπληρωματικά, βλ. Θάλειας Κολυβά, Γεώργιος Αβέρωφ, εφημ. "Ελευθερία", 24.1.1965 και Κ. Θ. Δημαρά,

Ταξίδεψε και δραστηριοποιήθηκε στην Βιέννη, Ρωσία, Σουδάν και τον Ιούνιο 1840, μετά από πρόσκληση του αδελφού του Αναστάση φτάνει στο Κάιρο, όπου ήταν έμπορος "ερίων". Από το 1840 έως το 1860 η ζωή του ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Μετά ανέλαβε τροφοδότης πολύτιμων αντικειμένων της αυλής του Χεδίβη Τεουφίκ. Ασχολήθηκε επίσης με το εμπόριο βαμβακιού και με τραπεζικές εργασίες με έδρα την Αλεξάνδρεια και αγορά σχεδόν σε όλη την Αίγυπτο και το Σουδάν.

Το 1885, ανέλαβε την προεδρία της ΕΚΑ και παρέμεινε πρόεδρος μέχρι τον θάνατό του. Φρόντισε να προστεθούν τάξεις στο κοινοτικό γυμνάσιο και ανήγειρε το Παρθεναγωγείο που μαζί με το γυμνάσιο έφερε το όνομά του και προίκισε το γυμνάσιο με 400 λίρες και το δημοτικό με 500 λίρες και με μία εισφορά 100 λιρών. Προσέφερε οικονομικά τόσο στο νοσοκόμειο όσο στον ναό του Ευαγγελισμού. Παρακίνησε τον Μακεδόνα Ι. Δημητρίου και τον Ηπειρώτη Νικόλ. Τούλη να δωρίσουν χρήματα στην ΕΚΑ, όπως έκανε και ο ίδιος²⁰⁰. Το 1868, προσέφερε στην Κρητική Επανάσταση 5.000 χρυσές λίρες. Προσέφερε 10.000 λίρες στον έρανο (ποιον έρανο?) που έκανε η ΕΚΑ για την κάλυψη του ελλείματός της, το οποίο τότε ανερχόταν σε 20.000 λίρες.

Πέθανε στο Ραμλί της Αλεξάνδρειας στις 15 Ιουλίου 1899²⁰¹. Είχε ήδη συντάξει την διαθήκη του από τις 18/30 Μαρτίου 1899, η οποία είχε

Εθνικός Ευεργέτης, εφημ. "Το Βήμα", 12.3.1965, σελ. 1, 2. Τέλος, Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/1-2.

²⁰⁰ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 237.

²⁰¹ Μιχαήλας Αβέρωφ, Η Ζωή του Γεωργίου Αβέρωφ, εκδ. Το ελληνικό βιβλίο χωρίς τόπο και χρόνο έκδ., σ. 176, Φ. Όδης, Ελληνικός Διάκοσμος (1807-1911), α' τόμος, Αλεξ. 1911, σσ. 287-289, Α. Πολίτης, Ο Ελληνισμός, τ. Α', σελ 257-263, τ. Β', σσ. 177-178, Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σελ. 288-289. Επίσης: Γεώργιος Αβέρωφ, βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις Ελληνική, Γαλλική και Αγγλική υπό Θεοδούλου Φ. Κωνσταντινίδου, Δ/τού ομωνύμου εν Αλεξανδρεία Λυκείου, εν Αθήναις 1896, σελ. 15 η ελλην. Εκδ., 29 η γαλλική, 44 η αγγλική. Συμπληρωματικά, βλ. Θάλειας Κολυβά, Γεώργιος Αβέρωφ, εφημ.

επικυρωθεί από το Ελληνικό Προξενικό Δικαστήριο Αλεξανδρείας στις 16/28 Ιουλίου 1899 και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Ταχυδρόμος" το 1899²⁰² και αργότερα σε ξεχωριστό φυλλάδιο²⁰³. Η κηδεία του έγινε κοινοτική δαπάνη στις 21.6.1899 με το νέο ημερολόγιο. Τα όστα του, στις 25.4.1908, μεταφέρθηκαν με το πολεμικό πλοίο "Ναύαρχος Μιαούλης" στην Ελλάδα, όπου ενταφιάστηκαν στο 1ο Νεκροταφείο Αθήνας. Στο κοιμητήριο της ΕΚΑ που ετάφηκε αρχικά, υπάρχει ακόμα κενοτάφιο. Νεκρολογία του βρίσκεται στην εφημερίδα "Ταχυδρόμος", γραμμένη από τον Σωτ. Λιάτση²⁰⁴.

Από την εκκαθάριση της περιουσίας του διανεμήθηκαν σε μετρητά 414.000 Λίρες Αγγλίας και σε τιτλούς 180.211. Από αυτό το ποσό, πήραν τα δημόσια κληροδοτήματα 363.972 Λίρες Αγγλίας και οι ιδιώτες κληροδόχοι 230.268²⁰⁵.

Τον Γ. Αβέρωφ, διεδέχθει στην προεδρία της ΕΚΑ ο Κωνσταντίνος Σαλβάγος²⁰⁶, ο οποίος ήταν ένας από τους ιδρυτές της Εθνικής Τράπεζας Αιγύπτου. Ευεργέτησε την ΕΚΑ τόσο έκτακτα όσο και τακτικά καταβάλλοντας ετήσια συνδρομή 500 Λιρών Αιγύπτου και ήταν ο εμπνευστής της ίδρυσης Επαγγελματικής Σχολής που υλοποιήθηκε αργότερα από την οικογένειά του. Δεν πρόλαβε όμως να ολοκληρώσει το φιλανθρωπικό του έργο, καθώς πέθανε το 1901.

"Ελευθερία", 24.1.1965 και Κ. Θ. Δημαρά, Εθνικός Ευεργέτης, εφημ. "Το Βήμα", 12.3.1965, σελ. 1, 2. Τέλος, Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/1-2.

²⁰² "Ταχυδρόμος", 17/29.7, 19/31.9.1899.

²⁰³ Στο ίδιο, 21/2.8.1899.

²⁰⁴ Στο ίδιο, 21/2.8.1899.

²⁰⁵ Προσωρινός Ισολογισμός της εκκαθάρισεως της περιουσίας του αιμνήστου Γεωργίου Αβέρωφ, Αλεξ. 1907, σελ. 8.

²⁰⁶ Ο. π., Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Εισαγωγή, σ. 63.

Ο γιος του Μικέ Σαλβάγος, ευεργέτησε επίσης την ΕΚΑ ποικιλοτρόπως. Νυμφεύτηκε την Αργίνη Μπενάκη, κόρη του Εμμανουήλ Μπενάκη και διετέλεσε πρόεδρος της ΕΚΑ έως τις 8.4.1948, ημέρα που απεβίωσε. Υπήρξε μαζί με τον πατέρα του και την μητέρα του, Ιουλία, ο κύριος χρηματοδότης της Σαλβαγείου σχολής. Επίσης, ολοκλήρωσε το Αντωνιάδειο Γηροκομείο μετά την δωρεά του Αντωνιάδη. Επιπλέον, χρηματοδοτούσε την ΕΚΑ, κάθε φορά που εμφανιζόταν έλλειμα και σε κάθε έρανο. Όσον αφορά τα διοικητικά ζητήματα, ήταν ο μόνος από την Κεντρική Επιτροπή που υποστήριξε την ανάληψη της διαχείρισης του Κοστίκειου Νοσοκομείου από την ΕΚΑ. Για την προσφορά του, τιμήθηκε από την ΕΚΑ με εορτασμό στις 5.7.1944²⁰⁷.

Απο την οικογένεια Σαλβάγου, ευεργέτησαν, επίσης την ΕΚΑ, ο Στέφης Σαλβάγος, αδελφός του Μικέ Σαλβάγου και ο θείος τους Νικόλαος που κληροδότησε στην ΕΚΑ χρήματα για υποτροφίες. Επίσης, ο γιος του Μικέ Σαλβάγου, ο οποίος πέθανε το 1963, υπήρξε αντιπρόεδρος της ΕΚΑ και επίτροπος, πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων Αλεξάνδρειας και συνεχιστής των επιχειρήσεων Σαλβάγου.

Ο Πατριάρχης Σωφρόνιος, ευεργέτησε την ΕΚΑ, καθώς μεσολάβησε στην αιγυπτιακή κυβέρνηση για την υπόθεση του οικοπέδου του Παλαιού Ελληνικού Νοσοκομείου, το οποίο ανήκε παλιότερα στην ΕΚΑ αλλά το διεκδικούσε και η αιγυπτιακή κυβέρνηση με σκοπό την ανέγερση τεμένους. Όταν, λοιπόν, η Αιγυπτιακή κυβέρνηση αποφάσισε να δωρίσει το οικόπεδο στον Πατριάρχη, αυτός με την σειρά του το δώρισε πίσω στην ΕΚΑ. Η Κοινότητα, για να τον τιμήσει για αυτή του την πράξη, ονόμασε το νοσοκομείο "Άγιος Σωφρόνιος" και ανήγειρε στην αυλή του

²⁰⁷ ΕΚΑ, Εορτασμός της Εικοσαπενταετούς Προεδρίας του κ. Μιχ. Κ. Σαλβάγου 1919-1944, Αλεξ. 1945, σελ. 34. Για την οικογένεια βλ. Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/61-63. Για τον Κων. Σαλβάγο (1902-1936) βλ. "Ταχυδρόμο", 16.4.1948.

προτομή του Πατριάρχη²⁰⁸. Τέλος, το 1885, όταν η κατάσταση της ΕΚΑ ήταν ιδιαίτερα άσχημη και το έλλειμα της μεγάλο, προήδευσε επιτροπής για την διενέργεια εράνου με σκοπό να βοηθηθεί η Κοινότητα. Επίσης, προσέφερε και ο ίδιος 25.000 χρυσά φράγκα²⁰⁹.

Ο Εμμανουήλ Μπενάκης και η οικογενειά του, ευεργέτησαν τόσο το έθνος όσο και τον Ελληνισμό της Αιγύπτου²¹⁰. Ο ίδιος, γεννήθηκε το 1843 ή το 1844 στην Ερμούπολη. Πατέρας του ήταν ο Αντώνιος Μπενάκης, ο οποίος γεννήθηκε στην Χίο το 1800 και πέθανε στην Σύρο το 1867. Αρχικά σπούδασε στην Χίο και συνέχισε στο Manchester. Το 1865, πήγε στην Αλεξάνδρεια στον οίκο Ι. Π. Σκυλίτση. Το 1868, άρχισε να εμπορεύεται βαμβάκι με τον αδελφό του Λουκά και για ένα χρόνο περιόδευσε στο εσωτερικό της Αιγύπτου για να μάθει αραβικά. Το 1870 νυμφεύθηκε την Βιργινία, το γένος Ιωάννη Χωρέμη και έγινε συνέταιρος του οίκου Χωρέμη – Melhor και Σια που τελικά μετονομάστηκε σε Χωρέμη – Μπενάκη.

Διετέλεσε πρόεδρος της Διεθνούς λέσχης Μωχ. Αλυ, μέλος της Χεβιδικής Γεωργικής Εταιρείας Καίρου, πρόεδρος του Συμβουλίου Δ/τών της Ανώνυμης Εταιρείας των εκκοκιστών Βάμβακος Αιγύπτου, μέλος του συμβουλίου της “Εθνικής Τραπέζης Αιγύπτου” και της “Εταιρείας Αλατος και Σόδας” και άλλων οργανισμών²¹¹. Χρημάτισε πρόεδρος της ΕΚΑ την περίοδο 1901-1911, τότε που ολοκληρώθηκε η ανέγερση πολλών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων όπως η Σαλβάγειος και η Ζερβουδάκειος Σχολή. Το 1910, εξελέγη βουλευτής των Φιλελεύθερων στην Αθήνα και

²⁰⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 256.

²⁰⁹ Στο ίδιο, σ 259.

²¹⁰ Στυλ. Στυλιανίδης, Ο Εθνικός Ευεργέτης Εμμανουήλ Μπενάκης και αι προς το Ελληνικόν Έθνος δωρεαί του, Αθήναι 1929, σελ. 160. Φ. Οδδης, Ελληνικός Διάκοσμος, σελ. 306-307, περ. “Ξενοφάνης”, τομ. 6 (1909), σελ. 337-346, προβλ. Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/49-50.

²¹¹ Φ. Οδδης, Ελληνικός Διάκοσμος, σελ. 306-307 και “Ταχυδρόμος”, 21.6.1929.

στην συνέχεια διορίστηκε Υπουργός Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας. Το 1914, εξελέγει Δήμαρχος της Αθήνας. Υπήρξε υποστηρικτής του Βενιζέλου και η πολιτική του σταδιοδρομία, συνδέθηκε άρρηκτα με αυτόν.

Η προσφορά του στον παροικιακό Ελληνισμό στην Αλεξάνδρεια, υπήρξε ανεκτίμητη. Ο ίδιος και η οικογενειά του, ίδρυσαν το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο, αντί 20.000ων λιρών Αγγλίας και το δώρισαν στην ΕΚΑ²¹². Ίδρυσαν επίσης, το Μπενάκειο Συσσίτιο αντί 4.500ων λιρών Αγγλίας, το οποίο δώρησαν επίσης στην ΕΚΑ²¹³. Ίδρυσαν, εκτός των άλλων, στην Αλεξάνδρεια το “Μικρό Άσυλο” με φροντίδα της Βιργινίας Μπενάκη²¹⁴ και της Πηνελόπης Δέλτα²¹⁵. Η Βιργινία Μπενάκη, υπήρξε επίσης ιδρύτρια και πρόεδρος της Φιλόπτωχου Αδελφότητας, όταν αυτή ήταν κατά κάποιο τρόπο παράρτημα της ΕΚΑ²¹⁶. Ένα άλλο μέλος της οικογένειας, που διακρίθηκε στις φιλανθρωπίες ήταν ο ο Αντώνης Μπενάκης²¹⁷. Το 1914, οι δωρεές και οι συνδρομές τους, έφτασαν τα 750.060 φράγκα²¹⁸. Το 1929, στην μνήμη της συζύγου του, ο Εμμανουήλ Μπενάκης, δώρησε στην ΕΚΑ 7.500 Λίρες Αιγύπτου²¹⁹. Το 1930, αν και ο ίδιος δεν υπήρχε στην ζωή, το κληροδότημά του απέφερε στην ΕΚΑ 5.000 Λίρες Αιγύπτου ετησίως²²⁰.

²¹² Στυλ. Στυλιανίδης, Ο Εθνικός Ευεργέτης Εμμανουήλ Μπενάκης και αι προς το Ελληνικόν Έθνος δωρεαί του, Αθήναι 1929, σελ.28-29, και περ. “Ξενοφάνης”, τομ. 6 (1909), σελ. 340 κ. εξ.

²¹³ Στο ίδιο, σ.29. Πρβλ. περ. “Ξενοφάνης”, τομ. 6 (1909), σελ. 345 κ. εξ.

²¹⁴ Στο ίδιο, σ. 114 κ. εξ.

²¹⁵ Αλληλογραφία της Π. Σ. Δέλτα 1906-1940, επιμ. Ξ. Λευκοπαρίδης, Αθήναι 1956, Π. Σ. Δέλτα, Πρώτες Ενθυμήσεις, επιμ. Π. Α. Ζάννας, Αθήνα 1980.

²¹⁶ Ο. π., Στυλ. Στυλιανίδης, Ο Εθνικός Ευεργέτης Εμμανουήλ Μπενάκης και αι προς το Ελληνικόν Έθνος δωρεαί του, σ. 29.

²¹⁷ Στο ίδιο, σ. 149 κ.εξ. / Π. Σ. Δέλτα, Πρώτες Ενθυμήσεις, σελ. 23 κ. εξ. / Επίσης βλ. Π. Σ. Δέλτα, « Ο Τρελαντώνης».

²¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 23/3.4.1914.

²¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 14.6.1929.

Στην Ελλάδα, η οικογένεια Μπενάκη, προσέφερε την Συροτροφική Σχολή Αθηνών²²¹, το Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο²²², την Μπενάκειο Βιβλιοθήκη²²³, το Παιδικό Άσυλο Κηφισιάς²²⁴, παράρτημα της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων και την βιβλιοθήκη Ε. Ρεπα, το Μπενάκειο Δημοτικό Ιατρείο στο Μεταξουργείο²²⁵ κ.α. Δώρησε, επίσης, αρχικά 20.000 Λίρες Αγγλίας για το Αμερικάνικο Κολλέγιο Ψυχικού²²⁶, ποσό που έφτασε συνολικά τις 42.000 Λίρες Αγγλίας²²⁷, 20.000 Λίρες Αγγλίας για την ανέγερση του νοσοκομείου του Ερυθρού Σταυρού²²⁸, και έδωσε επίσης χρήματα προς την Ακαδημία Αθηνών²²⁹.

Ο Εμμανουήλ Μπενάκης πέθανε στις 20.6.1929. Στην κηδεία του, παραστάθηκαν, εκτός άλλων, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ενώ την νεκρολογία του εκφώνησε ο Κωστής Παλαμάς²³⁰. Με την διαθήκη του άφηνε πολλά στο Έθνος και στον ελληνισμό της Αλεξάνδρειας²³¹.

²²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 8.1.1930.

²²¹ Ό. π., Στυλ. Στυλιανίδης, Ο Εθνικός Ευεργέτης Εμμανουήλ Μπενάκης και αι προς το Ελληνικόν Έθνος δωρεαί του, σ. 48 κ.εξ.

²²² Στο ίδιο,σ. 63 κ.εξ.

²²³ Στο ίδιο,σ. 104.

²²⁴ Στο ίδιο,σ. 60 κ.εξ.

²²⁵ Στο ίδιο,σ. 107.

²²⁶ Στο ίδιο,σ. 68 κ.εξ.

²²⁷ Στο ίδιο,σ. 90.

²²⁸ Στο ίδιο,σ. 92 κ.εξ.

²²⁹ Στο ίδιο,σ. 103.

²³⁰ Στο ίδιο,σ. 121 κ.εξ.

²³¹ Στο ίδιο, σ. 132 κ.εξ. / Πρβλ. το κείμενο της διαθήκης στην εφημ. "Ακρόπολις", 27.6.1929.

Η οικογένεια Ζερβουδάκη, έπαιξε σημαντικό ρόλο και συνέβαλε σημαντικά στην εδραίωση του Ελληνισμού στην Αίγυπτο, κυρίως με χορηγίες που έκανε για την ίδρυση εκπαιδευτηρίων.

Ο Γεώργιος Ζερβουδάκης, ήταν γόνος μιας από τις πιο πετυχημένες επιχειρηματικά οικογένειες στην Αίγυπτο. Ο πατέρας του, Κωνσταντίνος Ζερβουδάκης, με καταγωγή από την Χίο, ήταν ιδρυτής ή συνιδρυτής των Angloegyptian Bank, την Banque de Mitylene, τη National Bank of Egypt, την Land Bank of Egypt, της Ασφαλιστικής εταιρείας “Le Khedive”, στα συμβούλια των οποίων μετείχε ως πρόεδρος και μέλος του διοικητικού συμβουλίου²³². Διέθετε επίσης ένα εκκοκιστήριο στο Αμπουσίρ, την παραγωγή του οποίου διεκπαιρέωναν 73 μηχανήματα και ανερχόταν σε 85.000 καντάρια βαμβάκι. Επίσης, ήταν κάτοχος μεγάλων αγροτικών εκτάσεων στο Καφρ Ελ Νταουάρ, έκτασης 3.000 φεδδανίων²³³. Η μητέρα του ήταν η Αικατερίνη Μαυροκορδάτου και είχε έναν αδερφό. Τον Αμβρόσιο.

Ο ίδιος, γεννήθηκε το 1862²³⁴, νυμφεύτηκε την Ζωή Ροδοκανάκη και απέκτησε μια κόρη και έναν γιο. Όσον αφορά τον επαγγελματικό τομέα, διαδέχθηκε τον πατέρα του στις επιχειρηματικές του δραστηριότητες. Σχετικά με τις δωρεές που έκανε, δώρισε στον Πανάγιο Τάφο το ποσό των 60.000 λιρών και στην ΕΚΑ 16.500 Λίρες Αγγλίας. Τα χρήματα αυτά, η ΕΚΑ, τα χρησιμοποίησε για την ίδρυση της Αστικής Σχολής που έφερε το όνομά του, ο θεμέλιος λίθος της οποίας τέθηκε το 1907. Σε αυτήν

²³² Ο. π., Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993, σ. 330.

²³³ Για τον Κων. Ζερβουδάκη βλ. Ανωνύμου, Γεώργιος Ζερβουδάκης, περ. “Ξενοφάνης”, τόμ. 6 (1909) 289-290, Α. Πολίτης, Ο Ελληνισμός, τ. Β', σελ 92, 176, 277 κ.εξ., Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/20-21.

²³⁴ Ανωνύμου, Γεώργιος Ζερβουδάκης, περ. “Ξενοφάνης”, τόμ. 6 (1909) 290-299, Α. Πολίτης, Ο Ελληνισμός, τ. Β', σελ 228-229 κ.εξ., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σελ. 339.

στεγάστηκαν αργότερα, το Αββερώφειο Αρρεναγωγείο και Παρθεναγωγείο, το Ανώτερο Παρθεναγωγείο, η Αβερώφεια Σχολής και Ραπτικής. Η οικονομική κρίση όμως στις αρχές του 20ου αιώνα, του στοίχισε όχι μόνο την περιουσία του αλλά και την ελευθερία του. Παρόλο που προσπάθησε να ξεπληρώσει τα χρέη που δημιουργήθηκαν λόγω της κρίσης με κάθε τρόπο, δεν τα κατάφερε και κλείστηκε στην φυλακή όπου και πέθανε²³⁵.

Ο Παντελής Φαμηλιάδης, προερχόταν από την Λήμνο²³⁶ και απέκτησε μεγάλη περιουσία ως προμηθευτής του Αγγλικού Στρατού στην Αλεξάνδρεια. Όταν πέθανε, κληροδότησε την ΕΛΑ με 33.000 Λίρες Αιγύπτου με σκοπό την ίδρυση σχολείου. Η επιθυμία του έγινε πραγματικότητα το 1926-1927, με την ίδρυση της Φαμηλειάδειου Δημοτική Σχολή.

Δώρισε 6.200 Λίρες Αιγύπτου στην ΕΚΑ και με την συμβολή του Μικέ Σαλβάγου, ο οποίος ορίστηκε ως δικαστικός κληρονόμος, ιδρύθηκε το 1925 το Αντωνιάδειο Γηροκομείο. Στα χρήματα αυτά, προστέθηκαν οι δωρεές της Ευτέρπης Kingsbury που ανέρχονταν σε 1.700 Λίρες Αιγύπτου, κάποιων άλλων κληρονόμων που ανέρχονταν σε 150 Λίρες Αιγύπτου, κάποιων άλλων δωρητών 1000 Λίρες Αιγύπτου. Το σύνολο όλων των δωρεών, που διατέθηκε για την ανέγερση του Γηροκομείου, ανήλθε τελικά σε 9.050 Λίρες Αιγύπτου²³⁷.

Ο Γεώργιος Κανισκέρης²³⁸, αρχικά ασκούσε το επάγγελμα του τσαγγάρη και μετά μεταπήδησε στο εμπόριο βαμβακιού και σιτηρών. Το

²³⁵ "Ανατολή", τευχ. 9, Αλεξ. 1912, σελ. 140.

²³⁶ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/170 κ.εξ., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ. 298.

²³⁷ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/7, όπου και περί Τζων Αντωνιάδη, Α. Πολίτης, Ο Ελληνισμός, τ. Β', σελ 442-443.

²³⁸ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/27-28 κ.εξ., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος, σ.302.

1902, ίδρυσε οίκο βάμβακος και ξεκίνησε και το εμπόριο κρεμμυδιών, ελέγχοντας την παραγωγή της Αιγύπτου που προοριζόταν για εξαγωγή. Ο πρόωρος χαμός του γιου του, τον Α' παγκόσμιο πόλεμο, ήταν η αφορμή να δωρίσει στην Ένωση Αισχύλος – Αρίων 20.000 Λίρες Αιγύπτου για την ανέγερση νέου κτιρίου για το ορφανοτροφείο της. Καθώς ευεργέτησε την Ένωση Αισχύλος - Αρίων, ευεργέτησε έμμεσα και την ΕΚΑ καθώς το κτίριο περιήλθε αργότερα στην ιδιοκτησία της.

Η οικογένεια Κότσικα, είναι από τους μεγαλύτερους ευεργέτες της ΕΚΑ αλλά και του ελληνισμού αφού χάρη στις δικές της χορηγίες ιδρύθηκε το μεγαλύτερο νοσοκομείο στην Αίγυπτο την εποχή εκείνη. Ο πατέρας, ο Θεοχάρης Κότσικας, γεννήθηκε το 1857²³⁹ στην Κάρυστο και πήγε στην Αλεξάνδρεια το 1878. Ασχολήθηκε με το εμπόριο και υπήρξε προμηθευτής του Αγγλικού στρατού στην Μέση Ανατολή και ίδρυσε μαζί τον αδερφό του Πολυχρόνη, επιχείρηση οινοπνεύματος στο Κάιρο. Στο εργοστάσιο αυτό, ίδρυσαν επίσης Αιγυπτιακή σχολή και τέμενος για τους Αιγύπτιους. εργάτες. Δυστυχώς, δεν πρόλαβε να δει το νοσοκομείο ολοκληρωμένο, καθώς πέθανε το 1932. Το έργο του συνέχισαν, η σύζυγός του Αγγελική και ο γιος του Θεόδωρος, οι οποίοι προσέφεραν συνολικά 300.000 Λίρες Αιγύπτου της εποχής.

Η οικογένεια Θεοδωράκη²⁴⁰, προσέφερε πολλά τόσο στην ΕΚΑ, όσο και στον Ελληνισμό γενικότερα. Ο Δημήτριος Θεοδωράκης, υπήρξε μεγάλος υποστηρικτής της ΕΚΑ. Ήταν γόνος μεγάλης οικογένειας Υδραίων Ναυτικών. Εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, στα τέλη του 19ου αιώνα, όπου συνεταιρίσθηκε με τον πεθερό του Ν. Καζούλη και ανέλαβε την διοίκηση του εξαγωγικού οίκου της οικογένειας Καζούλη. Όταν αποσύρθηκε, ασχολήθηκε πολλά χρόνια με τα κοινά. Αξίζει να

²³⁹ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/34-35.

²⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φακ. Κ 1048, Βιογραφικά Στοιχεία Επιτροπών.

σημειωθεί, ότι χρημάτισε Στρατιωτικός Διοικητής Χίου και το 1920, εξελέγη βουλευτής Ύδρας. Υπήρξε, επίσης, πρόεδρος του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξάνδρειας και πρόεδρος της Ελληνικής Λέσχης Αλεξάνδρειας. Όσον αφορά την δράση του στην ΕΚΑ, υπήρξε επίτροπος και αντιπρόεδρος της, ενισχύοντας, σημαντικά, το έργο του Σαλβάγου. Η σύζυγός του, Αναστασία Θεοδωράκη, υπήρξε ιδιαίτερα φιλάνθρωπος και άσκησε μεγάλο κοινωνικό έργο στην ΕΚΑ. Ο γιος, Αναστάσιος Θεοδωράκης, υπήρξε, επίσης, επίτροπος αλλά και πρόεδρος της ΕΚΑ, διοικώντας την με σύνεση, παρόλο που ανέλαβε την προεδρία κατά την διάρκεια των κρίσιμων ημερών της συρρίκνωσης του Ελληνισμού στην Αλεξάνδρεια. Δυστυχώς, λόγω της συρρίκνωσης, κατά την διάρκεια της θητείας του, εκποιήθηκαν πολλά από τα ιδρύματα της ΕΚΑ.

Η οικογένεια Καζούλη²⁴¹, συνέδεσε το όνομά της στενάτα με την Αίγυπτο και τον Ελληνισμό της. Ο Αθανάσιος Καζούλης, υπήρξε φίλος του Μωχάμετ Άλη και υπεύθυνος του αιγυπτιακού νομισματοκοπείου. Ο γιος του Νικόλαος, ήταν ιδρυτής του οίκου Καζούλη, τον οποίο διηύθυνε ο γαμπρός του Δημ. Θεοδωράκης και αργότερα ο γιος του Νικολάου Ιωάννης. Ο ανιψιός του Νικολάου, Μιχαήλ, ανέπτυξε οικονομική επιχειρηματική δραστηριότητα και επέκτεινε τον οίκο. Επίσης, χρημάτισε αντιπρόεδρος της ΕΚΑ και υπήρξε ιδιαίτερα δραστήριος όσον αφορά τα κοινοτικά θέματα. Η σύζυγός του, Μαρίκα, το γένος Δραγούμη άσκησε έντονη φιλανθρωπική δραστηριότητα και για αυτό, δίκαια, αποκλήθηκε “Μάνα”.

²⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φακ. Κ 1048. Η Λαχανοκάρδης, Παλαιά, σ. 206, Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/24 κ.εξ. / Τ. Παλαιολόγος, Ο Αιγυπτιώτης Ελληνισμός, Αλεξ. 1853.

Ο Μικές Συναδινός²⁴², χρημάτησε πρόεδρος της ΕΚΑ και συνέτεινε στο να αξιοποιηθεί ο τεράστιος χώρος στο Σάτμπυ, όπου στεγάστηκαν μέχρι σήμερα τα αξιολότερα εκπαιδευτήρια του ελληνισμού της διασποράς. Οι υπηρεσίες του στην διάρκεια της προεδρίας του κρίνονται ανεκτίμητες.

Οι Σοφ. Αχιλλόπουλος²⁴³, Σοφ. Κωνσταντινίδης²⁴⁴, Κ. Κορομήλης²⁴⁵ ήταν και οι τρεις από το Πήλιο και είχαν κοινά επιχειρηματικά ενδιαφέροντα. Συνεργάστηκαν, τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλους Έλληνες και ευεργέτησαν τόσο την Ελληνική παροικία της Αιγύπτου, ιδιαίτερα της Αλεξάνδρειας, όσο και την ιδιαίτερη πατρίδα τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Σοφοκλής Αχιλλόπουλος, ευεργέτησε ιδιαίτερα την ΕΚΑ με τα διάφορα κληροδοτήματά του. Ο Σοφοκλής Κωνσταντινίδης, χρημάτησε πρόεδρος της ΕΚΑ την περίοδο 1863-1871 και συνέτεινε στην αναβάθμιση των σχολείων της, στη διαρρύθμιση του νοσοκομείου και την ανοικοδόμηση του Ναού του Ευαγγελισμού. Τέλος, ο Κωνσταντίνος Κορομήλης, υπήρξε στέλεχος της ΕΚΑ στις προεδρίες Αβέρωφ, Κ. Σαλβάγου, Μ. Συναδινού, Μ. Σαλβάγου, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και αντιπρόεδρος της ΕΚΑ. Επίσης, ήταν ο κύριος προιστάμενος του νοσοκομείου και των σχολείων της ΕΚΑ.

Ο Γ'εώργιος Ρούσσοσ²⁴⁶, ήταν δικηγόρος και μάλιστα, είχε ανέλθει στο επίπεδο του δέκανου των νομικών της Αιγύπτου. Το 1917, διορίστηκε πρεσβευτής της Ελλάδας στην Ουάσιγκτον και χρημάτησε Υπουργός

²⁴² Η Λαχανοκάρδης, Παλαιά, σ. 228 κ. εξ., Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/64 κ.εξ.

²⁴³ ΑΕΚΑ, φάκ. Μεγάλοι Ευεργέται. Η Λαχανοκάρδης, Παλαιά, σ. 266 κ. εξ., Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/9 κ.εξ.

²⁴⁴ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/40.

²⁴⁵ Η Λαχανοκάρδης, Παλαιά, σ. 251 κ. εξ., Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. 33 κ.εξ.

²⁴⁶ Ο. π., Ε. Σουλογιάννης, Βενιζέλος και Έλληνες της Αιγύπτου, σ. 173.

Εξωτερικών για μικρό χρονικό διάστημα. Επίσης διετέλεσε αντιπρόεδρος της Ελληνικής Κυβέρνησης στην Αίγυπτο και Μέση Ανατολή την περίοδο 1943-1944 και Υπουργός Ναυτικών το 1943. Έπαιξε σημαντικό ρόλο εκπροσωπώντας την Ελλάδα, στις συζητήσεις για την Συνθήκη του Montreaux “περί κατάργησης των διομολογήσεων”. Όσον αφορά την ΕΚΑ, υπήρξε αντιπρόεδρος και έφορος Σχολείων.

Ο Νικόλαος Βατιμπέλας²⁴⁷ ήταν δικηγόρος. Ανάμεσα στις πιο ξεχωριστές συνεργασίες του, συγκαταλέγονται ο δικαστής Μπουφίδης, ο Εφέτης Ν. Καμπάς, ο Ρουσό και ο Νικολάου. Μαζί με τους δυο τελευταίους, υπερασπίστηκε τα δικαιώματα του ελληνισμού της Αιγύπτου εν όψει της κατάργησης των Διομολογήσεων. Εξυπηρέτησε την ΕΚΑ, ως νομικός σύμβουλος από το 1905 και ως Επιτρόπου από το 1918. Από το 1942, ήταν πρόεδρος και προιστάμενος σχολείων. Εξελέγει πρόεδρος της ΕΚΑ, μετά τον θάνατο του Μ. Σαλβάγου, στις 15.4.1948. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι διορίστηκε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο Γενικός Πρόξενος Ελλάδος.

Ο Θεόδωρος Ράλλης²⁴⁸, γεννήθηκε στο Αιδίνι και ασχολήθηκε με εμπόριο βαμβακιού και εκκοκισμό. Χρημάτισε πρόεδρος της ΕΚΑ από το 1871 μέχρι το 1885. Ασχολήθηκε, ιδιαίτερα, με την αναβάθμιση των σχολείων και του νοσοκομείου, που περατώθηκε κατά την διάρκεια της προεδρίας του. Ανακυρήχθηκε, επίσης, επίτιμος πρόεδρος της ΕΚΑ.

²⁴⁷ “Ταχυδρόμος”, 16.4.1948.

²⁴⁸ Λεύκωμα Ελλ. Εμπορ. Επιμ. Αλεξ., σσ. Β/58 κ.εξ.

Μέρος Β΄

Σωματεία, Ενώσεις, Αδελφότητες.

Κεφάλαιο I.

Πατριωτικά Σωματεία, Λέσχες και Αδελφότητες.

Την ανάπτυξη της Ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο, όπως είναι αναμενόμενο, ακολούθησε ή δημιουργία διάφορων αδελφοτήτων, συλλόγων και σωματείων με ποικίλους σκοπούς. Οι οργανώσεις αυτές, κάλυπταν βασικές ανάγκες της Ελληνικής παροικίας όπως η συνέχιση και η διάσωση των ελληνικών ηθών και εθίμων, η αγαθοεργία και η φροντίδα των φτωχότερων στρωμάτων, η άθληση και η ανάγκη για δημιουργία και ομορφιά που εκφραζόταν μέσα από τα διάφορα καλλιτεχνικά σωματεία. Με αυτό τον τρόπο, οι δεσμοί των Ελλήνων της Αιγύπτου, τόσο μεταξύ τους όσο και με την μητέρα πατρίδα, ισχυροποιούνταν και μεταδίδονταν στις επόμενες γενιές. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα αναφερθούμε συνοπτικά στις περισσότερες από αυτές και στο έργο που διετέλεσε η κάθε μία.

Η Κυπριακή αδελφότητα, ήταν η πρώτη πατριωτική οργάνωση που δημιουργήθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1873, αναδείχθηκε σε εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα της ζωής των Κυπρίων στην Αλεξάνδρεια και έπαιξε σημαντικό ρόλο στα δρώμενα της εποχής.. Τον ίδιο χρόνο, εκδόθηκε και ο «Κανονισμός της Κυπριακής Αδελφότητος συσταθείσης εν Αλεξανδρεία κατά Ιανουάριον 1873». Αργότερα, μετονομάστηκε σε «Ελληνική Αδελφότητα των εν Αιγύπτω Κυπρίων» για να τονίσει τον εθνικό της χαρακτήρα και να συμπεριλάβει όλους τους Κύπριους που διέμεναν στην Αίγυπτο²⁴⁹. Η παρουσία της αδελφότητας το 1902 ανερχόταν σε 12.000 Λίρες Αιγύπτου. Το 1904, κτίστηκε κοντά στην θάλασσα, με σχέδια του αρχιτέκτονα Λεζίνα, τριώροφη πολυκατοικία και δύο χρόνια αργότερα προστέθηκε ακόμα μία πολυκατοικία ακριβώς

²⁴⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ.3.

δίπλα στην πρώτη. Τα δυο αυτά κτίσματα, έφεραν ικανοποιητικά έσοδα στην αδελφότητα και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική της ευμάρεια κατατάσσοντας την στα ευπορότερα σωματεία της Αλεξάνδρειας. Στην προεδρία της, ανήλθαν σημαντικές προσωπικότητες από την Κύπρο, όπως ο Νικολής και Φραγκούλης Γρόλλος, ο Δημοσθένης Μιτζής, ο Σωτήριος Βιολαράς, ο Νικόλαος Πηλαβάκης, ο Αντώνιος Κουμίδης, ο Γεώργιος Ιακωβίδης κ.α. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο, αξίζει να σημειωθεί, ότι αποτέλεσαν οι Συμεών Κακαθύμης ως πρόεδρος, ο Αναστάσιος Οράτης ως αντιπρόεδρος, ο Νικόλαος Γεωργιάδης ως γενικός γραμματέας, ο Γ. Κηπιάδης ως ειδικός γραμματέας, ο Χαράλαμπος Μαυροσκούφης ως ταμίας, και οι Ευθύμιος Οράτης, Νεοκλής Μιχαηλίδης, Μιλτ. Βίκης, Δημοσθένης Μιτζής, Λαμπρ. Γρούτας, Λεωνίδας Μαυροιδής, και ο Λοΐζος Μιχαηλίδης ως Σύμβουλοι²⁵⁰. Το πατριωτικό έργο της αδελφότητας, υπηρέτησε θερμά τον Κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα με διάφορες δραστηριότητες, όπως εκδόσεις, εκδηλώσεις και άλλες ενέργειες²⁵¹.

Το 1876, ιδρύθηκε η Αδελφότης Κυθριών, η οποία ανασυστάθηκε το 1900 και άρχισε να λειτουργεί συστηματικά το 1922. Βασικός σκοπός της αδελφότητας, ήταν η ενίσχυση των φτωχών Κυθριών συμπατριωτών. Το διοικητικό της συμβούλιο την δεκαετία του '20, μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο αποτελούσαν ο γιατρός Κ. Κασσιμάτης ως Πρόεδρος, ο Β. Πρινέας ως Αντιπρόεδρος, ο Γ. Αλιφέρης ως Γενικός Γραμματέας, ο Θ. Κασσιμάτης ως ταμίας, ο Π. Ραϊσης ως Ειδικός Γραμματέας και οι Δ. Βλαντής, Χ. Κυπριάδης, Β. Βρεττός και Π. Σουρής ως

²⁵⁰ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 1.

²⁵¹ Στο ίδιο, σ. 4.

σύμβουλοι²⁵². Τέλος, το 1933 η Αδελφότητα κυκλοφόρησε σε έντυπο την Λογοδοσία του Δ.Σ. στις 27.11.1932²⁵³.

Το 1888, ιδρύθηκε η Κρητική αδελφότητα, η οποία αναδείχτηκε σε ένα ιδιαίτερα δυναμικό σωματείο. Ο χαρακτήρας της ήταν έντονα πατριωτικός και ενίσχυσε σημαντικά τον Κρητικό αγώνα, καθώς τότε ήταν ακόμα ανοικτό το Κρητικό ζήτημα, το οποίο απασχολούσε έντονα ολόκληρη την Ελληνική Κοινότητα²⁵⁴. Πρώτος πρόεδρος της το 1897-1898, υπήρξε ο δικηγόρος Λουδοβίκος Λυμπρίτης, τον οποίο διαδέχθηκαν οι Κωνσταντίνος Μαυράκης, ο Πέτρος Μανταδάκης, ο Α. Συγγελάκης και ο Κωνσταντίνος Νταφώτης το 1923, οπότε η αδελφότητα ξεκίνησε να λειτουργεί κανονικά.

Το 1905, ιδρύθηκαν η Λημνιακή και η Ιμβριακή Αδελφότητα. Η Ιμβριακή αδελφότητα, ξεκίνησε να δραστηριοποιείται την δεκαετία του '20, ανέπτυξε εθνική και φιλανθρωπική δραστηριότητα και έθεσε υπό την προστασία της τα σχολεία της Ίμβρου. Το διοικητικό της συμβούλιο, απαρτιζόταν από τους Ε. Π. Στέκα στην θέση του προέδρου, τον Α. Γραμματικίδη ως αντιπρόεδρο, τον Α. Καλλιπολίτη ως Γενικό Γραμματέα, τον Στελ. Μαμάζη ως ταμία και τους Δ. Καγιά, Κλ. Τριγώνη, Γ. Χριστοδούλου, Ι. Μπουχρή και Ε. Δημητριάδη ως Συμβούλους²⁵⁵.

Η Λημνιακή Αδελφότητα, ανέπτυξε σημαντική φιλανθρωπική δράση επίσης και ενίσχυσε οικονομικά και άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα όπως το Φιλόπτωχο, το Μπενάκειο και το Κανισκέρειο. Υπήρξε πολυάριθμη αδελφότητα και με σεβαστή περιουσία που το 1925 ανερχόταν σε 5.000 λίρες Αιγύπτου. Ο ετήσιος χορός της αδελφότητας, ήταν από τους μεγαλύτερους που γίνονταν στην πόλη. Στους πρώτους

²⁵² Στο ίδιο, σ. 5.

²⁵³ Στο ίδιο, σ. 6.

²⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 7.

²⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 10.

προέδρους της συμπεριλαμβάνονταν οι Νικ. Ντάλλης, ο Γεώργιος Σαρρής και ο Βασίλειος Σαράντης. Το διοικητικό της συμβούλιος μετά το πέρας του Α' παγκοσμίου πολέμου το 1920, απάρτιζαν οι Βασίλης Σαράντης στην θέση του προέδρου, ο Γ. Μαυρέλης και ο Κυρ. Χωραφάς, ως αντιπρόεδροι, ο Νικ. Κοκκιναράς ως Γενικός Γραμματέας, ο Α. Μαραγκόπουλος ως Ειδικός Γραμματέας, ο Δ. Ε. Βασιλειάδης ως ταμίας και οι Τριαντ. Αποστολέρης, Χαρ. Πανταράς, Αθ. Σκαμάγκης, Αθ. Ψαριανός, Στεφ. Ταμβάκης, Αθ. Παστρούδης, Ιω. Κατακουζηνός, Π. Χρυσόχοος και Στ. Στράφης ως σύμβουλοι²⁵⁶.

Το 1907, ιδρύθηκε η Αδελφότης των Κωνσταντινουπολιτών, η οποία μετά από μια διακοπή ξεκίνησε να λειτουργεί ξανά αρχισε να λειτουργεί κανονικά το 1927. Ήδη από το 1900, είχε κυκλοφορήσει στην Αλεξάνδρεια ο «Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Αδελφότητος το Βυζάντιον»²⁵⁷, ενώ το 1936 εκδόθηκε το Καταστατικό του Συνδέσμου των εν Αιγύπτω Κωνσταντινουπολιτών²⁵⁸. Το πρώτο διοικητικό της Διοικητικό Συμβούλιο αποτέλεσαν οι Αλ. Μυρίσης ως πρόεδρος και οι Αλ. Μπαλής, Κ. Αναστασιάδης, Κ. Ξανθόπουλος, Κ. Κοντογιάννης ως σύμβουλοι. Επίσης, την ίδια χρονιά, δημιουργήθηκε από τους Εβραίους από την Κέρκυρα με ελληνική ιθαγένεια, την Ισραηλιτική Κερκυραϊκή Αδελφότητα με πρόεδρο τον Ραφαήλ Ναχμιά, τον οποίο διαδέχθηκε ο τραπεζίτης Μεγλήρ Βεντούρα²⁵⁹.

Το 1908, ιδρύθηκε μια από τις μεγαλύτερες πατριωτικές αδελφότητες στην Αλεξάνδρεια, η Πελοποννησιακή Αδελφότητα "ο Κολοκοτρώνης", η οποία ανέπτυξε σημαντική κοινωνική, φιλανθρωπική και πατριωτική δράση ενισχύοντας, εκτός των άλλων, τον Εθνικό Στόλο

²⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 9.

²⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 12.

²⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 13.

²⁵⁹ Στο ίδιο, σ. 14.

και την Αεροπορική άμυνα της Ελλάδος²⁶⁰. Επίσης, στον έρανο που έγινε για την αντικατάσταση του "Έλλη" το οποίο βυθίστηκε από τους Ιταλούς στην Τήνο το 1940, διέθεσε το μισό της χρηματικής της περιουσίας και συμπαραστάθηκε οικονομικά στην Επιτροπή Περίθαλψης Επιστράτων της πόλης. Το πρώτο διοικητικό της Διοικητικό Συμβούλιο αποτέλεσαν οι Αντ. Εμμ. Μπενάκης ως πρόεδρος, ο Κυριακούλης Πιεράκος Μαυρομιχάλης ως Αντιπρόεδρος, ο Ι. Παπαζούρης ως Γενικός Γραμματέας, ο Κωνστ. Μεντζελόπουλος ως ταμίας και οι Π. Σουσαμιάς, ο Σπ. Τρακαδάς, ο Ηλ. Πρωτόπαπας, ο Σοφ. Σοφιανόπουλος, ο Βασ. Σταματόπουλος, ο Ηλ. Κεσές, ο Παν. Ανδρικόπουλος, και ο Ι. Καρπενάρος ως σύμβουλοι²⁶¹.

Το 1908, ιδρύθηκε η Θρακική Αδελφότης η οποία όμως υπήρξε ιδιαίτερα βραχύβια. Το διοικητικό της συμβούλιο αποτέλεσαν οι Παλαιολόγος Γεωργίου ως πρόεδρος, ο Α. Προεστόπουλος ως αντιπρόεδρος, ο Μ. Μητσός ως ταμίας, Κ. Παπαδόπουλος ως γενικός γραμματέας και οι Δ. Ζερμπίνης, Π. Παπασυμεών, Θ. Τσότσος ως σύμβουλοι²⁶².

Το 1909, ιδρύθηκαν οι πατριωτικές αδελφότητες της Χίου και της Σάμου. Η αδελφότητα της Χίου, ονομαζόταν αρχικά "Αγία Μαρκέλλα" και παρουσίασε αξιόλογο φιλανθρωπικό έργο. Το 1921, μετονομάστηκε σε "Χιακή Αδελφότης" και το 1929 κυκλοφόρησε η "Λογοδοσία του Διοικητικού Συμβουλίου 1929"²⁶³. Η Σαμιακή αδελφότητα, ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Αρχιμανδρίτη Παρθένιου, ο οποίος υπήρξε και ο πρώτος πρόεδρος. Υποστήριζε ενεργά τις νέες που έφταναν από την Σάμο στην Αλεξάνδρεια και ενίσχυσε οικονομικά με σημαντικά ποσά τα

²⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 15.

²⁶¹ Στο ίδιο, σ. 15.

²⁶² Στο ίδιο, σ. 17.

²⁶³ Στο ίδιο, σ. 19.

φιλανθρωπικά σωματεία της πόλης και το Πατριαρχικό Ορφανοτροφείο²⁶⁴.

Το 1910, ιδρύθηκαν τρεις πατριωτικές αδελφότητες, από την Κέρκυρα, την Σύμη και το Καστελόριζο. Η Κερκυραϊκή αδελφότητα, υπήρξε ιδιαίτερα βραχύβια αλλά και μετά την διαλυση της οι Κερκυραίοι γιόρταζαν κάθε χρόνο την γιορτή του πολιούχου του νησιού τους Αγίου Σπυρίδωνα στον ναό του Ευαγγελισμού, όπου υπήρχε προσκυνητάρι του. Το διοικητικό συμβούλιο της αποτέλεσαν οι Ι. Σγουρός ως πρόεδρος και οι Αν. Παραμυθιώτης, Α. Ζερβός, Ηλίας Μπατίνος, Σπ. Λούζης και Δ. Μώρος ως σύμβουλοι.

Η Συμαϊκή αδελφότητα, από την άλλη πλευρά, υπήρξε ένα από τα μακροβιότερα και πιο δραστήρια σωματεία. Προσέφερε πολλά στον Δωδεκανησιακό αγώνα και ενίσχυε οικονομικά την Σύμη. Εκτέλεσε σημαντικό φιλανθρωπικό έργο βοηθώντας και περιθάλποντας όσους κατάγονταν από την Σύμη και ήταν άποροι και ιδιαίτερο κοινωνικό έργο με τους τοπικούς χορούς που διοργάνωνε και τον εορτασμό του προστάτη του ναού, Ταξιάρχη του Πανορμίτη, στον ναό της Κοινότητας Ιμπραημίας²⁶⁵. Πρώτος πρόεδρος της αδελφότητας, υπήρξε ο Ν. Μιγκλής. Τον διαδέχθηκαν, κατά σειρά, οι Δημήτριος Μαυρίκιος, ο Κ. Φαρμακίδης, ο Ι. Μανδραγός, ο Αντ. Χωριατόπουλος, ο Ι. Κλαδάκης και ο Γ. Κλήμης²⁶⁶. Αξίζει να σημειωθεί, ότι την τελευταία περίοδο του σωματείου, ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε με την ενεργή συμμετοχή του και ο Μιχαήλ Ι. Χατζηφώτης, ο οποίος ήταν εκπαιδευτικός και είχε ενεργή συμμετοχή στα παροικιακά και εκκλησιαστικά ζητήματα²⁶⁷.

²⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 20.

²⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 23.

²⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 25.

²⁶⁷ Στο ίδιο, 24.

Η Καστελλοριζιακή Αδελφότητα, αν και ιδρύθηκε τον ίδιο χρόνο, φαίνεται να υπήρχε χωρίς επίσημη οργάνωση και κάποια χρόνια πριν με συμμετέχοντες τους Ευ. Βαρδαμίδα, Δ. Οικονόμου, Α. Φλωσό, Ν. Συμεών, Μ. Μαλαξό, Δ. Παπαδαμιανό, Ν. Σταμάτογλου, και Σ. Αργυρόπουλο²⁶⁸. Πρώτος προέδρός της, υπήρξε ο Ευ. Βαρδαμίδης. Η αδελφότητα, συμπαραστάθηκε, ιδιαίτερα, στο ακριτικό Καστελλόριζο, ενίσχυσε οικονομικά το νησί και αγωνίστηκε για την απελευθέρωσή του²⁶⁹.

Το 1911, ιδρύθηκε η Αδελφότητα των Αμοργινών στην ίδρυση της οποία πρωτοστάτησαν οι Μάρκος και Λουκάς Μανωλακάκης, ο Ηλίας Στεφανόπουλος, ο Δημήτριος Νομικός, ο Γεώργιος Θηραίος, ο Γ. Πράσιнос, ο Ιω. Συνοδινός και ο Π. Καρδιακός. Με το έργο της η Αδελφότητα, κυρίως, ενίσχυε τους άπορους συμπατριώτες της στην Αλεξάνδρεια, τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, τα φιλανθρωπικά σωματεία τόσο της Αλεξάνδρειας όσο και της Αμοργού²⁷⁰.

Το 1913, ιδρύθηκε ο σύνδεσμος «Η Μικρά Ασία», ο οποίος στην αρχή είχε αλληλοβοηθητικό χαρακτήρα και αργότερα προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες στους Έλληνες από την Μικρασία. Επίσης, διοργάνωνε πλούσιες εκδηλώσεις αλλά και παιδικές παραστάσεις. Αρχικά, έφερε την επωνυμία «Σύνδεσμος Ελλήνων Μικρασιατών η Ιωνία» και το πρώτο διοικητικό του συμβούλιο, αποτέλεσαν οι Δ. Ζαρίφης ως πρόεδρος, ο Ευ. Τσαλούχος ως γενικός γραμματέας, και οι Ν. Αγγλούπας, Οδ. Κεχαγιάς, Χαρ. Πασχάλης, Ιω. Ζαΐρης και Σολ. Κρασόπουλος ως σύμβουλοι. Το 1926, ο σύνδεσμος συγχωνεύτηκε με την Ένωση Ελλήνων Αλεξάνδρειας²⁷¹.

Το 1914, ιδρύθηκε η Αδελφότητα των Κρηναίων ή αλλιώς από τον Τσεσμέ της Μικράς Ασίας και ξεκίνησε να λειτουργεί το 1922. Με το

²⁶⁸ Στο ίδιο, σ. 27.

²⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 29.

²⁷⁰ Στο ίδιο, σ.30.

²⁷¹ Στο ίδιο, σ. 31.

προσφηγικό πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί το 1914, ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα συγκεντρώνοντας 1.000 Λίρες Αιγύπτου και αποστέλλοντας τις ως οικονομική ενίσχυση για τους πρόσφυγες. Απέστειλε, επίσης, οικονομική ενίσχυση για τα σχολεία της περιοχής στον Μητροπολίτη και περιέθαλψε τους πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Αλεξάνδρεια. Πρώτος πρόεδρος της, διετέλεσε ο Στ. Βαλλινάκης²⁷².

Το 1915, ιδρύθηκε η Αδελφότητα Κεφαλληνίων, η οποία λειτούργησε μόνο για τέσσερα χρόνια. Οι Κεφαλλονίτες, όπως και οι Κερκυραίοι, γιόρταζαν κάθε χρόνο τον προστάτη του νησιού τους Άγιο Γεράσιμο²⁷³ στον ναό του Ευαγγελισμού, όπου υπάρχει προσκυνητάρι του²⁷⁴. Το διοικητικό της συμβούλιο, αποτέλεσαν οι Π. Βασιλόπουλος ως πρόεδρος και οι Α. Κοσμεράτος, Ευ. Μεσολωράς, Δημ. Και Ευ. Ιγγλέσσης, Δ. Καρούσος, Σ. Λιβιεράτος και Σπ. Φραγκισκάτος ως σύμβουλοι²⁷⁵.

Το 1919, ιδρύθηκε η Αδελφότητα των Καρυστίων και το 1931, ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια το τροποποιημένο καταστατικό της²⁷⁶. Το διοικητικό της συμβούλιο, αποτέλεσαν οι Σολ. Κωνσταντινίδης ως πρόεδρος, ο Π. Λένωσης ως αντιπρόεδρος, ο Ν. Χατζηνικολής ως ταμίας, ο Κ. Παπάς ως γενικός γραμματέας και οι Ι. Ποθητός, Π. Χατζηπάνος, ο Κ. Αργυρόπουλος, ο Σ. Αντωνίου, ο Γ. Παπάς, ο Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Ι. Σπανός, ο Δ. Καλούπης ως σύμβουλοι. Οι σκοποί της αδελφότητας ήταν φιλανθρωπικοί και αφορούσαν επίσης την ενίσχυση των διάφορων εκπαιδευτικών και άλλων ιδρυμάτων της γενέτειράς τους²⁷⁷.

²⁷² Στο ίδιο, σ. 32.

²⁷³ Στο ίδιο, σ. 33.

²⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 34.

²⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 33.

²⁷⁶ Στο ίδιο, σ.36.

²⁷⁷ Στο ίδιο, σ.35.

Το 1925, ιδρύθηκε η Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή Δωδεκανησιακών Ενώσεων, με σκοπό την ενίσχυση του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα των Δωδεκανήσων. Ανέπτυξε, επίσης, ενδιαφέρον για τον αθλητισμό και δημιούργησε την Δωδεκανησιακή Αθλητική Οργάνωση, η οποία διέθετε γυμναστήριο και γήπεδο τένις. Ενεργά της μέλη, υπήρξαν οι Ι. Καζούλης, ο Αντ. Μαυρίκιος, ο Κ. Αρβανιτόπουλος, ο Κ. Κουλέπης, ο Ανδρ. Σελλάς, ο Γ. Νικολάου και άλλοι²⁷⁸. Το 1937, η Δωδεκανησιακή Νεολαία, εξέδωσε έκθεση των πεπραγμένων της για την χρονική περίοδο 1933-1936²⁷⁹.

Το 1927, ιδρύθηκαν ο Σύλλογος Ζαγοράς και η Αδελφότητα Κασίων Αλεξανδρείας. Ο σύλλογος Ζαγοράς, αρχικά είχε σκοπό τον εξωραϊσμό της Ζαγοράς αλλά αργότερα οι σκοποί του επεκτάθηκαν σε φιλανθρωπικούς και κοινωνικούς. Το διοικητικό του συμβούλιο, αποτέλεσαν οι Κ. Καμπανιάρης ως πρόεδρος, ο Απ. Κωνσταντινίδης ως αντιπρόεδρος, ο Κωνστ. Λιβανός ως γενικός γραμματέας, ο Δημ. Σαμσαρέλος ως ταμίας και οι Πέτρος Δεληδημήτρης, Κ. Δ. Κατσώνης, Μεν. Αγγελής, ο Ρήγας Πάντος, ο Ν. Α. Πάντος και ο Κ. Θ. Τσαγκαράδας ως σύμβουλοι²⁸⁰.

Η Αδελφότητα των Κασίων Αλεξανδρείας, λειτουργούσε πριν το 1927 και αρχικά αποτελούσε παράρτημα της Κασιακής αδελφότητας του Πορτ Σάιτ. Τον Δεκέμβριο, του ίδιου χρόνου όμως, ανεξαρτητοποιήθηκε και συνέχισε μαζί της τις ενέργειές της για τα πατριωτικά ζητήματα. Ως τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο λειτουργούσε κανονικά και μετά περιέπεσε σε αδράνεια, ώσπου ανασυγκροτήθηκε ξανά το 1944. Εκτός των άλλων, προσέφερε πολλά στην γενέτειρά πατρίδα της, την Κάσο²⁸¹.

²⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 37.

²⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 38.

²⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 39.

²⁸¹ Στο ίδιο, σσ. 40-41.

Τέλος, σημαντική δράση επέδειξε και η Ροδιακή Αδελφότητα, τόσο με την συμμετοχή της στον Δωδεκανησιακό Αγώνα όσο και με τις φιλανθρωπικές δράσεις της. Ενεργά μέλη της, εκτός των άλλων, υπήρξαν οι Μιχαήλ Καζούλης, ο Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, ο Φ. Φιλίππου και ο Α. Κουσταλιάς²⁸². Επίσης, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ίδρυση της Κεντρικής Επιτροπής Δωδεκανησίων Αιγύπτου²⁸³.

Από τα αρχαιότερα ελληνικά σωματεία στην Αλεξάνδρεια, υπήρξαν οι τεκτονικές στοές. Αρχικά οι Έλληνες τέκτονες, εντάσσονταν σε αιγυπτιακές στοές ή στοές άλλων εθνικοτήτων. Η πρώτη ελληνική στοά είχε γαλλική εξάρτηση και ονομαζόταν «Αναγέννησις της Ελλάδος». Η δεύτερη ελληνική στοά είχε εξάρτηση από την «Μεγάλη Ανατολή της Αιγύπτου» που είχε ιδρύσει ο χεδίβης Ισμαήλ και ήταν η στοά «Αθηνά», ιδρύθηκε το 1873. Τον ίδιο χρόνο, μάλιστα, εκδόθηκε το ομώνυμο πρώτο ελληνικό τεκτονικό περιοδικό στον κόσμο²⁸⁴ με πρώτο διευθυντή τον ο Α. Λιβαθηνόπουλο. Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και δεύτερη στοά με εξάρτηση από την Μεγάλη Ανατολή, με το όνομα «Πυθαγόρας»²⁸⁵. Δύο άλλες ελληνικές στοές που λειτούργησαν στην Αλεξάνδρεια με αιγυπτιακή εξάρτηση ήταν το «Σύμπαν» και ο «Άτλας»²⁸⁶. Σιγά σιγά, οι Έλληνες ανέλαβαν υψηλά αξιώματα ακόμα και στην ίδια την στοά της «Μεγάλης Ανατολής». Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο Ευστ. Γλυμενόπουλος είχε χριστεί Μέγας Διδάσκαλος και ότι επίσης υψηλά αξιώματα είχαν καταλάβει οι Β. Βατάλιας, ο Γ. Μαζαράκης, ο Κ. Βερνάρδος, ο Π. Ρενέσης, ο

²⁸² Στο ίδιο, σ. 46.

²⁸³ Στο ίδιο, σ. 47.

²⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 4.

²⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 5.

²⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 7.

Εμμ. Γυμνηλός, ο Ιω. Τσαμπίνης, ο Μιχ. Νομικός, ο Φ. Κορτέσης, ο Μ. Μομφεράτος, ο Σπ. Παπαγιαννόπουλος και άλλοι²⁸⁷.

Όταν η Μεγάλη Ανατολή διαιρέθηκε στα δύο, ανάλογα διαιρέθηκαν και οι ελληνικές στοές. Έτσι στην στοά υπό τον πρίγκηπα Μωχάμετ Άλυ εντάχθηκαν οι «Αθήναι», ο «Άτλας», η «Ομόνοια», ο «Μίνως», ο «Μέμφις» και ο «Πτολεμαίος», ενώ στην στοά υπό τον Σαϊντ Άλυ πασά το «Σύμπαν», η «Ελλάς», ο «Πλάτων», ο «Άτλας» και ο «Προμηθεύς»²⁸⁸.

Το 1905, ιδρύθηκε νέα ελληνική στοά με εξάρτηση από την «Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος», με την επωνυμία «Μέγας Αλέξανδρος». Για την ίδρυσή της πρωτοστάτησαν οι Σπ. Καμβύσης, ο Δημ. Δημόπουλος, ο Ιω. Κωνσταντινίδης, και ο Ιω. Ροίζος. Εκτός από τις μυστικές τελετές που τελούνταν, γίνονταν και οι λεγόμενες «λευκές». Ταυτόχρονα, ανέπτυξε σημαντική φιλανθρωπική και πατριωτική δράση ενισχύοντας τα διάφορα ιδρύματα της παροικίας, βοηθώντας τους πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, και βοηθώντας τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σεβάσμιοι της στοάς ο «Μέγας Αλέξανδρος», υπήρξαν οι Σπ. Καμβύσης, ο Δημοσθένης Ταμβακόπουλος, ο Γεώργιος Αναστασιάδης, ο Σπ. Σπηλιωτόπουλος, ο Κ. Ταβουλαρίδης, ο Αλκ. Περάκης κ.α²⁸⁹.

²⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 6.

²⁸⁸ Στο ίδιο, σ.8.

²⁸⁹ Στο ίδιο, σσ. 10-11.

Κεφάλαιο II. Φιλανθρωπικά Σωματεία.

Το παλαιότερο φιλανθρωπικό σωματείο στην Αλεξάνδρεια, ήταν η «Φιλόπτωχος Εταιρεία», που ιδρύθηκε το 1894. Σκοπός του σωματείου ήταν η ενίσχυση των απόρων. Ίδρυσε επίσης, άσυλο γερόντων και Επιτροπή περιθάλψεως των οικογενειών των εφέδρων στους Βαλκανικούς πολέμους. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας, αποτέλεσαν η Ζωή Γρυπάρη ως πρόεδρος, η Λαΐδη Κ. Ζερβουδάκη και η Δέσποινα Κ. Συναδινού ως αντιπρόεδροι, η Βιογ. Εμμ. Μπενάκη ως ταμίας, η Ιουλία Κ. Σαλβάγου, η Πηνελόπη Βλαστού, η Δέσποινα Μικέ Συναδινού, η Μαρ. Α. Ζερβουδάκη, η Ελένη Α. Παγκάλου, η Ελ. Οθωνείου, η Αγλαΐα Ν. Καζούλη, η Β. Γ. Γουσίου, η Ειρ. Πρωτόπαπα, η Ελένη Παπαθανασοπούλου, η Καλυψώ Μαυροσκούφη, η Αλ. Ταχάου, η Σ. Ν. Χαϊκάλη πασά και η Σοφία Φοντριέ ως μέλη. Στην προεδρία της Φιλοπτώχου, αξίζει να σημειωθεί, ότι διακρίθηκε ιδιαίτερα η Βιργινία Εμμ. Μπενάκη²⁹⁰.

Το 1897, ιδρύθηκε ο «Πατριωτικός Σύνδεσμος Ελληνίδων-Δεσποινίδων», με σκοπό την περίθαλψη των οικογενειών των εθελοντών και στρατευσίμων στον ελληνοτουρκικό πόλεμο το 1897²⁹¹. Δυστυχώς, ο σύνδεσμος διαλύθηκε μετά από ενάμιση χρόνο.

Το 1905, ιδρύθηκε και το σωματείο «Αισχύλος Αρίων», το οποίο υπήρξε το μεγαλύτερο σωματείο της πόλης ως το 1990 που συγχωνεύτηκε με την Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας. Το σωματείο ανέπτυξε πολυποίκιλη και πολυσήμαντη δράση στον τομέα του θεάτρου, της

²⁹⁰ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, συνοπτική ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σ. 28.

²⁹¹ Στο ίδιο, σ. 20.

μουσικής, της φιλανθρωπίας αλλά και στην επίλυση των εθνικών ζητημάτων. Πρόεδροί της υπήρξαν οι Κωνσταντίνος Δημητριάδης, ο Κ. Παπάς, ο Βασ. Σαράντης, ο Π. Χατζηπάνος, ο Γ. Αναστασιάδης και άλλοι²⁹². Εκτός των άλλων, η ένωση λειτούργησε νυχτερινό σχολείο, ημερήσιο δημοτικό και άσυλο ορφανών, διατηρούσε αίθουσες ξένων γλωσσών και σχολές ξένων γλωσσών με δωρεάν φοίτηση για τα Ελληνόπουλα, φροντίζοντας πάντα τις ανάγκες των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων²⁹³.

Έναν χρόνο μετά, ιδρύθηκε ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος με σκοπό την στήριξη του έθνους εν όψει των βαλκανικών πολέμων. Πρόεδροι του Πανελληνίου Συνδέσμου, υπήρξαν οι Γ. Ζερβουδάκης και Α. Μπενάκης²⁹⁴.

Το 1907, ιδρύθηκε το «Άσυλο Προστασίας Ελληνίδων», που λειτούργησε ως το 1915. Σκοπός του ήταν να βοηθά και να προστατεύει νεαρές Ελληνίδες που έφταναν στην Αίγυπτο για να εργαστούν. Πρόεδροι του διετέλεσαν οι Βιοργινία Μπενάκη και Κ. Πηλαβάκη²⁹⁵.

Το 1916, ιδρύθηκε ο «Εθνικός Σύνδεσμος Ελληνίδων» με σκοπό την πνευματική καλλιέργεια των Ελληνίδων εργατριών και των εθνικών ιδεωδών. Εκτός των άλλων, ο σύνδεσμος λειτούργησε Κυριακάτικο Σχολείο, στο οποίο οι μαθήτριές του μάθαιναν Ελληνικά, ιστορία, μαθηματικά, εμπορική αλληλογραφία, στενογραφία και δακτυλογραφία. Οργάνωσε, επίσης, παιδικές εξοχές για τα κορίτσια των φτωχότερων οικογενειών της παροικίας. Πρόεδροί του διετέλεσε η Αγγελική Παναγιωτάτου²⁹⁶.

²⁹² Στο ίδιο, σ.30.

²⁹³ Στο ίδιο, σσ. 32-33.

²⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 34.

²⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 35.

²⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 37.

Την ίδια χρονιά και με παρόμοιους σκοπούς, ιδρύθηκε το σωματείο η «Μέλισσα». Το σωματείο, προσέφερε σε άπορες μαθήτριες ρουχισμό και παπούτσια και πρώτη πρόεδρος του υπήρξε η Αλεξάνδρα Συναδινού. Ο τρόπος που εργαζόταν το σωματείου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς γίνονταν δεκτά κορίτσια τα οποία έραβαν δύο τεμάχια ρουχισμού τον μήνα με ύφασμα που παρείχε το σωματείο. Κάθε κοπέλα, όφειλε να εγγράψει ακόμα ένα μέλος και να καταβάλει μηνιαία συνδρομή 5 Γ.Δ. Τα μέλη του σωματείου, διαιρούνταν σε μελίτσια δηλαδή συνεργεία, τα οποία αποτελούνταν από εννιά μέλισσες (μέλη) το κάθε ένα και μια Βασίλισσα (αρχηγό). Η Βασίλισσα της κυψέλης διηύθυνε το μελίτσι κάνοντας καταμερισμό εργασιών και κρατώντας βιβλίο εισπράξεων. Εκτός των εργατριών μελισσών, υπήρξαν και οι βοηθητικές δηλαδή κορίτσια κάτω των 14^{ων} ετών, οι οποίες αναλάμβαναν να πληρώνουν μηνιαία συνδρομή 5 Γ.Δ. χωρίς υποχρέωση εργασίας²⁹⁷.

Το 1917, ιδρύθηκε ο Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων του Αβερώφειου Γυμνασίου Αλεξάνδρειας, ο οποίος βοηθούσε άπορους μαθητές να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους διανέμοντας δωρεάν σχολικά εγχειρίδια. Αν και αρχικά, ο σύλλογος ασχολούνταν μόνο με αποφοίτους του Αβερώφειου γυμνασίου, στην πορεία συμπεριέλαβε και αποφοίτους της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής. Οργάνωσε, επίσης, αθλητικούς αγώνες και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και καθιέρωσε υποτροφίες και σχολικά βραβεία. Εκτός των άλλων, διατηρούσε βιβλιοθήκη και αίθουσα διαλέξεων. Πρόεδροί του χρημάτισαν οι Α. Καμπάς, ο Α. Δημάκος, ο Ν. Σακελλάριος, ο Δ. Κανελλάτος, ο Δ. Κανισκέρης, ο Ι. Κασιμάτης, ο Α. Ξανθόπουλος, ο Θ. Γεωργίου, ο Κ. Λιβανός, ο Μ. Μπενάκης, ο Κων. Μ. Σαλβάγος και άλλοι²⁹⁸.

²⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 38.

²⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 39.

Τον ίδιο χρόνο, ιδρύθηκε και μια από τις σημαντικότερες οργανώσεις στην Αλεξάνδρεια: η ένωση Ελληνίδων «Μάννα» που ανέπτυξε πλούσιο φιλανθρωπικό έργο. Η «Μάννα», διατηρούσε παιδικό σταθμό για εργαζόμενες μητέρες αναλαμβάνοντας να φροντίζει τα παιδιά του όσο αυτές εργάζονταν. Λειτουργούσε, επίσης, νυχτερινή σχολή για εργαζόμενες²⁹⁹.

Εκτός από τις τεκτονικές σχολές και τα πατριωτικά σωματεία, ιδιαίτερο ρόλο στην κοινωνική και πνευματική ζωή της Αλεξάνδρειας, διαδραμάτισαν και οι Ελληνικές λέσχες. Η πρώτη ελληνική λέσχη ιδρύθηκε περίπου το 1891 και ονομαζόταν «Εμπορική λέσχη» ως το 1902, οπότε ονομάστηκε «Ελληνική λέσχη». Την ίδια χρονιά, στις 18 Μαΐου άλλαξε, επίσης και το καταστατικό της λέσχης. Στο διοικητικό της συμβούλιο, κατά καιρούς, δραστηριοποιήθηκαν προσωπικότητες όπως ο Λ. Μυριανθόπουλος, ο Μ. Συναδινός, ο Αντ. Μπενάκης, ο Κ. Κορομήλης, ο Δημ. Ταμβακόπουλος, ο Ηλ. Πρωτόπαπας, ο Σταύρος Βαλλινάκης και άλλοι. Διετέλεσε ιδιαίτερο φιλανθρωπικό έργο, ενισχύοντας τόσο τα φιλανθρωπικά ιδρύματα της πόλης όσο την Ελληνική φιλαρμονική, το σώμα προσκόπων και το ελληνικό νοσοκομείο. Δραστηριοποιήθηκε, επίσης, υπέρ των εθνικών ζητημάτων ιδιαίτερα συνεισφέροντας οικονομικά. Διοργάνωνε, επίσης, χορούς και δεξιώσεις ενώ διέθετε και αίθουσα για διαλέξεις, συναυλίες και κονσέρτα. Κατά καιρούς, την επισκέφθηκαν σημαντικές προσωπικότητες όπως πρίγκηπες, πολιτικοί και συγγραφείς³⁰⁰.

Μια άλλη ελληνική λέσχη, στην οποία συμμετείχαν και μέλη άλλων εθνικοτήτων, ήταν η «Λέσχη Αλεξανδρείας», η οποία ιδρύθηκε το 1920. Στο πρώτο της διοικητικό συμβούλιο, συμμετείχαν οι Μιλτιάδης

²⁹⁹ Στο ίδιο, σσ. 40-41-42.

³⁰⁰ Ο. π. Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 13.

Βιττιάδης, ο Σάλβ Γκάουτσι, ο Ηλίας Κωνσταντινίδης, ο Παύλος Κωνσταντινίδης, ο Ηλ. Γκαντένιο, ο Ερν. Πολίτο, ο Σαρ. Σαράντης, ο Γεώργ. Στράφτης και ο Αλκ. Περάκης. Η «Λέσχη Αλεξανδρείας», ανέπτυξε επίσης ιδιαίτερη κοινωνική και φιλανθρωπική δραστηριότητα ενώ στην αίθουσά της δόθηκαν, επίσης, πολλές διαλέξεις. Κατά καιρούς την επισκέφθηκαν ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Φώτιος, Έλληνες Υπουργοί και διπλωμάτες³⁰¹.

³⁰¹ Στο ίδιο, σ. 14.

Κεφάλαιο ΙΙΙ. Επιστημονικοί Σύλλογοι.

Από τις σημαντικότερες επιστημονικές οργανώσεις της Αιγύπτου, υπήρξε το «Αιγυπτιακό Ινστιτούτο». Από τους ιδρυτές του ινστιτούτου, υπήρξε ο μοναχός Raphael de Monachis³⁰², ο οποίος δεν είναι βέβαιο αν ήταν Έλληνας ή όχι, αν και πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι ήταν³⁰³. Με την αποχώρηση των Γάλλων, το ινστιτούτο διαλύθηκε και η επιστημονική κίνηση στην Αίγυπτο τελματώθηκε ως το 1811, με την εξόντωση των Μαμελούκων³⁰⁴.

Το 1835, έγινε προσπάθεια για την αναζωογόνηση της πνευματικής και επιστημονικής κίνησης με την ίδρυση της «Αιγυπτιακής Εταιρείας, η οποία ιδρύθηκε από dilellanti, δηλαδή ερασιτέχνες, του Καΐρου και δεν είχε σκοπό να αντικαταστήσει το ινστιτούτο καθώς λειτουργούσε περισσότερο ως λέσχη. Παρόλα αυτά, οι προσπάθειες τους δεν ευοδώθηκαν και ύστερα από μερικές δημοσιεύσεις υπομνημάτων, η «Societe Egyptienne» διαλύθηκε³⁰⁵.

Το 1859, οι Koenig Bey, Thurnburn Mariette και Schnepf, αποφάσισαν να ανασυστήσουν την «Αιγυπτιακή Εταιρεία» με την μορφή ινστιτούτου, προσθέτοντας στην ονομασία το επίθετο «Αιγυπτιακό» ως

³⁰² Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 349.

³⁰³ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, συνοπτική ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σ. 459.

³⁰⁴ Auriant, Les origines de l'institut Egyptien. La Societe Egyptienne (1836-1859). Από το Journal des Savants, Μάιος 1926, σελ. 217 κ.εξ.

³⁰⁵ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 350.

αναφορά στο πρώτο «Αιγυπτιακό ινστιτούτο»³⁰⁶, με έδρα αρχικά την Αλεξάνδρεια³⁰⁷.

Μεταξύ των πρώτων ιδρυτών του νέου «Αιγυπτιακού ινστιτούτου» υπήρξαν και ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Καλλίνικος, ο πρόξενος της Ελλάδας στο Κάιρο, Σπανόπουλος και ο αλεξανδρινός μηχανικός, Λεωνίδας Λιγούνης³⁰⁸, οι οποίοι είχαν εκλεγεί ως τακτικά μέλη στις 20 Μαΐου 1859³⁰⁹. Μέλος του ινστιτούτου, υπήρξε επίσης ο γιατρός Δίκαιος του Λοιμοκαθαρησίου Αλεξανδρείας, ο οποίος εκλέχθηκε τακτικό μέλος στις 18 Νοεμβρίου 1859 και είχε εκδώσει αρκετές ανακοινώσεις. Μια από αυτές με τίτλο «Περί της τοπογραφίας της πόλεως Αλεξανδρείας και των αυτή επικρατούντων νοσημάτων», ήταν τόσο ενδιαφέρουσα που το ινστιτούτο επέτρεψε να δημοσιευτεί στο δελτίο του, στα ελληνικά, ενάντια στα καθιερωμένα³¹⁰. Ταυτόχρονα με τον Δίκαιο, εκλέχτηκαν τακτικά μέλη ο επίσης γιατρός Καλλιάρχης και ο αρχιμανδρίτης Ευγένιος. Τέλος στις 16 Δεκεμβρίου 1859, εκλέχθηκε επίτιμο μέλος ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια Ρίζος³¹¹. Άλλοι έλληνες μέλη του ινστιτούτου, ήταν ο Β. Αποστολίδης, ο Γεωργιάδης Μπέης, ο Γ. Αρβανιτάκης, ο Α. Ε. Παχουντάκης, ο Δ. Καλλίμαχος, ο Ελ. Βενιζέλος και ο Μεγάλος Καλογιάννης.

Αν και το έργο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου εκείνη την εποχή δεν είχε ιδιαίτερη απήχηση, το ινστιτούτο συνέχισε να αναπτύσσεται και να

³⁰⁶ Bulletin de l'institut Egyptien, 1859, αρ. 1, σελ. 13-14.

³⁰⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 350.

³⁰⁸ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Συνοπτική Ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, Αθήνα 1967, σ. 459.

³⁰⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 350.

³¹⁰ Memoires de l'institut Egyptien, τομ. 1^{ος}, σελ. 489-497. Περίληψη στα γαλλικά με τον τίτλο «Maladies predominantes dans la colonie grecque d' Alexandrie », σελ. 499-503.

³¹¹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 351.

προσφέρει στην επιστημονική κίνηση της εποχής. Μάλιστα, στις 2 Μαΐου 1865, εκλέχθηκε ο Ιατρός Νερούτσος μπέης, ως τακτικός μέλος, ο οποίος προσέφερε πολλά στο ινστιτούτο και του έδωσε νέα ώθηση με την σπουδαιότητα και το ενδιαφέρον των εργασιών του. Παρόλα αυτά, όπως ήταν φανερό, η Αλεξάνδρεια δεν παρείχε το καταλληλότερο περιβάλλον για την ανάπτυξη του ινστιτούτου και για αυτό τον η Αιγυπτιακή κυβέρνηση το μετέφερε στο Κάιρο και το στέγασε σε μία από τις πτέρυγες του Υπουργείου Δημοσίων Έργων.

Στο Κάιρο, το 1875, ιδρύθηκε ο επιστημονικός σύλλογος «Η Ενότης», με πρόεδρο τον ιατρό Δ. Οικονόμοπουλο. Η «Ενότης», παρουσίασε αξιόλογη μορφωτική δράση και εξέδωσε το περιοδικό «Κέκρωψ», αλλά διαλύθηκε μετά από μερικά χρόνια.

Το 1892, ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια το «Αθήναιον». Βάση του ορισμού του Β. Αποστολίδη στον πρώτο τόμο του δελτίου του «Ελλήνιου», ως σωματείο νοείται ένας σύλλογος φιλομαθών μάλλον παρ' επιστημονικός. Σε αυτό τον ορισμό, λοιπόν, ανταποκρινόταν και το «Αθήναιον» καθώς μέλη του, υπήρξαν όχι μόνο επιστήμονες αλλά και έμποροι, βιομήχανοι, υπάλληλοι, γυναίκες και παιδιά που επιθυμούσαν να γνωρίσουν την επιστήμη και να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Ιδρυτής του «Αθήναιου», εκτός από τους ομογενείς ήταν ο Άγγλος πρόξενος Sir Charles Cookson. Το σωματείο απέκτησε μεγάλη φήμη και πολλές σημαντικές προσωπικότητες είχαν επισκεφτεί το εντευκτήριό του. Ακόμα και καθηγητές του πανεπιστημίου της Οξφόρδης είχαν κάνει ανακοινώσεις σε αυτό³¹².

Από τις σημαντικότερες προσφορές του σωματείου, ήταν η ίδρυση της Δημαρχιακής Βιβλιοθήκης με βιβλία που δώρισαν μέλη του και έφτασε τελικά τους 44.000 τόμους και του Ελληνο-Ρωμαϊκού Μουσείου με

³¹² Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σσ. 363-364.

εκθέματα και συλλογές που προσέφεραν, επίσης, τα μέλη του σωματείου. Το μουσείο, αρχικά, στεγάστηκε σε χώρο που παραχώρησε η δημαρχία για αυτό τον σκοπό. Όταν τα εκθέματά του αυξήθηκαν σημαντικά, χτίστηκε από την Δημαρχεία ξεχωριστό μουσείο. Δυστυχώς, το «Αθήναιο» τελικά διαλύθηκε, παρόλο το έργο και την προσφορά του, για οικονομικούς λόγους³¹³.

Στις 11 Σεπτεμβρίου του 1902, ιδρύθηκε άλλη μια επιστημονική εταιρία με το όνομα «Ελλήνιον». Το όνομα της εταιρίας, δόθηκε σε ανάμνηση ενός ναού που είχε οικοδομηθεί στην Ναυκράτη από εννέα ελληνικές πόλεις, χάρη στον οποίο η ιδέα της εθνικής ενότητας, αποκτούσε ουσιαστικό περιεχόμενο³¹⁴. Ο σκοπός του «Ελλήνιου», καθορίστηκε από τους ιδρυτές ως εξής: «Η εγκατάστασις κατά τα τελευταία έτη τόσων ομογενών επιστημόνων, η συστηματικότερα υπό των ημετέρων εμπόρων οργάνωσις των εργασιών των, αι καθ' εκάστην εν Αιγύπτω κατορθούμεναι αρχαιολογικάί μάλιστα εργασίαι υπό αλλοεθνών σωματείων, στενώς συνδεόμεναι τη ιστορία του ημέτερου Έθνους και μάλιστα τη ιστορία του παρανειλίου Ελληνισμού, η επιστημονικωτέρα διερεύνησις των παντοίων τοπικών ενταύθα ζητημάτων εγγύτατα ενδιαφερόντων ημάς, ταύτα πάντα εξετιμήθησαν υπό τινών ομογενών εν Καΐρω ως αλλοιώσαντα τους όρους του εν Αιγύπτω βίου και δη ευνοικώς προς την σύστασιν και συντήρησιν Ελληνικού Επιστημονικού Συλλόγου, εν η να μελετάται μεν παν ό,τι ενδιαφέρει τον εν Αιγύπτω Ελληνισμόν να μεταδίδωνται δε δι' αυτού και τω εκτός της Αιγύπτου ελληνικό κόσμω παν ό,τι κριθή εθνικώς ενδιαφέρον εκ των ενταύθα επιτελουμένων υπό ξένων εργασιών»³¹⁵.

³¹³ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Συνοπτική Ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σσ. 461-462

³¹⁴ Στο ίδιο, σ. 462.

³¹⁵ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 366.

Ιδρυτές του ήταν ο γιατρός Β. Αποστολίδης, ο αγρονόμος Ν. Παραχειμώνας, ο καθηγητής Σωτ. Σκληρός, ο δημοσιογράφος Ιω. Μπεθάνης, ο γιατρός Γ. Αδαμίδης, ο δικηγόρος Γ. Φωκάς, ο δημοσιογράφος Ν. Καραβίας, ο μηχανικός Λ. Οικονομόπουλος, και ο Γ. Αρβανιτάκης. Ο κανονισμός του, ψηφίστηκε στις 27 Οκτωβρίου 1962 και εγκαινίασε τις εργασίες του στις 1/14.12.1962, με ειδική συνεδρίαση στην οποία παρέστησαν ο Πατριάρχης Φώτιος και ο διπλωματικός πράκτορας της Ελλάδας, Ν. Γεννάδης.

Το Σωματείο κυκλοφορούσε και ομώνυμο φυλλάδιο στο οποίο δημοσιεύτηκαν πολλά ενδιαφέροντα ιστορικά, αρχαιολογικά και φιλολογικά μελετήματα και αν και έφερε τον τίτλο επιστημονικής εταιρίας στην πραγματικότητα ήταν τόσο επιστημονική όσο φιλολογική³¹⁶. Στο δελτίο του, την χρονική περίοδο 1903-1905, βρίσκουμε εκτός των άλλων και τις εξής μελέτες: «Αναμνηστικόν επί τη τριακονταετηρίδι Μελετίου του Πηγά του Κρητός, Πάπα και Πατριάρχου Αλεξανδρείας, Συμβολή εις την μετά την άλωσιν ιστορίαν της αλεξανδρινής εκκλησίας» του Νικολάου Σ. Φιριππίδου, «Τεκτονικά τινά θραύσματα εκ της αρχαίας Αλεξανδρείας, Ηθογραφικόν σημείωμα περί των σκορπίων» του Οικονομόπουλου, «Χημική μελέτη οξυγάλακτος, Συμβολή εις την βοτανικήν και χημικήν μελέτην του Τουμπεκίου» του Ν. Γεωργιάδου, «Βελτίωσης των αλατούχων γαιών εν Αιγύπτω» του Γ. Βοναπάρτου, «Σύγχρονος αρχιτεκτονική εν Αιγύπτω» και «Αρχιτεκτονικαί παρατηρήσεις» του Χρήστου Μπουγάτσου, «Περί της εν Αιγύπτω αραβικής αρχιτεκτονικής» του Γ. Λεζίνα, «Ελληνικαί γλωσσικαί μελέται», «Η Ασιατική προέλευσις των προελληνικών επιγραφών της Λήμνου», «Ανακάλυψις ελληνικών τάφων εν Αιγύπτω και η εν αυτοίς

³¹⁶ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, συνοπτική ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σ. 462.

εύρεσις του αρχαιότερου ελληνικού βιβλίου» του Β. Αποστολίδου, «Συμβολή εις την τεκτονικήν μελέτην του Ναού της Αναστάσεως», «Ανέκδοτοι ελληνικά επιγραφαί», «Ο θησαυρός του Αμπουκύρ», «Ο Άγιος Μηνάς», «Ο λαβύρινθος του Σολωμόντος», «Ηλιακά ρολόγια Πτολεμαϊκών χρόνων», «Που εγεννήθει ο Βαπτιστής» του Γ. Αρβανιτάκη κ.α.

Τελικά, το «Ελλήνιον», παρόλη την πλούσια δράση του, διαλύθηκε κυρίως γιατί πολλά από τα μέλη του είτε απεβίωσαν είτε εγκατέλειψαν την Αίγυπτο. Η μικρή βιβλιοθήκη του, δωρήθηκε στο αναγνωστήριο του «Συλλόγου Φιλομουσών», που ιδρύθηκε από τον Ευσταθιάδη και συντηρούνταν από τον Εμμανουήλ Ιωαννίδη³¹⁷. Σύντομα και αυτός ο μικρός σύλλογος διαλύθηκε, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του Ιωαννίδη³¹⁸.

Τέλος, τον Νοέμβριο του 1908, ιδρύθηκε ο «Σύλλογος των Ελλήνων επιστημόνων εν Αλεξανδρεία, Πτολεμαίος ο Α'», ο οποίος διαιρούνταν σε ιατρικό-φαρμακευτικό τμήμα, σε τμήμα νομικών-εφαρμοσμένων επιστημών και τέλος σε φιλολογικό τμήμα. Ιδρυτές του συλλόγου ήταν οι γιατροί Αποστόλου, Βαρδαμίδης, Βασιλείου, Γνευτός, Ζαμπακός, Καλομοίρης, Κανέλλης, Καρόπουλος, Κασιμάτης, Μεντζελόπουλος, Νικολάου, Παυλίδης, Ροκάκης, Σταματόπουλος και οι δικηγόροι Αναστασίου και Σφοίνης³¹⁹. Πρόεδροι του συλλόγου, υπήρξαν οι: Κ. Ζαμπακός, Δ. Δημητριάδης, Δ. Μέγγολας, Σπ. Λασκαρίδης, Α. Κωμανός, Ν. Καμπάς, Κων. Ζαχαριάδης, Γ. Νικολάου, Γ. Ιακωβίδης, Κ. Κασιμάτης, Γ. Λυρίτης, Αρ. Πετρίδης, Κων. Φαρμακίδης, Κων. Αναστασιάδης, Σοφ.

³¹⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 367.

³¹⁸ Ο. π., Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Συνοπτική Ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σ. 462.

³¹⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 45, «Σύλλογος των Ελλήνων επιστημόνων εν Αλεξανδρεία, Πτολεμαίος ο Α'».

Σοφιανόπουλος, Ηλίας Καρόπουλος, Ιω. Παπαδόπουλος, Αγγελική Παναγιωτάτου, Γεωργ. Παρθενιάδης, Επαμ. Γιαννόπουλος, Χριστόφορος Κυρίτσης, Συμεών Συμεωνίδης, Άγγελος Καβαζής και Νικόλαος Παπαντώνης³²⁰.

Από την αρχή της ιδρύσεως του, ο σύλλογος επέδειξε αξιέπαινη δράση, όχι μόνο στον επιστημονικό και πνευματικό τομέα αλλά και στον εθνικό. Σημειώνεται ότι στους Βαλκανικούς πολέμους, έστειλε πλήρως εξοπλισμένο χειρουργείο εκστρατείας με επικεφαλής τον γιατρό Στέφανο Καρτούλη. Στον Α' παγκόσμιο πόλεμο, επίσης, ίδρυσε τον «Κυανό Σταυρό» για τον οποίο ο Καρακατσάνης έγραψε τα εξής: «Ιδιαίτερα επαινετική αναφέρεται η δράση αυτού του χειρουργείου στην μάχη του Σκρα. Νοσηλεύτηκαν και χειρουργήθηκαν σ' αυτό 2.000 αξιωματικοί και οπλίτες... Το χειρουργείο αυτό ήταν γνωστό ως χειρουργείο Αλεξανδρείας»³²¹. Στην περίοδο του μεσοπολέμου, ο Κυανός Σταυρός, ανέλαβε αντιφυματική δράση με κινηματογραφικές προβολές, διαλέξεις και διανομή πτυελοδοχείων. Επίσης, στον Β. Παγκόσμιο πόλεμο, επιδόθηκε στην περίθαλψη των οικογενειών των επιστράτων³²². Τέλος, το 1947, όταν ξέσπασε επιδημία χολέρας στην Αλεξάνδρεια, ο «Πτολεμαίος Α'» κινητοποιήθηκε και πάλι διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στον αντιχολερικό αγώνα³²³. Από τα τρία τμήματα, όπως γίνεται προφανές, το πολυπληθέστερο και το πιο δραστήριο, ήταν το ιατρικό τμήμα, στους κόλπους του οποίου γίνονταν τακτικά σπουδαίες ανακοινώσεις και ενδιαφέρουσες συζητήσεις³²⁴. Εκτός των άλλων, ο σύλλογος, διέθετε

³²⁰ Στο ίδιο, σ. 51.

³²¹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 52.

³²² Στο ίδιο, σσ.53-54-55.

³²³ Στο ίδιο, σ. 56.

³²⁴ Στο ίδιο, σ. 44.

αναγνωστήριο και βιβλιοθήκη με πολλά επιστημονικά συγγράμματα και περιοδικά³²⁵.

³²⁵ Στο ίδιο, σσ.. 368-369.

Κεφάλαιο IV. Μουσικά Σωματεία.

Ιδιαίτερο ρόλο, στην πνευματική ζωή των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας, έπαιξαν τα πολυάριθμα μουσικά σωματεία που δημιουργήθηκαν κατά καιρούς και μαρτυρούσαν τα καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα της παροικίας. Το πρώτο μουσικό σωματείο που διαδραμάτισε ιδιαίτερο ρόλο στην πνευματική ζωή της Αλεξάνδρειας, ήταν η Ελληνική Φιλαρμονική που ιδρύθηκε το 1893. Ο αρχικός πυρήνας της, αποτελούνταν από τον μουσουργό Ναπολέοντα Λαμπελέτ και μια ομάδα νέων, οι οποίοι σχημάτισαν μια άρτια χορωδία. Επίτιμος πρόεδρος της, υπήρξε ο Γεώργιος Αβέρωφ ενώ μέλη του διοικητικού της συμβουλίου υπήρξαν οι Κωνσταντής Συναδινός ως πρόεδρος και οι Π. Αρκουδάρης, Ν. Γούσιος, Σωτ. Λιάτσης, Ιακ. Λάζαρης, Γ. Ρούσος και Γ. Τσοκόπουλος. Διευθυντής της σχολής της, ορίστηκε ο Λαμπελέτ, τον οποίο διαδέχθηκε ο Β. Κουόμο. Επίσης, διέθετε μπάντα η οποία έπαιζε μέρος στις διάφορες μουσικές εκδηλώσεις της και έπαιζε στο κοσμικό καζίνο του Σαν Στεφάνο³²⁶. Σημαντικό ρόλο, στους κόλπους της φιλαρμονικής έπαιξε και ο Νικόλαος Συναδινός, αδερφός του Κωνσταντή Συναδινού, ιδρύοντας τη Μουσική Εταιρεία στους κόλπους της φιλαρμονικής, η οποία διέθετε ορχήστρα επαγγελματιών μουσικών με διευθυντή τον ίδιο. Τις συναυλίες που έδωσε η φιλαρμονική, παρακολούθησε πολλές φορές και ο ίδιος ο χεβίδης Αμπάς Χίλμη³²⁷.

Η άσχημη έκβαση του ελληνοτουρκικού πολέμου το 1897, οδήγησε σε ανάπαυλα τις δραστηριότητες της φιλαρμονικής, οι δραστηριότητες της

³²⁶ Ο. π. Μανόλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Συνοπτική Ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου, σ. 15.

³²⁷ Στο ίδιο, σ. 16.

οποίας ξεκίνησαν ξανά το 1902. Πρόεδρος της, με το νέο ξεκίνημα, ήταν ο Μικές Συναδινός και διευθυντής ο Ντε Μάρτζι, τον οποίο αργότερα διαδέχθηκε ο Ι. Μποργκέζι. Διδάσκαλοι ήταν οι Φουνάρο, Ταλάντι, Ονέστι και Λάλιας και αργότερα στους δασκάλους περιλαμβάνονταν ο Ν. Θειάφης και ο Π. Μπαβέας, οι οποίοι υπήρξαν αρχιμουσικοί της φιλαρμονικής. Τέλος, η φιλαρμονική, εκείνη την περίοδο, ήδη διέθετε πλήρη οργανοθήκη πνευστών και εγχόρδων³²⁸.

Το σωματείο διαλύθηκε ξανά το 1915, λόγω του πολέμου και ανασυγκροτήθηκε το 1917, με την ονομασία «Ελληνική Φιλαρμονική Σχολή Αλεξανδρείας». Με την νέα ανασυγκρότηση, πρόεδρος έγινε ο Βασ. Σαράντης, ενώ ο Μικές Συναδινός έγινε επίτιμος πρόεδρος της. Το σωματείο, κατάφερε τελικά να ξεπεράσει τις δυσκολίες που προέκυψαν από την Μικρασιατική καταστροφή και να επιβιώσει ως το 1980.

Η δράση της Φιλαρμονικής, υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική καθώς έδινε ζωή στις εκδηλώσεις της παροικίας. Επίσης, από τους κόλπους της, αναδείχθηκαν σπουδαίες μουσικές μορφές όπως ο Οδυσσέας Λάπας και άλλοι³²⁹.

Το 1902, ιδρύθηκε άλλος ένας μουσικός όμιλος με το όνομα «Ορφεύς», με σκοπό την δωρεάν διδασκαλία της μουσικής στα παιδιά της ομογένειας. Δημιούργησε χορωδία και ορχήστρα και έδινε, κατά καιρούς, συναυλίες. Είχε, επίσης, τμήμα γυναικών και συνεργαζόταν στενά με την Φιλαρμονική. Η δράση του «Ορφέα», διακόπηκε με τους Βαλκανικούς πολέμους³³⁰.

Το 1909, ιδρύθηκε μουσικό τμήμα από την ένωση Αισχύλος-Αρίων, ενώ είχε ήδη, από το 1906, ιδρύσει μουσική μπάντα, το 1911 διέθετε ήδη ορχήστρα ερασιτεχνών, ενώ το 1917 ξεκίνησε να δίνει συναυλίες. Ίδρυσε,

³²⁸ Στο ίδιο, σ. 17.

³²⁹ Στο ίδιο, σ. 18.

³³⁰ Στο ίδιο, σ. 20.

επίσης, σχολή κλειδοκυμβάλου (πιάνου) και υπό την διεύθυνση του Κρίνο δε Κάστρο δίνονταν το 1920 μουσικά απογευματινά. Καθηγήτρια του τραγουδιού ήταν η Αλεξάνδρα Λαλαούνη³³¹.

Το 1917, ιδρύθηκαν τρία ακόμα μουσικά σωματεία, ο «Απόλλων», ο «Παρνασσός» και ο «Όμιλος Φιλόμουσων». Το 1918, ξεκίνησε η μαντολινάτα του «Απόλλων». Ο «Παρνασσός», δημιούργησε χορωδία, η οποία εμφανίστηκε με επιτυχία το 1919, ενώ λειτούργησε επί τρία χρόνια και φιλαρμονική μπάντα³³².

Το 1923, ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια, μουσικό λύκειο με 40 μαθητές, υπό την διεύθυνση του Επτ. Κορντόνε³³³. Το 1924, ιδρύθηκε ελληνικό ωδείο³³⁴ και το 1925, ιδρύθηκε η «Ελληνική Μουσική Εταιρεία», με την συμπαράσταση γνωστών λογοτεχνών όπως ο Ιω, Γκίκας, ο Χρ. Νομικός, ο Π. Γνευτός, ο Στέφανος Πάργας και άλλων, με σκοπό την διοργάνωση λαϊκών συναυλιών³³⁵.

³³¹ Στο ίδιο, σ. 21.

³³² Στο ίδιο, σ. 22.

³³³ Στο ίδιο, σ. 23.

³³⁴ Στο ίδιο, σ. 26.

³³⁵ Στο ίδιο, σ. 25.

Κεφάλαιο V. Πνευματικά και άλλα Σωματεία.

Εκτός από τα διάφορα λογοτεχνικά σωματεία, που εξέδωσαν σπουδαία λογοτεχνικά περιοδικά – τα οποία αναφέρονται στο ανάλογο κεφάλαιο- αξίζει να αναφερθεί και το σωματείο της «Πνευματικής Εστίας», το οποίο είχε ξεχωριστά τμήματα λογοτεχνών, καλλιτεχνών, καθηγητών, γιατρών, νομικών, οικονομολόγων, μηχανικών, χημικών, γεωπόνων και σπουδαστών. Πρόεδροί της, χρημάτισαν οι Τίμος Μαλαμάνος και ο Δ. Λίτσας. Δυστυχώς, ενδοπαροικιακές αντιθέσεις, εκείνη την περίοδο, οδήγησαν στην σύλληψη του προέδρου της Τ. Μαλαμάνου, σηματοδοτώντας την πρόωγη διάλυσή της³³⁶.

Άλλα Ελληνικά σωματεία που λειτούργησαν στην Αλεξάνδρεια, στα οποία θα αναφερθούμε ονομαστικά καθώς δεν άπτονται της έρευνάς μας, ήταν εκδρομικά σωματεία όπως οι «Φίλοι της Υπαίθρου», ο «Πάν», ο «Όμιλος Εκδρομέων Αλεξάνδρειας» κ.α. Επίσης, λειτούργησαν πολλά επαγγελματικά σωματεία καθώς και το Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο. Τέλος, άνθησαν ιδιαίτερα οι αθλητικές και οι προσκοπικές ομάδες, με σημαντικότερες από αυτές το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, ο Ελληνικός Ναυτικός και Κολυμβητικός όμιλος και η Αθλητική Ένωση Ελλήνων Αλεξάνδρειας³³⁷.

³³⁶ Στο ίδιο, σσ.58-59-60.

³³⁷ Στο ίδιο, σσ. 60-63-30-24-15.

Κεφάλαιο VI.

Σχέσεις Ενώσεων και Σωματείων της Ελληνικής Παροικίας στην Αίγυπτο με την Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας.

Οι ενώσεις, οι αδελφότητες και τα σωματεία που ιδρύθηκαν στην Αίγυπτο, με σκοπό την προστασία των συμφερόντων του Ελληνισμού της Παροικίας αλλά και την κάλυψη των αναγκών του, διατηρούσαν, επίσης, στενή συνεργασία με την ΕΚΑ. Πολλές φορές, η ΕΚΑ, συναγωνίσθηκε μαζί τους και τους συμπαραστάθηκε προσφέροντας πολύτιμη βοήθεια στο έργο τους αλλά και τα ίδια με την σειρά τους συμπαραστέκονταν στην ΕΚΑ και βοηθούσαν το έργο της.

Μια από τις ενώσεις, που διατηρούσαν στενή συνεργασία με την ΕΚΑ, ήταν η ένωση «Αισχύλος – Αρίων», η οποία προσέφερε πολλά στον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης και ειδικά στην εκπαίδευση και την υποστήριξη των απόρων. Έτσι το 1962, όταν καταργήθηκε η Μικτή Δημοτική σχολή του Αισχύλου, οι μαθητές εγγράφηκαν και φοίτησαν στα σχολεία της ΕΚΑ και της Κοινότητας Ιμπραημίας. Επίσης, οι τρόφιμοι του Κανισκερείου, του Ορφανοτροφείου της Ένωσης, φοίτησαν επίσης στην Τοιτσαία σχολή³³⁸. Τέλος, στις 25.5.1987³³⁹, με Έκτακτη Γενική Συνέλευση των μελών της Ένωσης, αποφασίστηκε η συγχώνευσή της Ένωσης με την ΕΚΑ. Η διαδικασία της συγχώνευσης, καθυστέρησε να ολοκληρωθεί και ως το 1989, δεν είχε ακόμη πραγματοποιηθεί. Τελικά, ολοκληρώθηκε το 1991 με απόφαση του Διοικητού Αλεξανδρείας και έγκριση του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων, ΝΔ. Αρ. 208.

Εκτός της Ένωσης «Αισχύλου – Αρίων», η ΕΚΑ, συνεργάστηκε στενά και με τα ελληνικά, γυναικεία, φιλανθρωπικά σωματεία. Αρχικά,

³³⁸ Λογοδοσία ΕΚΑ 1962, σ. 54.

³³⁹ Λογοδοσία ΕΚΑ 1987, σ. 15-16.

προσέφερε προσωρινή στέγη στο Νηπιοτροφείο “Η Μάνα”, που ιδρύθηκε το 1919 από την “Ένωση Ελληνίδων Αλεξάνδρειας”. Μετά το νηπιοτροφείο στεγάστηκε αρχικά στην Ιμπραημία και τέλος στο οίκημα της ΕΚΑ στο Σάμπτυ. Φιλοξένησε, επίσης, στο Αβερώφειο Παρθεναγωγείο, την Νυχτερινή Σχολή της ένωσης που ιδρύθηκε το 1919 και έφερε το όνομα “Η Εργάτις”. Επίσης, ο Σύνδεσμος Ελληνίδων Αιγύπτου, που ιδρύθηκε το 1918 με πρωτοβουλία της γιατρού Αγγ. Παναγιωτάτου, συντηρούσε με την συμπαράσταση της ΕΚΑ το Κυριακάτικο Σχολείο Εργατιδών, το οποίο στεγαζόταν στο Αβερώφειο Παρθεναγωγείο και τις Παιδικές Εξοχές στο Σίντι Μπισρ όπου τότε η καθαρή ατμόσφαιρα βοηθούσε στην ανάπτυξη των αδύνατων παιδιών της παροικίας. Επιπλέον, η ΕΚΑ συνεργάστηκε στενά και με τα σωματεία “Ελληνική Φιλόπτωχος Εταιρεία”, “Φιλανθρωπικό Σωματείο Ελληνίδων η Μέλισσα”, και “Ελληνική Ένωσις Βοηθών του Γήρατος”. Τέλος, η Αδελφότητα Κυπρίων και ο Μικρασιατικός Σύλλογος, παρείχαν δίδακτρα, νοσήλεια, υποτροφίες και επιδόματα στους απόρους, επιχορηγώντας έτσι το έργο της ΕΚΑ³⁴⁰.

Άλλοι σύλλογοι και σωματεία στους οποίους συμπαραστάθηκε η ΕΚΑ, ήταν ο Σύλλογος Ελλήνων Επιστημόνων Αιγύπτου “Πτολεμαίος ο Α’”, η “Ελληνική Διδασκαλική Ένωσις”, η “Αλέξανδρινή Βιβλιοθήκη”, ο “Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων”, η “Ελληνική Φιλαρμονική Σχολή”, η «Αθλητική Ένωση Ελλήνων Αλεξάνδρειας» και ο “Σύλλογος Αποφοίτων Αλεξάνδρειας”. Συνεργάστηκε επίσης με την “Ελληνική Ελεήμων Εταιρεία”, η οποία διαλύθηκε το 1884 και τα περιουσιακά της στοιχεία περιήλθαν στην ΕΚΑ³⁴¹. Τέλος, ενίσχυε και εξωτερικούς οργανισμούς και

³⁴⁰ Βλ. Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ.268.

³⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 31.7.1884.

φορείς. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι το 1918, ενίσχυσε την Ελληνική Κοινότητα Ιεροσολύμων με το ποσό των 272 Λιρών Αιγύπτου³⁴².

³⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 29/11.1.1918.

Μέρος Γ΄

Το Πατριαρχείο.

Κεφάλαιο Ι. Ιστορική πορεία του Πατριαρχείου.

Η διάδοση της ελληνικής γλώσσας, η επιβολή και η διεθνοποίησή της, καθώς και οι ανεξιθρησκία που είχαν κηρύξει οι Πτολεμαίοι, υπήρξαν απ' τις σημαντικότερες προϋποθέσεις της ταχείας επέκτασης και ευρείας αποδοχής της νέας θρησκείας. Εβραίοι ελληνιστές που δραστηριοποιούνται σε ένα από τα μεγαλύτερα ελληνικά πνευματικά κέντρα, την Αλεξάνδρεια, αποφασίζουν να μεταφράσουν την Αγία γραφή στα ελληνικά. Η Αλεξανδρινή κοινή, όπως λεγόταν η ελληνική γλώσσα των Αλεξανδρινών χρόνων, υπήρξε το αναγκαίο όπως και σκόπιμο εκφραστικό μέσο στο οποίο μεταφράστηκαν η Παλαιά Διαθήκη, τα Ευαγγέλια, οι επιστολές και οι πράξεις των Αποστόλων και η Αποκάλυψη του Ιωάννη³⁴³.

Την εκκλησία της Αλεξάνδρειας ίδρυσε ο Μάρκος Ευαγγελιστής, εβραϊκής ή κυρηναϊκής καταγωγής, της οποίας εκλέχτηκε πρώτος επίσκοπος το 43 μ.Χ. Απεβίωσε μετά από βασανιστήρια 20 χρόνια αργότερα. Οι Χριστιανοί τον τίμησαν πολύ, έχτισαν ναό εκεί που ενταφιάστηκε και τον 9ο αιώνα τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στην Βενετία ³⁴⁴.

Διάδοχός του υπήρξε ο Ανιανός, ο οποίος ήταν ο πρώτος που κατήχησε ο Μάρκος ο Ευαγγελιστής όταν έφτασε στην Αλεξάνδρεια και ο πρώτος που ασπάστηκε την νέα θρησκεία μαζί με την οικογένεια του.

Η Εκκλησία της Αλεξάνδρειας, γρήγορα μεταμορφώθηκε σε θεσμό και συσπείρωσε τους Έλληνες της Αιγύπτου. Καθώς όμως, ο Χριστιανισμός δεν απευθυνόταν μόνο στους Έλληνες, δεν είχε εξαρχής

³⁴³ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 227

³⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 227.

ελληνικό χαρακτήρα αλλά στα πρώτα της βήματα αποτελούνταν από ένα μωσαϊκό εθνών. Χρειάστηκε πρώτα να ωριμάσει με το πέρασμα του χρόνου, να γνωρίσει διωγμούς και ταπεινώσεις ώσπου να εξελιχθεί σε ένα καθαρά ελληνικό εθνικό πυρήνα³⁴⁵.

Μετά το άδοξο τέλος του Ιουλιανού και την επίσημη θριαμβευτική επιβολή του Χριστιανισμού την εποχή του Ιουστινιανού, στη θέση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, εμφανίζεται μια νέα σχολή θρησκευτικού και δογματικού χαρακτήρα που έμεινε στην ιστορία ως κατηχητική σχολή της Αλεξάνδρειας.

Οι θεωρίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη καθώς και οι διάφορες νεοπλατωνικές θεωρίες μπορεί να αντιστέκονταν μπροστά στην ορμή της νέας θρησκείας, γρήγορα ωστόσο συλλειτουργούσαν με μια νέα σχολή που τον 2ο μ.Χ. αιώνα βρισκόταν σε μεγάλη ακμή και στην οποία δίδαξαν επιφανείς Έλληνες χριστιανοί θεολόγοι γνωστοί ως κατηχητικοί³⁴⁶.

Ειδικός λόγος χρειάζεται να γίνει στον Πάνταινο, μεγάλο στωικό φιλόσοφο ο οποίος ζει τον 2ο μ.Χ. αιώνα. Παρόλο που υπήρξε από τους φανατικούς εκφραστές της νέας θρησκείας, ένα από τα πιο ριζοσπαστικά μέτρα του ήταν να ανοίξει τις θύρες της σχολής και σε σπουδαστές χωρίς χριστιανικό υπόβαθρο. Ήταν ένας από τους πιο εμπνευσμένους δασκάλους της σχολής και ακόμα και σήμερα το επίσημο όργανο του Πατριαρχείου της Αλεξάνδρειας φέρει το όνομά του.

Ο Πάνταινος είχε φροντίσει για την διαδοχή του, την οποία εμπιστεύτηκε στον Αθηναίο Κλήμη τα συγγράμματα του οποίου έδωσαν άλλη τροπή στις τότε εξελίξεις του Χριστιανισμού. Η ιδιαίτερη αίγλη που έδωσε στην σχολή αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι ο τότε αυτοκράτορας Σέπτιμος Σέβηρος, ιδιαίτερα ανήσυχος για την φήμη που

³⁴⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, σ. 228

³⁴⁶ Στο ίδιο, σσ. 228-229

είχε αποκτήσει η σχολή απαγορεύει την διδασκαλία του Χριστιανισμού. Τότε ο Κλήμης αναγκάστηκε να αναχωρήσει από την Αλεξάνδρεια για την Καππαδοκία.

Νέα ώθηση στα εκκλησιαστικά πράγματα και την παιδεία έδωσε ο Ωριγένης που αναδείχθηκε σε κορυφαία φυσιογνωμία την εποχή εκείνη. Η δράση του, εκκλησιαστική, κοινωνική, θεολογική-δογματική και όπως είναι ευνόητο, συγγραφική επηρέασε τις μελλοντικές ανακατατάξεις. Η Αλεξάνδρεια ήταν ήδη μέγα πνευματικό κέντρο, με τον Ωριγένη όμως η νέα σχολή δεν λειτουργούσε απλά καθώς οι μαθητές της δεν δίσταζαν να δώσουν ακόμα και την ζωή τους προκειμένου οι χριστιανικές αρχές και γενικά η διδασκαλία να επιβληθούν.

Διάδοχος του Ωριγένη υπήρξε ο Ηράκλας, ο οποίος διαφωνούσε με την προσπάθεια του Ωριγένη να συνθέσει τον Χριστιανισμό με το ελληνικό πνεύμα.

Τον Ηράκλα διαδέχθηκε ο Διονύσιος, ο οποίος υπήρξε ακούραστος πολέμιος κάθε είδους παρερμηνεύσεων και παρεκκλίσεων που κλόνιζαν εκείνη την εποχή την νέα θρησκεία όπως των Χιλιαστών. Έζησε κάποιους από τους μεγαλύτερους διωγμούς και τα συγγράμματα που άφησε πίσω του μαρτυρούν την αφοσίωσή του στον Χριστιανισμό αλλά και την ευρυμάθειά του. Χαρακτηριστικά, αναφέρουμε ότι στο ποίημα του «Περί φύσεως» προσπαθεί να ανατρέψει τις θεωρίες του Επίκουρου και του Δημόκριτου.

Τίποτα δεν γνωρίζουμε για τον διάδοχο του Διονύσιου, τον Μάξιμο, τον οποίο διαδέχθηκε με την σειρά του ο Θέωνας, ο οποίος υπήρξε μεγάλη προσωπικότητα της εποχής εκείνης. Ο Πέτρος, που ακολούθησε ήταν ο δεύτερος και τελευταίος μετά τον Μάρκο αρχιεπίσκοπος που μαρτύρησε³⁴⁷.

³⁴⁷ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 229-231

Η πορεία της νέας θρησκείας την εποχή αυτή, δεν υπήρξε ανεμπόδιστη. Οι διώξεις, βασανιστήρια και οι κάθε είδους κατατρογεμοί ήταν καθημερινό θέαμα. Μέσα από αυτά, η νέα θρησκεία αναδείχτηκε και επέζησε.

Παράλληλα δημιουργούνται και πληθαίνουν, αποκλίσεις απ' την νέα θρησκεία που δημιουργούνται, οι οποίες είναι γνωστές ως αιρέσεις. Μια από τις σημαντικότερες αιρέσεις που γνώρισε μεγάλη διάδοση στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολής και ειδικότερα στην Αίγυπτο, ήταν αυτή του Αρειου.

Ο Άρειος με την διδασκαλία του για τον Υιό, που τον θεωρούσε, ως γνωστό, «κτίσμα του Πατρός» απέκτησε πολλούς οπαδούς και προκάλεσε μεγάλη αναταραχή³⁴⁸. Ο ίδιος κατά μαρτυρίες της εποχής ήταν «σπουδαίος περί το δόγμα» και ταυτόχρονα «ουκ άμοιρος της διαλεκτικής λέσχης». Το επίθετο σπουδαίος που αναφέρθηκε παραπέμπει στις εκπληκτικές για την εποχή του σπουδές. Για τις νέες αιρετικές θέσεις που υποστήριξε σε Αλεξανδρινή Ιερά Σύνοδο το 321, καθαιρέθηκε από τον βαθμό του κληρικού που κατείχε και εξορίστηκε. Επανήλθε γρήγορα στην Αλεξάνδρεια και υποστηρίχθηκε πολύ, γεγονός που συνέβαλλε στην εδραίωση της αίρεσής του, που ονομάστηκε εξαιτίας του ονόματός του Αρειανισμός. Ο Άρειος υποχρεώθηκε να ανακαλέσει τις θεωρίες του δημόσια, να ομολογήσει την πίστη του στην ορθοδοξία και ενώ αναμενόταν η πανηγυρική εμφάνισή του στην Κωνσταντινούπολη πέθανε ξαφνικά και άδοξα το 336. Η διδασκαλία του είναι γνωστή, μέσα από τα συγγράμματα του, τους λόγους του και τις επιστολές του.

Σε αυτόν αντιστάθηκε ο Αθανάσιος με συζητήσεις, διαβούλια και ταραχές με εξαιρετική επιτυχία³⁴⁹. Στο λόγο του «κατά Αρειανών» και στο

³⁴⁸ Στο ίδιο, 231

³⁴⁹ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 231

έργο του «Περί συνόδων» ανέτρεψε την επιχειρηματολογία του Άρειου και στην κυριολεξία διέλυσε την νέα αίρεση. Δικαιολογημένα κατά τον Αθανάσιο, ο Άρειος είχε ονομασθεί χριστιανομάχος και εχθρός του θείου λόγου.

Ο Αθανάσιος θεωρείται μέγιστη μορφή της εκκλησιαστικής ιστορίας. Γεννήθηκε στα τέλη του 3^{ου} αιώνα στην Αλεξάνδρεια και από τα νεανικά του χρόνια ασχολήθηκε με την μελέτη των γραφών και γενικότερα με τα έργα της εκκλησιαστικής φιλολογίας. Για την καταγωγή του δεν έχει αποφανθεί οριστικά η ιστορία. Υπήρξε βαθύς γνώστης των Ελληνικών, από τους σοβαρότερους μελετητές του Χριστιανισμού, αγωνιστικός σε υπέρτατο βαθμό και διέθετε ανεξάντλητη εσωτερική δύναμη και αντοχή. Η «Αρειανή Έρις» τον ανέδειξε και τον επέβαλε, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο αντιτάχθηκε «εις την νόσον του αρειανισμού». Ως Πατριάρχης της Αλεξάνδρειας απέκτησε μεγάλη φήμη και αγωνίσθηκε ακόμη περισσότερο των Εκκλησιαστικών πραγμάτων. Έγινε πολύ γνωστός με το έργο του «Λόγος κατά των Ελλήνων», δηλαδή εναντίον των ειδωλολατρών. Έχουν την αξία τους την εποχή αυτή, τα απολογητικά του συγγράμματα όπως και οι επιστολές του. Επειδή γνώριζε πάρα πολύ καλά την ελληνική γλώσσα, πρέπει να γίνει ιδιαίτερος λόγος για τα ερμηνευτικά συγγράμματα και για τις βιογραφίες που είναι, κυρίως, ασκητικά έργα. Αναμφίβολα ο Αθανάσιος, υπήρξε μια πραγματικά ακαταπόνητη μορφή του Χριστιανισμού. Αξίζει να τοποθετείται μεταξύ των μεγάλων μορφών της ορθόδοξης Εκκλησίας. Η εκκλησιαστική γραμματολογία ασφαλώς του αφιερώνει ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαιά της. Για την προσφορά του, οι Αλεξανδρινοί τον αποθέωσαν και τον ονόμασαν Μέγα.³⁵⁰

³⁵⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 231.

Τα θεολογικά γράμματα ανθούσαν, παρά την αντίθετη άποψη του Θεόφιλου και την καταστροφή του σπουδαίου εθνικού κέντρου της Ημπουκίας. Το αποκορύφωμα αυτής της άνθισης, ήταν η κατηχητική σχολή, που έκλεισε την εποχή του Αθανασίου. Σπουδαίος επίσης ήταν και ο διάδοχος του Αθανασίου, ο Κύριλλος, γνωστός από τον αγώνα του κατά του Νεστόριου³⁵¹.

Από την άλλη μεριά, εμφανίστηκαν νέα προβλήματα, τα οποία συνδέονταν με την διάδοση της κοπτικής γλώσσας και με τους Αιγυπτίους χριστιανούς. Οι διαχωριστικές γραμμές άρχισαν να γίνονται γρήγορα φανερές. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι πρώτοι Χριστιανοί και γενικά οι Χριστιανοί των πρώτων μεταχριστιανικών χρόνων, δεν είναι μόνο Έλληνες. Οι πρώτοι επίσκοποι, είχαν εβραϊκή καταγωγή, ενώ οι μάρτυρες και οι κληρικοί αυτών των χρόνων κατάγονταν από την Αίγυπτο. Για αυτό τον λόγο, δεν μπορούμε να θεωρήσουμε την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας ελληνική, παρά μόνο από την στιγμή που οι Κόπτες αποσχίζονται και δημιουργούν την δική τους ανεξάρτητη θρησκεία³⁵².

Στο χάσμα μεταξύ των Ελλήνων και των Αιγυπτίων σημαντικό ρόλο έπαιξε και η θεωρία του Μονοφυσιτισμού, που υποστήριζε τη «μία φύσιν του Θεού Λόγου σεσαρκωμένην». Η Αιγύπτιοι σε αντίθεση με τον Αρειανισμό, υποστήριξαν τον μονοφυσιτισμό με αποτέλεσμα, μάλιστα, να αναδείξουν και δικό τους Πάπα έτσι που το χάσμα να αναδεικνύεται αγεφύρωτο και η Εκκλησία της Αλεξάνδρειας να καταρρέει. Με αυτό τον τρόπο οι Αιγύπτιοι – Κόπτες διαχωρίζουν την θέση τους από τους Μελχίτες – Βασιλικούς, που επιθυμούν να υπακούν στο Βυζάντιο. Τα πράγματα οξύνονται περισσότερο, όταν η μελχιτική μειονότητα παρουσιάστηκε αδιάλλακτη και δεν συμβιβαζόταν με τους εθνικούς

³⁵¹ Στο ίδιο, σ. 232.

³⁵² Στο ίδιο, σ. 231.

κόπτες. Το οριστικό τέλος, δίνει η κατάληψη της Αλεξάνδρειας από τους Άραβες. Οι περισσότεροι Αιγύπτιοι ήταν μονοφυσίτες και σε λίγο θα γίνουν Μουσουλμάνοι, ενώ όσοι θα παραμείνουν χριστιανοί θα συσπειρωθούν γύρω από τους Κόπτες. Οι Μελχίτες αντίθετα, θα συσπειρωθούν γύρω από την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας η οποία εξελίσσεται από θρησκευτική σε εθνική εστία και αποτελεί πλέον τον πυρήνα του Ελληνισμού στην Αίγυπτο. Ο Ορθόδοξος Πάπας αναδεικνύεται στο μόνο όργανο που αναγνωρίζει η Αραβική κυριαρχία ως εκπρόσωπο του υπόδουλου πλέον γένους. Μετά την κατάληψη του Βυζαντίου, η εκκλησία αυτή δεν θα είναι πια σε φιλικό έδαφος. Θα γνωρίσει ξανά διωγμούς και διώξεις και παρόλα αυτά θα μπορέσει να οδηγήσει τον Ελληνισμό και να τον εμπνεύσει τις σκληρές ημέρες³⁵³.

Από το 727 μ.Χ. αρχίζει μια νέα περίοδος για την Αλεξανδρινή εκκλησία με την εκλογή του Κοσμά του 1^{ου}. Είναι ο πρώτος ορθόδοξος επίσκοπος που αναφέρεται και ως πατριάρχης. Κατάφερε παρόλο που ήταν αγράμματος και παρά το ολιγάριθμο του ποιμνίου του, να κηρυχθεί ως εκπρόσωπος των Μελχιτών, να αποκαταστήσει το γόητρο του Πατριαρχείου και να παραμείνει αυτό το προσπύργιο του Ελληνισμού. Το εθνικό του όραμα τον οδήγησε να οργανώσει και να ξεσηκώσει επανάσταση κατά των Αράβων συμπράττοντας με τους Κόπτες και εκμεταλλευόμενος τις αραβικές εσωτερικές διαμάχες³⁵⁴.

Οι διάδοχοι του Κοσμά, Πολιτιανός, Ευστάθιος και Χριστόφορος θα συνεχίσουν το έργο του βελτιώνοντας και την θέση του Πατριαρχείου. Ο Σωφρόνιος ο 1^{ος} θα γνωρίσει σκληρούς διωγμούς και οι διάδοχοί του θα υποφέρουν από σκληρούς φόρους. Μόνον ο Πατριάρχης Ευτύχιος θα καταλάβει ξεχωριστή θέση με το σύγγραμμά του «Συναρμογή πολύτιμων

³⁵³ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 232-233.

³⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 234

λίθων» που κυκλοφόρησε στα αραβικά με τον τίτλο «Ναζμ αλ νεζαβαχίρι». Σε αυτόν οφείλουμε τις πληροφορίες που έχουμε για τα δεινά του Πατριαρχείου³⁵⁵.

Η ιδιαίτερη μέριμνα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων που επιδίωκαν να προστατέψουν τον Αλεξανδρινό θρόνο από κάθε αντιξοότητα, οδήγησε στην αδιατάρακτη συνέχεια της διαδοχής των Πατριαρχών. Η πρόθεσή τους, καθαρά εθνική, δεν ήταν εντούτοις δυνατόν να τους απαλλάξει και από τους διωγμούς που συνεχίζονταν με διαρκώς αυξανόμενη ένταση. Παράλληλα ελαττώνεται και ο αριθμός των πιστών, χωρίς βέβαια να μειώνεται το κύρος τους. Τίποτα από όλα αυτά δεν στάθηκε ικανό να εξαφανίσει το Πατριαρχείο. Η αντοχή του έδειξε ότι ο Ελληνισμός της Αιγύπτου, είχε αποθέματα αντοχής και δύναμης, στοιχεία που εξασφάλισαν και την συνέχεια με την παρουσία μεγάλων φυσιογνωμιών που λάμπρυναν στα μεταγενέστερα χρόνια τον θρόνο της Αλεξάνδρειας³⁵⁶.

Κατά την διάρκεια των σκοτεινών χρόνων της Τουρκοκρατίας και της υπηρεσίας του Πατριάρχη Ιωακείμ, το Πατριαρχείο θα γνωρίσει μια νέα ιστορική περίοδο. Τα προνόμια που παραχώρησε τότε ο Σουλτάνος Σελίμ, άνοιξαν τον δρόμο για την οργάνωση του πατριαρχείου σε νέες βάσεις, ενώ ο πολυπράγμων Ιωακείμ στρέφεται προς την Ρωσία, ελπίζοντας σε βοήθεια³⁵⁷.

Ο διάδοχός του, Σίλβεστρος, συνέχισε την προσπάθειά του και συνέβαλλε καθοριστικά στην εξέλιξη των πραγμάτων με την απόφασή του να φέρει στην Αλεξάνδρεια τον Μελέτιο Πηγά, ο οποίος μαζί με τον

³⁵⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 234

³⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 235.

³⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 235.

Λούκαρη αναδεικνύονται σε μεγάλες προσωπικότητες του Πατριαρχείου της Αλεξάνδρειας³⁵⁸.

Ο Πηγάς γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης το 1549. Έφτασε στην Αίγυπτο μετά από πρόσκληση του Σιλβέστρου. Έμαθε γρήγορα τα αραβικά, κύρηξε τον Λόγο του Χριστού και εμφύσησε τις χριστιανικές αρχές εκτός των άλλων και σε πολλούς Κόπτες. Άνοιξε το πρώτο ελληνικό σχολείο στην Άγιο Σάββα στην Αλεξάνδρεια και καθώς βιβλία δεν υπήρχαν, τα έγραψε μόνος του. Ένα από τα συγγράμματα του είναι το «Περι Εκκλησίας Στρωματέα δεύτερο», το οποίο είναι αφιερωμένο στον Πατριάρχη και στρέφεται κατά των καταχρήσεων στην εκκλησία. Εκείνη την περίοδο ο Πηγάς, διευθύνει το Πατριαρχείο κατά την διάρκεια που απουσίαζε ο Σιλβέστρος. Όταν επέστρεψε αναχώρησε για την Πόλη, όπου συγκλονισμένος από την κατάληψη και την μετατροπή της Παμμακάριστης σε τζαμί από τους Τούρκους, αρχίζει να οργώνει όχι μόνο την Πόλη, αλλά την Θράκη και την Μικρασία κυρήττοντας τον Θείο Λόγο και δείχνοντας, ταυτόχρονα, τον δρόμο για την Επανάσταση. Μετά τον θάνατο του Σιλβέστρου, έγινε Πατριάρχης την «5^η Αυγούστου 1590 εν ημέρα Κυριακή, παρ' αξίαν και παρά βούλησιν». Τα σκοτεινά εκείνα χρόνια, οι δυσκολίες που καλέστηκε να αντιμετωπίσει δεν ήταν λίγες. Η Εκκλησία έφτασε στα πρόθυρα της διάλυσης. Τα πράγματα πήγαιναν από το κακό στο χειρότερα, παρόλα αυτά ο Πηγάς πάλεψε με όλες του τις δυνάμεις. Οι κακουχίες όμως και τα δεινά, τόσο της εκκλησιαστικής όσο και της προσωπικής του ζωής τον κατέβαλαν. Πέθανε 52 χρονών, κληροδοτώντας τον Χριστιανισμό και τον Ελληνισμό πάνω από όλα με το φωτεινό του παράδειγμα αλλά και τα συγγράμματά του. Εκτός των άλλων, πολλά επιγράμματα, ένα θεατρικό έργο και το ελεγείο του³⁵⁹.

³⁵⁸ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 235-236.

³⁵⁹ Στο ίδιο, σσ. 236-238.

Ο διάδοχος του Πηγά, Κύριλλος Λούκαρις, στάθηκε αντάξιός του. Έφτασε στην Αίγυπτο με το που έμαθε ότι ο Πηγάς στον οποίο χρωστούσε τόσα και με τον οποίο διατηρούσε στενές σχέσεις, πεθαίνει. Τον πρόλαβε στην ζωή μόνο για δύο ημέρες. Εκλέχτηκε Πατριάρχης Αλεξανδρείας στα 29 του χρόνια. Στην διάρκεια των αγώνων του, πολέμησε τον σκοταδισμό, δάμασε τους Σιναιτες και διακήρυξε την αναγκαιότητα της μετάφρασης της Αγίας Γραφής στην δημοτική. Το 1621 εκλέγεται οικουμενικός και συνεχίζει τους αγώνες του στην Πόλη όπου τελικά τον σκοτώνουν οι Τούρκοι³⁶⁰.

Ο επόμενος Πατριάρχης, ο Γεράσιμος Σπαρταλιώτης, σε αντίθεση με τον Λούκαρη, αποκρούει κάθε ιδέα μετάφρασης της Αγίας Γραφής αλλά με τις ενέργειές του βοήθησε στην εξυγίανση των οικονομικών του Πατριαρχείου. Τον διαδέχθηκε ο Μητροφάνης Κριτόπουλος, ο οποίος ήταν και ο Πατριάρχης που – με μεγάλη πικρία – υπέγραψε τα πρακτικά του αφορισμού του Λούκαρη, παρ' όλη την εκτίμηση που έτρεφε προς αυτόν τον μεγάλο Πατριάρχη. Ήταν διανοούμενος, σπούδασε στην Οξφόρδη και ταξίδεψε σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Πέθανε σε ηλικία 40 ετών αφήνοντας πίσω πολλά συγγράμματα τα όποια δυστυχώς σώθηκαν μονάχα αποσπασματικά³⁶¹.

Στην διαδοχή των Πατριαρχών τα χρόνια που ακολούθησαν, αξίζει ιδιαίτερος να σταθούμε στον Θεόφιλο Β', ο οποίος ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας και στον οποίο οφείλεται η κάθοδος πολλών Ελλήνων στην Αίγυπτο που αποτέλεσαν την «μαγιά» για την δημιουργία των κοινοτήτων, τα μετέπειτα χρόνια. Η Ελληνική Επανάσταση στο ξεκίνημά της, τον βρήκε στην Ελλάδα. Αφουγκραζόμενος τις ανάγκες του έθνους, αρνείται να επιστρέψει στην Αίγυπτο. Προτιμά να μείνει να βοηθήσει.

³⁶⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, Αθήνα, σ.239

³⁶¹ Στο ίδιο, σσ. 239-240

Αυτή του η απόφαση τον οδήγησε στην παύση από τον Μωχάμετ Άλη, η οποία επικυρώθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη με ένα έγγραφο στο οποίο αδικούσε κατάφορα τον Θεόφιλο κατηγορώντας τον για καλοζωία και εγκατάλειψη του ποιμνίου του³⁶².

Μετά την παύση του Θεόφιλου, ο Οικουμενικός Πατριάρχης διόρισε τον Ιερόθεο, ο οποίος ανοικοδόμησε τον ναό του Αγίου Νικολάου χρηματοδοτώντας τον επί το πλείστον με εισφορές του τσάρου Νικολάου Α'. Ίδρυσε επίσης ξενώνα στον Άγιο Σάββα της Αλεξάνδρειας³⁶³.

Αυτή είναι η τελευταία φορά που οι παρεμβάσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου γίνονται δεκτές από τον Ελληνισμό της Αιγύπτου. Οι Αιγυπτιώτες Έλληνες έχουν πια αλλάξει και δεν δέχονται να διορίζεται ο Πατριάρχης από την πόλη. Έχουν οργανωθεί σε κοινότητες και επιθυμούν να εκλέγουν οι ίδιοι τον Πατριάρχη τους. Επιδιώκουν να έχουν λόγο στην εκλογή του και ο λόγος τους να ακούγεται. Το οικουμενικό Πατριαρχείο όμως αγνοεί την επιθυμία τους και το 1845 εκλέγει τον Μητροπολίτη πρώην Καστεντιλίου, Αρτέμιο³⁶⁴. Ξεκινούν αναταραχές και τελικά μετά από δυο χρόνια καταφέρνουν να επιβάλουν τον Πατριάρχη που επέλεξαν, ο οποίος είναι ο Ιερόθεος Β'³⁶⁵.

Στα τελευταία του χρόνια, ο Ιερόθεος ο 2^{ος}, πρότεινε στην Αλεξανδρινή Κοινότητα και στην Κοινότητα του Καΐρου, να τον διαδεχθεί ο Επίσκοπος Λιβύης, Αθανάσιος. Για να εξετασθεί το αίτημα του, τότε συνήλθαν σε σύσκεψη αντιπρόσωποι των δύο κοινοτήτων, οι οποίοι πρότειναν με την σειρά τους στους Επιτρόπους τους να δεχτούν μεν την πρόταση του Ιερόθεου μονάχα εφόσον ο Πατριάρχης δεχόταν ως όρο την αναδιοργάνωση του Πατριαρχείου. Το γεγονός αυτό έγινε αφορμή για

³⁶² Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 240.

³⁶³ Στο ίδιο, σ. 240.

³⁶⁴ Ο. π., Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 125.

³⁶⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 240-241.

μεγάλες ταραχές ξανά στους κόλπους της κοινότητας, που τελικά εξώθησαν τον Πρόεδρο της Αλεξανδρινής κοινότητας, Ζιζίνια, σε παραίτηση. Η κύρια διαφωνία, δεν εντοπιζόταν τόσο στην ουσία του ζητήματος αλλά περισσότερο στον τρόπο με τον οποίο θα γινόταν η αναδιοργάνωση του Πατριαρχείου. Όπως είναι λογικό, οι αξιώσεις των Κοινοτήτων δημιούργησαν μεγάλη δυσaréσκεια στον Πατριάρχη³⁶⁶.

Η απόπειρα του Ιερόθεου να αναμείξει τον Αντιβασιλέα στην υπόθεση, προσπαθώντας να επιβάλλει την επιθυμία του χειροτέρευσε τα πράγματα³⁶⁷. Ο Αντιβασιλέας, για την επίλυση του ζητήματος διόρισε τον Έλληνα Αναστάση, ο οποίος εφόσον εξέτασε το ζήτημα, απεφάνθη ότι ο Πατριάρχης δεν είχε δικαίωμα να παρεμβαίνει στα ζητήματα της Κοινότητας και μεσολάβησε για την αποκατάσταση των σχέσεων του Πατριαρχείου και της Κοινότητας³⁶⁸. Παρά τις διαφορές που είχε με τις κοινότητες, ο Ιερόθεος άφησε την μισή του περιουσία, που ανερχόταν σε 124,157, στις κοινότητες της Αλεξάνδρειας και του Καΐρου και προσέφερε πολλά για την ανέγερση του Ευαγγελισμού ως «εθνικού ναού». Μετά τον θάνατό του, οι Έλληνες της Αιγύπτου ζήτησαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, να αποστείλει νέο Πατριάρχη ορίζοντας οι ίδιοι τους υποψηφίους που επιθυμούσαν να αναλάβουν την διοίκηση της Εκκλησίας της Αλεξάνδρειας³⁶⁹.

Ως διάδοχος του Ιερόθεου Β', εστάλη ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, Καλλίνικος. Ο Καλλίνικος, συνετέλεσε καθοριστικά στην αποκατάσταση των σχέσεων με την κοπτική εκκλησία, γεγονός που

³⁶⁶ Ό. π., Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας, σ. 32.

³⁶⁷ Ό. π., Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 241.

³⁶⁸ Ό. π., Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας, σ. 33.

³⁶⁹ Ό. π., Μ.Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 241.

οδήγησε και στην εκπόνηση σχεδίου με σκοπό την ένωση των δυο εκκλησιών. Βάσει αυτού, ο Καλλίνικος θα παραχωρούσε την θέση του στον κόπτη ομόλογό του ενώ ο ίδιος θα παραιτούνταν. Εν τέλει, αμφισβητείται η αγνότητα των κινήτρων του Καλλίνικου όσον αφορά την προθυμία του να παραιτηθεί καθώς και οι «λόγοι υγείας» που επικαλέστηκε τελικά για να παραιτηθεί και να εγκαταλείψει την Αίγυπτο³⁷⁰.

Μετά την παραίτηση του Καλλίνικου, ο Ελληνισμός της Αιγύπτου διχάζεται και πάλι καθώς ένα μέρος επιθυμεί για Πατριάρχη τον Αρχιεπίσκοπο του Σινά και ένα άλλο έναν μοναχό από το μοναστήρι Ξηροποτάμου του Αγίου Όρους. Αποφασίζεται τελικά να ζητηθεί από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να βοηθήσει στην επίλυση αυτής της διαφοράς. Κινούμενος διπλωματικά ο Οικουμενικός δεν διάλεξε κανέναν από τους δύο αλλά απέστειλε έναν τρίτο, τον Ιάκωβο. Παρόλο που με αυτή του την κίνηση ο Οικουμενικός, επεδίωξε να επιλύσει τις διαφορές που κατακερμάτιζαν την ενότητα του Ελληνισμού, δεν τα κατάφερε³⁷¹. Ο Ιάκωβος, ζήτησε τον Μάρτιο του 1862, να επέμβει στην Γενική Συνέλευση της Κοινότητας που είχε συνέλθει βάσει του καταστατικού της για να ανανεώσει την θητεία της ήδη υπάρχουσας Επιτροπής και προσπάθησε να προτείνει την εκλογή νέας³⁷². Οι Έλληνες και πάλι χωρίζονται σε δυο «στρατόπεδα». Μία πλευρά κατηγορεί τον Ιάκωβο, ότι παρεμβαίνει στα ζητήματα της κοινότητας, ότι προσπαθεί να την διευθύνει³⁷³ και αποσκοπεί στην εκλογή νέας Επιτροπής για να αναδειχθούν πρόσωπα

³⁷⁰ Ο. π., Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 241.

³⁷¹ Στο ίδιο, σ. 241.

³⁷² Ο. π., Ραδόπουλος, Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας, σ.34.

³⁷³ Ο. π., Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 241.

φιλικά προσκείμενα σε αυτόν³⁷⁴. Η άλλη υποστηρίζει ότι ο Ιάκωβος απλώς προσπαθεί να απαλλάξει την κοινότητα από την τάση της να διοικείται από μια ολιγαρχία. Όποια και να ήταν η αλήθεια, ο Ιάκωβος στις 18 Φεβρουαρίου 1863 αναγνώρισε τόσο την αυτοτέλεια όσο και τον Κανονισμό της κοινότητας³⁷⁵.

Μετά τον θάνατό του, η κοινότητα της Αλεξάνδρειας, επιθυμεί να μην παραγκωνισθεί πάλι η ίδια αλλά και «το προ αιώνων αναγνωρισμένο δικαίωμα του Πατριαρχικού θρόνου Αλεξάνδρειας, καθ' ο Πατριάρχης εκλέγεται υπό του Κλήρου και του Λαού του Θρόνου Αλεξανδρείας, ανεξαρτήτου πάσης άλλης Ορθοδόξου Εκκλησίας». Στην συνέχεια, με την σύμφωνη γνώμη της Κοινότητας του Καΐρου, προτείνουν ως νέο Πατριάρχη τον Μητροπολίτη Θηβαΐδος Νικάνωρ και διεξάγουν εκλογές στο μοναστήρι του Αγίου Σάββα, όπου τελικά ο Νικάνωρ εκλέγεται³⁷⁶.

Κατά την διάρκεια της πατριαρχίας του Νικάνωρ, ξέσπασαν μεγάλες αναταραχές, αν και ο ίδιος δεν έφερε αντίσταση τον ρόλο του ρυθμιστή που επεδίωκαν να παίζουν οι κοινότητες³⁷⁷. Παρόλο που είχε εκλεγεί με ψήφο κλήρου και λαού, όταν ανακοίνωσε ότι χειροτόνησε μητροπολίτες χωρίς να ενημερώσει πρώτα τις κοινότητες, το λαϊκό στοιχείο αντέδρασε σφοδρά για την άγνοιά του³⁷⁸. Τα προβλήματα οξύνθηκαν όταν οι Κοινότητες ζήτησαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να στείλει νέο τοποτηρητή με την αιτιολογία ότι ο Νικάνωρ δεν είναι σε θέση να ασκεί τα καθήκοντά του. Όπως είναι λογικό, η πράξη αυτή

³⁷⁴ Ο. π., Ραδόπουλος, Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας, σ. 34.

³⁷⁵ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 241.

³⁷⁶ Ο. π., Ραδόπουλος, Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας, σ. 35.

³⁷⁷ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 242.

³⁷⁸ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 122.

προκάλεσε την αντίδραση του. Συγκαλεί σύνοδο στην οποία αρνείται να αναγνωρίσει τον καινούριο τοποτηρητή, ο οποίος είχε ήδη καταλάβει τις έδρες του Πατριαρχείου του Καΐρου και της Αλεξάνδρειας. Ο Νικάνωρ άστεγος πια φιλοξενείται για περιορισμένο χρονικό διάστημα από τον πρόξενο του Βελγίου, Ζιζίνια. Γρήγορα, χρειάζεται να βρει νέα στέγη καθώς η Αιγυπτιακή κυβέρνηση δεν εγκρίνει την στάση του και ο πρόξενος του ζητά να αποχωρήσει. Βρίσκει καταφύγιο στο σπίτι κάποιου Νικόλαου Σταυράκη στο Ραμλί. Εν τω μεταξύ, στις 10 Φλεβάρη 1863, η αιγυπτιακή κυβέρνηση διατάζει δυο μητροπολίτες να διευθύνουν το πατριαρχείο ως την εκλογή νέου τοποτηρητή, καθώς ο τοποτηρητής που εκτόπισε τον Νικάνωρ παραιτήθηκε. Εν τέλει, ο Νικάνωρ ανέλαβε τα καθήκοντά του και όταν παραιτήθηκε αργότερα για λόγους υγείας, τρεις μητροπολίτες εξέλεξαν ως Πατριάρχη τον τοποτηρητή, τον οποίο έπαυσε άμεσα ο Οικουμενικός καθώς η εκλογή του ήταν αντικανονική. Παρόλα αυτά ο Νείλος επέμενε καθώς είχε με το μέρος του την κατώτερη τάξη αλλά και μεγάλους δικηγόρους δημιουργώντας νέες αναταραχές³⁷⁹.

Ο Νικάνωρ πέθανε τον Δεκέμβρη του 1969. Στην κηδεία του οι Έλληνες, άρπαξαν το φέρετρο και τον κήδεψαν χωρίς «πατριαρχικούς» ιερείς καθώς και ο κλήρος ήταν διχασμένος. Για την εύρεση του επόμενου Πατριάρχη και για την επίλυση των προβλημάτων που είχαν δημιουργηθεί, η αιγυπτιακή κυβέρνηση διέταξε να γίνουν εκλογές στα κατά τόπους διοικητήρια. Πατριάρχης εξελέγη ο Μητροπολίτης Δέρκων Νεόφυτος, ο οποίος δεν δέχτηκε να αναλάβει, αναγκάζοντας τις Κοινότητες να ζητήσουν από τον Οικουμενικό να αποστείλει Πατριάρχη της εκλογής του. Με αυτό τον τρόπο, ο Οικουμενικός απέστειλε τον Σωφρόνιο³⁸⁰.

³⁷⁹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ. 242.

³⁸⁰ Στο ίδιο, σσ. 242-243.

Ο Σωφρόνιος, κατά την διάρκεια των είκοσι εννιά χρόνων της θητείας του εργάστηκε σκληρά για την αποκατάσταση των σχέσεων Πατριαρχείου και Κοινοτήτων και της ενότητας των παροίκων³⁸¹. Συνεργάστηκε μάλιστα στενά με τον Γεώργιο Αβέρωφ (1885-1889) ενώ ενίσχυσε οικονομικά την κοινότητα και το κοινοτικό Νοσοκομείο. Επίσης ανέλαβε και την προεδρία της Επιτροπίας η οποία ιδρύθηκε το 1887 με σκοπό την συγκέντρωση εισφορών για την ανακαίνιση του νοσοκομείου. Για την προσφορά του, η κοινότητα τον τίμησε ανεγείροντας τον ανδριάντα του, ενώ και το κοινοτικό νοσοκομείο ονομάστηκε προς τιμήν του «Άγιος Σωφρόνιος»³⁸². Προσπάθησε επίσης να τακτοποιήσει τους κώδικες και τα παλιά βιβλία της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης, ενώ συνέταξε και νέο κανονισμό για την εκλογή του Πατριάρχη, βάση του οποίου ψήφιζε και λαός και κλήρος³⁸³. Τέλος με δική του διαταγή οι ιεροί ναοί δεν ύψωναν την εκκλησιαστική σημαία αλλά την ελληνική. Η φιλοπατρία που επέδειξε και η αγάπη του για τον Ελληνισμό τον κατάστησε ιδιαίτερα αγαπητό στην ομογένεια³⁸⁴.

Μετά τον θάνατό του τον διαδέχθηκε ο Φώτιος, ο οποίος ίδρυσε ιδιόκτητο τυπογραφείο και δυο Πατριαρχικά περιοδικά. Τον Πάνταινο, και τον Εκκλησιαστικό Φάρο. Ο Φώτιος, υπήρξε εμπνευσμένος Πατριάρχης και συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη του Πατριαρχείου³⁸⁵.

Τον Φώτιο, διαδέχθηκε ο Μελέτιος Β', ο οποίος έφθασε στην Αλεξάνδρεια τον Ιούνιο του 1926 αφού του ανακοινώθηκε η εκλογή του. Υπήρξε ο πρώτος Πατριάρχης που αναγνωρίστηκε με βασιλικό διάταγμα μιας και η Αίγυπτος είχε απελευθερωθεί από τον Οθωμανικό κατακτητή.

³⁸¹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 242-243.

³⁸² Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 125.

³⁸³ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 243.

³⁸⁴ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 126.

³⁸⁵ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 243.

Το δημιουργικό του έργο άγγιξε βαθιά το Πατριαρχείο και του έδωσε νέα ζωή. Συνέταξε τον «Οργανικό νόμο του Ελληνορθόδοξου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας» (1934) και τον υπέβαλε στην Αιγυπτιακή κυβέρνηση. Βάσει του κανονισμού το Πατριαρχείο ήταν ελεύθερο αλλά προστατευόταν από τις τοπικές αρχές³⁸⁶ ενώ ο Πατριάρχης με την εκλογή του αποκτά άμεσα την Αιγυπτιακή υπηκοότητα και έχει πλήρη πνευματική δικαιοδοσία τόσο στον κλήρο όσο και στον λαό³⁸⁷. Ίδρυσε το ιεροδιδασκαλείο «Άγιος Αθανάσιος», το οποίο δεν λειτουργεί έως σήμερα, ανοικοδόμησε τον ναό του Αγίου Νικολάου στο Κάιρο, μετέφερε την Πατριαρχική βιβλιοθήκη στην Αλεξάνδρεια και κωδικοποίησε τις ληξιαρχικές πράξεις. Διοργάνωσε επίσης τα Πατριαρχικά δικαστήρια όπου εκδικάζονταν υποθέσεις διαζυγίων και όρισε τις βάσεις του θεσμού της Ιεράς συνόδου. Η πιο σημαντική συνεισφορά του όμως από όλες ήταν ότι άπλωσε την δικαιοδοσία του Πατριαρχείου σε όλη την Αφρική. Στον Μελέτιο τον 2^ο οφείλεται η καθιέρωση του τίτλου «πάσης Αφρικής» αντί «πάσης Αιγύπτου» Από τις πιο διορατικές του προτάσεις ήταν να γίνονται μέλη των κοινοτήτων όλοι οι Έλληνες ανεξαρτήτου υπηκοότητας αλλά αυτό δεν έγινε δεκτό. Δεν θα ήταν υπερβολικό αν λέγαμε ότι ο Μελέτιος Β' έδωσε στο Πατριαρχείο την θέση που του άξιζε³⁸⁸.

Μετά τον θάνατό του, τον διαδέχθηκε Νικόλαος, ο οποίος δεν πρόσθεσε πολλά στο έργο του. Τον Νικόλαο διαδέχθηκε ο Χριστόφορος Β'. Κατά την διάρκεια της πατριαρχίας του Χριστοφόρου του 2^{ου}, οι σχέσεις της κοινότητας με το Πατριαρχείο διαταράχθηκαν σοβαρά. Οι κινήσεις του Χριστόφορου σε οποιαδήποτε άλλη ιστορική περίοδο ίσως και να είχαν θετικό αποτέλεσμα, αλλά εκείνα τα χρόνια δημιούργησαν μεγάλες αναταραχές. Καταρχήν σε μια ανέλπιστα προσπάθεια να σώσει το

³⁸⁶ Ο. π., Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 243.

³⁸⁷ Ο. π., Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, σ. 123.

³⁸⁸ Ο. π., Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 244.

Πατριαρχείο από οικονομική κατάρρευση διεκδίκησε από τις κοινότητες οφέλη για παλαιές εκχωρήσεις του Πατριαρχείου, γεγονός που οδήγησε το Πατριαρχείο και τις κοινότητες στα δικαστήρια. Η δημιουργία και η λειτουργία πατριαρχικών σχολών και σχολείων όξυνε ακόμα περισσότερο τα πνεύματα με το λαϊκό στοιχείο. Τα πατριαρχικά ιδρύματα που λειτουργούσαν ήταν η δημοτική σχολή «ο Φώτιος ο Α΄» με το ομώνυμο γυμνάσιο και η «Πατριαρχική σχολή Σούμπρας» μαζί με ένα δημοτικό σχολείο στο Κάιρο. Τελικά τα Πατριαρχικά εκπαιδευτήρια διαλύθηκαν και κυριάρχησαν στον τομέα της εκπαίδευσης τα κοινοτικά ομόλογα ιδρύματα. Με πρωτοβουλία του Χριστόφορου εκδόθηκε το αραβόφωνο περιοδικό «Ο καλός ποιμήν», με σκοπό την ενημέρωση και την κατήχηση του αραβόφωνου κοινού και η μεταφορά της Πατριαρχικής βιβλιοθήκης σε νέο ακίνητο. Επίσης συνέβαλλε στην αποκατάσταση των σχέσεων του Πατριαρχείου με την Μόσχα αλλά και το Βατικανό. Τέλος, ο Χριστόφορος επέδειξε προσοδευτικό, ακόμα και για την εποχή μας, πνεύμα καθώς με δηλώσεις του στο «Ταχυδρόμο» υποστήριξε τον θεσμό του προσωρινού με την μορφή συμβίωσης γάμου με τις ευλογίες της εκκλησίας. Πίστευε ότι με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να μειωθούν τα διαζύγια καθώς τα ζευγάρια θα είχαν την δυνατότητα να δοκιμάσουν κατά πόσο μπορούν να ζήσουν αρμονικά μαζί. Στα χρόνια του αναπτύχθηκε και ιδιαίτερα και η ορθόδοξη ιεραποστολή με την συνεργασία εκτός των άλλων των Εκκλησιών Ελλάδας, Κύπρου και Φιλανδίας³⁸⁹. Αν και κατά την διάρκεια της θητεία του το Πατριαρχείο πέρασε μεγάλη κρίση από ότι φαίνεται ο Χριστόφορος είχε και ήθελε να προσφέρει πολλά. Παρόλα αυτά, αυτή του την επιθυμία υπέσκαψε η κακή κατάσταση της υγείας του η οποία τον ανάγκαζε να παραμένει στην Αθήνα. Τελικά παραιτήθηκε το 1966³⁹⁰.

³⁸⁹ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 126.

³⁹⁰ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 244-245.

Το 1968 εκλέχθηκε Πατριάρχης ο Νικόλαος ΣΤ'. Αν και εκείνα τα χρόνια το ομογενειακό ποίμνιο του Πατριαρχείου συρρικνώνεται στην Αλεξάνδρεια, δημιουργούνται συνεχώς νέες Ελληνικές κοινότητες τόσο στην Νότιο Αφρική όσο και σε χώρες όπως η Ζιμπάμπουε και το Ζαϊρ. Οι δρόμοι της ορθόδοξης ιεραποστολής στην Αφρική ανοίγονται διάπλατοι. Πίσω στην Αλεξάνδρεια, το 1971, ο Νικόλαος εγκαινίασε τα νέα Πατριαρχεία, που με την πολύτιμη συμβολή του, μεταφέρθηκαν στην Τοσιτσαία σχολή και δημιούργησαν ένα μικρό Βατικανό μαζί με την ύπαρξη του Ευαγγελισμού λίγο πιο δίπλα. Στον πρώτο όροφο της Τοσιτσαίας σχολής διαμορφώθηκε η αίθουσα του θρόνου. Στο Πατριαρχικό παρεκκλήσιο μεταφέρθηκαν το τέμπλο και τα στασίδια από το Παρεκκλήσιο των Αγίων Θεοδώρων του Κοτσίκειου Νοσοκομείου. Στο ισόγειο διαμορφώνονται τα γραφεία του Γενικού Πατριαρχικού Επιτρόπου, το Ληξιαρχείο, το Λογιστήριο και η Πατριαρχική βιβλιοθήκη. Ο Νικόλαος ΣΤ' ανακαίνισε επίσης το μοναστήρι του Αγίου Σάββα ενώ κατά την διάρκεια της θητείας του, το 1968, παραδόθηκε στο Πατριαρχείο τμήμα από τα λείψανα του Αγίου Μάρκου από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Τέλος, το 1974, με αφορμή τα 1600 χρόνια από την κοίμηση του Μεγάλου Αθανασίου, οργανώθηκε στην Αλεξάνδρεια Θεολογικό Συνέδριο και άλλες εκδηλώσεις³⁹¹.

Τον Νικόλαο τον 6^ο, διαδέχθηκε ο Παρθένιος ο 3^{ος}, ο οποίος ήταν Αιγυπτιακής καταγωγής και διακρινόταν ιδιαίτερα για τις προοδευτικές του ιδέες. Ο Παρθένιος, φρόντισε να επανεκδοθούν τα Πατριαρχικά περιοδικά, ίδρυσε Πατριαρχικό γραφείο στην οδό Γ' Σεπτεμβρίου στην Αθήνα και κάλυψε τα κενά που είχαν οι Μητροπόλεις έως τότε. Οι σχέσεις του με την κοινότητα της Αλεξάνδρειας ήταν υποδειγματικές³⁹².

³⁹¹ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 128.

³⁹² Στο ίδιο, σσ.128-129.

Ο ίδιος έγραψε «Το Πατριαρχείο είναι η ρίζα του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, μιας Εκκλησίας, μιας παροικίας Ελληνικής, που ζει και τίμησε την Ελλάδα και την τιμάει με αγώνα, με πίστη, με γράμματα, με σχολεία, με ναούς, με νοσοκομεία, ορφανοτροφεία, Κοινότητες, Σωματεία, Αδελφότητες, μια συνέχεια των συναφιών, που φανερώνει την κοινή πορεία μιας παροικίας του Απόδημου Ελληνισμού, που κινήθηκε μόνος. Το Πατριαρχείο ακολουθεί και σήμερα, στην κρίσιμη ώρα του, την ίδια πορεία και πιστεύει στο Θεό το θέλημα, και πιστεύει, και ελπίζει στην δύναμη του μικρού του ποιμνίου, για μια νέα δημιουργία της ζωής του στην Αφρική, με την βοήθεια και αντίληψη, που είναι πια απαραίτητες από τη Μάνα Ελλάδα, από τον Λαό και τους Άρχοντες της προπάντων και του Αιγυπτιώτες απανταχού της γης, πνευματική και ψυχική. Και πιστεύει και ξέρει ότι τις έχει».

Διάδοχός του ήταν ο Πέτρος ο Ζ', ο οποίος αναστήλωσε το Πατριαρχικό Μέγαρο και συνέβαλε στην αποκατάσταση της μνήμης του Αγίου Νεκταρίου Επισκόπου Πενταπόλεως που είχε εκδιωχθεί στα χρόνια του Σοφρωνίου Δ'. Τέλος πραγματοποίησε πολλές επισκέψεις σε αδελφές Ορθόδοξες Εκκλησίες αλλά και δέχθηκε την επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χριστόδουλου³⁹³.

³⁹³ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 129.

Κεφάλαιο II. Θρησκευτικά Σωματεία – Έντυπα.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι στην Αλεξάνδρεια ποτέ δεν υπήρξαν παρεκκλησιαστικά σωματεία όπως συνηθίζεται πολλές φορές στην Ελλάδα. Αντί αυτού, υπήρχαν αδελφότητες που έδρευαν στους ναούς τους οποίους και εξυπηρετούσαν. Ενδεικτικά αναφέρουμε την «Ελπίς» και την «Πίστις» του Ευαγγελισμού, την φιλανθρωπική ένωση στον Προφήτη Ηλία Τσιανακλή και την αδελφότητα της ελεημοσύνης «Άγιος Ιωάννης ο ελεήμων» στο μοναστήρι του Αγίου Σάββα.

Ο προϊστάμενος του Ευαγγελισμού Ιωάννης Καραμηνάς, είχε επίσης δημιουργήσει κατηχητικά σχολεία με την επωνυμία «Κλήμης ο Αλεξανδρεύς».

Όσον αφορά τα θρησκευτικά έντυπα που κυκλοφορούσαν εκείνη την περίοδο, εκτός από τα πιο γνωστά πατριαρχικά περιοδικά «Εκκλησιαστικός Φάρος», «Πάνταινος» και «Ανάλεκτα Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης», το πατριαρχείο εξέδωσε κατά καιρούς και διάφορα άλλα έντυπα. Ενδεικτικά αναφέρουμε το «Θείον Κύρηγμα» (1930-1933) με διευθυντή τον Γαλανό, και το Εγκόλπιο «Ημερολόγιο Εκκλησίας Αλεξανδρείας» που εκδίδεται από το 1901 έως σήμερα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι ο Γραμματέας του Πατριαρχείου την εποχή του Σωφρόνιου Δ', Νικόλαος Λήμνιος, εξέδωσε τρία θρησκευτικά έντυπα: την «Μεταρρύθμισι» (1881-1897), την «Θρησκευτική Φωνή» (1896-1898) μαζί με τον Βραχυπέδη και αργότερα την «Αναγέννησι» (1903-1922).

Κεφάλαιο ΙΙΙ. Σχέσεις Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας και Πατριαρχείου.

Οι σχέσεις της ΕΚΑ με το Πατριαρχείο Αλεξάνδρειας, υπήρξαν ταραχώδεις από την πρώτη στιγμή της ίδρυσης της, ως το 1960 περίπου, κυρίως λόγω διαφορών υλικής και ηθικής φύσεως.

Το θέμα της εκλογής του Πατριάρχη, δημιούργησε πολλές προστριβές ανάμεσα στο Πατριαρχείο και την ΕΚΑ και τις άλλες Ελληνικές κοινότητες³⁹⁴, οι οποίες με την εμφάνιση πολλών Ελλήνων στην Αίγυπτο κατάφεραν να έχουν λόγο στην εκλογή του Πατριάρχη³⁹⁵ Πρώτη αφορμή για την διαταραχή των σχέσεων, υπήρξε η υπόδειξη του Πατριάρχη Ιερόθεου Β' του Επισκόπου Λιβύης Αθανασίου, για την διαδοχή του³⁹⁶. Η ΕΚΑ, δέχτηκε αυτή την επιλογή θέτοντας οικονομικούς όμως όρους. Για την ακρίβεια, ζητήθηκε να της δοθεί μερίδιο των χρημάτων από τα εισοδήματα των κτημάτων του Πατριαρχείου στην Βλαχομπογδανία και ο διορισμός του κλήρου να γίνεται συναινέσει του Πατριαρχείου και των Κοινοτήτων³⁹⁷. Ήδη, ο Ιερόθεος Β' είχε εγείρει αξιώσεις για την διαχείριση της ΕΚΑ, το 1857. Με παρέμβαση, όμως, του Δ. Αναστάση, η διένεξη προσωρινά αποφεύχθηκε³⁹⁸.

Οι διενέξεις, παρόλες τις εκκλήσεις να ριφθούν στην λήθη³⁹⁹, δεν σταμάτησαν. Το 1863, πάλι, η ΕΚΑ με την σύμφωνη γνώμη της Ελληνικής

³⁹⁴ Ε. Θ. Σουλογιάννη, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993, Αθήνα 1994, σ. 614.

³⁹⁵ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννης, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993, σσ. 615-617.

³⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 569.

³⁹⁷ Στο ίδιο, σσ. 571 -572.

³⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 573.

³⁹⁹ Στο ίδιο, 575

Κοινότητας του Καΐρου, πρότεινε για Πατριάρχη τον Νικάνορα και υπογράφηκε πρακτικό εκλογής με δικαίωμα συμμετοχής τόσο του κλήρου όσο και του λαού⁴⁰⁰. Καθώς ο Νικάνωρ απεβίωσε στις 25.12.1869, εκλέχθηκε από την συνέλευση ο Δέρκων Νεόφυτος, ενώ ο Νικάνωρ είχε ορίσει ως διάδοχό του τον από Πενταπόλεως Νείλο⁴⁰¹. Τελικά, ο Νεόφυτος δεν δέχτηκε και το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέλεξε Πατριάρχη τον Σωφρόνιο⁴⁰². Η ΕΚΑ, δήλωσε την απεριόριστη εμπιστοσύνη της στον νεοεκλεγέντα Πατριάρχη⁴⁰³ και έτσι έληξε η διαμάχη 13^{ων} χρόνων (1857-1870)⁴⁰⁴.

Νέα αφορμή για διαμάχες, έδωσε ένα έγγραφο του Υπουργού εξωτερικών της Ελλάδας προς τον διπλωματικό πράκτορα στο Κάιρο, το οποίο διαβιβάστηκε στην ΕΚΑ και έθιγε και πάλι το θέμα της δικαιοδοσίας και των δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το Υπουργείο εξωτερικών, οι ναοί των Ελληνικών Κοινοτήτων, υπάγονται εκκλησιαστικά στην πνευματική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας ενώ ο Πατριάρχης έχει το δικαίωμα διορισμού και παύσης των κληρικών.

Το 1930, επίσης, η δημοσίευση στο περιοδικό «Πάνταϊνος»⁴⁰⁵, του «Κανονισμού Ιερατικής Διακονίας», όξυνε και πάλι τα πνεύματα. Στα πρακτικά των συσκέψεων της ΕΚΑ⁴⁰⁶, αναγράφεται ότι αν το δημοσίευμα είχε σκοπό να θίξει τις Ελληνικές Κοινότητες και να κανονίσει «άλλως τα

⁴⁰⁰ Στο ίδιο, 576

⁴⁰¹ Στο ίδιο, σσ.577-578.

⁴⁰² Στο ίδιο, σ. 579.

⁴⁰³ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννης, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843 – 1993, σ. 580.

⁴⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 570.

⁴⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 596.

⁴⁰⁶ Στο ίδιο, σ. 597.

απ' αρχής παρ' αυταίς ισχυόντα όσον αφορά τους ιδióκτητους αυτών ναούς και τας σχέσεις των μετά του ιερατεύοντος κλήρου», είναι καθήκον της να διαμαρτυρηθεί.

Δυο χρόνια μετά, τα πνεύματα οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο. Αφορμή υπήρξε η δημοσίευση της απόφασης της Ιεράς Συνόδου, να αλλάξει τον τρόπο εκλογής του Πατριάρχη στο περιοδικό «Πάνταινος»⁴⁰⁷. Σύμφωνα με τον νέο τρόπο εκλογής, δικαίωμα ψηφοφορίας είχαν μόνο οι βαθμοφόροι κληρικοί και η Σύνοδος Μητροπολιτών και όχι η κληρολαϊκή συνέλευση, όπως γινόταν έως τότε. Όπως είναι φυσικό, τόσο η ΕΚΑ όσο και οι άλλες Ελληνικές Κοινότητες διαμαρτυρήθηκαν έντονα. Έτσι ο Μελέτιος, με επιστολή του προς τον Συναδινό, ενημέρωσε ότι αναβάλλεται η λήψη οριστικής απόφασης με σκοπό να μελετηθεί πληρέστερα το θέμα(600). Το 1934, τελικά, δημοσιεύτηκε η «Πατριαρχική εν Συνόδω Διάταξις», η οποία ρυθμίζει το θέμα της εκλογής του Πατριάρχη ως τις μέρες μας και δίνει ενεργό ρόλο στους λαϊκούς εκλέκτορες που υποδεικνύονται και προέρχονται από τους ελληνικούς φορείς της Αιγύπτου και της υπόλοιπης Αφρικής⁴⁰⁸.

Όσον αφορά άλλες διαφορές ηθικής φύσεως, το Πατριαρχείο, κατηγορούσε την ΕΚΑ, ότι το απέκλεισε συστηματικά από το εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι το Πατριαρχείο, ίδρυσε τις δικές του σχολές, οι οποίες όμως, τελικά, δεν άνθισαν καθώς αναπτύχθηκε φθόνος κατά των σχολών αυτών εκ μέρους των κοινοτικών⁴⁰⁹.

Το Πατριαρχείο, επίσης, υποστήριζε ότι η φιλανθρωπική δράση προς το σύνολο της παροικίας, δεν εξαντλούνταν μόνο με το Νοσοκομείο, το Γηροκομείο και το Ορφανοτροφείο καθώς και ότι η ΕΚΑ,

⁴⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 598.

⁴⁰⁸ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννης, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993, σ. 599.

⁴⁰⁹ Στο ίδιο, σ. 610.

συμπεριφερόταν αναξιοπρεπώς προς το Πατριαρχείο σε αυτό τον τομέα⁴¹⁰.

Επίσης, οι υποθέσεις προσωπικού δικαίου ως το 1920, εκδικάζονταν από τα Πατριαρχικά δικαστήρια και αναγνωρίζονταν από την ελληνική, την βρετανική και την αγγλική κυβέρνηση. Από το 1920, η ελληνική κυβέρνηση ανέθεσε όσες υποθέσεις αφορούσαν Έλληνες υπηκόους στα Προξενικά δικαστήρια, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο το κύρος του Πατριαρχείου. Η ρύθμιση αυτή, διατηρήθηκε ως το 1949, που αποφασίστηκε οι ελληνικές υποθέσεις να εκδικάζονται μονάχα από τα δικαστήρια στην Ελλάδα⁴¹¹.

Όσον αφορά τις διαφορές υλικής φύσεως, το θέμα του οικοπέδου του Παλιού Νοσοκομείου, αναδείχθηκε σε μείζον ζήτημα, καθώς για αυτό το 1940, ξεκίνησαν νέες διαμάχες οι οποίες έφτασαν και σε δικαστικούς αγώνες. Σε αυτή την περίπτωση, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Χριστόφορος, ζήτησε επιχορήγηση από την ΕΚΑ γιατί το Πατριαρχείο δικαιούται μέρος των εισοδημάτων της ΕΚΑ από την ενοικίαση του κτιρίου του Παλαιού Ελληνικού νοσοκομείου σε Άγγλους στρατευμένους κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο⁴¹². Το δικαίωμα αυτό, κατά τον Πατριάρχη, πήγαζε από το γεγονός ότι μέρος του οικοπέδου στο οποίο κτίστηκε το νοσοκομείο ανήκει στο Πατριαρχείο και ένα άλλο τμήμα του, δωρίθηκε στην ΕΚΑ από τον Πατριάρχη Σωφρόνιο. Για την επίλυση του ζητήματος, λοιπόν, ζητήθηκαν από το Πατριαρχείο, 15.000 Λιρών Αιγύπτου. Στην απαίτηση αυτή, πρόβαλε άρνηση ο Μ. Σαλβάγος και έτσι η υπόθεση παραπέμφθηκε στα δικαστήρια. Αρχικά, στα μικτά δικαστήρια η υπόθεση έληξε υπέρ της ΕΚΑ αλλά το Πατριαρχείο προσέφυγε στο Ιεροδικαστήριο, όπου το ζήτημα έληξε υπέρ του Πατριαρχείου. Η ΕΚΑ, με την

⁴¹⁰ Στο ίδιο, σ. 611

⁴¹¹ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννης, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843 – 1993, σ. 613.

⁴¹² Στο ίδιο, σ. 602.

σειρά της, υπέβαλε έφεση⁴¹³ και η υπόθεση από αναβολή σε αναβολή, έφτασε ως το 1962⁴¹⁴. Κατά την λογοδοσία της ΕΚΑ «η νέα αγωγή του Πατριαρχείου κατά της κυριότητας του Παλαιού Ελληνικού Νοσοκομείου απορρίφθηκε από το Πρωτοδικείο Αλεξάνδρειας στις 24.11.1962 και εφεσιβάλλεται από το Πατριαρχείο»⁴¹⁵.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με τα πρακτικά των συσκέψεων της Κεντρικής Επιτροπής, το τεμάχιο της δωρεάς του Σωφρονίου, άνηκε ήδη στην ΕΚΑ⁴¹⁶. Λόγω κινδύνου καταπάτησης που διέτρεχε, με παράκληση της ΕΚΑ, διασώθηκε από την Σωφρόνιο με ενέργειές του προς τον Αντιβασιλέα Ισμαήλ, ο οποίος το δώρισε στον Σωφρόνιο και ο Σωφρόνιος με την σειρά του το δώρισε πίσω στην ΕΚΑ⁴¹⁷.

Άλλες, υλικής φύσεως διαφορές, σχετίζονταν με το κληροδότημα Σαμαρίνα καθώς κατά το Πατριαρχείο, το κληροδότημα έπρεπε να καταβληθεί σε αυτό για την ίδρυση Ναού⁴¹⁸. Επίσης, οι Κοινότητες αξίωναν, να διαχειρίζονται εξ ολοκλήρου τα εισοδήματα από διάφορες ιεροπραξίες, αποκλείοντας το Πατριαρχείο⁴¹⁹. Μια άλλη πολύ σημαντική διαφορά ανάμεσα στο Πατριαρχείο και της ΕΚΑ, αφορούσε τις κοινοτικές περιουσίες μετά την διάλυση κάποιας κοινότητας. Σύμφωνα με το Πατριαρχείο, το οποίο είναι οργανισμός αιγυπτιακού δικαίου, έπρεπε να περιέρχονται σε αυτό. Από την άλλη πλευρά, η ελληνική πολιτεία και οι

⁴¹³ Στο ίδιο, σ. 603.

⁴¹⁴ Στο ίδιο, σ. 604.

⁴¹⁵ Στο ίδιο, σ. 605.

⁴¹⁶ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννης, Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993, σ. 618.

⁴¹⁷ Στο ίδιο, σ. 619.

⁴¹⁸ Στο ίδιο, σ. 606.

⁴¹⁹ Στο ίδιο, σ. 607.

κοινότητες, θεωρούν ότι πρέπει να περιέρχεται σε κάποια άλλη κοινότητα ή στο ελληνικό δημόσιο⁴²⁰.

Τέλος, κατά το Πατριαρχείο, το εμβατικό που κατέβαλλαν οι Κοινότητες, έπρεπε τουλάχιστον να διπλασιαστεί⁴²¹.

Στον οικονομικό τομέα, πέρα από τις διαφορές που συνεχώς προέκυπταν στις απαρχές των σχέσεων της ΕΚΑ και του Πατριαρχείου, πολλές φορές η ΕΚΑ στήριξε το Πατριαρχείο και το Πατριαρχείο την ΕΚΑ. Ενδεικτικά σημειώνουμε ότι, το 1873, η ΕΚΑ, αποφάσισε να δίνει στο Πατριαρχείο, το ποσό των 120 Λιρών Αιγύπτου, εκτός του εμβατικού, δηλαδή ενός ετήσιου χρηματικού ποσού που έδινε για τον προκαθήμενο⁴²². Τον ίδιο χρόνο, επί προεδρίας Ράλλη, αποφασίστηκε να δοθούν στο Πατριαρχείο 500 ναπολεόνια για ανακαίνιση του ναού του Αγίου Σάββα⁴²³. Ανταποδίδοντας, ο τότε Πατριάρχης Σωφρόνιος δώρισε στην ΕΚΑ, ένα κομμάτι γης, το οποίο χρησίμευσε, όπως είδαμε, για να κτιστεί το οίκημα του Ελληνικού Νοσοκομείου⁴²⁴. Επίσης, συνέβαλε στους εράνους της ΕΚΑ ⁴²⁵, ενώ μεσολαβεί για να αναγνωριστεί η ΕΚΑ από την αιγυπτιακή κυβέρνηση. Η ΕΚΑ τίμησε με κάθε τρόπο τον Πατριάρχη Σωφρόνιο για την προσφορά του και μετείχε στον εορτασμό των πενήντα χρόνων της ιεροσύνης του⁴²⁶.

Συνεχίζοντας σε ότι αφορά τον οικονομικό τομέα, αναφέρουμε ότι το 1893, εγκρίθηκε με πρόταση του Αβέρωφ, εγγραφή ετήσιων συνδρομών

⁴²⁰ Στο ίδιο, σ. 612.

⁴²¹ Στο ίδιο, σ. 608.

⁴²² Στο ίδιο, σ. 581.

⁴²³ Στο ίδιο, σ. 582.

⁴²⁴ Στο ίδιο, σ. 583.

⁴²⁵ Στο ίδιο, σ. 586.

⁴²⁶ Στο ίδιο, σ. 585.

υπέρ του Πατριαρχείου⁴²⁷ καθώς το 1886, είχε ήδη κοπεί η επιχορήγηση, λόγω οικονομικών δυσχερειών⁴²⁸. Επίσης, το 1896, το εμβατίκιο περιορίστηκε από 13.500 Γ.Δ. σε 5.000 Γ.Δ. ⁴²⁹. Το 1905, ορίζεται νέα ετήσια επιχορήγηση προς το Πατριαρχείο ύψους 100 Λ. Στερλ⁴³⁰. Όταν απεβίωσε ο Πατριάρχης Φώτιος, η ΕΚΑ διέθεσε 300 Λ. Αιγύπτου ⁴³¹ για έξοδα και ανάγκες που τυχόν παρουσιαστούν για την εκλογή νέου Πατριάρχη, ενώ η πλειοψηφία των Κοινοτικών Επιτρόπων υποστήριζε τον Νουβίας Νικόλαο⁴³². Το 1927, η ΕΚΑ επιχορηγεί το Πατριαρχείο με 200 λ. Αιγ., για την ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου «Άγιος Αθανάσιος»⁴³³. Δυο χρόνια μετά, συμβάλει με 500 λ. Αιγύπτου στον έρανο του Πατριαρχείου για την ανοικοδόμηση του ναού του Αγίου Σάββα⁴³⁴. Τέλος, το 1939, η ΕΚΑ αποφάσισε να νοσηλεύονται δωρεάν οι ιερείς που διακονούν σε κοινοτικούς ναούς⁴³⁵.

⁴²⁷ Στο ίδιο, σ. 587.

⁴²⁸ Στο ίδιο, σ. 588.

⁴²⁹ Στο ίδιο, σ. 589.

⁴³⁰ Στο ίδιο, σ. 590.

⁴³¹ Στο ίδιο, σ. 592.

⁴³² Στο ίδιο, σ. 593.

⁴³³ Στο ίδιο, σ. 594.

⁴³⁴ Στο ίδιο, σ. 595.

⁴³⁵ Στο ίδιο, σ. 601.

Κεφάλαιο IV. Εκκλησιαστικά Ιδρύματα.

Σε αυτή την ενότητα, θα παρουσιάσουμε τους βασικότερους Ιερούς Ναούς στην Αίγυπτο, είτε βρίσκονταν υπό την δικαιοδοσία κάποιας Ελληνικής Κοινότητας, είτε όχι. Στην δικαιοδοσία της ΕΚΑ, εκτός από τον Ευαγγελισμό⁴³⁶, συμπεριλήφθηκαν και οι παρακάτω ναοί:

- ο ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο 1^ο Κοιμητήριο – Νεκροταφείο της ΕΚΑ
- Ο ναός του Προφήτου Ηλιού στο σταθμό Τσανακλή στο Ραμλί, που είναι ένα προάστιο της Αλεξάνδρειας
- Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης στο Μπενάκειο Ορφανοτροφείο
- Ο ναός των Αγίων Θεοδώρων στο Νοσοκομείο⁴³⁷, ο οποίος μεταφέρθηκε αργότερα στην Τοσιτσαία⁴³⁸
- Ο ναός του Αγίου Παντελεήμονος στο Αντωνιάδειο Γηροκομείο⁴³⁹, ο οποίος δόθηκε στους⁴⁴⁰ Κόπτες

Ο Ιερός Ναός του Ευαγγελισμού, εγκαινιάσθηκε στις 25 Μαρτίου 1856 και ενσαρκώνει το όνειρο της νεοσύστατης –μόλις ενός χρόνου- τότε κοινότητας για την ίδρυση ενός εθνικού ναού που θα συσπείρωνε και θα έδινε καταφύγιο στον παροικιακό Ελληνισμό.

Η πρώτη σύσκεψη για την ανοικοδόμησή του, έγινε στο Κάιρο με την συμμετοχή του Ιερόθεου Α', του Στέφανου Ζιζίνια, του Μιχαήλ

⁴³⁶ Στο ίδιο, 422.

⁴³⁷ Στο ίδιο, σ. 235.

⁴³⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 257.

⁴³⁹ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ. 235.

⁴⁴⁰ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, σ.150.

Τοσίτσα και του Ιωάννη Δ' Αναστάση. Αμέσως μετά, ο Πατριάρχης εξέδωσε εγκύκλιο με την οποία καλούσε όλους τους Έλληνες να συνεισφέρουν οικονομικά για την ανέγερση και αποπεράτωση του ναού. Η δεύτερη σύσκεψη, με την μορφή της Γενικής Συνέλευσης των μελών της Αλεξανδρινής Κοινότητας, πραγματοποιήθηκε στην οικεία του Τοσίτσα, την 1^η Ιουνίου 1844 με πρωτοβουλία του ιδίου και του Ζιζίνια, με σκοπό την συγκρότηση επταμελούς Κοινοτικής Επιτροπής που θα φρόντιζε για την ανέγερση του Ναού.

Η Επιτροπή, ανέλαβε δράση αμέσως μετά την εκλογή της. Παρόλες τις οικονομικές δυσκολίες αποφάσισε να προχωρήσει αμέσως και ζήτησε από τον Πατριάρχη τόσο την προσωπική του συνδρομή όσο και την διενέργεια εράνων. Τους ενθάρρυνε επίσης, μια παλιά έκθεση του Μωχάμε Άλυ, ο οποίος τους έλεγε «οικοδομήσατε εκκλησίαν όσον οίον τε μεγαλοπρεπή όπως κάγω αγάλλωμαι επί τη θέα αυτής ει ουκ έχετε φερμάνιον εγώ δώσω υμίν»⁴⁴¹. Ο Πατριάρχης, ανταποκρίθηκε ένθερμα στα αιτήματά τους, δηλώνοντας ότι θα συνέδραμε με εισφορές και με την κάλυψη μέρους των εξόδων των υλικών αλλά δεν κατάφερε τελικά να προσφέρει όσα επιθυμούσε καθώς ανέτρεψε τα σχέδιά του ο θάνατος του Προκαθήμενου της Εκκλησίας το 1843.. Ενδεικτικά, έρανοι για την αποπεράτωση του ναού, διενεργήθηκαν από την ΕΚΑ το 1847⁴⁴², το 1849⁴⁴³, το 1853⁴⁴⁴ στον οποίο ο Πατριάρχης, προσέφερε 20.000 Γ.Δ.⁴⁴⁵ και το 1856⁴⁴⁶ όπου συνελέγησαν 56,835 Γ.Δ.

⁴⁴¹ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 243.

⁴⁴² Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 173.

⁴⁴³ Στο ίδιο, σ. 174.

⁴⁴⁴ Στο ίδιο, σσ. 175 και 423.

⁴⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 424.

⁴⁴⁶ Στο ίδιο, σ.176.

Παρόλα τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η Ελληνική Κοινότητα, με την επιμονή των μελών της και την αμέριστη συμπαράσταση του, τέθηκαν τα θεμέλια του ναού την 1^η Σεπτέμβρη 1847 και ο Ιερός Ναός του Ευαγγελισμού σιγά σιγά ανοικοδομήθηκε. Στην οικοδόμηση του ναού εργάστηκαν πολλοί, μεταξύ άλλων, ο μαρμαρογλύπτης Ιάκωβος Βαρούτης⁴⁴⁷ και ο ο Γεώργιος Φιλλιπίδης⁴⁴⁸ ο οποίος ασχολήθηκε με την λεπτοουργική θυρών, στασιδίων κτλ. Σημαντικά συνέβαλαν επίσης ο Μιχαήλ Τοσίτσας ο οποίος δώρισε το οικόπεδο στο οποίο ανεγέρθηκε ο ναός και ο Κόμης Ζιζίνιας που διαδέχθηκε τον Τοσίτσα στην προεδρία της Κοινότητας και συνέχισε το έργο του με τον ίδιο Ζήλο. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η προσφορά του Μητροπολίτη Λιβύης, Αθανασίου, που δώρισε στον ναό επτά ασημένια κανδήλια. Εν τέλει, τα εγκαίνια του ναού έγιναν με κάθε λαμπρότητα την 25^η Μαρτίου 1856 επί Πατριαρχείας Ιεροθέου Β' και επί προεδρίας Στεφάνου Ζιζίνια⁴⁴⁹. Την ίδια χρονιά, προσλήφθηκαν και οι πρώτοι κληρικοί, ο εφημέριος Αγαθάγγελος⁴⁵⁰ και ο εφημέριος Αγάπιος⁴⁵¹ για τα αραβικά κείμενα που ψάλλονται. Το όνειρο του Ελληνισμού, είχε γίνει πια πραγματικότητα⁴⁵².

Στον ναό, αποφασίστηκε το 1885 να εισαχθεί η βυζαντινή – ανατολική μουσική για την τέλεση των λειτουργιών και όχι η ευρωπαϊκή⁴⁵³. Η απόφαση αυτή αναιρέθηκε από τον Πατριάρχη Σωφρόνιο το 1873, ο οποίος ζήτησε να εισαχθεί στον ναό η «εις την Ευρώπην

⁴⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 425.

⁴⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 426.

⁴⁴⁹ Ο. π., Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σ. 235.

⁴⁵⁰ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 429.

⁴⁵¹ Στο ίδιο, σ. 430.

⁴⁵² Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σσ. 152-153.

⁴⁵³ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 428.

παραδεδεγμένη εν τοις ορθοδοξοις ιερείς ναοίς Ευρωπαϊκή Μουσική». Για να την διδάξει, προσκλήθηκε από την Νεάπολη της Ιταλίας, ο Μουσικοδιδάσκαλος Γρουτζάνης⁴⁵⁴.

Το 1882, συνέπεια των ταραχών που ξέσπασαν στην Αλεξάνδρεια, κάρηκε το αριστερό κτίριο του Ευαγγελισμού, το οποίο ανοικοδομήθηκε ξανά το 1884, με αποζημίωση που έλαβε η ΕΚΑ από την αιγυπτιακή κυβέρνηση. Η πρώτη επισκευή του ναού, έγινε το 1868. Τον ίδιο χρόνο, τις εργασίες ανέλαβε ο Ιταλός Αρχιτέκτονας Luigi Storari με την συνεργασία του Αντωνίου Αλεξάκη⁴⁵⁵. Ο Ναός, στις ημέρες μας, μετά από τις ανακαινίσεις που έγιναν το 1892, το 1926 και το 1930 και μετά την αγιογράφιση του, από τον Ματσάκη, που ξεκίνησε το 1949, αποτελεί ένα λαμπρό μνημείο βυζαντινού ρυθμού με πολλούς νεωτερισμούς όσον αφορά την διακόσμηση. Ο ναός είναι τρίκλιτος. Το μεσαίο κλίτος είναι αφιερωμένο στον Ευαγγελισμό, το δεξιό στον Ευαγγελιστή Μάρκο και το αριστερό στον Άγιο Γεώργιο. Καταλαμβάνει μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο 6.681,52 τετραγωνικούς πήχεις, έχει μήκος 41,80 μέτρα, πλάτος 23,06 μέτρα και ύψος 32,40 μέτρα. Τον ναό κοσμούν ασημένιες εικόνες, ασημένια κανδήλια, δρύινα αναλόγια, μαρμάρινα προσκυνητάρια και πλήθος βυζαντινών εικόνων, όλα αφιερωμένα από τους πιστούς⁴⁵⁶.

Ο Ιερός Ναός του Ευαγγελισμού, δεν στέγασε μόνο τα μεγαλύτερα γεγονότα που σημάδεψαν τον Ελληνισμό και την Αλεξανδρινή Παροικία, στέγασε και στεγάζει πάνω από όλα τα όνειρα του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, τις ελπίδες και τους ευσεβείς πόθους του, γεγονός που γίνεται ακόμα και σήμερα αντιληπτό από την αθρόα προσέλευση των πιστών τις μεγάλες ημέρες της Χριστιανοσύνης, ιδιαίτερα την Ανάσταση.

⁴⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 432.

⁴⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 431.

⁴⁵⁶ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σσ. 153-154

Ίσως ακόμα και αυτό να συμβολίζει το όνειρο του Ελληνισμού για αναγέννηση μετά από τα χρόνια της παρακμής που διανύει⁴⁵⁷.

Ο ναός του Προφήτου Ηλιού, ιδρύθηκε το 1870 και είναι αρκετά ψηλός και ευρύχωρος. Σήμερα είναι το τελευταίο κατάλοιπο αλλά και ενθύμιο της Ελληνικής Κοινότητας που κάποτε άνθισε στο Ραμλί. Συντηρήθηκε χάρη στις προσπάθειες των επιτρόπων του καθώς και των αδελφών Ισίδωρου και Βύρωνα Βαφειάδη. Την σημερινή του μορφή, φαίνεται να πήρε ο ναός το 1933. Κοσμείται με αξιόλογες εικόνες. Η πιο σημαντική είναι μία εικόνα με την Παναγία στο κέντρο, τους Προφήτες γύρω και στιγματότυπα από την ζωή του Χριστού και φέρει την επιγραφή «Δια χειρός Αναγνώστου Λειβαδάρα εκ Θήρας, 1896». Στην πανήγυρη του Προφήτη Ηλία στις 29 Ιουλίου, επισκέπτονται τον ναό πολλοί Αλεξανδρινοί⁴⁵⁸.

Άλλοι ιεροί ναοί και μοναστήρια που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν στην Αλεξάνδρεια και κατ' επέκταση στην Αίγυπτο, ήταν:

- Το μοναστήρι του Αγίου Σάββα
- Ο ιερός ναός του Αγίου Νικολάου Ιμπραημίας,
- Ο ιερός ναός της Αγίας Παρασκευής Σίντι-Μπισρ,
- Ο ιερός ναός του Αγίου Γεωργίου που είναι παρεκκλήσιο του Κανισκερείου,
- Ο ιερός ναός των Αγίων Αναργύρων Αμπουκύρ
- και ο Ιερός ναός του Αγίου Στεφάνου, ο οποίος κατεδαφίστηκε⁴⁵⁹.

Η Ιστορία του μοναστηριού του Αγίου Σάββα, χάνεται πίσω στους αιώνες. Λέγεται ότι ιδρύθηκε στα ερείπια του ναού του Μιθρά, ενός Περσικού Θεού και ότι παλιότερα ονομαζόταν Άγιος Μάρκος. Οι πρώτες ιστορικές μαρτυρίες για το μοναστήρι εντοπίζονται στο 320. Από τότε

⁴⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 154.

⁴⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 158.

⁴⁵⁹ Ο. π. Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 150.

έστεκε ακοίμητος φρουρός του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας μέχρι που το 615 γκρεμίστηκε από σεισμό. Την ανοικοδόμησή του ανέλαβε ένας πλούσιος Αλεξανδρινός που ονομαζόταν Σάββας. Αν και οι μαρτυρίες που υπάρχουν για το μοναστήρι είναι ελάχιστες, είναι αξιοσημείωτο το πόσο έντονα φημολογούταν ότι εκεί ήταν θαμμένος ο Άγιος Μάρκος. Από το 940 έως το 1500, γνωρίζουμε και πάλι ελάχιστα. Εκείνη την περίοδο το μοναστήρι κάηκε κατά την διάρκεια των διωγμών και χτίστηκε από την αρχή για ακόμα μια φορά. Ο Άγιος Σάββας, βγήκε από την αφάνεια της ιστορίας όταν ο Μελέτιος Πηγάς αποφάσισε να ιδρύσει εκεί μοναστηριακή σχολή. Οι καλές ημέρες όμως δεν κράτησαν πολύ καθώς, το 1625, ο Άγιος Σάββας έγινε μάρτυρας μιας αποτρόπαιης τραγωδίας, όταν δολοφονήθηκαν όλοι οι καλόγεροι και του έβαλαν, ξανά, φωτιά. Το 1651, επισκέφθηκε το μοναστήρι ένας Ρώσος καλόγερος και από αυτόν μαθαίνουμε ότι λειτουργούσε εκεί και καθολικός κληρικός. Με την κάθοδο των Γάλλων με τον Ναπολέον τον Βοναπάρτη, ένας μουσικολόγος, που ονομαζόταν Βιλλετώ⁴⁶⁰, γράφει άσχημα λόγια για το χωριό όπου βρισκόταν το μοναστήρι και για τους κατοίκους του. Εξαιρεί μονάχα τους Ρωμιούς και τους ευγενικούς καλόγερους από το μοναστήρι του Αγίου Σάββα. Παρόλα τα εγκώμια του Βιλλετώ, Ο Βοναπάρτης διέταξε να κατεδαφιστεί τόσο το μοναστήρι όσο και το χωριό, με την παρακάτω διαταγή:

Αλεξάνδρεια 11 Θερμιντώρ έτους Οκτώ

Ο αρχιστράτηγος Μποναπάρτης διατάζει:

Άρθρο 1ο: Το χωριό που βρίσκεται στην πύλη της Ροζέττης και το ελληνικό και το κόπτικο μοναστήρι θα κατεδαφιστούν.

⁴⁶⁰ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 255-256.

Άρθρο 2ο: Θα δωθεί στον πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας μια «οκέλλα» του δημοσίου σαν αποζημίωση. Οι Κόπτες θα στείλουν εκπροσώπους στο Κάιρο όπου και θα τακτοποιηθούν.

Μποναπάρτης

Δεν είναι γνωστό αν εκτελέστηκε αυτή η διαταγή⁴⁶¹.

Στα νεώτερα χρόνια, το νοσοκομείο που διατηρούσε το μοναστήρι πέρασε στα χέρια των κοινοτήτων ενώ το 1847 ο αρχιτέκτονας Ζανής αποπειράθηκε με την βοήθεια του Ιερόθεου Β' να αναστηλώσει το μοναστήρι. Λόγω, μάλλον, των μεγάλων εξόδων που απαιτούνταν για αυτό το εγχείρημα ο Ιερόθεος ζήτησε από την Κοινότητα να αναλάβει η ίδια τα έξοδα της συντήρησής του αλλά η συμφωνία δεν ευοδώθηκε καθώς ο Πατριάρχης υπαναχώρησε. Εν τέλει, το μοναστήρι επισκευάστηκε από τον Σωφρόνιο ο οποίος συνεισέφερε 2000 αγγλικές λίρες για αυτό τον σκοπό, ενώ η Αλεξανδρινή κοινότητα προσέφερε 500 χρυσά ναπολεόνια⁴⁶².

Με την παρέμβαση του Σωφρόνιου καταργήθηκε και ο θεσμός του Ηγούμενου. Πλέον ένας Ιερατικός προϊστάμενος θα φρόντιζε για όλες τις ανάγκες του μοναστηριού. Όσον αφορά την οικονομική ευρωστία του μοναστηριού, σε αυτήν συνέβαλλε ο Χριστόφορος Β', ο οποίος ανοικοδόμησε καταστήματα εντός του μοναστηριού⁴⁶³.

Η εκκλησία του μοναστηριού κοσμείται από μια σειρά εικόνων αρχαιολογικής και καλλιτεχνικής αξίας. Κάποιες από τις πιο αξιομνημόνευτες είναι η εικόνα του Νεόφυτου του 1815 στην οποία εικονίζεται ο ευαγγελιστής Μάρκος και η Αλεξάνδρεια της εποχής του ζωγράφου, ο Άγιος Αθανάσιος και ο Άγιος Νικόλαος που είναι έργα του

⁴⁶¹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 257

⁴⁶² Στο ίδιο, σ.257.

⁴⁶³ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 258.

Κορνάρου καθώς και ο Άγιος Νικόλαος που είναι το μόνο αυτοτελές διασωθέν έργο του Δημητρίου Μόσχου⁴⁶⁴.

Στις ημέρες μας, ο Άγιος Σάββας δεν είναι πια μοναστήρι αλλά Καθεδρικός Πατριαρχικός Ναός, ενώ οι πιο αξιόλογες από τις μεταβυζαντινές εικόνες του, έχουν μεταφερθεί στο Πατριαρχικό Σκευοφυλάκιο στην Τοσιτσαία⁴⁶⁵.

Ο Άγιος Νικόλαος Ιμπραημιάς είναι ο παλαιότερος ναός στην Ιμπραημία και από αυτόν δημιουργήθηκε ο πρώτος πυρήνας για την σύσταση της Ελληνικής κοινότητας Ιβραημιάς⁴⁶⁶. Κατά τον Αθανάσιο Πολίτη, ιδρύθηκε το 1903 όταν 25 Έλληνες που έμεναν στην Ιβραημία, συγκεντρώθηκαν και αποφάσισαν να ιδρύσουν αδελφότητα με σκοπό την συντήρηση της Εκκλησίας, η οποία ιδρύθηκε το 1899 και ανήκε σε κάποιον Κωνσταντίνο Γώγο, ο οποίος και απεβίωσε. Στην πορεία όμως οι κληρονόμοι του ναού διαφώνησαν με τα μέλη της Αδελφότητας με αποτέλεσμα η αδελφότητα να αλλάξει τους σκοπούς της⁴⁶⁷. Το 1954, με δωρεές των αδελφών Ελένης και Ευθαλίας Χανδρινού και με την φροντίδα του μετέπειτα μητροπολίτη Κεντρώας Αφρικής Κυπριανό, διαμορφώθηκε σε τρισυπόστατο ναό με αφιέρωση δυο παρεκκλησιών αφιερωμένων στον Τίμιο Σταυρό και την Παναγιά την Γλυκοφιλούσα.

Ο ναός της Αγίας Παρασκευής Σίντι-Μπισρ, εγκαινιάσθηκε το 1937. Από την αναμνηστική πλάκα μαθαίνουμε:

«Ελληνορθόδοξον Πατριαρχείον Αλεξανδρείας. Εκκλησία Αγίας Παρασκευής. Ανεγερθείσα δαπάνη αιιδίμου Κλεοπάτρας Ι. Ζερμπίνη. Ενεκαινιάσθει τη 11η Απριλίου 1937 επί Πατριάρχου Νικολάου Έ. Εφημερίου Αρχιμανδρίτου Αθανασίου Σφακιανού.

⁴⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 260.

⁴⁶⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 130.

⁴⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 156.

⁴⁶⁷ Στο ίδιο, σσ. 156-157

Μεγάλοι Ευεργέται Δ. Ζερμπίνης, Δ. Κόπερλος, Κ. Γαβαλά, Γ. Κοντομίχαλος, Κ. Θωμαΐδης, Ε. Θωμαΐδης, Α. Βέρβερης.

Ευεργέται : Σ. Ζερμπίνης, Ε. Τρύφων, Α. Κουμίδης.

Δωρηταί : Τράπεζα Αθηνών. Μ. Παγώνη.

Η πλαξ εντοιχίσθη εν ανάμνησιν».

Αξιοσημείωτα είναι τα βυζαντινής τεχνοτροπίας βιτρό του ναού που παρουσιάζουν την Αγία Παρασκευή, τον Άγιο Νικόλαο και τον Άγιο Γεώργιο καθώς και πολλούς Αγγέλους. Το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής στις 26 Ιουλίου, συγκεντρώνει πολλούς προσκυνητές⁴⁶⁸.

Ο Άγιος Γεώργιος Κανισκερείου, παλαιότερα κάλυπτε τις ανάγκες του Κανισκέρειου Ορφανοτροφείου και του Ασύλου Αρρένων «Αισχύλου Αρίωνος». Με την συρρίκνωση του Αλεξανδρινού Ελληνισμού και την ανασύνταξη της Κοινότητας που ακολούθησε, το ίδρυμα μεταβλήθηκε σε οίκο ευγηρίας για τους άπορους. Σήμερα, ο Άγιος Γεώργιος, καλύπτει τις ανάγκες του «Οίκου Ευγηρίας Αντωνιάδη- Κανισκέρη». Ιδρύθηκε το 1925. Στο μπροστινό μέρος του ναού έχει ενταφιαστεί ο κτήτοράς του, Γεώργιος Κανισκέρης μαζί με μέλη της οικογένειάς του. Τον ναό κοσμούν πολλές επάργυρες εικόνες που έχουν αφιερωθεί από πιστούς και επί το πλείστον αποτελούν έργα του Σάββα Μόσχου, ο οποίος διατηρούσε εκεί κοντά το εργαστήρι του⁴⁶⁹.

Ο Ιερός Ναός των Αγίων Αναργύρων Αμπουκύρ, ιδρύθηκε το 1919 και ήταν στην αρχή ειδωλολατρικός ναός αφιερωμένος στην θεά Ίσιδα. Το προάστιο Αμπουκύρ που στα αραβικά σημαίνει του Πατέρα Κύρου, πήρε το όνομά του από τον Άγιο Ανάργυρο, ο οποίος ήταν γιατρός και μαρτύρησε τα χρόνια του Δοκλητιανού. Το θαυματουργό λείψανό του βρέθηκε στην Αλεξάνδρεια το 400 μ.Χ. Ο Άγιος Κύριλλος, στην συνέχεια, μετέφερε τα λείψανά του μαζί με τα λείψανα του συμμάρτηρά του

⁴⁶⁸ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 158.

⁴⁶⁹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σσ.158-159.

Ιωάννη, στον ναό τον οποίο και μετέτρεψε σε Χριστιανικό. Λόγω των πολλών θαυμάτων που έκαναν οι δυο Άγιοι, ονομάστηκαν Ανάργυροι. Σήμερα, τα λείψανά τους βρίσκονται στην Ρώμη.

Πολλές από τις εικόνες που κοσμούν τον ναό είναι έργα του Σάββα Μόσχου. Αξιομνημόνευτο είναι ένα έργο του 1888 σε μουσαμά, που εικονίζει τον Πανάγιο Τάφο, καθώς μεταξύ άλλων στην σύνθεση αυτή υπάρχει και ο Άγιος Γεώργιος ο Νεομάρτυς από τα Ιωάννινα, ντυμένος με φουστανέλα.

Μέρος Δ΄
Η Εκπαίδευση.

Κεφάλαιο Ι. Κοινοτικοί Εκπαιδευτικοί Φορείς και οι Κανονισμοί Λειτουργίας τους.

Το ζήτημα της εκπαίδευσης των Ελληνοπαίδων, απασχόλησε την Κοινότητα της Αλεξάνδρειας, από την ιδρυτική, κιάλας, συνέλευση. Με την πάροδο των χρόνων, η αύξηση του πληθυσμού της Ελληνικής παροικίας κατέστησε την ανάγκη για την δημιουργία σχολείων επιτακτική. Στην παρούσα ενότητα, θα αναφερθούμε στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελληνικής Παροικίας. Όσον αφορά, τα κοινοτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, η παρουσίαση τους και η σκιαγράφιση της πορείας τους γίνεται κατά χρονολογική σειρά, κυρίως για να σκιαγραφήσουμε καλύτερα την πορεία της εξέλιξής τους.

Από τα πρώτα πρακτικά της κοινότητας, μαθαίνουμε ότι πριν ακόμα την ίδρυση της ΕΚΑ, λειτουργούσε ένας μικρός ανεπίσημος εκπαιδευτικός φορέας, ο οποίος στεγαζόταν σε ιδιωτική οικεία, η οποία ενοικιαζόταν⁴⁷⁰.

Λίγο αργότερα, με πρωτοβουλία, λοιπόν των αδελφών Τοσίτσα και του Ν. Στουρνάρα, ιδρύθηκε το «Σχολείο των Γραικών εις Αλεξάνδρειαν», το οποίο ξεκίνησε να λειτουργεί από το 1843, συντηρούνταν από δωρεές και στεγαζόταν αρχικά σε ενοικιαζόμενες οικείες⁴⁷¹. Η εκπαίδευση, ήταν δωρεάν και γίνονταν δεκτοί «νέοι παντός έθνους, θέλοντες να σπουδάσουν την καθομιλουμένην Γλώσσαν μας και την Ελληνικήν, οι δε Γραικοί την Γαλλικήν και Ιταλικήν». Απέκτησε τον πρώτο κανονισμό στις

⁴⁷⁰ Ό. π., Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Εισαγωγή, σ. 12. Πρβλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9/21.2.1943.

⁴⁷¹ Ό. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 237 και 358.

31.05.1843⁴⁷² και το προσωπικό του αποτελούνταν από δύο δασκάλους και έναν επιστάτη. Φροντίζοντας να επιλυθεί το στεγαστικό πρόβλημα του σχολείου, ο Μιχαήλ Τοσίτσας, προσέφερε ένα οικόπεδο στο οποίο κτίστηκε ένα μεγαλόπρεπο κτίριο το οποίο αποπερατώθηκε το 1854, με δικές του δαπάνες. Η σχολή περιλάμβανε δημοτική σχολή, ελληνικό σχολείο αρρένων, παρθεναγωγείο, βιβλιοθήκη και άλλες αίθουσες. Προς τιμήν του, η σχολή αυτή ονομάστηκε «Τοσιτσαία» και ήταν η πρώτη ιδιόκτητη Ελληνική Σχολή.

Το 1855, έγινε έναρξη λειτουργίας του «Σχολείου Κορασίδων», το οποίο είχε ως διδακτικό προσωπικό την Διευθύντρια και μια ακόμα δασκάλα και το 1856, σχηματίστηκε πενταμελής Επιτροπή για την ίδρυση νέας Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης, η οποία στεγάστηκε στην Τοσιτσαία Σχολή και εφοδιάστηκε με πολλούς επιλεγμένους τόμους από τα καλύτερα έργα της εποχής⁴⁷³.

Φτάνοντας στο 1878, λειτουργούσαν ήδη το αλληλοδιδασκικό⁴⁷⁴, το ελληνικό⁴⁷⁵ και δυο γυμνασιακές τάξεις⁴⁷⁶. Στην ανώτερη γυμνασιακή τάξη, διδάσκονταν εμπορικά μαθήματα κυρίως. Λειτουργούσε επίσης, πλήρες δημοτικό θηλέων⁴⁷⁷. Βάσει του κανονισμού, στην εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακή σχολή», η οποία περιλάμβανε το ελληνικό και το αλληλοδιδασκικό σχολείο, διδάσκονταν ανάγνωση και γραφή της Ελληνικής γλώσσας, αριθμητική, γεωγραφία, ανθρωπολογία, θρησκευτικά, ιστορία, φυσική, φωνητική, σκιαγραφία, ελληνική

⁴⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, τομ. 1843 κ.εξ., σ. 16 κ.εξ.

⁴⁷³ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 253 και 245.

⁴⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 11.2.1845.

⁴⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, κατάστιχο 1843 κ.εξ., σ. 36 κ.εξ.

⁴⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 7.8.1978.

⁴⁷⁷ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 255.

αρχαιολογία και αρχαία Ελληνικά. Την ίδια χρονιά, τα δίδακτρα ορίστηκαν για τις τάξεις του Γυμνασίου σε τρία εικοσίφραγκα, για τις τάξεις του Ελληνικού σχολείου θηλέων και αρρένων σε «δυο εικοσίφραγκα», για το Αλληλοδιδασκτικό «εν και ήμισυ εικοσίφραγκα»⁴⁷⁸. Ορίστηκε, επίσης, ότι κανείς δεν θα γινόταν δεκτός δωρεάν αλλά όσοι ήταν άποροι θα μπορούσαν να πληρώνουν μόνο πέντε φράγκα το έτος⁴⁷⁹. Επίσης, για τους γονείς που είχαν πάνω από δυο παιδιά να φοιτούν στα σχολεία, ορίστηκε να γίνεται έκπτωση στα δίδακτρα 20%⁴⁸⁰.

Έξι χρόνια αργότερα, το 1884, αποφασίστηκε ότι η Τοσιτσαία σχολή, δεν επαρκούσε πλέον για την κάλυψη των αναγκών της παροικίας και για αυτό κατεδαφίστηκε και ανοικοδομήθηκε ξανά. Μετά την ανοικοδόμησή της, περιλάμβανε τις σχολές αρρένων, το παρθεναγωγείο, νηπιαγωγείο και την βιβλιοθήκη. Το 1886, προστέθηκε ακόμα ένας όροφος για τις ανώτερες τάξεις του γυμνασίου και μια αίθουσα εορτών. Στην πρόσοψη της σχολής, χαραχτηκε το ρητό «Ἄπαντων πατρίς αγιώτατον»⁴⁸¹. Η ανοικοδόμηση της Τοσιτσιαίας κόστισε περίπου 12.000 λίρες, μέρος των οποίων καλύφθηκε από αποζημίωση που έδωσε η αιγυπτιακή κυβέρνηση στην ΕΚΑ για την αποκατάσταση των ζημιών που έγιναν κατά τις ταραχές που ξέσπασαν το 1882. Τα υπόλοιπα χρήματα, καλύφθηκαν με δάνεια που σύναψε η ΕΚΑ⁴⁸².

Το 1887 και το 1889, με φροντίδα του τότε προέδρου της ΕΚΑ Γεωργίου Αβέρωφ, προστέθηκε αντίστοιχα μία ακόμα τάξη στο γυμνάσιο. Με αυτό τον τρόπο, η ανώτερη σχολή της Κοινότητας μετατράπηκε σε

⁴⁷⁸ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ.195.

⁴⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 196.

⁴⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 197.

⁴⁸¹ Στο ίδιο, σ. 202.

⁴⁸² Στο ίδιο, σ. 258.

τετρατάξιο Γυμνάσιο, το οποίο από το σχολικό έτος 1890-1891, αναγνωρίστηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση ως ίσο με τα γυμνάσια της Ελλάδας⁴⁸³. Τον ίδιο χρόνο, ο Αβέρωφ, προικοδότησε το ίδρυμα με 400 Λ. Στερλ⁴⁸⁴. Λόγω της μεγάλης προσφοράς του Αβέρωφ, επί προεδρίας Κ. Σαλβάγου και με πρόταση του ιδίου, το τετρατάξιο αυτό γυμνάσιο ονομάστηκε «Αβερώφειο⁴⁸⁵» και στήθηκε προτομή του Αβέρωφ που επιμελήθηκε ο έλληνας γλύπτης Γ. Βρούτος, ως δείγμα ευγνωμοσύνης προς τον μεγάλο αυτόν ευεργέτη⁴⁸⁶.

Το 1888, συντάχθηκε νέος κανονισμός των Σχολείων και από το 1889 εισήχθηκε κανόνας βάση του οποίου κανείς δεν δύναται να διδάξει αν δεν είναι κάτοχος διπλώματος Διδασκαλείου στα δημοτικά σχολεία και Πανεπιστημιακού διπλώματος στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης⁴⁸⁷. Επίσης, το 1889, η Σχολή Ραμλίου, προσαρτήθηκε εξ ολοκλήρου στην ΕΚΑ⁴⁸⁸.

Τον Νοέμβριο του 1893, ο Γεώργιος Αβέρωφ, ανήγγειλε την ανέγερση νέου Παρθεναγωγείου με δαπάνες του ιδίου, με επιστολή του προς την ΕΚΑ⁴⁸⁹. Το Παρθεναγωγείο, ανεγέρθηκε σε οικοπέδο που είχε δωρίσει στην κοινότητα τον Ιούνιο του 1880, ο Ιδομενέας Βιττώρης, ενώ τα αρχιτεκτονικά σχέδια εκπονήθηκαν από τον Νικόλαο Παρασκευά. Ο θεμέλιος λίθος του Παρθεναγωγείου, τέθηκε στις 22.05.1894⁴⁹⁰, με δοξολογία που τελέσθηκε από τον Πατριάρχη. Η λειτουργία του ξεκίνησε το σχολικό έτος 1896-1897 και τα εγκαίνιά του έγιναν στην γιορτή των Τριών Ιεραρχών το 1897⁴⁹¹.

⁴⁸³ Στο ίδιο, σ. 209.

⁴⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 210.

⁴⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 208.

⁴⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 260.

⁴⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 360.

⁴⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 204.

⁴⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 211.

⁴⁹⁰ Στο ίδιο, σ. 212.

⁴⁹¹ Στο ίδιο, σ. 260.

Εκτιμώντας, ακόμα μία φορά, την προσφορά του Γεωργίου Αβέρωφ, η ΕΚΑ, αποφάσισε και έστησε στην Αυλή της Τοσιτσαίας σχολής το άγαλμά του, το οποίο επιμελήθηκε ο έλληνας γλύπτης Γ. Βιτάλης. Τα αποκαλυπτήριά του, έγιναν τον Μάιο του 1899, με την παρουσία του Αβέρωφ, ο οποίος συγκινημένος ανήγγειλε ότι δωρίζει στην Κοινότητα ακόμα ένα ίδρυμα με σκοπό την δημιουργία «Βιοτεχνικής Σχολής», με δαπάνες του ίδιου. Υποσχέθηκε επίσης, να προικίσει το νέο ίδρυμα με ετήσια επιχορήγηση, όπως ακριβώς είχε κάνει με το Αβερώνειο γυμνάσιο και το Αβερώνειο παρθενγωγείο. Δυστυχώς, δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει την νέα σχολή, καθώς πέθανε λίγο αργότερα, στις 28 Ιουλίου 1899⁴⁹².

Το 1902, ιδρύθηκε εμπορικό τμήμα, αποτελούμενο από δύο τάξεις⁴⁹³, ενώ το 1903 αποφασίζεται να ιδρυθεί Δημοτική Σχολή στο Παλαιό Τελωνείο⁴⁹⁴. Το 1905, ιδρύθηκε, επίσης, Βιοτεχνική Σχολή⁴⁹⁵. Το 1907, οι τάξεις του αυξήθηκαν σε τρεις και κάθε μία αντιστοιχούσε στις ανώτερες τάξεις του κλασσικού γυμνασίου. Το εμπορικό τμήμα στεγάστηκε, όπως και το κλασσικό γυμνάσιο, στην Τοσιτσαία σχολή⁴⁹⁶.

Καθώς, οι ανάγκες της παροικίας όλο αυξάνονταν, οι ιθύνοντες της κοινότητας εκείνη την περίοδο αποφάσισαν να αυξήσουν τον αριθμό των σχολικών κτιρίων για την επαρκέστερη κάλυψη των αναγκών της παροικίας. Με διαβήματα του Μιχαήλ Συναδινού προς την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση, η Κοινότητα κατόρθωσε να αγοράσει σε σχετικά μικρή τιμή ένα παραθαλάσσιο οικόπεδο στο Σιάτμπυ, έκτασης 70.400 τετραγωνικών πήχεων⁴⁹⁷.

⁴⁹² Στο ίδιο, σ. 261.

⁴⁹³ Στο ίδιο, σ. 215.

⁴⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 218.

⁴⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 221.

⁴⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 264

⁴⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 219.

Μετά τον θάνατο του Κωνσταντίνου Σαλβάγου, η οικογένειά του δώρισε στην ΕΚΑ 14.000 Λ. Στερλ.⁴⁹⁸, για την ανέγερση επαγγελματικής σχολής στο οικόπεδο του Σιάτμπυ. Με αυτό τον τρόπο, έδωσαν ζωή σε μια επιθυμία που πολλές φορές είχε εκφράσει ο Κ. Σαλβάγος. Τα σχέδια της σχολής, εκπόνησαν οι αρχιτέκτονες Γ. Λεζίνας και Ν. Παρασκευάς. Ο θεμέλιος λίθος κατατέθηκε στις 25 Μαρτίου 1906⁴⁹⁹, με την παρουσία του Πατριάρχη Φωτίου και των Ελληνικών προξενικών αρχών. Η σχολή, η οποία ονομάστηκε «Σαλβάγειος Επαγγελματική Σχολή»,⁵⁰⁰ λειτούργησε για πρώτη φορά το σχολικό έτος 1907-1908⁵⁰¹ και διέθετε εργαστήριο μηχανικής 360 τ.μ., εργαστήριο ξυλουργίας 506 τ.μ., αίθουσα για ατμομηχανές, εργαστήριο για την κατεργασία του μολύβδου και του ψευδάργυρου 160 τ.μ., δύο αίθουσες παραδόσεων 146 και 82 τ.μ., αίθουσα ιχνογραφίας 140 τ.μ., βιβλιοθήκη 56 τ.μ. και διάφορες αποθήκες⁵⁰². Αρχικά, λειτούργησαν μόνο το εργαστήριο της μηχανικής, το εργαστήριο ξυλουργικής και το εργαστήριο επεξεργασίας του λευκοσίδηρου⁵⁰³. Τρία χρόνια μετά, τα τμήματα της ξυλουργικής και της επεξεργασίας μολύβδου, καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από ένα τμήμα ηλεκτρολογίας και ένα σχεδιαστών – γεωμετρών⁵⁰⁴.

Η διάρκεια της φοίτησης, ήταν τριετής και οι μαθητές μπορούσαν να εγγραφούν στην σχολή μόνο αν είχαν αποφοιτήσει από εξατάξιο δημοτικό. Το ετήσιο δικαίωμα εγγραφής, ανερχόταν σε 200 γρόσια

⁴⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 223.

⁴⁹⁹ Στο ίδιο, σ. 224.

⁵⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 265.

⁵⁰¹ Στο ίδιο, σ. 381.

⁵⁰² Στο ίδιο, σ. 381.

⁵⁰³ Στο ίδιο, σ. 229

⁵⁰⁴ Νικόλαος Κ. Τσολεκίδης, «Η δημόσια εκπαίδευσις εν Αιγύπτω», 1^{ος} τόμος, σελ. 58-59, Αλεξάνδρεια, 1915. Ο Τσολεκίδης, υπήρξε ο πρώτος διευθυντής της Σαλβαγείου Σχολής.

διατιμήσεως αλλά οι άποροι μαθητές φοιτούσαν δωρεάν. Τα μηχανήματα και τα εργαλεία που χρειάζονταν παρέχονταν δωρεάν στους μαθητές από την σχολή και το διδακτικό προσωπικό αποτελούνταν από καθηγητές πτυχιούχους και αρχιτεχνίτες. Η διδασκαλία, γίνονταν τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά και περιλάμβανε ιχνογραφία, μηχανική, τεχνολογία, φυσική, χημεία, ηλεκτρολογία, άλγεβρα⁵⁰⁵ κ.α.

Την ίδια περίοδο, ο Γεώργιος Ζερβουδάκης, προσέφερε στην κοινότητα 15.000 λίρες, για την ίδρυση στο Σιάτμπυ σχολής αρρένων και θηλέων, ο θεμέλιος λίθος των οποίων τέθηκε στις 23 Απριλίου 1907. Η «Ζερβουδάκειος Σχολή», όπως ονομάστηκε, άρχισε να λειτουργεί την 1^η Σεπτεμβρίου 1909. Στο νέο αυτό κτίριο, μεταφέρθηκαν όλες οι τάξεις του Αβερωφείου γυμνασίου, το εμπορικό τμήμα και οι δύο ανώτερες τάξεις της Αβερωφείου Αστικής Σχολής, ενώ στην πόλη παρέμειναν μόνο οι κατώτερες τάξεις⁵⁰⁶. Λόγω της ανησυχίας πολλών γονιών για την απόσταση που είχαν να διανύσουν οι μαθητές, η ΕΚΑ αποφάσισε να συνοδεύονται από και προς τον σταθμό των τρένων στο σχολείο από επιστάτρια και επιμελήτρια⁵⁰⁷. Ως την 1.9.1909⁵⁰⁸, στον χώρο του Σιάτμπυ και στο μέγαρο της Ζερβουδακείου Αστικής Σχολής, είχαν εγκατασταθεί τέσσερις τάξεις γυμνασίου Αρρένων, τρεις τάξεις Εμπορικού τμήματος του γυμνασίου, το σχολαρχείο, ένα τμήμα Στ' Αστικής Σχολής Αρρένων, ένα τμήμα Ε' Αστικής Σχολής Αρρένων, δυο τάξεις Διδασκαλείου Θηλέων, , ένα τμήμα Στ' Αστικής Σχολής Θηλέων και ένα τμήμα Ε' Αστικής Σχολής Θηλέων. Από το 1910-1911 εγκαταστάθηκε και ένα τμήμα Δ' Αστικής Σχολής Θηλέων και δημιουργήθηκε πλήρες

⁵⁰⁵ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 381.

⁵⁰⁶ Στο ίδιο, σ. 266.

⁵⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 232.

⁵⁰⁸ Στο ίδιο, σ. 233.

χημείο⁵⁰⁹. Ταυτόχρονα, το 1906, αποφασίστηκε η βελτίωση της Τοισσαίας σχολής από άποψη φωτισμού και υγιεινής, σύμφωνα με τα σχέδια του Αρχιτέκτονα Γ. Λεζίνα. Οι δαπάνες, καλύφθηκαν από ποσά που έλαβε η ΕΚΑ από την Ελληνική Κυβέρνηση υπό την ιδιότητά της ως κληρονόμου του Γεωργίου Αβέρωφ και από τους εκτελεστές της διαθήκης του Αβέρωφ⁵¹⁰.

Το 1911, σχηματίστηκε ειδική Επιτροπή για την βελτίωση του προγράμματος των δημοτικών σχολείων. Έτσι, το 1912, εισήχθη στο Παρθεναγωγείο, η διδασκαλία εμπορικής αριθμητικής, διπλογραφίας, δακτυλογραφίας και υγιεινής⁵¹¹, ενώ το σχολικό έτος 1912-1913 το Αβερώνφειο γυμνασιο έγινε πεντατάξιο, καθώς σε αυτό προστέθηκε η έβδομη τάξη του δημοτικού⁵¹².

Το 1912-1913, η κοινότητα άρχισε να μειώνει τα τεχνικά τμήματα καθώς οι μαθητές τους μειώνονταν συνεχώς. Αυτό οφειλόταν τόσο στο ότι η Ελληνική παροικία δεν είχε πλήρως κατανοήσει την χρησιμότητα των τμημάτων αυτών όσο και στο ότι η έλλειψη βιομηχανιών στην Αίγυπτο στερούσε από πολλούς αποφοίτους την ευκαιρία για εύρεση εργασίας. Αντί αυτών, το 1913-1914, ιδρύθηκε «Πρακτική Εμπορική Σχολή», με τριετή φοίτηση και σκοπό την προετοιμασία μαθητών ως εμπορικών υπαλλήλων. Το 1914-1915, καταργήθηκαν πλήρως τα τεχνικά τμήματα και το 1915-1916 αποφασίστηκε η σταδιακή κατάργηση και της Εμπορικής Σχολής, η οποία καταργήθηκε εξ ολοκλήρου το 1917-1918. Αντί αυτής, εγκαταστάθηκε στην Σαλβάγειο, η «Ανωτέρα Εμπορική Σχολή» η οποία ως τότε αποτελούσε τμήμα του Αβερώνφειου Γυμνασίου. Μέχρι του 1917, διδάσκονταν και κοινά μαθήματα στους μαθητές της Εμπορικής

⁵⁰⁹ Στο ίδιο, σ. 234.

⁵¹⁰ Στο ίδιο, σ. 266.

⁵¹¹ Στο ίδιο, σ. 271.

⁵¹² Στο ίδιο, σ. 271.

Σχολής και στις αντίστοιχες τάξεις του κλασσικού γυμνασίου. Από το σχολικό έτος 1917-1918, η Εμπορική σχολή καταστάθηκε εντελώς ανεξάρτητη από το Αβερώφειο Γυμνάσιο και ονομάστηκε «Σαλβάγειος Εμπορική Σχολή»⁵¹³.

Το 1916-1917, το παρακείμενο στο Σιάτμπυ οικόπεδο δόθηκε προς χρήση των σχολείων και εκεί φτιάχτηκε ένα από τα ωραιότερα γήπεδα της Αλεξάνδρειας⁵¹⁴. Την ίδια χρονιά, αποφασίζεται να μην ραπίζουν οι εκπαιδευτικοί τους μαθητές αλλιώς θα τιμωρούνται⁵¹⁵.

Το 1920 ο Νικόλαος Σαλβάγος, θείος του προέδρου της Κοινότητας, προσέφερε 20.000 λίρες, οι τόκοι των οποίων προορίζονταν για υποτροφίες μαθητών που επιθυμούσαν να προχωρήσουν σε ανώτερες σπουδές αλλά δεν είχαν τους ανάλογους πόρους. Οι απόφοιτοι, μπορούσαν να σπουδάσουν τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη και μετά την αποπεράτωση των σπουδών τους, εφόσον υπήρχαν θέσεις κενές, προσλαμβάνονταν στα ιδρύματα της Κοινότητας⁵¹⁶. Την ίδια χρονιά, τα δημοτικά ονομάστηκαν Πλήρη Δημοτικά Σχολεία Θηλέων και Αρρένων⁵¹⁷.

Από το σχολικό έτος 1920-1921, το Αβερώφειο Παρθεναγωγείο, μετατράπηκε από διτάξιο σε τριτάξιο και αναγνωρίστηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση με Διάταγμα στις 30.10.1924 ως ισότιμη με τις αντίστοιχες σχολές του Ελληνικού κράτους⁵¹⁸. Το ίδιο σχολικό ιδρύθηκε και η «Αβερώφειος Εμπορική Σχολή Θηλέων», με δυο τάξεις οι οποίες αντιστοιχούσαν στις δυο αντίστοιχες τελευταίες τάξεις του Αβερώφειου Παρθεναγωγείου και άρχισαν να λειτουργούν από το σχολικό έτος 1921-

⁵¹³ Στο ίδιο, σσ. 270-271.

⁵¹⁴ Στο ίδιο, σ. 271.

⁵¹⁵ Στο ίδιο, σ. 247.

⁵¹⁶ Στο ίδιο, σ. 274.

⁵¹⁷ Στο ίδιο, σ. 249.

⁵¹⁸ Στο ίδιο, σ. 260.

1922. Οι απόφοιτές του, προορίζονταν για υπάλληλοι σε γραφεία και καταστήματα⁵¹⁹. Το 1924, αποφασίστηκε η εισαγωγή διδασκαλίας της Αραβικής γλώσσας στο Αβερώφειο με αντίστοιχο περιορισμό της Λατινικής. Παράλληλα, τα σχολεία απέκτησαν γυμναστήριο και από το 1920 άρχισαν να τελούνται ετήσιοι αθλητικοί αγώνες⁵²⁰.

Από το σχολικό έτος 1925-1926, προστέθηκε στην Σαλβάγειο εμπορική σχολή ακόμα μια τάξη και έτσι έγινε τετρατάξια. Επίσης, στις 22 Δεκεμβρίου 1924, αναγνωρίστηκε ως ισότιμη προς τις εμπορικές σχολές του ελληνικού κράτους με ανάλογο Διάταγμα⁵²¹, ενώ δόθηκε άδεια να ελαττωθεί η διδασκαλία των Λατινικών, που διδάσκονταν στις ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου⁵²².

Το ίδιο σχολικό έτος, ανεγέρθηκε από κληροδότημα του Παντελή Φαμηλιάδη, που ανερχόταν σε 33.000 περίπου λίρες Αιγύπτου, δημοτική σχολή αρρένων και θηλέων με σκοπό την αραίωση των ήδη υπαρχόντων τάξεων καθώς ο αριθμός των μαθητών είχε αυξηθεί σε βαθμό που τα σχολικά τμήματα ασφυκτιούσαν. Η «Φαμηλιάδειος Σχολή Αρρένων και Θηλέων», κτίστηκε σε γήπεδο εκτάσεως 9.200 τετραγωνικών πήχων και τα αρχιτεκτονικά σχέδια επιμελήθηκε ο Π. Γρουπάρης. Η ανέγερσή της και η επίπλωσή της, κόστισε συνολικά 31.400 Αιγυπτιακές Λίρες και άρχισε να λειτουργεί από το σχολικό έτος 1926-1927 με έξι τάξεις αρρένων και έξι τάξεις θηλέων. Τα εγκαίνια της Φαμηλιάδειου, τελέστηκαν στις 13.02.1927 υπό την παρουσία του Πατριάρχη Μελετίου και Πρέσβη της Ελλάδας στο Κάιρο, του Γενικού Πρόξενου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια και όλων των εξεχόντων μελών της ελληνικής παροικίας⁵²³.

⁵¹⁹ Στο ίδιο, σ. 273.

⁵²⁰ Στο ίδιο, σσ. 273- 274.

⁵²¹ Στο ίδιο, σ. 261.

⁵²² Στο ίδιο, σ. 262.

⁵²³ Στο ίδιο, σ. 275.

Το σχολικό έτος 1929-1930, ιδρύθηκε η Ανωτέρα Δημοτική Σχολή, εισήχθησαν τα αραβικά στο δημοτικό σχολείο και στην πρώτη γυμνασίου ενώ στην τέταρτη και Πέμπτη τάξη η διδασκαλία τους αυξήθηκε σε τέσσερις ώρες⁵²⁴. Από το 1930-1931, το Αβερώφειο Γυμνάσιο Αρρένων έγινε εξατάξιο και με βάση τον νόμο 4373 της 13.8.1929, υπάγεται στα ισχύοντα στο ελληνικό κράτος⁵²⁵. Συγχρόνως το Ανώτερο Παρθεναγωγείο, έγινε τετρατάξιο ενώ από το έτος 1933-1934 η Εμπορική Σχολή Θηλέων 2ετούς φοίτησης μετατρέπεται σε «μονοετή πρακτική εμπορική σχολή»⁵²⁶.

Το 1935, το τριτάξιο Ημιγυμνάσιο Θηλέων μετατρέπεται σε τετρατάξιο Ανώτερο Παρθεναγωγείο, όπου παρέχεται «γενικότερη μόρφωση για την ζωή»⁵²⁷. Τον ίδιο χρόνο, οι αδελφοί Δημήτρης και Στράτης Ζερμπίνης παρείχαν υποτροφίες σε απόφοιτους Γυμνασίου και της Σαλβαγείου για να σπουδάσουν στο Lycee Francais της Αλεξάνδρειας⁵²⁸. Με αυτό τον τρόπο, επήλθε συμφωνία με την πρωτοβουλία του Marcel Fort, διευθυντή του Lycee και του Κ. Φτυαρά και θεσπίστηκε ειδικό τμήμα για τους Έλληνες απόφοιτους Γυμνασίου-Σαλβαγείου, ώστε να παίρνουν δίπλωμα εμπορικής σχολής και Baccalaureat⁵²⁹.

Την επόμενη χρονιά, το 1936, το Γυμνάσιο Θηλέων της ΕΚΑ, λογίζεται ισότιμο με τα ελληνικά αντίστοιχα σχολεία⁵³⁰. Την ίδια χρονιά, προτάθηκε από τον Σύλλογο Αποφοίτων Αλεξάνδρειας και έγινε δεκτό από την Κεντρική Επιτροπή, να απονέμεται βραβείο πέντε Λιρών

⁵²⁴ Στο ίδιο, σ. 264.

⁵²⁵ Στο ίδιο, σ. 267.

⁵²⁶ Στο ίδιο, σ. 272.

⁵²⁷ Στο ίδιο, σ. 276.

⁵²⁸ Στο ίδιο, σ. 277.

⁵²⁹ Στο ίδιο, σ. 278.

⁵³⁰ Στο ίδιο, σ. 283.

Αιγύπτου, στον μαθητή που θα έγραφε την καλύτερη πραγματεία, με θέμα σχετικό με την δραστηριότητα και εξέλιξη των Ελλήνων στην Αίγυπτο⁵³¹.

Τα σχολεία της Κοινότητας, βάσει του πρώτου γενικού κανονισμού⁵³², διευθύνονταν από δωδεκαμελή επιτροπή η οποία ονομαζόταν εφορεία των σχολείων, ανανεώνονταν κάθε τρία χρόνια και λάμβανε το μεγαλύτερο μέρος των αποφάσεων. Σε περίπτωση δε, που κρίνονταν ιδιαίτερα σημαντικές ζητούσε την έγκριση της Κεντρικής Επιτροπής. Τα μέλη της, μπορούσαν να επανεκλεγούν χωρίς περιορισμό και αυτό οδήγησε πολλά από αυτά να αποκτήσουν σημαντική και πολύτιμη εμπειρία σχετικά με την διαχείριση των σχολείων.

Όλες οι σχολές, διευθύνονταν επίσης από έναν ανώτατο διευθυντή, ο οποίος λειτουργούσε και ως σχολικός σύμβουλος της Κοινότητας⁵³³. Βάσει του κανονισμού των σχολείων που υπογράφηκε στις 9/22 Ιουλίου 1921, «ο Γενικός Διευθυντής οφείλει να είναι διδάκτωρ της φιλοσοφίας επί φιλολογία έχων τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον υπηρεσίαν καθηγητού γυμνασίου ανεγνωρισμένου». Όσον αφορά τους διευθυντές των διάφορων σχολείων στο πέμπτο άρθρο, ορίζεται ότι:

α. Ο Γυμνασιάρχης του Αβερωφείου Γυμνασίου δέον να είνε διδάκτωρ της φιλοσοφίας επί φιλολογία έχων τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον υπηρεσίαν καθηγητού γυμνασίου ανεγνωρισμένου και ει δυνατόν να είναι γνώστης των εν τω γυμνασίω διδασκομένων ξένων γλωσσών και να έχη πτυχίον του διδασκαλείου της μέσης εκπαιδεύσεως.

β. Ο Διευθυντής της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής δέον να είνε ή διπλωματούχος εμπορικού πανεπιστημίου, ή διδάκτωρ των μαθηματικών ή των φυσικών επιστημών, να έχη τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον υπηρεσίαν καθηγητού γυμνασίου ανεγνωρισμένου ή εμπορικής σχολής

⁵³¹ Στο ίδιο, σ. 284.

⁵³² Στο ίδιο, σ. 27.

⁵³³ Στο ίδιο, σ. 362.

ανεγνωρισμένης ή να υπήρξε διευθυντής εμπορικής δημοσίας σχολής ή κοινοτικής σχολής μέσης εκπαιδεύσεως και ει δυνατόν να είναι γνώστης των εν τη εμπορική σχολή διδασκομένων ευρωπαϊκών γλωσσών και να έχει πτυχίον του διδασκαλείου της μέσης εκπαιδεύσεως.

γ. Η Διευθύντρια των παρθεναγωγείων της μέσης εκπαιδεύσεως δέον να είναι διδάκτωρ της φιλοσοφίας επί φιλολογία και να έχει τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον διδασκαλικήν υπηρεσίαν ή εν γυμνασίω ανεγνωρισμένω ή εν παρθεναγωγείο της μέσης εκπαιδεύσεως ανεγνωρισμένω και ει δυνατόν να είναι γνώστης των εν αυτοίς διδασκομένων ξένων γλωσσών. Διευθύντρια δύναται να ορίζεται και η έχουσα πτυχίον διδασκαλίας και πενταετή υπηρεσίαν ανώτερου παρθεναγωγείου οκτώ τουλάχιστον τάξεων και ει δυνατόν να είναι γνώστης των εν αυτοίς διδασκομένων ξένων γλωσσών.

δ. Ο Διευθυντής πλήρους ή κοινού δημοτικού σχολείου δέον να είναι πτυχιούχος διδάσκαλος δημοσίου διδασκαλείου και να έχει τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον διδασκαλία εν δημοσίω ή κοινοτικώ πλήρει δημοτικώ σχολείω και ει δυνατόν να είναι γνώστης της γαλλικής γλώσσης.

ε. Η Διευθύντρια πλήρους ή κοινού δημοτικού σχολείου δέον να είναι πτυχιούχος διδάσκαλος δημοσίου διδασκαλείου και να έχει τουλάχιστον πενταετή ευδόκιμον διδασκαλία εν δημοσίω ή κοινοτικώ πλήρει δημοτικώ σχολείω και ει δυνατόν να είναι γνώστης της γαλλικής γλώσσης».

Η υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων ήταν άριστη. Τα σχολεία στεγάζονταν σε ευρύχωρα, ευάερα και ευήλια κτίρια. Η Τοσιτσαία Σχολή είχε δική της βιβλιοθήκη, άρτια συλλογή οργάνων φυσικής και χημείας και μικρό αρχαιολογικό μουσείο. Το Αβερώφειο, επίσης, στο Σιάτμπυ διέθετε πλήρες εργαστήριο φυσικής και χημείας. Εκτός των άλλων, ελήφθη ειδική μέριμνα για την υγεία των μαθητών. Από το 1907,

προσελήφθη στα σχολεία γιατρός ο οποίος τα επισκεπτόταν καθημερινά, ενώ παρέχονταν δωρεάν φάρμακα στους άπορους μαθητές⁵³⁴.

⁵³⁴ Στο ίδιο, σ. 362.

Κεφάλαιο II. Ιδιωτικά Λύκεια και άλλες σχολές.

Εκτός από τα Κοινοτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, υπήρξαν και ιδιωτικά. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τα ιδιωτικά λύκεια των Κωνσταντινίδη, Λασπόπουλο, Σακελλαρόπουλο, Παπαζή και Βραχυπέδη. Το 1896, ιδρύθηκε το Λύκειο του Ιωάννου Α. Γκίκα και το 1900 το Ελληνογαλλικό σχολείο «Ο Ζήνων» της Σοφίας Σιμώττα που είχε επτά τάξεις. Πέντε χρόνια μετά, ιδρύθηκε το Μανοπούλειο Ελληνογαλλικό Λύκειο με επτά τάξεις και μία εμπορικών σπουδών και το 1915, ιδρύθηκε το επίσης Ελληνογαλλικό Λύκειο «Ο Κοραής» από τον Πολ. Νικήτα ενώ το 1925, ιδρύθηκε το «Νέο Λυκειο» από τον Κλεόβουλο Αρτεμίδη. Άλλα λύκεια ήταν τα: «Πυθαγόρας», «Παλλάς», Εθνικό Λύκειο, Εμπορική Ακαδημία, Ομήρειο, Λύκειο «Αριστοτέλης», Λύκειο Ιερίδη, Κανάκη, Ξένου κ.α⁵³⁵.

Εκτός των κοινοτικών σχολών που λειτούργησαν στην Αλεξάνδρεια, ιδρύθηκαν και ειδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα κυρίως από συλλόγους και ενώσεις με αγαθοεργούς σκοπούς για την μόρφωση ήδη εργαζομένων που οι υποχρεώσεις τους δεν τους επέτρεπαν να ακολουθήσουν το πρόγραμμα των συμβατικών σχολών

Η πρώτη νυχτερινή σχολή, ιδρύθηκε από τον γιατρό Σωτήριο Λαγουδάκη, ο οποίος ήρθε στην Αλεξάνδρεια από το Παρίσι το 1905 και συντηρούνταν από την «Ελληνική Ένωση της Αιγύπτου», την οποία είχε ιδρύσει για αυτό τον σκοπό ο Λαγουδάκης. Λειτουργούσε καθημερινά από τις επτά έως τις εννιά το βράδυ, είχε δεκαοκτώ καθηγητές και διδάσκονταν ελληνικά, γαλλικά, αγγλικά, αραβικά. Φοιτούσαν περίπου 53 μαθητές αλλά κατά την παράδοση του μαθήματος της ιστορίας, προσέρχονταν περισσότεροι και πολλές φορές έφταναν τους τριακόσιους.

⁵³⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης., Αλεξάνδρεια, σ. 22.

Δυστυχώς, η σχολή λειτούργησε μόνο για ένα χρόνο και αντικαταστάθηκε με την ίδρυση του συλλόγου «Αρίων»⁵³⁶.

Από το 1915 και μετά, η λειτουργία της σχολής βελτιώθηκε λόγω της ένωση των συλλόγων Αισχύλου και Αρίων. Τα τμήματα συμπληρώθηκαν και έφτασε να περιλαμβάνει το ελληνικό τμήμα έξι τάξεις, το αγγλικό και το γαλλικό τέσσερις τάξεις το κάθε ένα, το αραβικό δύο τάξεις και μια τάξη ιχνογραφίας. Η λειτουργία της σχολής συνέχισε να είναι καθημερινή από τις επτά έως τις εννιά το βράδυ και δεκτοί γίνονταν μαθητές από επτά έως εικοσιπέντε χρονών. Για να φοιτήσουν άτομα που είχαν υπερβεί το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους, χρειαζόταν έγκριση από την σχολική επιτροπή της «Ένωσις Αισχύλος-Αρίων»⁵³⁷.

Εκτός από την νυχτερινή σχολή, η ένωση είχε δημιουργήσει και παράρτημα το 1923, με τέσσερις τάξεις αλλά σύντομα και αυτό συγχωνεύτηκε με την νυχτερινή σχολή. Τελικά, η νυχτερινή σχολή στεγάστηκε στην Τοσιτσαία σχολή, με παραχώρηση δεκατεσσάρων αιθουσών από την ΕΚΑ για τα νυχτερινά μαθήματα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ένωση δεν παρείχε μόνο δωρεάν εκπαίδευση αλλά παραχωρούσε στους μαθητές και είδη υπόδησης και ενδύσεως. Επίσης, φρόντιζε να βρει εργασία σε όσους ήταν άνεργοι, προσέφερε φάρμακα δωρεάν σε όσους τα χρειάζονταν και οι γιατροί της ένωσης έδιναν δωρεάν περίθαλψη στους ασθενείς. Τέλος, παρείχε συνοδεία των μαθητών στις οικίες τους και έλεγχε όσους απουσίαζαν⁵³⁸.

⁵³⁶ Άρθρο του Σωτηρίου Λαγουδάκη για την πρώτη νυχτερινή σχολή στην Αλεξάνδρεια, «Εφημερίδα», Αλεξάνδρεια, 30.08.1927

⁵³⁷ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 386.

⁵³⁸ Η σχολή, δεν είχε μόνο Έλληνες μαθητές αλλά και μαθητές από άλλες εθνικότητες. Παρακάτω, από το βιβλίο του Α. Πολιτης, η Αίγυπτος, α' τόμος, σελ 387, ο πίνακας ετήσιων εγγραφών:

Το 1923, λειτούργησε για πρώτη φορά, η νυχτερινή σχολή του Εμπορικού Επιμελητηρίου, που προσέφερε μαθήματα αραβικών και αποτελούνταν από τρεις τάξεις. Οι μαθητές που φοιτούσαν εκεί ήταν κυρίως τραπεζικοί υπάλληλοι και εμποροϋπάλληλοι, οι οποίοι πλήρωναν 10 γρόσια διατιμήσεως τον μήνα. Το διδακτικό προσωπικό, αποτελούνταν από δύο δασκάλους,. Ο ένας δάσκαλος ήταν Έλληνας, για τις μεταφράσεις από τα αραβικά στα ελληνικά και ο άλλος ιθαγενής για την διδασκαλία της Αραβικής⁵³⁹.

Τον Οκτώβριο του 1919, η «Ένωση Ελληνίδων της Αιγύπτου» ίδρυσε με πρόταση των Κυριών Τσότσου, Ράλλη και Καζούλη, νυχτερινή σχολή κυρίως για τις εργάτισσες. Διδάσκονταν ελληνικά, κατήχηση, ιστορία, υγιεινή, μαθηματικά, Γαλλική και δακτυλογραφία. Τα βιβλία και τα σχολικά είδη παρέχονταν δωρεάν⁵⁴⁰.

Μια άλλη ειδική σχολή που ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια, ήταν το Κυριακάτικο Σχολείο, το οποίο ιδρύθηκε από τον «Εθνικό Σύνδεσμο των Ελληνίδων της Αιγύπτου»⁵⁴¹ το 1918. Λειτουργούσε κάθε Κυριακή από τις

Σχ. Έτος	Έλληνες	Ιθαγενείς	Σύροι	Αρμένιοι	Ιουδαίοι	Ιταλοί	Σύνολο
1917-1918	292	6	2	-	-	-	300
1918-1919	215	9	1	-	-	-	225
1919-1920	351	9	3	-	2	1	366
1920-1921	342	20	-	3	-	1	366
1921-1922	437	11	1	1	2	-	452
1922-1923	586	16	-	1	-	-	603
1923-1924	752	27	3	3	1	-	786
1924-1925	791	56	5	3	5	1	861
1925-1926	820	52	9	3	4	2	890
1926-1927	668	47	7	4	2	-	728
1927-1928	682	30	8	20	5	3	748

⁵³⁹ Στο ίδιο, σ. 388.

⁵⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 388.

⁵⁴¹ Ιδρύθηκε τον Νοέμβριο 1916 με πρωτοβουλία της Αγγελικής Παναγιωτάτου.

οκτώ το πρωί έως τις μία το μεσημέρι και κάθε Τετάρτη από τις δυο και μισή το μεσημέρι έως τις έξι το απόγευμα. Τα μαθήματα που διδάσκονταν, ήταν ελληνικά, μαθηματικά, γαλλικά, διπλογραφία, εμπορική αλληλογραφία και στενογραφία. Το Κυριακάτικο Σχολείο, αρχικά στεγάστηκε στις εγκαταστάσεις του κέντρου του «Μικρασιατικού Σύνδεσμου», μετά στο οίκημα της νυχτερινής σχολής της «Ένωσης Αισχύλος-Αρίων» και τέλος στο ιδιωτικό λύκειο της κυρίας Σιμώττα⁵⁴².

⁵⁴² Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 389.

Μέρος Ε΄

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Κεφάλαιο Ι. Ελληνικοί Κοινωφελείς Οργανισμοί – Κλινικές.

Η ΕΚΑ από την στιγμή της ίδρυσής της ανέπτυξε πολυποίκιλη δράση, με σκοπό την εξύψωση του πνευματικού και κοινωνικού επιπέδου των Ελλήνων αλλά και την προαγωγή του ευ ζην των παροίκων. Η δράση της υπήρξε λοιπόν σημαντική τόσο στον τομέα της υγείας όσο και στον ανθρωπιστικό τομέα.

Η επιθυμία των παροίκων και η ανάγκη ίδρυσης νοσοκομείου ήταν, όπως είδαμε, παρούσα και εκφράστηκε από την ιδρυτική ακόμα συνέλευση της ΕΚΑ. Ως τότε, υπήρχαν μόνο τα «οσπιτάλια» στην μονή του Αγίου Σάββα, ένα ιδιαίτερο κτίριο στην μονή αφιερωμένο στην «στέγαση και νοσηλεία ασθενούντων Χριστιανών, κατά πλείστον ναυτικών, διερχομένων δια το εμπόριόν των με τα πλοία των, από τον μικρόν και άσημον εκείνην την εποχήν λιμένα της Αλεξάνδρειας»⁵⁴³.

Η συνέχεια των «οσπιταλίων» είναι το νοσοκομείο των Γραικών⁵⁴⁴, το οποίο αποτέλεσε ουσιαστικά το ενδιάμεσο στάδιο ανάμεσα στα

⁵⁴³ Ραδ. Γ.. Ραδόπουλος, Αι αρχαί του Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξανδρείας, «Παναγιύπτια» 15.1.1931, σσ. 8-9, 22.1.1931, σελ. 9 κ.εξ. / Ν. Φιριππίδης, Το εν Αλεξανδρεία Ελληνικόν Νοσοκομείον, «Παναγιύπτια» 23.4.1931, σελ. 9 κ.εξ., 30.4.1931, σελ. 9 κ.εξ., ανατύπωση στο περ. «Εκκλησιαστικός Φάρος» Ιαν.-Μαρτ. 1931, σ. 110 κ.εξ. και αυτοτελώς σ. 3 κ.εξ. και 30.4.1931, σσ. 11-12. / Πρβλ. Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία Αλεξάνδρειας, Αλεξ. 1960, σελ. 31-32 κ. εξ. Περίληψη του βιβλίου αυτού συντομότατη αποτελεί το άρθρο του Παρθενιάδη στο Δελτίο του Ομίλου Προσωπικού Ελληνικού Νοσοκομείου Κοιν. Αλεξ. (ΟΠΕΝΚΑ) 1945, σελ. 11-18. / Βλ. και Ν. Φιριππίδου, Περί το Ελληνικόν Νοσοκομείον Αλεξανδρείας, ανάτυπο περ. «Πάνταινος» 1935, Αλεξ. 1935, σελ. 5 κ.εξ.

⁵⁴⁴ Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Αι αρχαί του Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξανδρείας, «Παναγιύπτια» 5.2.1931, σσ.8-9 . / Ν. Φιριππίδης, Το εν Αλεξανδρεία Ελληνικόν Νοσοκομείον, «Παναγιύπτια» 30.4.1931, σελ. 9 κ. εξ.

«οσπιτάλια» και του μετέπειτα Ελληνικού Νοσοκομείου «Άγιος Σωφρόνιος». Κτίστηκε μετά το 1818, ανάμεσα στο 1820-1830 με δωρεά του Θεόδωρου Τοσίτσα. Το 1853 ο Μιχαήλ Τοσίτσας, καταθέτει το έγγραφο αγοράς γης υπό του αδελφού του με σχετικό Χοτζέτι⁵⁴⁵, ενώ οι Πατριάρχες Θεόφιλος Β' και Ιερόθεος Α' δωρίζουν στους «Έλληνες Κατοίκους της Αλεξανδρείας», εφόσον δεν υπήρχε ακόμα οργανωμένος φορέας, οικόπεδα που αποτέλεσαν την βάση του νοσοκομείου των Γραικών⁵⁴⁶.

Στο νοσοκομείο των Γραικών, με βάση τον κανονισμό του⁵⁴⁷, νοσηλεύονται ανέξοδα οι άποροι Έλληνες ανεξαρτήτως φύλου, όπως και οι «αόμματοι και άλλως βεβλαμμένοι κατά το σώμα, εσχατόγηροι, ενδεείς προς οιανδήποτε εργασία ανίκανοι, καθώς και οι παράφρονες». Επίσης, νοσηλεύονταν όσοι Έλληνες και μη το επιθυμούσαν με κόστος από τρία έως έξι γρόσια την ημέρα. Το νοσοκομείο, ορίζεται ότι συντηρείται από τις συνδρομές των Γραικών και τυχόν δωρεές που προκύπτουν αλλά και του Δίσκου της Εκκλησίας, όπως επίσης και από ειδικό κουτί το οποίο βρισκόταν μονίμως τοποθετημένο στην εκκλησία για τυχόν φιλοδωρήματα. Επίσης, έχει και κάποια έσοδα από εισφορές που καταβάλλονται από τα ελληνικά πλοία όταν αυτά αναχωρούν από την Αλεξανδρεία. Τέλος, το νοσοκομείο, τέθηκε υπό την προστασία του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος όσον αφορά την πολιτική άποψη, ενώ από θρησκευτική άποψη τέθηκε υπό την προστασία της Θεοτόκου και ορίστηκε να εορτάζεται η σύστασή του την 8^η Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο.

Το 1864, ο Θεόδωρος Ράλλης υπέβαλε στην κοινοτική Επιτροπή, πρόταση για την ανέγερση νέου νοσοκομείου με εισφορά όλων, καθώς το

⁵⁴⁵ Ραδ. Γ. Ραδόπουλος, Αι αρχαί του Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξανδρείας, «Παναγιύπτια» 22.1.1931, σελ. 9, 29.1.1931, σελ. 10 κ.εξ. Πρβλ. Γ. Παρθενιάδη, Ελληνικά Νοσοκομεία, σελ. 48 κ.εξ.

⁵⁴⁶ Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σελ. 32.

⁵⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, τόμ. 1843 κ.εξ., σελ. 20 κ.εξ.

παλιό δεν επαρκούσε πλέον για την κάλυψη των αναγκών της παροικίας⁵⁴⁸.

Το Νοσοκομείο Άγιος Σωφρόνιος, αποτέλεσε την τρίτη μορφή ελληνικού νοσοκομείου στην Αλεξάνδρεια. Οικοδομήθηκε σε έκταση 2,500 τετραγωνικών πηχ. και είχε δυναμικότητα 150-160 κλινών⁵⁴⁹ μετά από έρανο που έγινε με σκοπό την ίδρυση νοσοκομείου. Τα σχέδια του νοσοκομείου εκπονήθηκαν από τον αρχιτέκτονα Πιλώτο και άρχισε να λειτουργεί το 1882⁵⁵⁰. Ιδρύθηκε στην συνοικία της Μισάλας και η οδός που βρισκόταν ονομάστηκε τιμητικά «Οδός Ελληνικού Νοσοκομείου» και το 1938 μεταφέρθηκε στο νέο «Θεοχάρης Κότσικας». Από τότε το αρχικό κτίριο, το οποίο ανήκει ακόμα στην ΕΚΑ, ενοικιάζεται για διάφορους σκοπούς⁵⁵¹.

Την περίοδο της ίδρυσής του, περίπου το 1875-1877, ο Πατριάρχης Σωφρόνιος⁵⁵², επειδή η ΕΚΑ είχε βοηθήσει το Πατριαρχείο στην επισκευή του ναού του Αγίου Σάββα, δώρισε στην ΕΚΑ ένα οικόπεδο που του είχε παραχωρήσει ο Χεβίδης Ισμαήλ⁵⁵³. Το οικόπεδο αυτό, αν και άνηκε στην ΕΚΑ παλιότερα το διεκδικούσε και η Αιγυπτιακή κυβέρνηση με σκοπό την ανέγερση τεμένους. Με παρέμβαση όμως του Πατριάρχη, η αιγυπτιακή κυβέρνηση αποφάσισε να του το δωρίσει και αυτός το δώρισε με την σειρά του, πίσω στην ΕΚΑ. Η Κοινότητα, για να τον τιμήσει για αυτή του την πράξη, ονόμασε το νοσοκομείο "Άγιος Σωφρόνιος" και ανήγειρε στην αυλή του προτομή του Πατριάρχη⁵⁵⁴.

⁵⁴⁸ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 253.

⁵⁴⁹ Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σελ. 52 κ.εξ.

⁵⁵⁰ Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σελ. 210.

⁵⁵¹ Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σελ. 203 κ.εξ.

⁵⁵² Ν. Φιριππίδης, Περί το Ελλην. Νοσοκομείον, ανάπτυπο «Πάνταινος», 1935, σελ. 6 κ.εξ.

⁵⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φακ. «Κοτσίκειον Νοσοκομείον».

⁵⁵⁴ Ο. π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 256.

Ο κανονισμός⁵⁵⁵ του Νοσοκομείου συντάχθηκε το 1883 και βάση αυτού, το νοσοκομείο διευθύνεται από τον πρώτο ιατρό, διαχειρίζεται από τον γραμματέα και τον οικονόμο, εποπτεύεται από το συμβούλιο των εφόρων και προστατεύεται από την επιτροπή των Κυριών, η οποία, «ονομάζεται παρά της Επιτροπής της Κοινότητας μεταξύ των ευεργετριών του Νοσοκομείου, και συνίσταται εξ εξ Μελών και της Ηγουμένης Αδελφής».

Αρχικά οι ιατρικές υπηρεσίες δίνονται από δύο τακτικούς ιατρούς και έναν βοηθό ιατρό, με δυνατότητα αύξησής τους ανάλογα με τις ανάγκες του νοσοκομείου μετά από πρόταση του Διευθυντή και έγκριση της Εφορείας. Οι επισκέψεις των ιατρών στους ασθενείς γίνονται μία φορά κάθε πρωί στις οχτώ και μία φορά από τον εσωτερικό ιατρό το βράδυ. Επίσης, κάθε ημέρα της εβδομάδας εκτός από την Κυριακή, οι τακτικοί ιατροί επισκέπτονται δωρεάν τους εξωτερικούς άπορους ασθενείς.

Οι ασθενείς διαιρούνται σε τέσσερις κλάσεις. Οι ασθενείς πρώτης κλάσεως πληρώνουν 10 φράγκα την ημέρα, οι ασθενείς δεύτερης κλάσεως 5 φράγκα την ημέρα, τρίτης κλάσεως 3 φράγκα την ημέρα και, τέλος, οι άποροι ασθενείς εισάγονται και διαμένουν δωρεάν. Οι ασθενείς των πρώτων δύο κλάσεων έχουν το δικαίωμα με 5 επιπλέον φράγκα την ημέρα, να έχουν προσωπικό νοσοκόμο, ενώ οι ασθενείς πρώτης κλάσεως έχουν το δικαίωμα να διαλέξουν τον γιατρό τους, ανάμεσα στους δυο τακτικούς ιατρούς του νοσοκομείου. Όσον αφορά την διαμονή των ψυχικά ασθενών αυτή απαγορεύεται και παρέχεται μόνο για όσο χρονικό διάστημα χρειαστεί, ώσπου να μεταφερθεί ο ασθενείς σε ανάλογο θεραπευτικό ίδρυμα, με έξοδα των οικείων του προσώπων.

⁵⁵⁵ ΕΛΛ. Νοσοκομείον, Άγιος Σωφρόνιος, Γενικός κανονισμός της αυτού διοικήσεως, Αλεξ. 1883, σ. 11.

Τέλος, τα έσοδα του Νοσοκομείου, προέρχονται από τις καταθέσεις των ασθενών, από δωρεές και προσφορές, από έσοδα από γιορτές και εκδηλώσεις, λαχεία και επιχορηγήσεις της Κοινότητας. Όσοι δωρητές επιθυμούν μπορούν καταθέτοντας 15.000 φράγκα, να φτιάξουν δική τους κλίνη, η οποία να φέρει το όνομά τους και η οποία θα καταλαμβάνεται πάντα από άπορους ασθενείς.

Εδώ, αξίζει να σημειωθεί, ότι το 1883, έφτασε στην Αλεξάνδρεια ο Ροβέρτος Κωχ, ο οποίος στα μικροβιολογικά εργαστήρια του νοσοκομείου ανακάλυψε το μικρόβιο της χολέρας που εκείνη την εποχή μάστιζε τον τόπο⁵⁵⁶. Η συμβολή του νοσοκομείου κατά την επιδημία της χολέρας, υπήρξε ανεκτίμητη. Σημειώνεται, ότι μόνο τον Ιούνιο του 1865, νοσηλεύτηκαν σε αυτό 207 προσβεβλημένοι από χολέρα (πολίτης, 2 κάτι).

Το 1866, αποφασίστηκε το κόστος για τις κοινές ασθένειες να ανέρχεται σε 2 φράγκα την ημέρα, ενώ για τις λοιμώδεις σε 10 φράγκα την ημέρα⁵⁵⁷ και ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για την εκμίσθωση της δεξιάς πτέρυγας του Νοσοκομείου στο Αγγλικό Στρατηγείο Αλεξάνδρειας ως αγγλικό νοσοκομείο με εκμίσθωση τουλάχιστον 1.500 Λίρες Αγγλίας τον χρόνο⁵⁵⁸.

Το 1900, ανεγέρθηκε από την Οικογένεια του Κωνσταντίνου Σαλβάγου στην αυλή του νοσοκομείου, κλινική για Οφθαλμολογικά Νοσήματα. Το 1905, ιδρύθηκε περίπτερο Μολυσματικών νοσημάτων και το 1906, περίπτερο Πρώτων Βοηθειών. Το 1907, με δωρεά του Μιχαήλ Αυγουστίνου, ιδρύθηκε ραδιολογικό περίπτερο και το 1909, ιδρύθηκε το Μικροβιολογικό εργαστήριο (πολίτης, 267).

Το 1922, ανανεώθηκε ένα μεγάλος μέρος από το υλικό του μικροβιολογικού εργαστηρίου και ξεκίνησαν εργασίες βελτίωσης του

⁵⁵⁶ Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σσ. 53-55.

⁵⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9.3.1866.

⁵⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 9.1.1886.

εσωτερικού του νοσοκομείου, οι οποίες αποπερατώθηκαν το 1926 (πολίτης, 275).

Το 1923, ιδρύθηκε με δωρεές του Κ. Χωρέμη νέο ραδιολογικό περίπτερο, το οποίο διέθετε τον πιο σύγχρονο εξοπλισμό. Επίσης, ξεκίνησε η συστηματική πρόσληψη νέων ιατρών και βοηθών, από τους καλύτερους της Αλεξάνδρειας για την κάλυψη των αναγκών του νοσοκομείου (πολίτης, 275).

Η δράση της ΕΚΑ, υπήρξε έντονη όσον αφορά την Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και εκτός του νοσοκομείου. Ενδεικτικά, κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων το 1912-1913, έστειλε πλήρως επανδρωμένο και εξοπλισμένο φορητό νοσοκομείο στα μέτωπα της Βόρειας Ελλάδας για την όσο το δυνατόν καλύτερη αντιμετώπιση των κρίσιμων αυτών εθνικών στιγμών⁵⁵⁹. Επίσης, στο μέτωπο της εθνικής άμυνας του Ελ. Βενιζέλου, περίπου το 1916, έστειλε στην Θεσσαλονίκη, σε συνεργασία με τον Σύλλογο Ελλήνων Επιστημόνων «Πτολεμαίος ο Α'» (τμήμα Κυανούς Σταυρός), φορητό νοσοκομείο- χειρουργείο⁵⁶⁰. Τέλος, έθεσε στην υπηρεσία των συμμάχων και διέθεσε 250 κλίνες και νοσήλευσε 1.400 Άγγλους στρατιώτες κατά την εκστρατεία των Δαρδανελίων το 1915-1916⁵⁶¹.

Το 1927, το νοσοκομείο διέθετε οφθαλμολογικό, ωτολαρυγγολογικό, γενική αστυκλινική, οφθαλμολογική αστυκλινική,

⁵⁵⁹ Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σελ. 57-58. πρβλ. ΕΚΑ, Φορητόν Νοσοκομείον του εν Αιγύπτω Ελληνισμού, Έκθεσις πεπραγμένων κατά τους δυο πολέμους Ελληνοβουλγαρικών και Ελληνοτουρκικών 1912-1913, Αλεξ. 1913, σελ. 49.

⁵⁶⁰ ΕΚΑ, Κεντρική Επιτροπή του Επικουρικού Ταμείου της Εθνικής Αμύνης, Έκθεσις Πεπραγμένων 1916-1925, Αλεξ. 1929μ σελ. 48.

⁵⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Εισαχθέντα Έγγραφα, έγγραφα προς ΕΚΑ, 9.4.1915 και 18.2.1916.

χειρουργικό, παθολογικό, μολυσματικό, ραδιολογικό και μικροβιολογικό⁵⁶².

Περίπου το 1930, ο Θεοχάρης Κότσικας δώρισε 60.000 Λίρες Αιγύπτου, με επιστολή του στην ΕΚΑ στις 15.03.1930, στο ελληνικό κράτος για την ανέγερση νέου νοσοκομείου δυναμικότητας 250 κλινών. Όρισε δε, το νοσοκομείο να ανήκει στην Ελληνική Κυβέρνηση και η διεύθυνση και διαχείρισή του να γίνεται από την ΕΚΑ. Σε περίπτωση διάλυσης της κοινότητας, όρισε να ανατεθεί σε όποιον ελληνικό οργανισμό ελληνικής εθνικότητας επιλέξει το Ελληνικό κράτος ή σε πενταμελή επιτροπή Ελλήνων υπηκόων, άριστων Ηθών, διαμενόντων στην Αλεξάνδρεια⁵⁶³. Η δωρεά έγινε δεκτή από την Ελληνική Κυβέρνηση με το νόμο 4872/1931⁵⁶⁴.

Την ίδια χρονιά, παραχωρήθηκε στην ΕΚΑ οικόπεδο, με εμβαδόν 35.000 πήχεις και πρόσοψη 135 μ., προς 20 Γ.Δ. τον πήχυ, στην συνοικία Χάντρα, στην Λεωφόρο Αμπουκύρ, από την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση με την σύμφωνη γνώμη της Δημαρχίας της Αλεξάνδρειας⁵⁶⁵. Επίσης, ο Γ. Λεζίνας με βοηθό του τον Πέτρο Γρουπάρη, αναλαμβάνει να εργαστεί αφίλοκερδώς για την οικοδόμηση του νοσοκομείου, τα σχέδια του οποία ανέλαβε ο Γάλλος Jean Walter σε συνεργασία με τον Λεζίνα⁵⁶⁶. Με αυτό τον τρόπο, φτάνουμε στο τρίτο κοινοτικό νοσοκομείο με ιδρυτή τον Θεοχάρη Κότσικα και την οικογένειά του.

Το 1932, ξεκίνησαν οι συζητήσεις στους κόλπους της ΕΚΑ, για την αποδοχή μη της διαχείρισης του νοσοκομείου. Η Επιτροπή διχάζεται καθώς ο Βατιμπέλας και Καζούλης, εκφράζουν την αντίθεσή τους αλλά και την ανησυχία τους όσον αφορά την ανάληψη ενός τόσο μεγάλου

⁵⁶² Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 433.

⁵⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 19.3.1930.

⁵⁶⁴ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 409.

⁵⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 18.11.1930.

⁵⁶⁶ Ε. Θ. Σουλογιάννη «Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993», σελ. 218.

εγχειρήματος. Από την άλλη πλευρά, ο Ρούσος, ανησυχεί σαφώς λιγότερο, ενώ ο Μ. Σαλβάγος τάσσεται, χωρίς δεύτερη σκέψη υπέρ της ανάληψης της διαχείρισης από την ΕΚΑ⁵⁶⁷. Τελικά, η κοινότητα αποδέκτηκε να αναλάβει την διαχείριση του νοσοκομείου, το 1937⁵⁶⁸.

⁵⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 30.3.1933.

⁵⁶⁸ Το όλο θέμα, υπήρξε πολύπλοκο. Βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Αντίγραφα επιστολών προέδρου, 1935/β/65, σσ. 315-322, η επιστολή αποδοχής στις σσ. 319-322. Όμως τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν ομαλά. Η Αγγελική Κότσικα με επιστολή στον Δελμούζο Α. πρέσβη της Ελλάδας στις 29.6.1937 (Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σσ. 76-77) του ανακοινώνει ότι το έργο αποπερατώθηκε και της παραδόθηκε. Σε νέα επιστολή της στον Ιωάν. Μεταξά της 4.10.1937 του ανακοινώνει ότι η ΕΚΑ δεν δέχτηκε την διαχείριση (Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά νοσοκομεία, σσ. 77-81). Τελικά, η ΕΚΑ αποδέχεται (ΕΕΛΙΑ-ΕΚΑ, Αντίγραφα επιστολών προέδρου, 1937/8/β/77, σσ. 481-483 και Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά Νοσοκομεία, σσ. 82-84) με επιστολή στον Δ. Κάψαλη, Πρέσβη της Ελλάδας, ενώ το έγγραφο παραλαβής υπεγράφει 1.9.1938 (Γ. Παρθενιάδης, Ελληνικά νοσοκομεία, σσ. 89-90). Ας σημειωθεί ότι η τελετή κατάθεσης θεμελίου λίθου έγινε το 1932 (περ. «Πάνταϊνος», 1932, αρ. 20, σσ. 311-315). Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι οργανωτής της όλης νοκομειακής μονάδας ήταν ο εξ Αθηνών Ποπολάνος, πρώτος Δ/της ο Αβράμιος Αρσιτάρχης (περ. «Παναγιυπτία», έτος 8^ο, αρ. 20 (374), 23.5.1936, σ. 20/496), τον διαδέχθηκε ο Σπ. Παπαδόπουλος και αυτόν ο Βασ. Μπενάκης. Σχετικά με το «Νέο Ελληνικό Νοσοκομείο» δηλ. το Νοσοκομείο «Θεοχ. Κότσικας» στην Αλεξάνδρεια βλ. Γ. Παρθενιάδη, Ελληνικά Νοσοκομεία, σ. 68 κ. εξ., Το εν Αλεξανδρεία Ελληνικόν Νοσοκομείον, περ. «Παναγιυπτία», έτος 3 (1931) 23.4.1931, σσ. 9-12, 30.4.1931, σσ. 9-12, Λεύκωμα Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξάνδρειας «Θεοχάρης Κότσικας», Αλεξάνδρεια, 1938 και τα ειδικότερα βοηθήματα: Ρ. Ραδόπουλου, Αι αρχαί του Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξάνδρειας, «Παναγιυπτία», έτος 3 (1931), 15.1.1931, σσ. 8-9, 22.1.1931, σσ. 9, 29.1.1931, σσ. 10-11, 5.2.1931, σσ. 8-9, Ιω. Νικολαΐδη, Τα κατά Κοτσίκειον Νοσοκομείον, Παναγιυπτία, έτος 4 (1932), σ. 20.8, σ. 3, 27.8, σ. 3, 3.9, σσ. 4-5, 10.9, σ. 3, 1.10, σσ. 3-4, 15.10, σσ. 4-5, 22.10, σ. 3, Ι. Μελετίου, Αι Περιπέτειαι του Κοτσικείου, «Παναγιυπτία», έτος 11, αρ. φ. 25.427, 19.6.1937, σ. 6/626, έτος 12, αρ. φ. 26/428, 26.6.1937, σσ. 15/569-16/570. Επίσης βλ. Λεξίνα, Συνοπτική εξιστόρησις της Ιδρύσεως του Κοτσικείου Νοσοκομείου, Αλεξ. 1938, και του ιδίου, Συνοπτική εξιστόρησις..., στο περ. «Παναγιυπτία», έτος 5 (1933), αρ. φ. 222, 22.4, σ. 3, 223, 29.4, σ. 6, 224, 6.5, σ. 7, 225, 20.5, σ. 10, 226, 27.5, σ. 11, 227, 3.6, σ. 14, και Δ. Μαυρικού, Έλλειψις μεθοδικότητος. Το Κοτσίκειον «Παναγιυπτία», έτος 5 (1933) 8.4, σ. 8, 15.4, σ. 9, 19.4, σ. 3, 20.5, σ. 8, 27.5, σ. 6. Τέλος αναφέρω ότι στο ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ φακ. Κ 1088/1964, υπάρχουν ανέκδοτα έγγραφα: α. Ιστορικόν σημείωμα 1818-1950: «Ιστορία του Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξάνδρειας υπό Σπ. Παπαδόπουλου και βάσει ιστορικών σημειωμάτων του αιμνήστου καθηγητού Αρ. Πετρίδου και του Ρ. Ραδόπουλου, τέως γεν γραμματέως της Κοιν. Αλεξάνδρειας», και β. «Σχέδιον Εσωτερικού Κανονισμού Ελληνικού Νοσοκομείου Αλεξανδρείας Θεοχ. Κότσικα, συνταχθέν υπό Σπ. Παπαδόπουλου (1961)».

Την 15.5.1932, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του νοσοκομείου, ενώ στις 3.10.1932, αποβιώνει ο Θεοχάρης Κότσικας. Την 1.9.1938, γίνεται ο αγιασμός του νέου νοσοκομείου⁵⁶⁹, ενώ στις 3.9.1938 γίνεται η αποχαιρετιστήρια συγκέντρωση στο παλιό νοσοκομείο, στην οποία μίλησαν οι Π. Πετρίδης και ο Ρ. Ραδόπουλος⁵⁷⁰. Το 1959-1960, το νοσοκομείο διέθετε χειρουργείο, παθολογικό αντρών και γυναικών, μολυσματικό, παιδιατρικό, μαιευτήριο, ουρολογικό, παιδιατρικό, ωτορινολαρυγγολογικό, οφθαλμολογικό, νευρολογικό, δερματολογικό, καρδιολογικό, οδοντιατρικό, ραδιολογικό, βακτηριολογικό, ιστολογικό, φαρμακολογικό και οδοντιατρικό⁵⁷¹.

Η ζωή του ιδρύματος, υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια (1938-1964) καθώς εκποιήθηκε από την ΕΚΑ. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εκποίηση του νοσοκομείου, ήταν πρώτον το κόστος λειτουργίας και συντήρησης του νοσοκομείου που ήταν δυσβάστακτο οικονομικά για την κοινότητα⁵⁷² και δεύτερον οι νόμοι του Αιγυπτιακού κράτους που από ένα σημείο και μετά δεν επέτρεπαν την ιατρική και νοσοκομειακή περίθαλψη από ιδιωτικά σωματεία⁵⁷³. Αυτός είναι ο λόγος, που στην τροποποίηση του καταστατικού της ΕΚΑ το 1988 αναφέρεται στο 1^ο άρθρο ότι «Ειδικότερον η ΕΚΑ ασχολείται με τους ακόλουθους τομείς δράσεως: Τας κοινοτικές

⁵⁶⁹ Περ. «Πάνταινος», 8,9,1938, σελ. 572. Βλ. σχετικά με το Νοσοκομείο: Το Κοτσικεϊόν Νοσοκομείον. Δημοσιογραφική περιγραφή φροντίδι της εφημερίδος «Ανατολής», Αλεξ. 1938, σελ. 24. Ελληνικόν Νοσοκομείον Αλεξάνδρειας, ιδρυθέν δαπάναις Θεοχ. Κότσικα, 1938, σελ. 31.

⁵⁷⁰ Ελληνικόν Νοσοκομείον Αλεξ., «Ο Ηρόφιλος», Πρακτικά του Συνεδρίου του έτους 1931, Αλεξ. 1948, σελ. 51-64. πρβλ. Πρακτικά ΚΕ, 8.11.1938.

⁵⁷¹ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 30.

⁵⁷² Στο ίδιο, σ. 404.

⁵⁷³ Νόμος υπ' αρ. 32/12.2.1964, ιδιαίτερα άρθρο 4. Εκτελεστικό διάταγμα νόμου υπ' αρ. 932/10.3.1966. Υπουργική απόφαση υπ' αρ. 12/20.2.1968. Υπουργική απόφαση υπ' αρ. 232/1970.

βοηθείας διά της παροχής ιατρικής κατ' οίκον περιθάλψεως, της ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως εν Νοσοκομείω ή αστυκλινική ή αλλαχού», δηλαδή από φορέα που δεν είναι ιδιοκτησία της ΕΚΑ.

Εκτός από τα κοινοτικά ιδρύματα περίθαλψης στην Αλεξάνδρεια, λειτούργησαν και ιδιωτικές κλινικές με διάφορα τμήματα σε διαφορετικές περιοχές της Αιγύπτου. Οι σημαντικότερες από αυτές ήταν ο «Ιπποκράτης» στην Μαζαρίτα των Εμ. Παρώδη, Μ. Τσατσούνη και Π. Παπαδάκη με 30 κρεβάτια, στην οποία εργαζόταν ως ραδιολόγος και ο Θ. Γεωργίου⁵⁷⁴, η κλινική Νευρικών Ασθενειών του Γ. Νικολάου στην Ιμπραημία⁵⁷⁵, η Πολυκλινική Ιμπραημίας του Κυδωνάκη και το Λεπροκομείο του Σωκράτη Λαγουδάκη⁵⁷⁶.

⁵⁷⁴ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 25.

⁵⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 26.

⁵⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 27.

Μέρος ΣΤ'

Ανθρωπιστική δράση / Επιστημονική κίνηση

Κεφάλαιο Ι. «Αντωνιάδειο» Γηροκομείο - Ορφανοτροφεία

Πέρα από την εκπαιδευτική μέριμνα και την μέριμνα για την υγεία, η δράση της Ελληνικής παροικίας υπήρξε έντονα ανθρωπιστική, γεγονός που μαρτυρά την ποιότητα της πνευματικής κίνησης του Ελληνισμού στην Αίγυπτο. Σε αυτό το σημείο της μελέτης μας, θα αναφέρουμε τις βασικές εκφάνσεις της ανθρωπιστικής χροιάς της δράσης της, όχι ως μέρος της πνευματικής κίνησης αλλά ως τον πιο σημαντικό δείκτη ποιότητάς της.

Όσον αφορά, την φροντίδα των ατόμων τρίτης ηλικίας, αρχικά διατηρούνταν πτέρυγα γηροκομείου από την ΕΚΑ στο Παλαιό Ελληνικό Νοσοκομείο, ενώ η “Φιλόπτωχος” στην Αλεξάνδρεια είχε το δικό της άσυλο, το οποίο συντηρούσε με δικές της δαπάνες⁵⁷⁷. Το 1919, η ΕΚΑ αποφάσισε την ίδρυση ξεχωριστού ιδρύματος, για την φιλοξενία των ηλικιωμένων της παροικίας. Για αυτό τον σκοπό, αγόρασε ακίνητο με δύο ορόφους και κήπο, 8500 μ², στην οδό Μουφάτις, στην περιοχή της Χάντρας κοντά στο ανάκτορο αρ. 3.

Λόγω της οικονομικής κρίσης στην Αίγυπτο το 1920, δεν ήταν δυνατό να ανακαινισθεί άμεσα το κτίριο. Το 1922, Ο Μικές Σαλβάγος, διορίστηκε δικαστικός κηδεμόνας της κληρονομιάς του Αντ. Αντωνιάδη, ο οποίος είχε αποβιώσει, με τον όρο ότι θα την διέθετε για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ο Σαλβάγος, δέχτηκε και δώρισε στην ΕΚΑ το ποσό που έλαβε, το οποίο ανερχόταν σε 6.200 λίρες Αιγύπτου για την ίδρυση γηροκομείου. Για αυτό το γηροκομείο, ονομάστηκε στην μνήμη του Αντ. Αντωνιάδη, «Αντωνιάδειο». Από την κίνηση αυτή, συγκινήθηκε και η αδερφή του Αντωνιάδη, Ευτέρπη Kingsbury, η οποία προσέφερε 1.500 λίρες Αιγύπτου

⁵⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 12/25.11.1920, 24.3.1924, 2.6.1925, 9.4.1926.

αρχικά και μετά 200 λίρες Αιγύπτου. Κάποιοι άλλοι κληρονόμοι, προσέφεραν επιπλέον 150 λίρες Αιγύπτου και κάποιοι άλλοι δωρητές προσέφεραν συνολικά άλλες 1.000 λίρες Αιγύπτου. Έτσι, το σύνολο των 9.050 λιρών Αιγύπτου, προορίστηκε για την ανέγερση του ασύλου – Γηροκομείου.

Ο οίκος φιλοξενίας ηλικιωμένων, εγκαινιάστηκε στις 21.03.1925 και άρχισε να λειτουργεί στις 29.06.1925. Τέθηκε υπό την εποπτεία της ΕΚΑ, η οποία κάθε χρόνο προσέφερε τα χρήματα που είχαν μαζευτεί από τον Έρανο της Μεγάλης Παρασκευής που διενεργείτο στους ναούς της και ονομαζόταν τριανταφυλλάκι. Πάραυτα, λειτουργούσε με αρκετή ανεξαρτησία και με δικό του προϋπολογισμό. Το Γηροκομείο, διευθυνόταν από διοικητικό συμβούλιο το οποίο αποτελούνταν από τρία μέλη της Κεντρικής Επιτροπής της ΕΚΑ, τα οποία εκλέγονταν από την ΕΚΑ και από τρεις κυρίες της Επιτροπής της «Φιλόπτωχου» της Αλεξάνδρειας, οι οποίες εκλέγονταν από την «Φιλόπτωχο» για μία τριετία. Η προεδρία του ιδρύματος, είχε ανατεθεί στον εκάστοτε πρόεδρο της ΕΚΑ και η διοίκηση του ιδρύματος, γινόταν σύμφωνα με κανονισμό που είχε συνταχθεί από την Επιτροπή της ΕΚΑ⁵⁷⁸.

Σκοπός του ήταν η φιλοξενία και η δωρεάν περίθαλψη ελλήνων ανδρών και γυναικών οι οποίοι δεν είχαν την δυνατότητα να φροντίσουν τον εαυτό τους, είτε λόγω γήρατος είτε λόγω ασθένειας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στο ίδρυμα, στεγάζονταν όχι μόνο άποροι ομογενείς αλλά και υπερήλικες που είτε δεν είχαν συγγενείς, είτε αυτοί είχαν εγκαταλείψει την Αίγυπτο. Ο μέγιστος αριθμός φιλοξενούμενων,

⁵⁷⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 443.

ανερχόταν σε 70⁵⁷⁹. Συνολικά, από το 1926-1965 φιλοξενήθηκαν 1.500 άτομα⁵⁸⁰.

Το 1941, εγκαινιάστηκε και ο Ναός του Αγίου Παντελεήμονος μέσα στο ίδρυμα για την κάλυψη των θρησκευτικών αναγκών των ηλικιωμένων⁵⁸¹. Το 1962 το ίδρυμα μεταφέρθηκε στο Κανισκέριο Μέγαρο, στην Λεωφόρο Μεγάλου Αλεξάνδρου ενώ το οίκημα πωλήθηκε για 20.000 λίρες Αιγύπτου⁵⁸².

Όσον αφορά την φροντίδα των ορφανών παιδιών της Ελληνικής Κοινότητας, με δωρεά της οικογένειας Μπενάκη, ιδρύθηκε το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο για κορίτσια ορφανά είτε από ένα γονιό είτε και από τους δυο, το οποίο, ήταν υπό την εποπτεία της ΕΚΑ, αλλά η εποπτεία της καθημερινής δραστηριότητας ήταν υπό την φροντίδα επιτροπής. Ο θεμέλιος λίθος του ιδρύματος, τέθηκε στις 25 Μαρτίου 1907 και τον Ιανουάριο του 1909, έγιναν τα εγκαίνια του ιδρύματος υπό την παρουσία του Πατριάρχη και του Γενικού Πρόξενου Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια⁵⁸³. Πριν ακόμα λειτουργήσει ως Μπενάκειο Ορφανοτροφείο, είχε δημιουργηθεί ως "Μικρό Άσυλο" την 1^η Μαρτίου 1905, υπό την φροντίδα της Βιργινίας Μπενάκη και του συζύγου της Εμμανουήλ και της Πηνελόπης Μπενάκη Δέλτα πριν την αποχώρησή τους από την Αλεξάνδρεια⁵⁸⁴. Στις κοπέλες που έμεναν εσώκλειστες, παρεχόταν εκπαίδευση ως την βαθμίδα του δημοτικού και όσες επιθυμούσαν να προχωρήσουν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, φοιτούσαν στα σχολεία της ΕΚΑ. Οι κοπέλες διδάσκονταν επίσης κοπτική, ραπτική, οικοκυρική

⁵⁷⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 443.

⁵⁸⁰ Λογοδοσία ΕΚΑ 1965, σ. κγ'.

⁵⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Πρακτικά ΚΕ, 30.7.1941.

⁵⁸² Λογοδοσία ΕΚΑ 1962 σσ. 22, 28 κ.εξ.

⁵⁸³ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 436.

⁵⁸⁴ Ο. π., Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο σσ.241-242.

και άλλες εργασίες τεχνικής φύσης. Από την ίδρυση του, μέχρι την δεκαετία του 1960 φιλοξένησε περίπου 1200 ορφανές κοπέλες⁵⁸⁵. Οι κοπέλες, όφειλαν να καταβάλλουν δικαίωμα εισόδου 300 γρόσια διατιμήσεως και μηνιαία συνδρομή 250 γρόσια διατιμήσεως, αλλά λόγω της ευαισθησίας των υπευθύνων του ιδρύματος δεκάδες μικρές ορφανές έγιναν δεκτές δωρεά. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι το 1922, 35 μόνο ορφανές κατέβαλλαν τις προβλεπόμενες εισφορές⁵⁸⁶. Οι πόροι του ορφανοτροφείου αποτελούνταν κυρίως από ετήσιες εισφορές της Βιργινίας Μπενάκη που ανέρχονταν σε 1000 λίρες Αιγύπτου, από εισφορές της Δημαρχίας της Αλεξάνδρειας που ανέρχονταν σε 200 λίρες Αιγύπτου, σε δωρεές ευεργετών, από διάφορες φιλανθρωπικές εκδηλώσεις και από πώληση των έργων των μαθητριών⁵⁸⁷.

Εκτός του Μπενακείου ορφανοτροφείου, υπήρχε και το «Άσυλο των απόρων αρρένων» που ανήκε στην «Ένωση Αισχύλος-Αρίων», το οποίο ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο του 1917. Παρ' όλες τις οικονομικές δυσκολίες, το ίδρυμα λειτούργησε κανονικά και κατά την περίοδο 1924-1925, αναφέρουμε ενδεικτικά, φιλοξένησε 135 παιδιά με κόστος άνω των 3.000 λιρών Αιγύπτου. Το ίδρυμα, όμως, ήταν αρκετά μικρό και δεν μπορούσε να ανταποκριθεί σε όλες τις αιτήσεις για φιλοξενία παιδιών καθώς τα οικονομικά δεν επέτρεπαν την ανέγερση νέων κτιρίων. Συγκεκριμένα, το 1925 έμειναν ανικανοποίητες περίπου 150 αιτήσεις. Την οικοδόμηση νέου κτιρίου, ανέλαβε με δικές του δαπάνες ο Γεώργιος Κανισκέρης. Το κόστος για την ανέγερση, ανήλθε στις 20.000 λίρες Αιγύπτου, είχε δυναμικότητα για φιλοξενία 200 παιδιών και ονομάστηκε προς τιμήν του Κανισκέρη, «Κανισκέρειον Ορφανοτροφείον και Άσυλον Αρρένων της Ελληνικής

⁵⁸⁵ Λογοδοσία ΕΚΑ 1971 σσ. ικ' -ιθ'.

⁵⁸⁶ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σ. 436.

⁵⁸⁷ Λογοδοσία Διαχειρίσεως Μπενακείου Ορφανοτροφείου για το έτος 1926. Αλεξάνδρεια, 1927.

Ενώσεως Αισχύλος-Αρίων»⁵⁸⁸. Ο θεμέλιος λίθος, τέθηκε στις 7 Ιουνίου 1925 και στις 6 Ιουνίου 1926, τελέσθηκαν τα επίσημα εγκαίνια. Σκοπός του ιδρύματος, είναι η περισυλλογή των μικρών ελληνόπουλων που βρίσκονται στην Αλεξάνδρεια ή αλλού στην Αίγυπτο που στερούνται του ενός ή και των δύο γονιών, η προστασία τους από την εκμετάλλευση στην οποία μπορεί να περιπέσουν λόγω της θέσης κακής οικονομικής τους κατάστασης και της ευάλωτης θέσης τους και η παροχή σε αυτά της κατάλληλου ανατροφής και μόρφωσης⁵⁸⁹.

Για τον λόγο αυτό, το 1926-1927, λειτούργησε στο ίδρυμα, εξατάξιο δημοτικό σχολείο. Το 1927-1928, λειτούργησαν πέντε τάξεις και οι μαθητές της έκτης εγγράφηκαν στα κοινοτικά σχολεία του Chatby. Τα μεγαλύτερα παιδιά, φοιτούσαν είτε στο γυμνάσιο, είτε στην εμπορική σχολή της Κοινότητας και άλλα λάμβαναν τεχνική εκπαίδευση εργαζόμενα την ημέρα και φοιτώντας στις εσπερινές σχολές. Για να αποφευχθεί η εξωτερική εργασία των ορφανών, έγινε προσπάθεια από την Ένωση να δημιουργηθεί επαγγελματική σχολή, η οποία όμως δεν ευοδώθηκε καθώς

⁵⁸⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 439-440.

⁵⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 440 : Στατιστική οικοτρόφων από την ίδρυση του οικοτροφείου ως το 1928:

1917-1918	σύνολο 32 παιδιά
1918-1919	σύνολο 52 παιδιά
1919-1920	σύνολο 62 παιδιά
1920-1921	σύνολο 80 παιδιά
1921-1922	σύνολο 77 παιδιά
1922-1923	σύνολο 113 παιδιά
1923-1924	σύνολο 131 παιδιά
1924-1925	σύνολο 135 παιδιά
1925-1926	σύνολο 153 παιδιά
1926-1927	σύνολο 152 παιδιά
1927-1928	σύνολο 177 παιδιά

η λειτουργία της διακόπηκε εντός δυο ετών από την έναρξη λειτουργίας του Ιδρύματος.

Το Μπενάκειο ορφανοτροφείο, σταμάτησε να λειτουργεί το 1970 και το κτίριο στο οποίο στεγάστηκε, παραχωρήθηκε στο ελληνικό δημόσιο το 1971-1972 και εκεί στεγάστηκε το Γενικό Προξενείο Ελλάδος⁵⁹⁰. Την ίδια χρονιά, διέκοψε την ορφανοτροφική του δραστηριότητα και ο “Αισχύλος-Αρίων” και έτσι η ΕΚΑ, ανέλαβε την φροντίδα για τα παιδιά και των δύο φύλων. Με αυτό τον τρόπο, τα κορίτσια από το Μπενάκειο ορφανοτροφείο και τα αγόρια από το Κανισκέρειο ορφανοτροφείο, στεγάστηκαν όλα μαζί στο κτίριο της “Μάνας” στην περιοχή Chatby⁵⁹¹. Ενώ τα μεγαλύτερα αγόρια, στεγάζονταν επίσης σε οικογένειες και στο οικοτροφείο της Ελληνικής Κοινότητας Μανσούρας, που λειτουργούσε τότε⁵⁹². Τέλος, η ΕΚΑ, ανέλαβε επίσης να συνεχίσει το έργο του “Παιδικού Ασύλου Μάνα⁵⁹³”, που ιδρύθηκε το 1919 και βρισκόταν υπό την φροντίδα της Ένωσης Ελληνίδων Αλεξάνδρειας. Το παιδικό άσυλο, το οποίο λειτουργούσε ως νηπιαγωγείο και νηπιοτροφείο, στεγαζόταν σε ιδιόκτητο κτίριο, με δωρεά της οικογένειας Σαμαρίνα, από το 1935 έως το 1963 που διαλύθηκε η Ένωση⁵⁹⁴. Όταν ανέλαβε η ΕΚΑ την συνέχισή του, συγχωνεύτηκε το μεν νηπιαγωγείο-νηπιοτροφείο με εκείνο της Τσοιτσαίας⁵⁹⁵ το 1966-1967 και το νηπιακό οικοτροφείο με τα οικοτροφεία

⁵⁹⁰ Λογοδοσία ΕΚΑ 1971 σ. ιη'.

⁵⁹¹ Λογοδοσία ΕΚΑ 1971 σ. ιη'.

⁵⁹² Λογοδοσία ΕΚΑ 1971 σσ. ιη'-ιθ', 1972 σσ. κ'-κα', 1973, σσ. 23-24, 1974, σσ. μ' κ.εξ., 1975, σ. λγ'.

⁵⁹³ Ε. Σουλογιάννης, Το Νηπιακό Ορφανοτροφείο “Η Μάνα” και το μέγαρο δωρεάς Σαμαρίνα στην Αλεξάνδρεια, “Παναγιυπτία” 26(1989) 14-15.

⁵⁹⁴ Λογοδοσία ΕΚΑ 1966 σ. κστ'.

⁵⁹⁵ Λογοδοσία ΕΚΑ 1967 σ. κζ'.

Μπενακείου και Κανισκερείου, αρχικά στο Μπενάκειο Μέγαρο⁵⁹⁶ και αργότερα στο ίδιο ιδιόκτητο κτίριο με το παιδικό άσυλο πριν την διάλυση της Ένωσης⁵⁹⁷.

Εκτός της ανάγκης για την περίθαλψη των ορφανών της παροικίας⁵⁹⁸, εξίσου έντονη ήταν η ανάγκη για την φροντίδα και προστασία των παιδιών και των νέων της από αρνητικές επιδράσεις τόσο στον ψυχισμό όσο και στο σώμα. Για αυτόν τον λόγο, στις 15.08.1919⁵⁹⁹, η «Ένωση Ελληνίδων Αιγύπτου⁶⁰⁰», η οποία ιδρύθηκε την 1^η Μαΐου 1917, υπό την προεδρία της Βαλασοπούλου, ιδρύει παιδικό άσυλο με το όνομα «Μάνα».

Σκοπός του ασύλου, είναι η καταπολέμηση του ηθικού και σωματικού εκφυλισμού των παιδιών της λαϊκής τάξης, που μπορούσε να προέλθει ως συνέπεια της κακής οικονομικής κατάστασης τους. Έτσι, το ίδρυμα παρείχε φιλοξενία σε παιδιά εργαζόμενων μητέρων, ηλικίας ενός έως έξι ετών, από το πρωί έως το βράδυ με κόστος ένα γρόσι διατιμήσεως την ημέρα. Οι υπεύθυνοι και πάλι δεν κωφεύουν στις ανάγκες των εντελώς άπορων μητέρων. Για αυτό τον λόγο, φροντίζουν να βρίσκουν για αυτές δωρητές, να καλύπτουν το ποσό που τους αναλογεί. Στο ίδρυμα, προσφερόταν τροφή, εκπαίδευση και φαγητό στα παιδιά. Διέθετε γιατρό για την σωματική τους υγεία και δασκάλα για την εκπαίδευσή τους και

⁵⁹⁶ Λογοδοσία ΕΚΑ 1967 σ. κζ'.

⁵⁹⁷ Λογοδοσία ΕΚΑ 1967 σ. κστ'.

⁵⁹⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 444-446.

⁵⁹⁹ Κατά τον κανονισμό της Μάνας, η ημερομηνία ιδρύσεως είναι η 25^η Αυγούστου 1919. Στην Λογοδοσία του έτους 1925-1926 αναφέρεται η 15^η Αυγούστου 1919. Βλ. Ταχυδρόμος – Ομόνοια τεύχος 6 Ιουλίου 1926.

⁶⁰⁰ Λόγω της ιδιαίτερης προσφοράς τους, μνημονεύουμε τις προέδρους της «Ενώσεως Ελληνίδων Αιγύπτου» ως το 1928. Την κα Βαλασοπούλου, διαδέχθηκαν η Κοραλία Πηλαβάκη, η Μαρίκα Καζούλλη και γενική γραμματέας υπήρξε η Αικατερίνη Ε. Βαρδαμίδου.

πνευματική τους φροντίδα. Λέγεται, μάλιστα, ότι η παρεχόμενη εκπαίδευση ήταν τόσο αποτελεσματική που μετά το τέλος της τα παιδιά μπορούσαν να ενταχθούν άμεσα στην δεύτερη τάξη του δημοτικού. Το άσυλο, αρχικά, φιλοξενούσε περίπου 35 παιδιά αλλά ο αριθμός τους όλο και αυξάνονταν. Έτσι, τα φιλοξενούμενα παιδιά, ανήλθαν σε 50-60 το 1925 και σε 100 το 1926.

Για τα παιδιά που είχαν υπερβεί το έκτο έτος της ηλικίας τους και τα οποία οι γονείς τους δεν είχαν την δυνατότητα να επιβλέπουν μετά το σχολείο, λόγω της εργασίας τους, ιδρύθηκε τμήμα το 1925. Το τμήμα, ξεκίνησε να λειτουργεί τον Ικτώβριο του 1925, από τις 16:30 έως τις 19:00 και κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας του, φιλοξένησε 70 παιδιά γεγονός που καταδεικνύει το πόσο αναγκαία ήταν η δημιουργία του. Εκείνες τις ώρες, εκτός των άλλων, τα παιδιά μελετούσαν τα μαθήματά τους με την βοήθεια μιας δασκάλας. Με αυτό τον τρόπο είχαν τόσο βοήθεια στο σχολείο όσο και αποτελεσματική προστασία και επίβλεψη στις ελεύθερες ώρες τους.

Συνολικά, τα ετήσια έξοδα του ιδρύματος, ανέρχονταν σε 850-900 Λίρες Αιγύπτου ετησίως και καλύπτονταν από δωρεές, κληροδοτήματα, έκτακτες εισφορές και έσοδα από φιλανθρωπικές γιορτές.

Για τα φιλάσθενα παιδιά της παροικίας, υπήρχε και ο θεσμός της «Παιδικής Εξοχής». Τον θεσμό αυτό, ξεκίνησε ο «Εθνικός Σύνδεσμος Ελληνίδων Αιγύπτου», ο οποίος ιδρύθηκε το 1918 με πρωτοβουλία της προέδρου του Αγγελικής Παναγιωτάτου. Σκοπός ήταν, να βοηθηθούν τα ασθενικά παιδιά των απόρων τάξεων τόσο με την παραμονή τους στην εξοχή του Σίντι-Μπισρ κατά την θερινή περίοδο όσο και με την κατάλληλη φροντίδα και διατροφή κατά την παραμονή τους. Ο θεσμός της παιδικής εξοχής, γνώρισε μεγάλη επιτυχία. Αρκεί να αναλογιστούμε ότι τον πρώτο χρόνο, συμμετείχαν 52 παιδιά και το 1927 ανέρχονταν ήδη σε 150.

Μια άλλη σημαντική δράση της ΕΚΑ, αφορά το συσσίτιο, το οποίο ξεκίνησε το 1908 με πρωτοβουλία και επιχορήγηση της οικογένειας Μπενάκη. Το ίδρυμα δεν εξυπηρετούσε μόνο απόρους αλλά μεγάλο τμήμα της παροικίας με ποικίλες ανάγκες όπως πχ τους Εργαζόμενους της ΕΚΑ. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι από το 1908 μέχρι το 1961, παρασκεύασε 13,5 εκατομμύρια μερίδες φαγητού και ανάλογο πρωινό ρόφημα⁶⁰¹.

⁶⁰¹ Λογοδοσία ΕΚΑ 1961, σ. 32.

Κεφάλαιο II.

Επιστημονική κίνηση. Η συμβολή των Ελλήνων επιστημόνων.

Οι ρίζες της επιστημονικής έρευνας για τον Ελληνισμό της Αιγύπτου, ανιχνεύονται από την εποχή ακόμα των Λαγίδων, ώσπου να ανακόπηκαν, προσωρινά, με την αραβική κατάκτηση. Όταν οι συνθήκες το επέτρεψαν, η επιστημονική έρευνα και προσφορά των Αιγυπτιακών Ελλήνων ανέκαμψε και προσέφερε πολλά όχι μόνο στην χώρα του Νείλου αλλά και στην ανθρωπότητα γενικότερα.

Κάνοντας μια μικρή ανασκόπηση, θα συναντήσουμε τον Κόνων τον Αλεξανδρινό που ανακάλυψε έναν νέο αστερισμό, την Κόμη της Βερενίκης. Αξιομνημόνευτη ήταν και η δράση του Αρχιμήδη, ο οποίος ανέπτυξε στενούς δεσμούς με την χώρα και προσέφερε στην Αίγυπτο με τον «κοχλία του Αρχιμήδη» που εφεύρε αλλά και με ένα μεγάλο σκάφος για την εποχή το οποίο δώρισε στον άρχοντα της Νειλόρρουτης. Ο Ευκλείδης, επίσης, έζησε και έδρασε στην Αλεξάνδρεια τα πρώτα χρόνια του Πτολεμαίου, ο οποίος τον τιμούσε με κάθε τρόπο. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ο Ίππαρχος, ένας μεγάλος αστρονόμος και ο Ερατοσθένης, ο οποίος έζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του στην Αλεξάνδρεια και υπήρξε μαθητής του ποιητή Καλλίμαχου. Εκτός των άλλων ασχολήθηκε με την φιλοσοφία, την ποίηση, τα μαθηματικά, την αστρονομία και την γεωγραφία. Ένα από τα μεγάλα του επιτεύγματα, ήταν η μέτρηση για πρώτη φορά ενός από τους μεσημβρινούς της γης.

Η γεωγραφία, άνθισε επίσης στην Αλεξάνδρεια, στα προχριστιανικά χρόνια. Οι πρώτοι γεωγραφικοί χάρτες, σχεδιάστηκαν εκεί και ο ίδιος ο Πτολεμαίος έγραψε ένα βιβλίο γεωγραφίας. Επίσης, τα πρώτα μεταχριστιανικά χρόνια έζησε ο Στάβων στην Αίγυπτο, για την οποία έγραψε στα «Γεωγραφικά» του. Στον τομέα της ζωολογίας, την

εποχή του δεύτερου Πτολεμαίου, η Αλεξάνδρεια απέκτησε τον πρώτο ζωολογικό κήπο του κόσμου και φιλοξενούσε, εκτός των άλλων και μια πολική αρκούδα, δείγμα της έκτασης των εξερευνήσεων της εποχής εκείνης. Στον τομέα της αρχιτεκτονικής επίσης, η Ελληνική προσφορά υπήρξε ανεκτίμητη. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον φάρο του Σώστρατου, τις υπόγειες υδατοδεξαμενές της πόλης, αλλά και την ίδια την Αλεξάνδρεια ως δημιούργημα του αρχιτέκτονα Δεινοκράτη. Επίσης, τα τείχη της Αλεξάνδρειας με τους 10.000 πύργους τους, υπήρξαν κολοσσιαίο έργο για την εποχή. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε τον αρχιτέκτονα Παρμενίσκο, στον οποίο οφείλεται το αλεξανδρινό Σεράπειο.

Ξεκινώντας την αναφορά μας στην επιστημονική δράση των Ελλήνων στην Αίγυπτο, θα αναφερθούμε αρχικά σε δυο πολύ σημαντικούς οργανισμούς με ιδιαίτερη εμβέλεια και αξιοσημείωτο έργο. Θα αναφερθούμε, λοιπόν, στην Εταιρεία Φυσικής Ιστορία και στο Ινστιτούτο Υδροβιολογίας.

Η Εταιρεία Φυσικής Ιστορίας⁶⁰², ιδρύθηκε με εισήγηση του Α. Ε. Παχουντάκη, τον Αύγουστο του 1908. Ο ίδιος διετέλεσε για δέκα χρόνια γραμματέας της και ο ίδιος συνέταξε τον κανονισμό της. Σκοπός της Εταιρείας ήταν, η μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος των περιφερειών της Αλεξάνδρειας, της Μαρεώτιδος λίμνης και της Λιβύης και η δημιουργία βιβλιοθήκης για τον καταρτισμό των τοπικών συλλόγων. Η Εταιρεία είχε αρκετή απήχηση, αν αναλογιστούμε ότι το 1912 αριθμούσε ογδόντα μέλη αλλά ο παγκόσμιος πόλεμος, ανάκοψε την ανάπτυξή της. Παρόλα αυτά, δημοσίευσε κατάλογο των πτηνών της Αιγύπτου.

Οργανωτής και εμπνευστής του ινστιτούτου⁶⁰³, υπήρξε και πάλι ο Παχουντάκης. Έδωσε ζωή στο όνειρό του με την βοήθεια του Βασιλιά

⁶⁰² Ο. π., Μανώλη Γιαλουράκη, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 461. / Βλ. ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Α', σσ. 359-360.

⁶⁰³ Institut Royal d' Hydrobiologie appliquee et d' acclimatation.

Ahmed Fouad, ο οποίος με την άνοδό του στον θρόνο εξέδωσε διάταγμα, την 21^η Ιανουαρίου 1918 με το οποίο επικύρωνε το καταστατικό του ινστιτούτου. Με αυτό τον τρόπο, το ινστιτούτο, δημιουργήθηκε την ίδια χρονιά και την ίδια χρονιά αναγνωρίστηκε από την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση.

Σκοπός του ινστιτούτου, ήταν η μελέτη της πανίδας και της χλωρίδας τόσο της θάλασσας όσο και των γλυκών νερών των αιγυπτιακών ακτών, του Νείλου, των λιμνών και των λιμνοθαλασσών της Αιγύπτου καθώς και ό,τι άλλο σχετιζόταν άμεσα ή έμμεσα με αυτό τον σκοπό από άποψη πρακτικής χρησιμότητας. Για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού, απέγραφε και μελετούσε τα έθιμα των μονίμων ή μεταναστευτικών ειδών, τα οποία κατοικούσαν ή συχνάζαν στην Αίγυπτο και κυρίως τα είδη που θα επιδέχονταν βιομηχανική εκμετάλλευση. Επίσης, παρείχε σε κάθε ενδιαφερόμενο υποδείξεις για κάθε πεδίο αλιείας, όπως η ιχθυοκαλλιέργεια, η οστρακοκαλλιέργεια και η καλλιέργεια οστρακόδερμων, μαλακίων, δακτυλιωτών, και ζωοφύτων. Μελετούσε τους όρους της εγχώριας αλιείας και πρότεινε βελτιώσεις ενώ επιζητούσε τον καλύτερο τρόπο βιομηχανικής αξιοποίησης, διατήρησης και μεταφοράς των προϊόντων των αιγυπτιακών ιχθυοτροφείων. Επιπλέον, αποσκοπούσε να βοηθήσει στον εγκλιματισμό εξωτικών ειδών, των οποίων η εισαγωγή στην Αίγυπτο θα μπορούσε να αποβεί χρήσιμη. Εκτός των άλλων, οργάνωνε, χρηματοδοτούσε και διευκόλυνε τις επιστημονικές έρευνες που σχετιζόνταν με το αντικείμενο του ινστιτούτου, προκήρυσσε διαγωνισμούς και απένειμε βραβεία. Τέλος, οργάνωνε εκθέσεις και ενυδρεία και ωκεανογραφικές, υδροβιολογικές και τεχνολογικές συλλογές με σκοπό να ελκύει και να υποκινεί το ενδιαφέρον του κοινού⁶⁰⁴.

⁶⁰⁴ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σσ. 360-362.

Οι σκοποί του ινστιτούτου, εκπληρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό και συγκεντρώθηκαν πολλά πολύτιμα συγγράμματα, χαρακτηριστικά είναι τα επαινετικά λόγια του Βρετανού ύπατου Αρμοστού, στρατάρχου Allenby, σε έκθεσή του προς την Αγγλική Κυβέρνηση με έκθεσή του το 1920⁶⁰⁵.

Μια ακόμα σημαντική πτυχή της επιστημονικής δραστηριότητας των Ελλήνων στην χώρα είναι η συμβολή τους στην ανάπτυξη των δικαστικών θεσμών της χώρας.

Η παρουσία των Ελλήνων δικαστών και δικηγόρων στην Αλεξάνδρεια, συνδέεται με την λειτουργία των Μικτών Δικαστηρίων κατά την χρονική περίοδο 1876-1949, δηλαδή ως την κατάργησή τους⁶⁰⁶. Πρώτοι έλληνες δικαστές των Μικτών δικαστηρίων διορίστηκαν το 1875 και ήταν ο Νικ. Σακόπουλος που διορίστηκε στο Κάιρο και ο Εμμ. Αντωνιάδης που διορίστηκε στην Αλεξάνδρεια⁶⁰⁷. Το 1879, ο Εμμ. Αντωνιάδης, έγινε αναπληρωματικός σύμβουλος, το 1884 τακτικός εφέτης από όπου παραιτήθηκε τελικά το 1906. Δύο χρόνια μετά, το 1877, διορίστηκε στην Αλεξάνδρεια και ο Νικ. Διομήδης. Ο ίδιος, είχε χρηματίσει και καθηγητής Πολιτικής Δικονομίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών ενώ το 1883 έγινε Πρόεδρος του Δικαστηρίου και το 1892 μέλος της επιτροπής αποζημιώσεων του Σουντάν.

Άλλοι δικαστικοί που υπηρέτησαν στα Μικτά Δικαστήρια, υπήρξαν οι Διον. Στεφάνου που διορίστηκε το 1884 και είχε διατελέσει νομικός σύμβουλος του Υπουργείου Εξωτερικών στην Αθήνα, ο Α. Πάγκαλος που διορίστηκε το 1885 και είχε χρηματίσει νομικός σύμβουλος της Ελληνικής Κυβέρνησης και Αρεοπαγίτης στην Αθήνα, ο Σ. Μπουφίδης που

⁶⁰⁵ Egypt, αριθ. 2 (1921), Λονδίνο, 1921, σελ. 44 και 45.

⁶⁰⁶ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, Αθήνα, 1999, σ. 424,

⁶⁰⁷ Ο. π., Μανώλη Γιαλουράκη, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 463-465.

διορίστηκε το 1904, ο Αν. Στούπης που διορίστηκε το 1906, ο Δημ. Δημητριάδης που διορίστηκε το 1907 και υπήρξε Πρόεδρος στο δικαστήριο Χανίων, ο Μιχ. Κέπετζης που διορίστηκε το 1907 και υπήρξε καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Βέρνης, ο Κ. Βουάκος που διορίστηκε το 1916, ο Στ. Βλάχος που διορίστηκε το 1921, ο Κωμαός μπέης που διορίστηκε Εισαγγελέας του Πρωτοδικείου το 1907 και Εφέτης του Μικτού του 1925, ο Δημ. Σαρσέντης που διορίστηκε το 1927 και ο Α. Μακρής που διορίστηκε το 1929⁶⁰⁸.

Εξέχουσα προσωπικότητα, υπήρξε ο Νικ. Καμπάς, ο οποίος γεννήθηκε στην Μυτιλήνη το 1857 και σπούδασε νομική στην Αθήνα. Υπήρξε στενός φίλος του Κωστή Παλαμά, ενώ όσο ζούσε στην Ελλάδα είχε ασχοληθεί και ο ίδιος με την ποίηση. Έφτασε στην Αλεξάνδρεια το 1881, ασκώντας στην αρχή την δικηγορία. Αργότερα, ακολούθησε το δικαστικό επάγγελμα και το 1912, διορίστηκε εφέτης των Μικτών δικαστηρίων, το 1922 αντιπρόεδρος και το 1924 πρόεδρος, για να αποσυρθεί από την υπηρεσία το 1927.

Ο Μεγάλος Καλογιάννης, επίσης, υπήρξε εφέτης των ιθαγενών δικαστηρίων και τακτικό μέλος του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου από την 1^η Δεκεμβρίου 1919. Δημοσίευσε πολλές εγκληματολογικές μελέτες και μελέτες για την προστασία των παιδιών. Ενδεικτικά, αναφέρουμε: «La protection de l'enfance» (Κάιρο, 1915), «L' Enfance moralement abandonnee» (Κάιρο, 1913), «La protection de l'enfance, comment elle devrait etre organisee en Egypte, d' apres les enseignements du 2eme Congres intgernational de Bruxelles» που δημοσιεύτηκε στην Egypte Contemporaine (Κάιρο, 1923), «Le criminel d' Egypte et la science criminologique», που δημοσιεύτηκε στο Δελτίο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου⁶⁰⁹, κ.α.

⁶⁰⁸ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 425.

⁶⁰⁹ Δελτίο Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, том. 4^{ος}, 1922.

Εκτός από το δικαστικό σώμα, οι Έλληνες διέπρεψαν και στην δικηγορία. Ο Β. Σμυρνιαδάς, μάλιστα, ο οποίος υπήρξε και αντιπρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας συνέγραψε πολλά νομικά συγγράμματα και την μελέτη «Η δημαγωγία εν Αθήναις κατά την αρχαιότητα», που ανέλυε τις επιπτώσεις των ιστορικών γεγονότων στην δημοκρατία κατά τον 4^ο και 5^ο αιώνα. Ο Σπ. Δημουλίτσας, επίσης, επεξεργάστηκε πολλά νομικά κείμενα κατά την διάρκεια της υπηρεσίας του ως νομικός σύμβουλος της κοινότητας Αλεξανδρείας.⁶¹⁰ Τέλος, ο Ν. Καμπάς, υπήρξε εκτός των άλλων και Πρόεδρος του Δικηγορικού Σωματείου των Μικτών Δικαστηρίων και πολλοί ομογενείς έγιναν μέλη του Συμβουλίου του. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Ι. Χαριτάτο, Ι. Παλαιολόγο, Α. Ζήντζο, Δ. Σουλτάνη, Π. Αργύρη, Δ. Λυμπρίτη, Ν. Χαϊκάλη, Ν. Σοκόλη, Μωραΐτη, Ε. Γλυμενόπουλο, Δ. Μέγκουλα, Ξ. Σοκόλη, Μ. Βενετοκλή, Α. Κωστή, Ρ. Σκενδεράνη, Σ. Μπουφίδη, Ι. Λάζαρη, Δ. Αυλωνίτη, Γ. Ρούσο, Σ. Λύτσικα, Μ. Ταταράκη, Ν. Βατιμπέλα, Κ. Κάσδαγλη και Ν. Κατελούζο⁶¹¹.

Άλλοι σημαντικοί δικηγόροι, την εποχή τους, υπήρξαν ο Σολ. Αναγνωστόπουλος, ο Αγγ. Αγγελόπουλος, ο Χρ. Αναστασιάδης, ο Κ. Βογιατζής, ο Επ. Καμπάς, ο Ηλ. Καγκελάρης, ο Ι. Κατακατσάνης, ο Ορ. Καστάνιος, ο Κ. Κωνσταντουλάκης, ο Δ. Κορώνης, ο Αθ. Χρυσοβέργης, ο Κ. Κόκκινος, ο Μ. Κωμανός, ο Κ. Νταφώτης, ο Ζ. Εμίρης, ο Θ. Φλασκάκης, ο Ιω. Φραγκίστας, ο Ευρ. Φραγκούδης, ο Ηρ. Γεωργιάδης, ο Σπ. Γεωργίτσης, ο Σωκρ. Κιτροδέφ, ο Στ. Κιτροδέφ, ο Γρ. Κύρκος, ο Γ. Κονδύλης, ο Κ. Κουράκος, ο Φ. Λαγουδάκης, ο Αντ. Λειβαδάρος, ο Παν. Λιακάκης, ο Κων. Μανωλάκης, ο Ι. Μανωλάτος, ο Ι. Μαυρής, ο Ι. Μελέτιος, ο Β. Μυρσιλής, ο Πολύς Μοδινός, ο Γρ. Μόσχος, ο Ευθ. Μανούσος, ο Γ.

⁶¹⁰ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 463-465.

⁶¹¹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 427/13.

Νικολαΐδης, ο Κλ. Νικολάου, ο Αρ. Παλαιολόγος, ο Γ. Παντελίδης, ο Αθ. Πανταζής, ο Μιχ. Περίδης, ο Ι. Πεσματζόγλου, ο Μάρκος Πορτοκάλογλου, ο Ν. Φυσεντζίδης, ο Γ. Παγώνης, ο Σωκρ. Πανιόπουλος, ο Ν. Παπανικόλας, ο Κ. Παππάς, ο Βασ. Παραδέλης, ο Μ. Πουλάκης, ο Αλ. Σαράτσης, ο Αλ. Σκανδεράνης, ο Ιω. Σφίνης, ο Κ. Σαπουντζάκης, ο Ηλ. Ρούνιος, ο Στ. Σταθάτος, ο Γ. Σβορώνος, ο Λ. Σμίθ, ο Βίων Σμυρνιαδάης, ο Ι. Σόκολης, ο Α. Σανόπουλος, ο Μ. Ταταράκης, ο Δ. Τσαούσης, ο Γ. Βαλασόπουλος, ο Ν. Βαλεντής, ο Αντ. Βατιμπέλας (αδελφός του Ν. Βατιμπέλα), ο Γ. Βενιέρης, ο Ανδρ. Βιτιάδης, ο Ευστ. Γιαννακόπουλος, ο Στ. Ζιζίνιας, ο Αντ. Ζαχαρόπουλος, ο Δ. Χοϊδάς⁶¹², ο Π. Σαλταμπάσης, ο Γ. Ροϊλός, ο Δ. Χαριτάτος⁶¹³, ο «Κ. Σάνδης, ο Γ. Πούλιος, ο Σαρολίδης, ο Μουτάφης, ο Ι. Οικονόμου, ο Ι. Στράτης, ο Μιχ. Μιχαηλίδης, ο Κλ. Νικολάου, ο Ν. Βαλεντής, ο Αλ. Σαράτσης⁶¹⁴ κ.α.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι πολλοί δικηγόροι έδειξαν αξιόλογη έφεση στα Γράμματα και τις Τέχνες ενώ πολλοί έπαιξαν ενεργό ρόλο στην κοινωνική ζωή της παροικίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε το έργο του Κλ. Νικολάου, «Τρεις ομιλίες σε εύθυμο τόνο⁶¹⁵», του Δημ. Χαριτάτου, «Η Αλεξάνδρεια πριν εκατό χρόνια⁶¹⁶», του Γ. Κηπιάδη, «Οι Έλληνες εν Αιγύπτω⁶¹⁷» και του Ν. Βατιμπέλα, «Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα Σχολεία μας⁶¹⁸»⁶¹⁹. Τέλος, κάποιοι αναμείχθηκαν στα

⁶¹² Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σσ. 428/14.

⁶¹³ Στο ίδιο, σ. 428/15.

⁶¹⁴ Στο ίδιο, σ. 428.

⁶¹⁵ Κλ. Νικολάου, «Τρεις ομιλίες σε εύθυμο τόνο», Αλεξάνδρεια, 1949.

⁶¹⁶ Δημ. Χαριτάτου, «Η Αλεξάνδρεια πριν εκατό χρόνια», Αλεξάνδρεια, 1961.

⁶¹⁷ Γ. Κηπιάδη, «Οι Έλληνες εν Αιγύπτω», Αλεξάνδρεια, 1892.

⁶¹⁸ Ν. Βατιμπέλλα, «Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα Σχολεία μας», Αλεξάνδρεια, 1945.

⁶¹⁹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 463-465.

Κοινοτικά ζητήματα, όπως ο Σανδής και ο Σμυρνιαδής και άλλοι εντάχθηκαν στο διπλωματικό σώμα όπως ο Γ. Ρούσος.

Η ιατρική, υπήρξε άλλος ένας τομέας που οι Έλληνες της Αιγύπτου διέπρεψαν, δείχνοντας ιδιαίτερη κοινωνική και πατριωτική ευαισθησία. Προσέφεραν τις υπηρεσίες του τόσο στους ιθαγενείς όσο και τους ομογενείς και κάθε φορά που η πατρίδα τους είχε ανάγκη βρίσκονταν ακούραστοι στο πλευρό της. Οι περισσότεροι, είχαν σπουδάσει σε Ευρωπαϊκά ιδρύματα, στην Ελλάδα, την Κωνσταντινούπολη ή την Τεχεράνη, μετρούσαν αρκετές συμμετοχές σε συνέδρια και προσπαθούσαν πάντα να προάγουν την επιστήμη τους.

Βάσει των επίσημων στατιστικών, οι γιατροί με άδεια άσκησης επαγγέλματος την περίοδο 1850-1882 στην Αίγυπτο ανέρχονταν σε σαράντα οκτώ αλλά στην πραγματικότητα, αυτός ο αριθμός είναι πλασματικός καθώς πολλοί ιατροί ασκούσαν το επάγγελμα χωρίς άδεια⁶²⁰.

⁶²⁰ Ο.π., Αθανασίου Γ. Πολίτη, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ.Β΄, σ. 374 : Ιατροί με άδεια άσκησης επαγγέλματος στην Αλεξάνδρεια από το 1850 ως το 1881: Αποστολίδης Βασίλειος, Καλλιάρχης Ιωάννης, Δημητριάδης Κωνσταντίνος, Διομήδης Νικόλαος, Καραβοκυρός Μιχαήλ, Καρτούλης Στέφανος, Μαράτος Νικόλαος, Νερούτσος Τάσος, Πάλλης Ιωάννης, Παναγιωτίδης Γεώργιος, Πολύδωρος Γεώργιος, Πυλαρινός Σπυρίδων, Σταμέλης Αντώνιος, Στασινόπουλος Παναγιώτης, Βαλασόπουλος Αριστείδης, Βατικιώτης Ν., Ζαμπάκος Κωνσταντίνος, Ζαγκαρόλας Γεώργιος.

Ιατροί με άδεια άσκησης επαγγέλματος στην Αλεξάνδρεια από το 1882 ως το 1896: Καλομοίρης Νικόλαος, Δημητριάδης Δημήτριος, Δημάκης Δ. Μιχαήλ, Δήμιτσας Μ. Αριστοτέλης, Φοντάνας Ερρίκος, Γεωργιάδης Σ. Σοφοκλής, Γνευτός Ε. Παύλος, Ισαακίδης Πλατων, Καρτούλης Γ. Σταμάτιος, Μάρκου Π. Γεώργιος, Μοάτσος Ιωάννης, Μοδινός Πολύβιος, Μωραΐτης Νικόλαος, Παγώνης Πέτρος, Παπανδρεόπουλος Σπυρίδων, Πετούσης Κ. Αλέξανδρος, Πετρίδης Αριστείδης, Σπανούδης Ιωάννης, Τρεχάκης Παντιάς, Τσιμισιρόπουλος Σ. Νικόλαος, Ξανθοπουλίδης Ξενοφών.

Ένας από τους τομείς που διέπρεψαν οι Έλληνες ιατροί ήταν ο τομέας της οφθαλμολογίας καθώς «είδος τραχώματος επιπεπλεγμένου μετ' οξείας πυορροϊκής επιπεφυκίτιδος είχε καταστή ενδυμική και λόγω του μολυσματικού χαρακτήρος της, επροξένει μεγάλη θραύσιν»⁶²¹. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί, ότι η οφθαλμολογία δεν αποτελούσε ξεχωριστό κλάδο ως το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Υπεύθυνοι ως τότε για τις οφθαλμικές παθήσεις ήταν οι παθολόγοι και οι χειρουργικές επεμβάσεις γίνονταν από γενικούς χειρουργούς.

Φημισμένοι Έλληνες οφθαλμολόγοι, υπήρξαν ο Φωτεινάτος, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1882 και είχε δημοσιεύσει πολλές παρατηρήσεις στο περιοδικό «Ασκληπιός». Ο Δημήτριος Δημητριάδης, επίσης, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1888 και το 1896, ανέλαβε την διεύθυνση του οφθαλμολογικού τμήματος του Ελληνικού νοσοκομείου. Εκτός των άλλων, υπήρξε οφθαλμολόγος στο νοσοκομείο της Ισραηλιτικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας, μέλος του σωματείου «Πτολεμαίος Α'» και αντιπρόσωπος της Νορβηγίας στο Συμβούλιο των καθάρσεων. Ο γιατρός, Γ. Ιακωβίδης, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1900, ανέλαβε, επίσης, την διεύθυνση του οφθαλμολογικού τμήματος της Αστυκλινικής του Ελληνικού Νοσοκομείου και μετά την αποχώρηση του Δημητριάδη, ανέλαβε την διεύθυνση ολόκληρου του οφθαλμολογικού τμήματος. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Οφθαλμολογικής Εταιρείας και πρόεδρος του ιατρικού τμήματος του σωματείου «Πτολεμαίος Α'». Τέλος, ο Κ. Κασιμάτης, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1904 και ανέλαβε την διεύθυνση του οφθαλμολογικού τμήματος του νοσοκομείου

Έλληνες φαρμακοποιοί την ίδια περίοδο: Αναστασιάδης Γεώργιος, Καντρός Ν. Α., Ιωαννίδης Περικλής, Ορφανίδης Βασίλειος, Πράτσικας Βασίλειος, Τοφαρίδης Κωνσταντίνος, Βιδάλης Σπυρος.

⁶²¹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 432/5.

της Ισραηλίτικης Κοινότητας Αλεξάνδρειας. Εκτός των άλλων, υπήρξε μέλος της οφθαλμολογικής εταιρείας και πρόεδρος του σωματείου «Πτολεμαίος Α'». Δημοσίευσε, επίσης, πολλές ανακοινώσεις στα ετήσια συνέδρια της Οφθαλμολογικής Εταιρείας Αιγύπτου και στο ιατρικό τμήμα του «Πτολεμαίου Α'»⁶²². Άλλοι Έλληνες οφθαλμολόγοι, υπήρξαν οι Δημ. Δημητριάδης, ο Γ. Ιακωβίδης, ο Φωτεινάτος, ο Δ. Ζούλας, ο Φ. Παντελίδης, ο Γ. Χατζόπουλος, ο Κομνηνός, ο Π. Χρόνης, ο Νίκανδρος, ο Ιω. Δημητριάδης (γιος του Δημ. Δημητριάδη)⁶²³ κ.α.

Φημισμένος Έλληνας ιατρός, υπήρξε και ο Νερούτσος Μπέης, ο οποίος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1826 και ήταν γιος Ιερέα. Αποφοίτησε από την Φιλοσοφική σχολή το 1826, εφόσον εκπόνησε διατριβή με θέμα την ετυμολογία των ονομάτων των ρωμαϊκών θεοτήτων. Αργότερα, έγινε διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής. Εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1851⁶²⁴ και την ίδια χρονιά του απένειμαν τον τίτλο του μπέη⁶²⁵. Άσκησε το επάγγελμα του ιατρού ως το 1888. Υπήρξε τακτικό μέλος του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, στο οποίο προσέφερε πολλά με τις εργασίες του. Πέθανε στο Ραμλί στις 10 Αυγούστου 1892⁶²⁶. Το συγγραφικό του έργο υπήρξε μεγάλο. Κάποια από τα άρθρα που δημοσίευσε το Δελτίο του ινστιτούτου, είναι τα παρακάτω: *Trois inscriptions grecques recemment transportees a l' institut* (συνεδρία στις 10/11/1871), *Notice sur une inscription grecque trouvee dans un capean mortnaire et dont l' estampage a ete pris par les soins de l' institut*.

⁶²² Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος*, τ. Β', σσ.382-384.

⁶²³ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, *Αλεξάνδρεια*, σ. 432/6.

⁶²⁴ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος*, τ. Β', σσ. 351-352.

⁶²⁵ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ. 459.

⁶²⁶ Γ. Λ. Αρβανιτάκης, «Περί Τάσσου Βέη Νερούτσου», περιοδικό Φάρος, μηνιαίο περιοδικό του ελληνικού συλλόγου «η Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη», τεύχος της 31ης Ιανουαρίου 1925.

Collections Del Valle Del Paz et Sidney Smith (συνεδρία στις 30/05/1971), Note sur une inscription decouverte dans les fondations de la maison Zogheb (συνεδρία στις 28/12/1873), Le calendrier rhodien (συνεδρία στις 20/02/1874), Notice sur les inscriptions amphoriques de la Collection de l' institut (συνεδρία στις 20/02/1874), Inscription greco-latine existant a l' institut et inscription latine deconverte a Ramleh (συνεδρία στις 6/3/1874), Inscription grecque trouvee au Caire par M. Daninos (συνεδρία στις 14/6/1874), Fouilles failes a Alexandrie pendant l'hiver 1874-1875 (συνεδρία στις 15/3 και 30/4/1875), Inscription funeraire provenant de l' ancien cimeliere romain de Nicopolis (συνεδρία στις 19/11/1875), Inscriptions ceramiques de la Grece, correspondance avec M. Dumont (συνεδρία στις 19/5/1876), Deux inscriptions commemoratives de l' erection des obelisques dans le Cesareum d' Alexandrie (συνεδρία στις 4/1/1878)⁶²⁷.

Επίσης, ο Β. Αποστολίδης (1827-1910), ο οποίος γεννήθηκε στις Σέρρες αλλά καταγόταν από την Τραπεζούντα. Σπούδασε Ιατρική στην Αθήνα και στην Βιέννη. Στην Αίγυπτο, εγκαταστάθηκε το 1863 και αφοσιώθηκε στην αρχαιολογία, την οποία αγαπούσε. Πίστευε ότι οι Έλληνες εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο το 3.800 π. Χ. και υποστήριζε ότι οι Χανεμπού των ιερογλυφικών κειμένων ταυτίζονταν με τους Δαναούς. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είχαν οι ανακοινώσεις του για τις ασιατικές ρίζες των προελληνικών επιγραφών της Λήμνου⁶²⁸.

Υπήρξε μέλος του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου στο οποίο εκλέχθηκε στις 27/12/1889 ως μέλος και στις 21/04/1901 ως επίτιμο μέλος. Επίσης, υπήρξε από τους κυριότερους ιδρυτές και πρόεδρος της ελληνικής επιστημονικής εταιρείας «Ελλήνιο», που υπήρξε στο Κάιρο. Μελέτησε πολύ την φαραωνική εποχή και λέγεται ότι είχε μελετήσει περίπου τα δύο

⁶²⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σσ. 351-352.

⁶²⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 459-460.

τρίτα των 20.000ων, τότε γνωστών, ελληνικών παπύρων. Συμπεριέλαβε τα πορίσματα της μελέτης του, στο βιβλίο του με τίτλο «Γλωσσικά μελέται εξ αφορμής των ακαδημαϊκών αναγνωσμάτων του κ. Γ.Ν. Χατζηδάκι»⁶²⁹. Άλλες μελέτες του είναι οι *Origine asianique des inscriptions prehelléniques de l'île de Lemnos*⁶³⁰, *Origines egeennes de la civilisation de l' Ancien Empire*⁶³¹, *Le suicide de Psammétique II par le sang de laureau et la critique moderne*⁶³² και τέλος το «*Essai sur l' Hellenisme égyptien et ses rapports avec l' Hellenisme classique et l' Hellenisme moderne*», το οποίο δεν ολοκληρώθηκε και από το οποίο εκδόθηκαν μόνο τρία τεύχη⁶³³. Τέλος, οι κυριότερες ανακοινώσεις του στο Αιγυπτιακό Ινστιτούτο ήταν οι εξής: *Defense de l'authenticité de la statue du roi Kafa contre les attaques de la critique moderne* (συνεδρία στις 29/12/1899), *Encore les inscriptions prehelléniques de Lemnos* (συνεδρία στις 6/12/1901, 27/12/1901, 5/05/1902, συνέχεια της μελέτης με το ίδιο θέμα που αναφέραμε πιο πάνω), *L' Hellenisme pre-macédonien d' Egypte* (συνεδρία στις 6/2/1905), *Le grec alexandrin* (συνεδρία στις 3/4/1905), *Les Pelasges, les Hellènes et les Albanais dans leurs rapports ethnologiques et linguistiques* (συνεδρία στις 12/2/1906).

Ο Δ. Οικονομόπουλος⁶³⁴ επίσης, ο οποίος γεννήθηκε στην Ζάκυνθο στις 30 Νοεμβρίου 1830. Αναγορεύθηκε διδάκτωρ της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1855 και υπηρέτησε ως στρατιωτικός ιατρός ως το 1861. Την ίδια εποχή, έφτασε στην Αλεξάνδρεια ενώ το 1867, μετέβηκε

⁶²⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος*, τ. Β', σ. 354.

⁶³⁰ Υπόμνημα που αναγνώστηκε στις 10/04/1905 στο Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο Αθηνών (Αλεξάνδρεια, Τύποις Penasson, 1905).

⁶³¹ Υπόμνημα που αναγνώστηκε στις στο Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο Καΐρου, Απρίλιος 1909.

⁶³² *Bulletin Soc. Med. Du Caire*, 5^η σειρά, Φεβρουάριος 1911.

⁶³³ Παρίσι, έκδοση Welter, 1898, φυλλ. 1-3.

⁶³⁴ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος*, τ. Β', σ. 365.

στο Κάιρο. Υπήρξε από τους σημαντικότερους παράγοντες της πνευματικής κίνησης στην Αίγυπτο. Συνέταξε το καταστατικό του ελευθεροτεκτονισμού στην Αίγυπτο. Άλλα έργα του είναι τα: «Η χολέρα εν Αιγύπτω τω 1883» (Κάιρο, 1884), «Λεριακά» (1888) κ.α. Άφησε, επίσης, ένα ιδιαίτερο χειρόγραφο με τον τίτλο «Cadre general de la numismatique egyptienne», το οποίο αγοράστηκε από την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση. Απεβίωσε το 1890 στο Κάιρο.

Εξέχουσα προσωπικότητα στον τομέα της Ιατρικής, υπήρξε και η Αγγελική Παναγιωτάτου, η οποία μαζί με την αδερφή της Αλεξ, υπήρξαν οι πρώτες Ελληνίδες φοιτήτριες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο οποίο έγινε αργότερα Υφηγήτρια και καθηγήτρια. Η δράση της, ήταν πλούσια τόσο στον κοινωνικό όσο και στον επιστημονικό τομέα. Υπήρξε πρόεδρος της επιστημονικής ένωσης «Πτολεμαίος Α'» και ίδρυσε την «Φιλολογική Συντροφιά Ελληνίδων Κυριών Αλεξάνδρειας»⁶³⁵.

Τέλος, αξίζει να μνημονεύσουμε τον Γεωργιάδη βέη⁶³⁶, φαρμακοποιό, ο οποίος γεννήθηκε στην Σμύρνη στις 15/10/1875. Υπήρξε ιδιοκτήτης εργαστηρίου ιατρικών, βακτηριολογικών και βιομηχανικών αναλύσεων καθώς και αναλύσεων τροφίμων. Ήταν μέλος πολλών εταιρειών χημείας, φαρμακευτικής και ιατρικής. Το 1905, διορίστηκε επιθεωρητής φαρμακείων από την Υγειονομική υπηρεσία και από 1914 ως το 1919, διετέλεσε αρχιεπιθεωρητής φαρμακείων. Υπήρξε, επίσης, από το 1909 ως το 1916, εξεταστής των αποφοίτων της Ιατρικής και Φαρμακευτικής Σχολής του Kasr-el-Aini, μέλος της εξεταστικής επιτροπής των βοηθών φαρμακοποιών στην Ιατρική σχολή του Καΐρου το 1911-1912, μέλος της επιτροπής για την νομοθεσία για τον έλεγχο της πώλησης χημικών λιπασμάτων το 1918 και μέλος της διευθυντικής επιτροπής του

⁶³⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σσ. 15-17.

⁶³⁶ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σσ. 354-355.

Λαϊκού Πανεπιστημίου στο τμήμα επιστημών. Τέλος, υπήρξε πρόεδρος του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου. Συνέγραψε το έργο «Περί φαρμακευτικής εν Αιγύπτω» και πολλές μελέτες του και ανακοινώσεις του δημοσιεύτηκαν στο Δελτίο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου και σε περιοδικά άλλων επιστημονικών εταιρειών στην Ευρώπη.

Οι κυριότερες ανακοινώσεις του ήταν οι εξής: Contribution a l'étude du dosage d'un melange de sueres, η οποία δημοσιεύτηκε στο Δελτίο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου τον Δεκέμβριο του 1902. La pharmacie en Egypte. Ένας τόμος με φωτογραφίες των κυριότερων διπλωμάτων φαρμακευτικής στην Αίγυπτο. Εκδόσεις Diemer. Το έργο αυτό βραβεύτηκε με το βραβείο Goddard στο πανεπιστήμιο του Bordeaux, τον Ιούλιο του 1906. Les grandes alimentaires en Egypte. Ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε στο Memoire de l'Institut Egyptien, το 1915. Περιεχόταν, επίσης, στην «Χρυσή Βίβλο» που παραδόθηκε στον Σουλτάνο Χουσεΐν με την άνοδό του στον θρόνο. Contribution a l'elude de l'opium egyptien. Δημοσιεύτηκε στο Δελτίο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, το 1917. Το έργο αυτό, υπήρξε ένα από τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν στην Διάσκεψη της Γενεύης για τον διακανονισμό του θέματος του οπίου. Elude chimique des eaux de puils des caravanes dans l'Arabie, le Desert lybique et la Presqu'île du Sinai. Δημοσιεύτηκε στο Δελτίο του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, σε τέσσερα αλληπάλληλα υπομνήματα.

Άλλοι έλληνες γιατροί που διέπρεψαν στην Αλεξάνδρεια, ήταν ο Στέφανος Καρτούλης, ο οποίος ανακάλυψε το παθολογικό αίτιο της δυσεντερίας και ανέλαβε την διεύθυνση του κινητού νοσοκομείου Αλεξάνδρειας στους Βαλκανικούς πολέμους. Ο γιατρός Βαλασόπουλος, επίσης, ο οποίος εφάρμοσε στο Ελληνικό Νοσοκομείο τις θεωρίες του Lister, συνέβαλλε στην διάδοση των θεωριών του Charcol για το νευρικό σύστημα και ασχολήθηκε με την θεραπεία της φυματίωσης. Υπήρξε μέλος της Ιατρικής Εταιρείας των νοσοκομείων των Παρισίων και ιδρυτικό

μέλος του Αιγυπτιακού συνδέσμου κατά της φυματίωσης. Τέλος, δημοσίευσε πολλά άρθρα και πολλές σημαντικές μελέτες. Επιπλέον, θα αναφέρουμε τον παιδίατρο Παύλο Γνευτό, τον Γ. Νικολάου, ο οποίος ίδρυσε στην Αλεξάνδρεια Κλινική Νευρικών Ασθενειών και τους ιατρούς Εμ. Παρώδη, Μ. Τσατσάνη και Π. Παπαδάκη, οι οποίοι ίδρυσαν στην Αλεξάνδρεια την κλινική «Ιπποκράτης»⁶³⁷.

Η επιστημονική δράση των Ελλήνων στην Αίγυπτο, δεν εξαντλείται μόνο στον χώρο της Ιατρικής και της Νομικής. Αξιόλογοι επιστήμονες διέπρεψαν και σε άλλους τομείς.

Ιδιαίτερα αξιόλογος, υπήρξε ο καθηγητής Γεώργιος Αρβανιτάκης (1872-1946)⁶³⁸, ο οποίος, υπήρξε διευθυντής της βιβλιοθήκης στο Υπουργείο εξωτερικών της Αθήνας και τον Απρίλιο του 1902 και κατέλαβε την έδρα του αστρονόμου και τοπογράφου της αρχαίας Αλεξανδρείας, Ismail Pacha el Falaky, στο Αιγυπτιακό Ινστιτούτο.

Άνθρωπος χαρισματικός, με πολλά ταλέντα και ενδιαφέροντα, ασχολήθηκε εκτός των άλλων με τα μαθηματικά, την φιλολογία, την ιστορία και την αρχαιολογία⁶³⁹. Υπήρξε για ένα διάστημα δημοσιογράφος με έντονα αντιμοναρχικές πεποιθήσεις, ενώ για ένα διάστημα ασχολήθηκε ανεπιτυχώς με την λογοτεχνία, κυρίως με την τραγωδία «Βερενίκη» το 1908 και με μυθιστορήματα όπως το «Αίμα στην Αγία Παρασκευή» το 1934 και άλλα⁶⁴⁰.

Πήρε μέρος σε πολλές αποστολές. Τον Απρίλιο του 1905, πήρε μέρος στο πρώτο Αρχαιολογικό Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου, απεστάλη στο Ασσουάν για να παρατηρήσει την έκλειψη του ηλίου. Το 1925, αντιπροσώπευσε την

⁶³⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σσ. 391-402.

⁶³⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

⁶³⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 355.

⁶⁴⁰ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας στο Γεωγραφικό Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο και στο οποίο ανέγνωσε δυο υπομνήματα. Το πρώτο είχε τον τίτλο «Contribution des Hellenes au developpment de l'Égypt contemporaine» και το άλλο τον τίτλο «Theorie de la gnomonique musulmane»⁶⁴¹.

Έκανε πολυπληθείς ανακοινώσεις όχι μόνο στο Αιγυπτιακό Ινστιτούτο αλλά σε πολλές άλλες επιστημονικές εταιρείες. Αυτοτελή έργα του για την ιστορία της Αιγύπτου είναι το «Καισάρειον» (1901), η «Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου» (1926) και το «Μια εικών του Μάρκου εις την εκκλησίαν του Αγίου Σάββα εν Αλεξανδρεία» (1929)⁶⁴². Οι μελέτες και τα άρθρα του δημοσιεύτηκαν σε πολλά επιστημονικά περιοδικά, ελληνικά και μη⁶⁴³. Οι εργασίες του, οι εφευρέσεις του και οι ανακαλύψεις του διακρίνονταν από ιδιαίτερη πρωτοτυπία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι είχε φτιάξει ένα ρολόι με λατινικούς και αραβικούς αριθμούς ωρών και είχε θεμελιώσει μια μέθοδο για την μέτρηση του ύψους των σύννεφων από έναν μόνο παρατηρητή⁶⁴⁴. Από τις σπουδαιότερες και πιο πρωτότυπες μελέτες του ήταν οι «Περί της δι' αίματος ταύρου αυτοκτονίας παρ' αρχαίους», «Sur un cadran solaire zodiacal⁶⁴⁵», «Theorie de l'heure arabe», «Notice sur la Gnomonique Musulmane⁶⁴⁶», «Ο Γολγοθάς και ο Τάφος, η αλήθης αυτών τοποθεσία», «Μετεωρολογικαί παρατηρήσεις εκτελεσθείσαι άνευ διακοπής επί 365 ημέρας εν Ιερουσαλήμ». Τέλος, το 1911, ίδρυσε ένα δεκαπενθήμερο περιοδικό στα ελληνικά με το όνομα Μουσείο, το οποίο σταμάτησε να

⁶⁴¹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 356.

⁶⁴² Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

⁶⁴³ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 357.

⁶⁴⁴ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

⁶⁴⁵ Δελτίο Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, 1903 και «Ελλήνιον».

⁶⁴⁶ Δελτίο Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, τομ. 5^{ος}, 1922-1923.

εκδίδεται με τους βαλκανικούς πολέμους⁶⁴⁷. Διηύθυνε, επίσης, το μηνιαίο δελτίο του «Ελλήνιου»⁶⁴⁸.

Ο Α. Ε. Παχουντάκης, επίσης, με την ειδικότητα του Γεωλόγου, υπήρξε ιδιαίτερα αξιόλογος. Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια στις 4 Δεκεμβρίου 1877⁶⁴⁹. Σπούδασε στην Γεωργική Σχολή της Γκίζης και μετά το πέρας των σπουδών του επιδόθηκε στην μελέτη της γεωλογικής σύνθεσης των περιχώρων της Αλεξάνδρειας σε ακτίνα περίπου εξήντα χιλιομέτρων. Τα αποτελέσματα των ερευνών του, δημοσιεύτηκαν σε υπόμνημα με τίτλο «*Sur la constitution geologique des environs d' Alexandrie*» και ανακοίνωσε τα πορίσματά του στην Ακαδημία Επιστημών του Παρισίου.

Το έργο του ήταν πολύπλευρο και ιδιαίτερα σημαντικό. Σε δικές του υποδείξεις οφείλεται η ανακάλυψη της νεκρόπολης του Αμπουσίρ (Taposiris Magna), κοντά στην Αλεξάνδρεια⁶⁵⁰. Επίσης είναι ο πρώτος που ερεύνησε την περιφέρεια της Μάρσα Ματρούχ και ανακάλυψε πολλά απολιθωμένα μάλακια, εχινοειδή και βρυζωάρια άγνωστα ως τότε. Αν και δεν είναι ιδιαίτερα γνωστός στην εποχή μας, πολλοί ξένοι επιστήμονες αναφέρονται στις έρευνές του⁶⁵¹ ενώ η μελέτη του για την σπογγαλιεία στην Αίγυπτο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Επίσης, η μελέτη του για την προϊστορία της Αιγύπτου, μνημονεύτηκε με επαίνους από τον καθηγητή Boule του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας των Παρισίων, στο

⁶⁴⁷ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

⁶⁴⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 357.

⁶⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 357.

⁶⁵⁰ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 460.

⁶⁵¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε: F. Canu, Etude comparee des bryozoaires helvetiens de l' Egypte avec les bryozoaires vivants de la Mer Rouge. Στο Memoires de l'Institut Egyptien, τόμος 6, φυλλάδιο 3, σελ. 185-236. Dr. Max Blanckenhorn, Handbrich der Regionalen Geologie: Aegypten, Heidelberg, 1921. J.W. Gregorg and Others. Contributions to the Geology of Cyrenaica. Quart. Journal Geol. Soc., Λονδίνο, τόμος LXVII, 1911, σελ. 572-680.

περιοδικό «L' Anthropologie» και από τον καθηγητή E. A. Marlet, ο οποίος περάτωσε την δική του μελέτη για την θέση της προϊστορίας βασιζόμενος και στα πορίσματα του Παχουντάκη⁶⁵². Οι σπουδαιότερες εργασίες του ήταν οι: «Sur la constitution geologique des environs d' Alexandrie⁶⁵³», «Sur la constitution geologique des environs de Marsa Matrouh (Marmartque)⁶⁵⁴», «La peche des eponges em Egypte⁶⁵⁵», « Observations sur le Prehistorique en Egypte⁶⁵⁶» και «Sur les gisements de gypse du Mariout⁶⁵⁷».

Το 1908, εισηγήθηκε την δημιουργία της Εταιρίας Φυσικής Ιστορίας στην Αλεξάνδρεια, στην οποία υπήρξε γραμματέας επί δέκα χρόνια. Στον ίδιο οφείλεται, επίσης, η δημιουργία του Βασιλικού Ινστιτούτου Υδροβιολογίας⁶⁵⁸. Τέλος, είχε εκλεγεί τακτικό μέλος του Αιγυπτιακού Ινστιτούτου από τις 28 Δεκεμβρίου 1908⁶⁵⁹.

Επιπλέον, θα αναφέρουμε τον Δημήτριο Μοσχονά (1837-1895), ο οποίος ασχολήθηκε με την μελέτη της ιερογλυφικής και ήταν ο πρώτος Έλληνας αιγυπτιολόγος. Το 1876, παρουσίασε σε βιβλίο την μετάφραση της στήλης του Φθάμοση του Μεμφίτη και δημοσίευσε στο περιοδικό του «Μανέθων» πολλές άλλες μεταφράσεις επιγραφών και στηλών. Ήταν, επίσης, γνώστης της αραβικής, στην οποία εξέδωσε τρία περιοδικά καθώς και ένα Αγγλο-Αραβικό λεξικό.

Ο Γεράσιμος Πεντάκης (1839-1899), επίσης, μετάφρασε στα ελληνικά το Κοράνι. Η απόδοση του, θεωρείται από τις πιστότερες και

⁶⁵² Bulletin Societe de Geographie (Παρίσιοι), том. 20ος, 1909, σελ. 98.

⁶⁵³ Egypt, Comptes rendus de l'Academie des Sciences, CXXXV, 1902, σελ 596-597.

⁶⁵⁴ C.B. Acad. Sciences, CVVVVII, 1903, σελ. 350-351.

⁶⁵⁵ Δελτίο Χεβδικής Γεωγραφικής Εταιρίας, 6^η σειρά, αριθ. 12, σελ. 550-595, Κάιρο, 1907.

⁶⁵⁶ Revenue Internationale d' Egypte, том. 2^{ος}, 1905, σελ. 15-24.

⁶⁵⁷ Δελτίο Αιγυπτιακού Ινστιτούτου, σειρά 5^η, том. 5^{ος}, 1911, σελ. 36-40.

⁶⁵⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 461.

⁶⁵⁹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος, τ. Β', σ. 357.

αριότερες. Επιπλέον, εξέδωσε και το αρχαιολογικό «Αιγυπτιακά μελέται», στο οποίο δίνονται πολλές πληροφορίες για τις πόλεις και τα μνημεία της Αιγύπτου.

Ο Π. Αριστόφρων, χρηματοδότησε τις ανασκαφές για την ανεύρεση της Ακαδημίας του Πλάτωνα, οι οποίες άρχισαν το 1930, ενώ η Καίτη Σελινιώτου, υπήρξε η πρώτη Ελληνίδα που αδιαφορώντας για τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής, μίλησε στο βήμα σωματείου το 1917 και εξέδωσε πολλές αρχαιολογικές μελέτες. Η βυζαντινολόγος Έρα Σιγάλα-Βρανούση, επίσης έχει να επιδείξει πολλές μελέτες και συμμετοχές σε διεθνή συνέδρια.

Ο Αναστάσιος Αλιφέρης, από την άλλη πλευρά, παρόλο που ήταν αυτοδίδακτος, κατάφερε να διαπρέψει και να αποκτήσει διεθνή φήμη στον τομέα της εντομολογίας. Γεννήθηκε το 1982 στην Αλεξάνδρεια και υπήρξε μέλος της Ελληνικής εντομολογικής Εταιρείας. Το 1917, ανέλαβε βοηθός εντομολόγος στην Γεωργική Εταιρεία και ίδρυσε το Εντομολογικό Μουσείο Καϊρού.

Τέλος, ο Ι. Α. Σαρεγιάννης, υπήρξε ο θεμελιωτής της φυτοπαθολογίας στην Ελλάδα. Γεννήθηκε το 1898 στην Αλεξάνδρεια και φοίτησε στο Αβερώφειο Γυμνάσιο. Αν και άφησε την Αίγυπτο νωρίς, οι ρίζες του, όπως έγραψε ο ίδιος, «ήταν στην Αλεξάνδρεια».

Μέρος Ζ'

Η Πνευματική κίνηση

Κεφάλαιο Ι. Πεζογραφία.

Οι ελληνικές παροικίες στην Αίγυπτο εκτός από σπουδαία εμπορικά κέντρα εξελίχθηκαν σε εξίσου αξιόλογα πνευματικά κέντρα από την αρχαιότητα μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αι.

Από την Πτολεμαϊκή περίοδο η πνευματική ζωή της Αιγύπτου, οι τέχνες και τα γράμματα, έχουν χαρακτήρα ελληνικό. Η Αλεξάνδρεια γίνεται το κέντρο του ελληνιστικού πολιτισμού και διατηρεί την πνευματική της ακμή και κατά την Ρωμαϊκή περίοδο.

Πολλοί Έλληνες λογοτέχνες πήγαν στην Αλεξάνδρεια και πολλοί επίσης είναι εκείνοι που γεννήθηκαν στην Αίγυπτο. Ο Καλλίμαχος ο Κυρηναίος, ο Ερατοσθένης, ο Απολλώνιος, ο Δίδυμος, ο Αθηναίος, ο Ωριγένης, ο Αμμώνιος Σάκκα, είναι μερικά από τα λαμπρά ονόματα της εποχής.

Κατά τη Βυζαντινή εποχή η παράδοση συνεχίζεται με εντονότερο βέβαια το θρησκευτικό στοιχείο. Ο Μέγας Αθανάσιος, και ο Συνέσιος ο Κυρηναίος, είναι δυο χαρακτηριστικές φυσιογνωμίες της περιόδου αυτής.

Στο διάστημα όμως της αραβικής και τουρκικής κυριαρχίας οι καταστάσεις δεν ευνοούν τον ελληνισμό και όσοι αναπτύσσουν πνευματική δραστηριότητα συσπειρώνονται γύρω από το Πατριαρχείο και είναι κυρίως κληρικοί και ιεράρχες που αγωνίστηκαν για την διατήρηση του εθνικού και ορθόδοξου στοιχείου στις παροικίες που άρχισαν να φθίνουν. Παραδείγματα τέτοιων ανδρών είναι οι Πατριάρχες Κύριλλος Λούκαρις, Μελέτιος Πηγάς που κατέχουν σπουδαία θέση στα Ελληνικά Γράμματα.

Όταν ο Ναπολέων κατέλαβε το 1797 την Αίγυπτο, οι Γάλλοι σοφοί συνέταξαν την περίφημη "ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ" στην οποία

αναφέρουν αξιοπρόσεχτους Έλληνες των Γραμμάτων, όπως: τον Ραφαήλ Μοναχό, τον πατέρα Γαβριήλ, αρχιεπίσκοπο του Πατριαρχικού Ναού του Καΐρου⁶⁶⁰, κ.ά.

Ο σύγχρονος ελληνισμός της Αιγύπτου, όπως αναπτύχθηκε στις αρχές του 19^{ου} αι., με τον εκσυγχρονισμό που έφερε ο Μωχάμετ Άλη, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο πανέξυπνος αυτός ηγέτης, αξιοποίησε το ελληνικό στοιχείο, προστατεύοντάς το και δίνοντας ευκαιρίες να αναπτύξουν το εμπόριο και τις τέχνες. Αποτέλεσμα η αύξηση του αριθμού των Ελλήνων της Αιγύπτου που συνεχίζονταν ραγδαία. Οι ελληνικές παροικίες πληθαίνουν στις μεγαλουπόλεις και τις επαρχίες και είναι φυσικό πως πρέπει να ανταποκριθούν στις κοινωνικές τους ανάγκες. Ιδρύονται Κοινότητες για να μπορέσουν να αποκτήσουν οι παροικίες εκκλησίες, σχολεία και άλλα ιδρύματα.

Και επειδή το κέντρο του Αιγυπτιακού ελληνισμού είναι η Αλεξάνδρεια, εκεί συγκεντρώνεται και το μεγαλύτερο μέρος της πνευματικής κίνησης. Γι αυτό όταν κάνουμε λόγο για Ελληνικά Γράμματα, κατά κανόνα αναφερόμαστε στην Αλεξάνδρεια. Στην ανάπτυξη αυτής της πνευματικής κίνησης, ξεχωρίζουμε δύο περιόδους. Η πρώτη ξεκινά από το 1850 και διαρκεί ως το 1900 και εκεί εντοπίζουμε τις απαρχές της ανάπτυξής της. Η δεύτερη περίοδος, αφορά το χρονικό διάστημα από το 1900 ως το 1940, οπότε διανύουμε την ακμή της πνευματικής κίνησης στην Αλεξάνδρεια.

Την περίοδο από το 1850 ως το 1900, το πρώτο φαινόμενο εντύπου που πιστοποιεί αυτή την αρχή είναι ένα βιβλιαράκι με τίτλο "Αρκαδική οικογένεια, ιστορικά διηγήματα υπό Ευθύμιον Λουκά", το οποίο τυπώθηκε στην Αλεξάνδρεια, στο τυπογραφείο του Ευρωπαϊκού Ταχυδρομείου το

⁶⁶⁰ Γ. Φ. Περίδη, Τα Νεοελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο, Ανάπτυγον εκ των "Κυπριακών Χρονικών", Λευκωσία 1971, σ. 4.

1853. Το 1863 έχουμε και τι δεύτερο βιβλίο με τίτλο "Βιάννη και Φερνινάνδος, δράμα σε πέντε πράξεις, μεταφράσεις υπό Γεράσιμου Πεντάκη".

Το 1867 τυπώνεται στην Αλεξάνδρεια το μυθιστόρημα "Η Κλεονίκη" του οποίου ο συγγραφέας δεν δηλώνεται. Το 1871 προστίθενται δύο ακόμα εκδόσεις: "Σοφία Βελφόνδου, ηθικόν διήγημα, μεταφράσεις εκ του γαλλικού υπό Ελένης Αργυρίδου, εν Αλεξάνδρεια, 1871" και "Φερδινάνδου οδδή, απομνημονεύματα οικογενείας προσφύγων, εν Αλεξάνδρεια, 1884".

Το 1889 εκδίδεται και το πρώτο αξιόλογο πεζογράφημα του Ιωάννη Γκίκα "Εις πέντε πράξεις". Τον ίδιο χρόνο γίνεται και η πρώτη ποιητική ελληνική έκδοση στην Αίγυπτο.

Πρόκειται για ποίηση του Αχιλλέα Παράσχου με τίτλο: "Αι δυο λειτουργίαι, ποίημα απαγγελθέν την 25^η Μαρτίου εν τη αιθούση της Σχολής της Ελληνοαιγυπτιακής Κοινότητας, εν Αλεξάνδρεια, εκ του τυπογραφείου Ξενοφώντος Ψάλτη 1899".

Τον ίδιο χρόνο ο Παράσχος τύπωσε κι άλλο ποίημα στην Αλεξάνδρεια. Τίτλος "Οι νεκροί του Φαλήρου, ποίημα απαγγελθέν εν τη αιθούση της Σχολής της Ελληνοαιγυπτιακής Κοινότητας την 23^η Απριλίου".⁶⁶¹

Στο διάστημα 1900-1940 η πνευματική κίνηση στην Αλεξάνδρεια κορυφώνεται. Εφημερίδες περιοδικά, ημερολόγια, βιβλία, λογής – λογής έντυπα δημιούργησαν μια κίνηση που ογκώθηκε γύρω στα 1920 και παράλληλα μπόρεσε να γονιμοποιήσει και την Πνευματική Ζωή της Αθήνας. Η Αλεξάνδρεια καλλιέργησε και ιδιαίτερες σχέσεις με την πνευματική Αθήνα με κέντρο βέβαια τον Καβάφη αλλά και

⁶⁶¹ Γ. Φ. Πιερίδη, Τα Νεοελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο, Ανάπτυπον εκ των "Κυπριακών Χρονικών", Λευκωσία 1971, σ. 7.

πολύαριθμους λόγιους που εκδίδουν βιβλία στην Αλεξάνδρεια. Παράδειγμα η έκδοση των διηγημάτων του Δημοσθένη Βουτυρά και η συνολική έκδοση των καταλοίπων του Λορέντζου Μαβίλη, είναι έκδοση Αλεξανδρινή.⁶⁶²

Ενδεικτική αναφορά μας στις εκδόσεις ποιημάτων, πεζογραφημάτων, έχει ως σκοπό να τεκμηριώσει τα παραπάνω.

Ποίηση: Το 1914 ο ποιητής Πέτρος Μάγνης (φιλ. ψευδ. του Κλ. Κων/δη) δημοσιεύει στην Αλεξάνδρεια την ποιητική συλλογή "Από τα τραγούδια της Σίμης".

Το 1919 ο Γλαύκος Αλιθέρης (φιλ. ψευδ. του Μιχάλη Χατζηδημητρίου) εκδίδει στην Αλεξάνδρεια την πρώτη του ποιητική συλλογή "Γαλανά Δαχτυλιδάκια". Το 1918 τυπώνεται η συλλογή του Γιώργου Βρισιμιτζάκη "Τραγούδια του Φελλάχου". Το 1919 τυπώνονται "Οι Φωνές στην Ερημιά" του Νίκου Σαντορινιού.

Άλλες ποιητικές συλλογές κατά χρονολογική σειρά εκδιδόμενες είναι οι εξής: 1927: Γ. Δημάκου, "Ρόδα της Αυγής". 1930: Α. Μαρτάλη, "Αθάνατες Ζωές". 1937: α) Θ. Πιερίδη, "Ξέρουμε κι εμείς να τραγουδάμε" β) Σ. Τσίρκα, "Φελλάχοι". 1939: α) Γ. Αλκαίου, "Σκληρά Τραγούδια. β) Νικόλαου Φύλλα, "Μεσ' απ' τη νύχτα". γ) Σ. Καράκαση, "Τα Φώτα της Πόλης".

Πεζογραφία: 1914: Θ. Νικολούδη, "Δειλινές Κουβέντες". 1917: Γ. Πιερίδη, "Ένας Ξένος". 1923: Γ. Βρισιμιτζάκη, "Ο Αντάρτης". 1926: Απόστολος Λεοντής, "Ατσαλένιες κλωστές". 1939: Λουκία Μάρβα, "Ωρες που φτάνουν".

Σημαντικό ρόλο στην πνευματική κίνηση της Αλεξάνδρειας έπαιξαν οι πνευματικοί σύλλογοι όπως η Νέα Ζωή, ο Πτολεμαίος, ο Αισχύλος,

⁶⁶² Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, στο αναμνηστικό τεύχος "ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ", Αφιέρωμα σ. 13. Επιμέλεια Μάριου Βαϊανού 1943.

Αρίων, κλπ. που δημιούργησαν ατμόσφαιρα για πνευματική καλλιέργεια και αφορμή για συναντήσεις των διανοούμενων.

Ο πλούτος των παροικιών επέτρεπε σε ορισμένους Συλλόγους να διατηρούν εντευκτήρια πολυτελή με αίθουσες διαλέξεων, βιβλιοθήκες, σφαιριστήρια κυλικεία κλπ.

Γύρω στα 1910-1915 η κίνηση αυτή αποκορυφώνεται στην Αλεξάνδρεια: Εκδρομές, ποιητικές απαγγελίες, δεξιώσεις κλπ. Στα 1912 προς τιμή της Κυβέλης, η Νέα Ζωή οργάνωσε μεγαλοπρεπή δεξίωση. Δε λείπουν όμως και σοβαρότερες εκδηλώσεις όπως οι διαλέξεις πάνω σε φιλοσοφικά και κοινωνικά θέματα από τον Γ. Σκληρό και Γ. Πετρίδη.

Το 1915 όταν ο Βενιζέλος κατέβηκε στην Αίγυπτο μίλησε με ενθουσιασμό για τον ακμάζοντα ελληνισμό και ιδιαίτερα για την πνευματική κίνηση. Σε μια δεξίωση στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΕΣΧΗ της ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ είπε χαρακτηριστικά: "Εσείς εδώ εγίνατε το φιλολογικόν κέντρον μας".⁶⁶³

Ο Νίκος Νικολαΐδης (1884 – 1956), θεωρείται η σημαντικότερη παρουσία στο χώρο της αιγυπτιακής πεζογραφίας. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Ύστερα από μια περιήγησή του στην Κύπρο ήλθε στην Αθήνα, πήγε στην Αλεξάνδρεια, Κων/λη, Βιέννη, Μόναχο, Λίβανο, Αιθιοπία και τελικά εγκαταστάθηκε στο Κάιρο. Ζούσε μια ζωή μποέμικη, αλήτικη και επίδραση στην ποίηση του άσκησε το κοινωνικό περιβάλλον. Στην περιγραφή διαφόρων καταστάσεων είναι ρεαλιστής και τραχύς.

Έργα του: "Οι υπηρέτες" (διήγημα), "Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές", "Ο χρυσός μύθος" (1938) "Πέρα από το καλό και το κακό" (1947) και το "Βιβλίο του μοναχού" (1952)κ.ά.

Ο Ν. Νικολαΐδης είναι ένας από τους πεζογράφους που κυριάρχησαν στο χώρο του Ν.Ε. διηγήματος στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι.

⁶⁶³ Ο. π., Γ. Φ. Πετρίδη, Τα Νεοελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο, σ. 12.

Γεννήθηκε στη Λευκωσία, εγκαταστάθηκε αρχικά στην Αθήνα και αργότερα οριστικά στο Κάιρο. Έργα του: "Το Γαλάζιο λουλούδι" Κύπρος (1919), "Ανθρώπινες και άνθινες ζωές"(1919), "Ο χρυσός μύθος" (1938), "Πέρα από το καλό και το κακό" (1948), "Το βιβλίο του Μοναχού" (1951), "Τα τρία καρφιά" (1948), "Το στραβόξυλο" (1922).

Εκτός από τα τέσσερα πρώτα βιβλία του που εκδόθηκαν στην Κύπρο το 1919-1922, όλα τα άλλα εκδόθηκαν στην Αίγυπτο από το 1924-1935, με εξαίρεση τη δεύτερη έκδοσή του "Πέρα από το καλό και το κακό" που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1947.⁶⁶⁴

Για την επανέκδοση του διάσπαρτου και εκτενούς έργου του Ν. Νικολαΐδη εκδηλώνεται σήμερα ενδιαφέρον και έχουν κυκλοφορήσει πέντε τόμοι πεζογραφημάτων από τις εκδόσεις Κέδρος.⁶⁶⁵

Ο Ν. Νικολαΐδης εκθέτει τα θέματα που τον απασχολούν με ρεαλιστικές απεικονίσεις αλλά και με συμβολιστικές αφαιρέσεις εμβαθύνει στον εσωτερικό κόσμο των προσώπων εξωτερικεύει τις ανομολόγητες σκέψεις τους, τα ερωτικά αδιέξοδα, τις φαντασιώσεις τους, και την κοινωνική συνειδητοποίησή τους. Παράλληλα υποδεικνύει ότι τα βαθύτερα αίτια της σεξουαλικής καταπίεσης και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς οφείλονται σε μεγάλο βαθμό, σε κοινωνικούς παράγοντες. Σε μερικές περιπτώσεις αναδεικνύει παράξενους και "καταραμένους" αφηγηματικούς χαρακτήρες που φτάνουν μέχρι την παραφροσύνη και το θάνατο.

Ο Νικολαΐδης έπλασε «πανανθρώπινους εξαιρετικά σύγχρονους αφηγηματικούς τύπους, έστω και αν (ή επειδή ακριβώς) αυτοί εμφανίζονται ονειροπαρμένοι ή νιτσεϊκοί, ψυχικά αποξενωμένοι ή κοινωνικά απροσάρμοστοι και διακατέχονται από υπαρξιακές ανησυχίες,

⁶⁶⁴ Ο. π., Γ. Φ. Πιερίδη, Τα Νεοελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο, σ. 9.

⁶⁶⁵ Το βιβλίο του Μοναχού 1987, «Ο Σκελέθρας και άλλα διηγήματα» 1991, «Τα τρία καρφιά» 1992, «Πέρα απ' το καλό και το κακό» 1994, «Η καλή συντροφίσα» 1999.

από το άγχος της ερωτικής στέρησης και της κοινωνικής καταπίεσης [...]. Καθώς ο Ν. Νικολαΐδης επηρεάζεται από τις ιδέες του αισθητισμού, επεξεργάζεται επίμονα τη μορφή των κειμένων του και κάποτε τείνει στη λεκτική εκζήτηση και τη μορφική επιτήδευση»⁶⁶⁶.

Το 1953 ο Στ. Καρακάσης εξέδωσε στο Κάιρο το βιβλίο: Η ζωή και το έργο του Ν. Νικολαΐδη. Το 1956 ο Αλ. Παπαδόπουλος εξέδωσε επίσης από το Κάιρο μια λιγοσέλιδη μελέτη στα γαλλικά με τίτλο Νίκος Νικολαΐδης, ένα πορτραίτο. Ο Νικολαΐδης δυσαρεστήθηκε από την έκδοση της βιογραφίας του από τον Στ. Καρακάση. Σε απάντησή του ο Καρακάσης μεταξύ άλλων γράφει:

«Ο Νικολαΐδης απαιτεί να τον βλέπουνε και οι άλλοι όπως ο ίδιος βλέπει τον εαυτό του. Δε θέλει φίλους, θέλει πιστούς. Δεν ανέχεται ούτε καν επιφυλάξεις για την αξία των έργων του, θέλει λιβάνισμα, και μόνο λιβάνισμα. Μα όλα έχουν τα όριά τους»⁶⁶⁷.

Μετά το θάνατο του Νικολαΐδη ο Στρατής Τσίρκας δημοσίευσε στην εφ. Πάροικος του Καΐρου (22 Φεβ. 1956) τον «Επικήδειο αποχαιρετισμό στο Ν. Νικολαΐδη». Ο Τσίρκας κατά καιρούς είχε δημοσιεύσει άρθρα και σημειώματα για το Δάσκαλό του⁶⁶⁸.

Ο Λευτέρης Παπαλεοντίου θεωρεί πολύ ενδιαφέρον χειρόγραφο σημείωμα του Στρ. Τσίρκα (που βρίσκεται στο Αρχείο Στρ. Τσίρκα που έχει κατατεθεί στο Ε.Λ.Ι.Α.) στο οποίο περιγράφεται "η συγκινησιακή αντίδραση του Τσίρκα μετά το θάνατο του Ν. Νικολαΐδη":

«Σ' όλες αυτές τις αργές, τις δύσκολες και τις μεγάλες ώρες εκράτησα. Με στεγνά μάτια παραστάθηκα στην αγωνία του, με στεγνά μάτια τον αποχαιρέτησα μέσα στην εκκλησία, με στεγνά μάτια είδα να

⁶⁶⁶ Ο. π., Α. Παπαλεοντίου, Το σχήμα της κυπριακής πεζογραφίας, σ. 320-321.

⁶⁶⁷ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 666.

⁶⁶⁸ Βλ. Α. Παπαλεοντίου, Ανολοκλήρωτη Μελέτη του Στρ. Τσίρκα για το Ν. Νικολαΐδη, σ. 224 σημ. 1.

τον κατεβάζουνε στη γη και να σφραγίζεται από πάνω του με γύψο η μαρμαρένια πλάκα του τάφου. Μα τώρα, μπροστά σ' αυτή την άσπρη κόλλα, η συγκίνηση με γονάτισε. Ξέρω τι μου συμβαίνει. Έχω συναίσθηση της ευθύνης μου απέναντι στους τωρινούς κι απέναντι σ' εκείνους που θα'ρθουν. Θέλω να πω μονάχα ό,τι συνέβηκε, αυτά που είδα και που άκουσα ο ίδιος μόνο. Προπαντός να μην πω τι μου φάνηκε ή τι θα ήθελα να είχε συμβεί. Κι αυτά που θέλω να διηγηθώ έχουνε τέτοια έξαρση, φανερώνουν ένα τόσο υπέροχο μεγαλείο, που στέκομαι κι αναρωτιέμαι: Θα με πιστέψουν;⁶⁶⁹

Ενδιαφέρουσα επίσης είναι μια εκτεταμένη και ανολοκλήρωτη μελέτη του Τσίρκα για τον Κύπριο πεζογράφο που παρέμεινε ανέκδοτη στο αρχείο που αναφέραμε. Ο Λ. Παπαλεοντίου αναφέρεται χαρακτηριστικά στην ενδιαφέρουσα αυτή, από ποικίλες σκοπιές μελέτη:

«Η ανολοκλήρωτη μελέτη του Τσίρκα αποτελείται, από 78 σελίδες και αφορά τα κεφάλαια 3-8. (Οι δυο πρώτες ενότητες περιλαμβάνονται στο μελέτημα που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Αλεξανδρινή Λογοτεχνία.) Οι ενότητες 3 (Η «άχαρη» ηλικία, σ. 1-13), 4 (Το πρώτο «διήγημα», σ. [1-10]) και 5 (Στην «τρισευλογημένη» Αίγυπτο, σ. 1-16) είναι δακτυλόγραφες και μάλλον ολοκληρωμένες. Ενώ οι ενότητες 6 (Διπλοζωή, σ. 32-39), 7 (Στο νησί του Ροβινσώνα, σ. 40-49) και 8 (Το Γαλάζιο λουλούδι, ήτοι Η αγάπη της ζωής, σ. [1-13]) είναι χειρόγραφες, με πολλές διαγραφές και διορθώσεις.

Μια από τις πλέον γοητευτικές πλευρές αυτής της ανολοκλήρωτης εργασίας είναι τα αναγνωστικά ίχνη που αφήνει ο Νικολαΐδης, όταν ο Τσίρκας θέτει υπόψη του τις ενότητες 3-5. Δεν είναι, ο κατάλληλος χώρος για να σχολιαστούν οι αντιδράσεις αυτές ή η μελέτη στο σύνολο της. Ας δούμε τις πρώτες αράδες από την τρίτη ενότητα, στις οποίες διαγράφεται

⁶⁶⁹ Ο. π., Λ. Παπαλεοντίου, σ. 225.

με αφηγηματική μαεστρία η προσωπογραφία του λογοτέχνη. Τα ανορθόγραφα αλλά ενδιαφέροντα σχόλια του τελευταίου παρατίθενται σε υποσημειώσεις:

Αλήθεια, αυτός ο νέος που ένα αθηναϊκό πρωινό, από τα τελευταία του καλοκαιριού του 1907, στέκεται μπροστά στην πανσιόν της Μαντάμ Λουτσάτσου και χτυπά το κουδούνι της ξώπορτας, έχει, στα φυσικά του, πολλά απ' τα χαρακτηριστικά του κατακτητή: Είναι εικοσιτεσσάρω χρονών και δείχνει μόνο δεκαεννιά. Τα πλούσια και κατάμαυρα μαλλιά του μοιάζουν με χαιίτη καθαρόαιμου μουλαριού, που σκιρτά νευρικό κι ανυπόμονο εκειδά στο κατώφλι. Η ματιά του σε καρφώνει με καστανά μοσχοκάρφια είναι μαζί γλυκειά και καυτερή. Κι από κει που σμίγουν τα δασά του φρύδια ξεκινά μια μύτη δυνατή και κατεβαίνει καμπουριάζοντας ανεπαίσθητα, γίνεται επιθετική κι αδιάλλακτη, για να στηριχτεί τέλος πάνω σε κάτι μεγάλη ρουθούνια, που ορθάνοιχτα οσμίζονται αδιάκοπα όλες τις μυρωδιές της γης, τα πιο άγρυπνα ρουθούνια που αντίκρυσες ποτέ στη ζωή σου... Κι ύστερα τα χείλη, ευκίνητα κι εκφραστικά, πότε χοντρά και φιλήδονα, πότε λεπτά και στοχαστικά, πότε να τα συσπά σε μορφασμό αποδοκιμασίας το θέαμα της ζωής όπως την έχουν καταντήσει οι άνθρωποι και πότε ν' ανθίζουν σ' ένα παιδικό χαμόγελο θαυμασμού μπροστά σ' αριστούργημα που λέγεται άνθρωπος και ζωή. Όταν όμως ξεσφίγγει τις γερές μασέλες, τι είναι αυτή η παράξενη φωνή με το ελαφρό το τραύλισμα που έρχεται από τη ρίζα τον λάρυγγα και μεγαλώνει κι απλώνεται καθώς χτυπιέται στον κόλπο του ουρανίσκου σα φωνή τραγωδού μέσ' από παλαιική μάσκα, και πότε σπάει μαλακά σ' ένα μουσικό κουβέντιασμα, όλο ζεστή θωπεία και γλυκά τσακίσματα, και πότε πάλι ανεβαίνει, σκληρή και σύντομη, γεμάτη διαμαρτυρία;

Αμέ το ντύσιμο; Μαύρο κουστούμι άψογα κομμένο, γκρίζο πικεδένιο γελέκι, κάτασπρος τριπλός κολάρος που σφίγγει όλο το λαιμό ίσαμε τις

αμυγδαλές, δυναμώνοντας έτσι την ιδέα του πουλιού που δίνει η γρουπή μύτη. Μα κι όλος ο αέρας του, ο τρόπος που σηκώνει το κεφάλι του έχει κάτι το αγέρωχο και μαζί χαριτωμένα, σαν το ύφος των πουλιών, κύκνων ή πελαργών, που έχουν μακρύ λαιμό. Αλλά και τι παράστημα, τι σφρίγος και τι κέφι στις κινήσεις του και τι χορευτικό περπάτημα –«αν έπρεπε να διαλέξω ένα θεό, θα διάλεγα το θεό που χορεύει», θα πει αργότερα οδηγημένος από τον Νίτσε – τι απολλώνιος παίδαρος είναι τέλος πάντων αυτός ο Κυπριώτης σπουδαστής με την παράξενη και φοβερά ελκυστική φυσιογνωμία!»

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, όπως συμβαίνει και στη μελέτη του Τσίρκα για τον Καβάφη, η προσέγγισή του είναι σε μεγάλο βαθμό βιογραφική, με στοιχεία ψυχαναλυτικής ερμηνείας και με καταβολές από τη μαρξιστική κριτική. Ο συγγραφέας συνδέει το έργο με την ιδιοσυγκρασία του λογοτέχνη και το εντάσσει σε λογοτεχνικά και εξωλογοτεχνικά συμφραζόμενα της εποχής του. Ύστερα από μια γενική αναφορά στο πρόσωπο και στο έργο του Νικολαΐδη, σκιαγραφεί την εξελικτική πορεία του συγγραφέα σε στενή συνάρτηση με την προσωπική ζωή του και με τον ιστορικό περίγυρο. Διαγράφει με επιμονή το ιστορικό πλαίσιο (πολιτική κατάσταση, κοινωνικές οικονομικές-συνθήκες), ανιχνεύει στοιχεία της προσωπικότητας του λογοτέχνη (αντιλήψεις για τη ζωή και την τέχνη, θητεία στον νιτσεισμό και στον αισθητισμό) και παρακολουθεί τις μετακινήσεις του από την Κύπρο στην Αθήνα και από κει στην «τρισευλογημένη» Αίγυπτο. Σχολιάζει τα νεανικά του δημοσιεύματα (έως το Γαλάζιο λουλούδι) και διαπιστώνει το πέρασμα του από τον ψυχολογικό στον κοινωνικό ρεαλισμό. Οι ερμηνευτικές παρατηρήσεις του (λ.χ., για την επιλογή θεματικών μοτίβων ή για συμπεριφορές αφηγηματικών χαρακτήρων) είναι διαφωτιστικές και ενδιαφέρουσες, παρόλο που σε ορισμένες περιπτώσεις τα κείμενα συσχετίζονται ασφυκτικά με βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα τους

και περιχαρακώνονται σε ψυχαναλυτικές και μαρξιστικές ερμηνείες, Ό,τι και να συμβαίνει, η μελέτη αυτή φανερώνει άλλη μια ενδιαφέρουσα πτυχή του συγγραφικού έργου του Τσίρκα την προσπάθεια του να απεικονίσει με ζωηρά χρώματα την προσωπικότητα ενός αγαπημένου του συγγραφέα και να διατυπώσει αξιοσημείωτες παρατηρήσεις για το έργο του.⁶⁷⁰

Η βιβλιογραφία γύρω από τον Νίκο Νικολαΐδη εμπλουτίζεται τελευταία με μελέτες, άρθρα και επιστημονικές εργασίες.⁶⁷¹

Ο Κ. Τσαγκαράδας με έργα εμπνευσμένα από την Αίγυπτο και τη ζωή του λαού της όπως "Ναμπία" (1924) και "Χικαγιάτ" (1925). Είναι ο πρώτος πεζογράφος που πήρε τα θέματά του από τη ζωή των Αιγυπτίων. Ο Τσαγκαράδας άφησε και μεταφράσεις φαραωνικών κειμένων με το έργο του "Βιβλίο του Πτα Χυτέπ" που εκδόθηκε το 1951. Ο Τσαγκαράδας, ο Βρισμιτζάκης και ο Μάγνης θεωρούνται από τους λίγους που ασχολήθηκαν στο έργο τους με την Αίγυπτο και το λαό της σ' αυτή την περίοδο.⁶⁷²

Ο Γιώργος Βρισμιτζάκης που κινείται σ' όλους τους τομείς των Αλεξανδρινών Γραμμάτων, είναι κυρίως πεζογράφος. Καταγόταν από την Κρήτη. Θα παραμείνει στα Αιγυπτιώτικα Γράμματα κυρίως σαν παρουσία

⁶⁷⁰ Ο. π., Λ. Παπαλεοντίου, σσ. 226-229.

⁶⁷¹ Βλ. για την πρόσφατη βιβλιογραφία: Ελένη Βοΐσκου, Και αύριο Νίκος Νικολαΐδης. Ένας σταθμός στη Λογοτεχνία μας, Αθήνα 1983. / Κώστας Νικολαΐδης, "Η γενιά του '30 και ο Νίκος Νικολαΐδης: Μια πραγματοποιηθείσα συνάντηση", περ. Σημείο, τχ. 1 (1992) σσ. 81-92. / Αλέξης Ζήρας, "Τυπολογία και μορφολογία στο αφηγηματικό έργο του Νίκου Νικολαΐδη", Πρακτικά Συμποσίου, Οι Κύπριου Λογοτέχνες της Αιγύπτου, Λευκωσία 1993, σσ. 87-105. / Άννα Κατσιγιάννη, "Νίκος Νικολαΐδης ", Η μεσοπολεμική πεζογραφία, τομ. 6, Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1993, σσ.221-238. / Βασίλης Βασιλιάδης, "Φανταστικό και πραγματικό στο πεζογραφικό έργο του Νίκου Νικολαΐδη", μεταπτυχιακή εργασία, Θεσ/νίκη 1994.

⁶⁷² Βλ. περισσότερα ό. π., Γ. Φ. Πιερίδη, σ. 9.

πνευματικού ανθρώπου παρά σαν λογοτέχνης. Η θέση του σ' οποιαδήποτε Γραμματολογία Αιγυπτιακών, είναι εξασφαλισμένη.⁶⁷³

Λεπτός ανατόμος ψυχικών καταστάσεων ο Γιάννης Πιερίδης καλλιέργησε με ίση επιτυχία το διήγημα και τη νουβέλα.

Στην πεζογραφία του έχει τη θέση του κι ο Πέτρος Αλήτης που έγραψε και ποιήματα. Είχε όλα τα προσόντα για να εξελιχτεί σε μια υπολογίσιμη μορφή της Αιγυπτιακής Λογοτεχνίας. Τα σκόρπια σε περιοδικά διηγήματά του μαρτυρούν τον γνήσιο λογοτέχνη. Θα μπορούσε να 'ταν κορυφαία μορφή των Αλεξανδρινών γραμμάτων αν η σκληρή μοίρα δεν τον οδηγούσε τόσο πρόωρα στον θάνατο.⁶⁷⁴

Στο χώρο της Πεζογραφίας θα αναφέρουμε πολλές παρουσίες ποιητικώς άνισες στην μεταξύ τους σύγκριση. Ο Απόστολος Λεοντής που το έργο του "Ατσαλένιες κλωστές" παραμένει το πρώτο. Ο Ντίνος Κουτσούμης έγραψε αρκετά πεζογραφήματα κι ο Βαγγέλης Κολέτσος που καλλιέργησε τον τύπο του λαϊκού μυθιστορήματος που απευθύνεται στο μεγάλο κοινό.⁶⁷⁵

Ο Αντώνης Ιννίνος που κινείται πάντοτε μέσα στο χώρο της Τέχνης, δίνει μια εικόνα της Ελληνικής ζωής στην Αλεξάνδρεια. Παλαιότερος στη θητεία του στα Γράμματα ο Σωκράτης Σταματίου ιδιόμορφη παρουσία διηγηματογράφου. Ο Στρατής Τσίρκας έγραψε κυρίως μυθιστορηματική τριλογία. Περισσότερο «σύγχρονος» απ' τους προηγούμενους προσανατολίζεται σταθερά προς τα νέα ρεύματα.⁶⁷⁶

Ο Σωτήρης Ιορδανού απεικονίζει στα καλύτερα διηγήματα του μικροαστικές κυρίως καταστάσεις. Ο Γιώργος Φιλίππου προσφέρει μια νουβέλα που προσδίδει βαθύτερο περιεχόμενο στην ιδιοτυπία της ζωής

⁶⁷³ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 669.

⁶⁷⁴ Στο ίδιο, σσ. 670-672.

⁶⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 676.

⁶⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 676.

των αποδήμων σε συσχετισμό με τους ντόπιους. Απ' τη γη της Αιγύπτου έχει εμπνευστεί κι ο Βαγγέλης Γρατσέας.⁶⁷⁷

Τα Ελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο, τερματίζουν την πορεία τους στον τομέα του αφηγηματικού λόγου με τον Γιάννη Γιαμβίλη. Μ' αυτόν τα Αιγυπτιακά Γράμματα αποκόπτουν ολοκληρωτικά τους παλαιούς δεσμούς με την ηθογραφία, που τόσο αισθητά τα ζημίωσε.⁶⁷⁸

Η γυναικεία πεζογραφία, έχει τιμητική θέση στα Αιγυπτιακά Γράμματα. Πριν πούμε για τις γυναίκες θ' αναφερθούμε στην Πηνελόπη Δέλτα που ξεκίνησε απ' την Αίγυπτο για ν' αναπτύξει τη λογοτεχνική της δραστηριότητα στην Ελλάδα. Η πρωτοπόρος αυτή της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα ήταν μια γνήσια Αλεξανδρινή. Στα κείμενα της βρίσκουμε συχνά απηχήσεις της ζωής της στην Αίγυπτο.⁶⁷⁹

Η πρώτη αξιόλογη πεζογράφος που έζησε και δημιούργησε στην Αίγυπτο είναι η Λουκία Μάρβα. Κυκλοφόρησε το περιοδικό Αβέρωφ. Έχει γράψει μερικά από τα περισσότερα άρθρα διηγήματα των Αιγυπτιακών Γραμμάτων.⁶⁸⁰

Περισσότερο συναισθηματική αλλά χωρίς προέκταση σε ψυχογραφικό βάθος είναι η Μαρία Ρουσσιά στην οποία οφείλουμε ένα απ' τα καλύτερα πεζογραφήματα που ενέπνευσε σ' Αιγυπτιακή ο τελευταίος πόλεμος. Καταγόταν από την Κύπρο και κυκλοφόρησε βιβλίο για την πατρίδα της.

Ανεξάρτητο πνεύμα και προσωπικός τόνος αναδίνονται απ' τα κείμενα της Ελένης Βοίσκου που ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη του πεζού λόγου.

⁶⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 676.

⁶⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 676.

⁶⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 678.

⁶⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 678.

Η Καλλιόπη Νακοπούλου κυκλοφόρησε στην Αλεξάνδρεια το μυθιστόρημα "Σάγκαρετ Άλυ".

Η Ντόλλυ Νταλκά δεν κυκλοφόρησε εργασία της συγκεντρωμένη σε τόμο αν κι έχει στο ενεργητικό της μερικά αξιόλογα διηγήματα.

Η Ιουλία Δαβάρα τις αναμνήσεις της από την Αίγυπτο τις διοχετεύει στο μυθιστόρημα της "Πάνω στο μεγάλο δρόμο".

Η Αθηνά Παππά κυκλοφόρησε το 1961 στην Αλεξάνδρεια του "Σούμαν" μυθιστορηματική βιογραφία του μουσικού και του ανθρώπου.⁶⁸¹

⁶⁸¹ Στο ίδιο, σσ. 678-679.

Κεφάλαιο II. Ποίηση.

Σημάδεψε με την παρουσία του τα αιγυπτιακά γράμματα. Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1863 και πέθανε στην Αλεξάνδρεια το 1933. Γιος του Πέτρου και της Χαρίκλειας Φωτιάδη. Ήταν το τελευταίο από τα εννιά παιδιά των γονιών του. Η οικογένειά του ήταν ευκατάστατη. Είχε μεγαλοεμπορικό οίκο στο Λονδίνο με υποκαταστήματα στην Ανω Αίγυπτο, το Κάιρο και την Ευρώπη.

Έτσι ο Καβάφης ο Αλεξανδρινός, ο Καβάφης ο Έλληνας, έγινε πια ο Καβάφης του κάθε τόπου. Τα έργα του έχουν βαθύτατη απήχηση γιατί πλησιάζουν την ανθρώπινη φύση με τα πάθη και τις αδυναμίες της.⁶⁸²

Το περίεργο είναι ότι η αξία της ποίησης του Καβάφη ανακαλύφθηκε από τους ειδικούς χρόνια μετά το θάνατο του. Ο ιδιότυπος και ιδιόρρυθμος αυτός ποιητής, που προκάλεσε πολλές συζητήσεις και που, ακόμα και σήμερα έχει φανατικούς φίλους και φανατικούς αρνητές, ήταν σχεδόν άσημος ενόσω ζούσε. Ελάχιστοι και μη σημαντικοί παραδέχονται την αξία του και αυτοί οι ελάχιστοι τον συνόδεψαν μέχρι την τελευταία του κατοικία.

Όσο ζούσε ο Καβάφης ήταν λάτρης της οικουμενικής-όπως θα λέγαμε ποίησης. Κοσμοπολίτης και γλωσσομαθής, δεν περιορίστηκε στα στενά όρια της ελληνικής διάνοησης. Ταξίδεψε πολύ και γνώρισε από κοντά τα λογοτεχνικά ρεύματα και τις λογοτεχνικές τάσεις της εποχής του. Ταξίδεψε στην Αγγλία, τη Γαλλία και την Κωνσταντινούπολη, γνωρίστηκε με ξένους ποιητές και μυήθηκε στις δημιουργίες τους.

Αλλά όπως φαίνεται από την ποίηση του, ο Καβάφης είχε μελετήσει και είχε αφομοιώσει τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς, και περισσότερο

⁶⁸² Στο ίδιο, σ. 608

τους λυρικούς. Ποιος περίμενε από έναν απλό δημόσιο υπάλληλο της Αιγυπτιακής κυβερνήσεως, να έχει μια τόσο ευρύτατη λογοτεχνική κατάρτιση και κυρίως να είναι γεννημένος ποιητής και να σμιλεύει το στίχο του με το δικό του, προσωπικό, δημιουργικό τρόπο. Κι όμως όταν έκρινε ότι ήταν οικονομικά αυτάρκης, τα εγκατέλειψε όλα και αφιερώθηκε αποκλειστικά στην ποίηση του.

Τα ποιήματα που έγραψε ο Καβάφης υπερβαίνουν τα 200. Είναι ποιήματα στοχασμού, φιλοσοφικής διαθέσεως, έντονου λυρισμού και λεπτής ειρωνείας.⁶⁸³

Ο Καβάφης υπήρξε μέγας "ηδονιστής" που αναγκασμένος από την αποδοκιμασία και την καταφρόνια της κοινής γνώμης της εποχής, έκρυβε τους ιδιαίτερους έρωτες του και τους ζούσε παράμερα και στη σκιά. Έτσι οδηγήθηκε να νιώθει αυτό το ύψωμα "των Τειχών" μεταξύ του εαυτού του και του κόσμου που όμως δεν προσπάθησε ποτέ να το ρίξει εγκαταλείποντας το πάθος του.⁶⁸⁴

Η φήμη του και η θέση του στη λογοτεχνία είναι αναμφισβήτητα μεγάλης αξίας. Ποιήματα σαν τα "Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον", "Περιμένοντας τους βαρβάρους", "Ιθάκη", "Η Πόλις" είναι από τα ωραιότερα νεοελληνικά ποιήματα. Και μόνο από τα ποιήματα του αυτά ο Καβάφης θα μπορούσε να αποκτήσει διεθνή φήμη και ως χαρακτηρίζονται από έλλειψη γλωσσικής συνείδησης.⁶⁸⁵

Ο ίδιος το πόσο φρόντισε και το, πόσο πίστευε στο έργο του το μαρτυρά η διαμάχη του με τον Παλαμά, που είναι ουσιαστικά η σύγκρουση μεταξύ δύο διαφορετικών ποιητικών τεχνοτροπιών.⁶⁸⁶ Η

⁶⁸³ Γ. Μυρτάλη, Σύγχρονα βοηθήματα σπουδών. Βιογραφίες, Αθήνα τ. 4. σ. 165, 167.

⁶⁸⁴ Κ. Π. Καβάφης, Άπαντα. Άρθρα και Κριτικές, Αθήνα, τ.6, σ. 113.

⁶⁸⁵ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 612.

⁶⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 673.

αμορφία που κυριαρχεί στους στίχους του Καβάφη ίσως ήταν η αιτία που ο Παλαμάς θεώρησε τα ποιήματα του άπλα σχεδιάσματα.⁶⁸⁷

Το χάσμα που χώρισε τους δύο μεγάλους αυτούς ποιητές είχε ως επακόλουθο το διαχωρισμό των Αιγυπτιακών διανοούμενων σε θαυμαστές και αρνητές του Καβάφη. Ο Παλαμάς μάλιστα διατηρούσε αλληλογραφία με τους δεύτερους και έφτασε στο σημείο να γίνει ζωντανό "σύμβολο" του αντικαβαφισμού.

Η διαμάχη Καβάφη και Παλαμά συνεχίστηκε με αυξομειώσεις μέχρι που και ο θάνατος του Καβάφη άφησε ακόμη το ζήτημα στο ίδιο επίπεδο οξύτητας. Αργότερα μόνο νηφάλιοι κριτικοί κατόρθωσαν να κάνουν το διαχωρισμό ότι η ποίηση του Καβάφη μας συγκινεί και ανταποκρίνεται στην αισθητική της εποχής μας γεγονός που δεν αμφισβητεί βεβαίως την ποιητική αξία του Παλαμά. Τον ίδιο ενθουσιασμό όμως δεν μας εμπνέει ο Καβάφης και ως πεζογράφος ιδιότητα που κι ο ίδιος δεν διανοήθηκε ποτέ.⁶⁸⁸

Το αγγλικό και γαλλικό κοινό έλκονται από την ποίηση του Καβάφη γιατί παρουσιάζει ένα είδος τέχνης ανόμοιο από τα είδη τέχνης που βρίσκονται στη γαλλική και αγγλική φιλολογία. Εξάλλου δεν υπάρχει και άλλη περίπτωση στη λογοτεχνία μας, ποιητή που το έργο του να μελετήθηκε ποίημα προς ποίημα έστω και αν οι διαφορετικές απόψεις δημιουργούν συχνά σύγχυση. Επιπλέον κανένας ποιητής μας δε διαβάστηκε τόσο όσο ο Καβάφης ιδίως στα χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.⁶⁸⁹

Τέλος ο Καβάφης οφείλουμε να αναφέρουμε ότι ήταν ποιητής του "κλειστού χώρου" γιατί απ' τα έργα του απουσίαζε ολότελα το ύπαιθρο. Ο κόσμος του όλος υπήρξε η Αλεξάνδρεια γι αυτό και το επίθετο

⁶⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 616.

⁶⁸⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 617.

⁶⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 618.

"Αλεξανδρινός" προσδιορίζει τη βιοθεωρία του. Έτσι ο απόδημος ελληνισμός έδωσε με τον Καβάφη στην ποίηση μας, έναν κορυφαίο ποιητή που οποιαδήποτε στιγμή προσφύγει κανείς στην ποίηση του συγκινείται.⁶⁹⁰

Ο "μοναδικός ανόμοιαστος και ανεπανάληπτος" κατά τον Κώστα Βάρναλη μεγάλος ποιητής της Αλεξάνδρειας Κωνσταντίνος Καβάφης, έχει επηρεάσει σημαντικά μια σειρά λογοτεχνών, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται σημαντικά ονόματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, όπως ο Δημ. Ζαχαριάδης, ο Ν. Νικολαΐδης, ο Γ. Σκληρός, ο Τίμος Μαλάνος, ο Στρατής Τσίρκας, ο Γλαύκος Αλιθέρης και πολλοί άλλοι.

Για να χαρακτηριστεί όμως το σύνολο της αλεξανδρινής λογοτεχνίας έχουν χρησιμοποιηθεί όροι όπως "αλεξανδρινή σχολή". Όμως τέτοιοι όροι δεν ευσταθούν αφού ο παλαμισμός έχει μεγαλύτερη επίδραση στους σύγχρονους του Καβάφη ποιητές. Μερικοί μάλιστα απ αυτούς δεν δίστασαν να τον λασπολογήσουν επώνυμα ή ανώνυμα.

Η Αλεξανδρινή Λογοτεχνία επισημαίνουμε πως χαρακτηρίζεται ως μία μικρογραφία της νεοελληνικής ή πιο σωστά μια επέκταση της. Ας μη λησμονούμε πως στο γεγονός αυτό συντελεί και η συγκέντρωση πληθυσμού από κάθε περιοχή της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια.

Αναμφίβολα, ο Καβάφης αποτέλεσε δεσποτική μορφή στην πνευματική ζωή της Αλεξάνδρειας για μια ολόκληρη περίοδο της αλεξανδρινής λογοτεχνίας.

Με τον Καβάφη η ποίηση από πολλούς οριοθετείται σε τρεις περιόδους: α) Προκαβαφική περίοδος (19^{ος} έως το 1903), β) Καβαφική περίοδος (1904-1932), γ) Μετακαβαφική (1933 κ.ε).

⁶⁹⁰ Στο ίδιο , σσ. 619 - 621.

Το θέμα Καβάφης απασχόλησε πολλούς στην Αίγυπτο και μια σειρά εργασίες για τον ποιητή είδανε κατά καιρούς το φως εκεί ή στην Αθήνα.⁶⁹¹

Ο Μιχ. Περίδη κυκλοφόρησε μια μελέτη με τον τίτλο « Ο βίος και το έργο του Κ. Καβάφη ». Στον Μ. Περίδη οφείλουμε και τον τόμο "Ανέκδοτα πεζά κείμενα" του Καβάφη. Ο Καβάφης αυτοχαρακτηρίζεται "υπερμοντέρνος ποιητής των μελλουσών γενεών" που σε μια εξελιγμένη κοινωνία θα καταλάβει "πρωτεύουσα θέση".

Σχολιαστής του Καβάφη ο Γ. Βρισμιτζάκης έγραψε κατά καιρούς διάφορα κείμενα για τον ποιητή. Τα κείμενα του παρουσιάζουν και σήμερα γραμματολογικό ενδιαφέρον καθώς δεν αποκλείεται να τα είχε προεγκρίνει ο ίδιος ο Καβάφης.⁶⁹²

Ο Αντώνης Κόμης κυκλοφόρησε τη μελέτη "Κ. Π. Καβάφης" κριτική εργασία διανθισμένη με προσωπικές αναμνήσεις. Ο Α. Κόμης προβλέπει την τελική επιβίωση μερικών μόνο ποιημάτων του Καβάφη. Ένας άλλος αλεξανδρινός ο Γ. Περίδης κυκλοφόρησε τον "Καβάφη" βιβλίο ανεκδοτολογικό και βιογραφικό, συμπλήρωμα απαραίτητο της όλης Καβαφικής βιβλιογραφίας.⁶⁹³

Ο Γεωρ. Παπουτσάκης φιλοτέχνησε την καλύτερη ως τώρα γαλλική μετάφραση των ποιημάτων του Καβάφη. Γνώρισε τον Καβάφη και υπήρξε θαυμαστής του.⁶⁹⁴

Ο Στρατής Τσίρκας, (μετακαβαφική περίοδος), (ψευδώνυμο του Γιάννη Χατζηανδρέα), είναι από τις πιο σημαντικές μορφές του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού. Πληθωρικός συγγραφέας, λογοτέχνης, άξιος πεζογράφος, ποιητής και κριτικός με ευρύτατη παιδεία, λόγιος δημιουργός με έντονη τη σφραγίδα τις δωρεάς και ερευνητική διάθεση με

⁶⁹¹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 661.

⁶⁹² Στο ίδιο, σσ. 661, 662.

⁶⁹³ Στο ίδιο, σ. 662.

⁶⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 662.

έκδηλη τη διεισδυτικότητα της κριτικής του ματιάς. Τα βιβλία και οι εργασίες του για τον Καβάφη είναι πλούσια από ανέκδοτα στοιχεία και πλημμυρισμένα από αφοσίωση και αγάπη για τον ποιητή που γνώριζε και επισκεπτόταν προσωπικά στο σπίτι του γύρω στα 1930. Με την πνευματική καθοδήγηση του Καβάφη τύπωσε το ποίημα "Ποτ Πουρί" στο περίφημο φιλολογικό περιοδικό "Αλεξανδρινή τέχνη". Σύμφωνα με τη "Βιβλιογραφία 1926-1973" του Στρατή Τσίρκα, στην Αλεξάνδρεια το 1937, το 1938 και το 1946 εκδόθηκαν οι αυτοτελείς ποιητικές συλλογές του "Φελλάχοι", "Λυρικό Ταξίδι» και "Πρωτελευταίος Αποχαιρετισμός με το Ισπανικό Ορατόριο". Ακολούθησε το ποίημα "Ελληνικά Νερά". Όμως τον είχε κερδίσει η κριτική και η δημιουργική πεζογραφία. Οι τρεις πρώτες συλλογές διηγημάτων του "Αλλόκοτοι άνθρωποι και άλλα διηγήματα" (1944), "Ο Απρίλης είναι πιο σκληρός" (1947) και "Ο ύπνος του θεριστή και άλλα διηγήματα" (1954) κάνουν την εμφάνιση τους στην Αλεξάνδρεια. Η τέταρτη συλλογή "Νουρεντίν Μπόμπα και άλλα διηγήματα" (εκδ. Κέδρος 1957) αν και εκδόθηκε στην Αθήνα ανήκει και αυτή στην Αιγυπτιακή περίοδο του.⁶⁹⁵

Ο Τσίρκας καταγόταν από τη Μ. Ασία, γεννήθηκε στην Αίγυπτο όπου έμεινε μέχρι το 1963, οπότε έφυγε λόγω των άσχημων συνθηκών που διαμορφώθηκαν εκεί για το ελληνικό στοιχείο. Ανήκει στους Αιγυπτίωτες συγγραφείς που εμπνεύστηκαν από την καθημερινή ζωή των Αιγυπτίων, ιδιαίτερα των αγροτών εφόσον έζησε αρκετά κοντά τους.⁶⁹⁶

Το πασίγνωστο έργο του "Ακυβέρνητες Πολιτείες" αναφέρεται στα χρόνια του τελευταίου πολέμου, όταν η Ελληνική Κυβέρνηση μεταφέρθηκε στην Αίγυπτο και οι Έλληνες στρατιώτες, μαζί με τις

⁶⁹⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού (19^{ος}-20^{ος} αιώνας), σ. 259.

⁶⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 260.

ιδεολογίες τους, στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής. Πριν τον πόλεμο ταξιδεύει στην Ευρώπη και γνωρίζει τη Γαλλία, την Ιταλία, την Αυστρία, την Ελβετία και την Τσεχοσλοβακία, στην διάρκεια του πολέμου στην Παλαιστίνη και μετά από αυτόν, τη Γερμανία, την Αγγλία και άλλες χώρες. Το 1937 συμμετέχει στο Δεύτερο Παγκόσμιο Συνέδριο Συγγραφέων κατά του φασισμού και του πολέμου. Μαζί με τον Λουί Αραγκόν και τον Λάγκτσομ Χιούγκς συνθέτει τότε τον όρκο των ποιητών στη μνήμη του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα. Το 1957 στο Βερολίνο στο Συνέδριο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Ακαδημίας Επιστημών μιλά για το ποίημα του Καβάφη "Περιμένοντας τους Βαρβάρους". Το 1958 στην Αθήνα του απονέμεται το κρατικό βραβείο για το έργο του "Ο Καβάφης και η εποχή του". Το 1971 εξέδωσε το βιβλίο "Ο πολιτικός Καβάφης". Βρίσκεται πια μόνιμα εγκατεστημένος στην Ελλάδα και όπως ο ίδιος έλεγε "αφιερωμένος επιτέλους στα Γράμματα".⁶⁹⁷

Ο Στρατής Τσίρκας με τη μελέτη "Ο Καβάφης και η εποχή του" υπήρξε ο εισηγητής του "κοινωνικού" Καβάφη, προσπάθεια κοινωνιολογικής ερμηνείας του έργου του ποιητή.⁶⁹⁸

Σημαντική προσφορά στη μελέτη του Καβαφικού έργου αποτελεί η μεταθανάτια έκδοση της εργασίας του Γ. Σαρεγιάννη, "Σχόλια στον Καβάφη". Ο εξαιρετος φυτοπαθολόγος, ήταν κι ένας πολιτισμένος κριτικός. Κι άλλα έργα του αποτελούν πολύτιμη συμβολή στη μελέτη του Καβαφικού έργου και του ανθρώπου. Δεν ήταν βέβαια γεννημένος κριτικός. Είχε όμως παρατηρητικότητα και το κυριότερο ξεκίνησε με άμετρο θαυμασμό για τον ποιητή, στο έργο του οποίου περιόρισε όλη την κριτική του προσπάθεια".⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 261.

⁶⁹⁸ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 662.

⁶⁹⁹ Στο ίδιο, σσ. 662, 663.

Μερικές αξιομνημόνευτες σελίδες για τον Καβάφη έγραψε κι ο Παύλος Πετρίδης σ' αλεξανδρινά περιοδικά.⁷⁰⁰

Η αναζήτηση της ποιότητας θα μας αποτρέψει ν' ασχοληθούμε μ' ένα πλήθος δημοσιεύματα για τον Καβάφη που είδαν το φως σ' εφημερίδες και περιοδικά. Ο ποιητής γέμισε μίαν ολόκληρη εποχή. Κι είναι φυσικό ν' απασχόλησε όσο κανείς άλλος την Ελληνική Διανόηση της Αιγύπτου.⁷⁰¹

Ο Μιχάλης Χατζηδημητρίου (1897-1965), με ψευδώνυμο Γλαύκος Αλιθέρης, σπουδαίος Κύπριος, γυμναστής στο επάγγελμα και αρνητής της ποίησης του Καβάφη. Έργα του:

Ποίηση: "Γαλανά Δαχτυλιδάκια" (1919), "Κρινάκια του Γιαλού" (1921-1924), "Όραματισμοί του Εωσφόρου" (1923), "Απλή Προσφορά" (1929). Στο βιβλίο του "Μυστικός Δείπνος" (1944) εκφράζει τον πόνο του για τον χαμό της κόρης του. Αργότερα εκδίδει τα "Μαθητικά Τετράδια" (1957) και το τελευταίο του βιβλίο, λίγο πριν πεθάνει είναι η "Αρμολογία αιώνων και στιγμών" (Λευκωσία 1964) όπου ο ποιητής δοκιμάζει νέους τρόπους έκφρασης. Πεζά: Το 1936 εξέδωσε τη συλλογή διηγημάτων "Αράχνη".

Αξιόλογο είναι επίσης το γραμματολογικό του έργο "Η Ιστορία της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας" Αλεξάνδρεια 1938.

Ο Γλαύκος Αλιθέρης στο διηγηματογραφικό του έργο διακρίνεται από τα επίμονα αφηγηματικά σχόλια, τον υπερβολικό σαρκασμό, τον κοινωνικό έλεγχο που ασκεί, αλλά και από την ποιητικίζουσα γραφή του. Παρ' όλα αυτά ο Γ. Α. που είχε ως πεζογραφικό πρότυπο κυρίως τον Δημοσθένη Βουτυρά, έδωσε μερικά ενδιαφέροντα διηγήματα (π.χ. Η Ρωμανίνα, Ο Τσικίνης, Αράχνες) στα οποία θίγει και διερευνά με αντικομφορμιστική διάθεση προβλήματα περιθωριακών τύπων και

⁷⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 663.

⁷⁰¹ Στο ίδιο, σ. 663

γενικότερα του σύγχρονου ανθρώπου.⁷⁰² Αλλά και στο κριτικό του έργο η παρουσία του είναι ξεχωριστή. Σε κριτικό του άρθρο το 1923, φαίνεται να επιδοκιμάζει κάποια μηνύματα του πεζογραφικού μοντερνισμού, δηλώνει ότι προτιμά το απλό και το αφελές», τη «γνήσιαν αυτοματική χάρη» και την «άρρυθμη τεχνοτροπία» του Βουτυρά από το εσκεμμένο «αρχιτεκτονικά υπολογισμένο εκ των προτέρων» σχέδιο του Νικολαΐδη.⁷⁰³

Το 1924 δημοσιεύει στη Νέα Ζωή (τχ. 4, 1924, σ. 473) άρθρο του για το βιβλίο του Δημ. Μ. Δημητριάδη «Βήματα στη Χλόη» όπου διατηρεί σοβαρές επιφυλάξεις για τη στιχουργική και την εκφραστική των ποιημάτων του.

Στα Κυπριακά Γράμματα (τχ. 62, Αυγ. 1940 σ.σ.75-76) δημοσιεύει επίσης ενδιαφέρουσα κριτική για την «Ανεράιδα» του Βασίλη Μιχαηλίδη. Το θέμα του νέου, που αλλάζουν τα πάντα γύρω του, όταν παγιδευμένος ακολουθεί τη λυγερή νεράιδα ώθησε τον Γλαύκο Αλιθέρη να δηλώσει τη δική του ερμηνεία:

«Ο ποιητής θέλησε να μας συμβολίσει με την «Ανεράιδα», το εσωτερικό δράμα του καλλιτέχνη, όταν σε στιγμές αμφιβολίας του, νιώθει να τον αρνιέται η Μούσα :

[...] Μέσα στην αφήγηση του περιστατικού στην έβδομη στροφή μας οδηγεί στην ψηλή κορφή της τέχνης και του ιδανικού, όπου χαρά και πόνος σμίγουν αξεχώριστα, ενώ η τελευταία στροφή σα να κρατά διπλό νόημα. Ένα με την απλή εκδοχή της παράδοσης πως έχασε και τη μιλιά του κι έτσι δε μπορεί να εκφράσει τα πάθη του κι άλλο με

⁷⁰² Λευτέρης Παπαλεοντίου, Στοχαστικές προσαρμογές για την Ιστορία της Ευρύτερης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, εκδόσεις Γαβριηλίδης, σ.σ. 321-322

⁷⁰³ Αναφορά στο άρθρο του Γλ. Αλιθέρη, «Αντρέας Καρκαβίτσας», Νέα Ζωή (Αλεξάνδρεια) 3-4 Δεκ. 1922-1923 σ. 342-343, κάνει ο Λευτέρης Παπαλεοντίου ό.π., σ. 132.

το συμβολισμό του, που παρ' όλα τα τραγούδια του, επειδή τον εγκατέλειψε η νεράιδα ούτε στα πουλιά που κελαδώντας, έχουν τα ίδια εκφραστικά μέσα μαζί του, δεν κατόρθωσε να φανερώσει τα βάσανά του».704

Όσον αφορά τη θέση του απέναντι στην Καβαφική ποίηση είναι γεγονός ότι στην αρχή ο Γλαύκος Αλιθέρης συνέβαλε (μαζί με τον Ν. Νικολαΐδη) στη γνωριμία πολλών Κυπρίων αναγνωστών με την ποίηση του Καβάφη. Προτού περάσει στο «αντικαβαφικό» στρατόπεδο το όνομά του «αναφέρεται στους καβαφικούς καταλόγους διανομής της τετραετίας 1919-1923, ως αποδέκτης 45 σωματών, από τέσσερις συλλογές ποιημάτων του Καβάφη, μερικά από τα οποία τα μετέφερε στην ιδιαίτερη πατρίδα του».705

Ο Γλαύκος Αλιθέρης επεκτείνει την δημιουργική του ικανότητα και στο μεταφραστικό χώρο.706 Το 1930 σημειώνει ενδιαφέρουσες απόψεις και για τη θεωρία της μετάφρασης.

Ο Λευτέρης Παπαλεοντίου επισημαίνει τα εξής:

«Μεταξύ άλλων ο Αλιθέρης κρίνει την επιτυχία ενός μεταφρασμένου λογοτεχνικού κειμένου ανάλογα με το αν αυτό λειτουργεί στην ψυχή του αναγνώστη όπως και το πρωτότυπο. Δηλώνει ότι προτιμά τη μετάφραση της βαθύτερης ουσίας, από την άλλη την

⁷⁰⁴ Ο. π., Λ. Παπαλεοντίου, σ. 49-50.

⁷⁰⁵ Γ. Π. Σαββίδης, *Οι Καβαφικές εκδόσεις (1891-1932). Περιγραφή και σχόλιο Βιβλιογραφική μελέτη*, Αθήνα. Ίκαρος, 1966, 1991 σ. 235 κ.ε. Η υποσημείωση από το βιβλίο του Λευτέρη Παπαλεοντίου, ό. π., σ. 69 υποσημ. 1.

⁷⁰⁶ Βλ. Γλαύκου Αλιθέρη «Η μετάφραση του Ομάρ Καγιάμ», περ. *Σκέψη*, τχ. 3 Μάιος 1921 σ.σ. 31-32 και του ιδίου «Η μετάφραση γενικά», εφ. *Κήρυξ*, 2 Σεπτ. 1922. Βλ. και «Αλέξανδρος Πάλλης» στο περ. *Νέα Ζωή*, τχ. 12 (1923-1924) σ.σ. 48-50 και ακόμη το βιβλίο του: *Μετάφραση*. Αλεξάνδρεια 1946.

εσωτερικότερη κι επιπόλαιη της απλής μορφής». Ή παραδέχεται ότι «μετάφραση κυριολεκτικά δεν μπορεί να υπάρξει και ότι στα μεταφραζόμενα έργα θ' ανακαλύπτουμε πάντα, με μια δόση σχετικής αναλογίας, δυαδική προσωπικότητα του πρώτου ποιητή και του δεύτερου τεχνίτη».⁷⁰⁷

Ο Κ. Κωνσταντινίδης, με ψευδώνυμο Πέτρος Μάγνης - Κων/δης (1880-1953), ποιητής χαμηλών τόνων γράφει στίχους εμπνευσμένους από την Αίγυπτο. Χαρακτηρίστηκε ως ανθρωπιστής. Είναι μια από τις σπουδαίες φυσιογνωμίες του αιγυπτιώτη Ελληνισμού. Αρνητής κι αυτός του Καβάφη. Το 1914 πρωτοδημοσίευσε στην Αλεξάνδρεια την ποιητική συλλογή "Από τα τραγούδια της Σέμις". Το συνολικό έργο του εκδόθηκε μετά το θάνατό του (1957) από τον αδελφό του Αποστ. Κωνσταντινίδη σε δύο τόμους: Μάγνη Πέτρου Κωνσταντινίδη (Γ.Κ Κωνσταντινίδη): Άπαντα. Επιμελητής έκδοσης: Απόστολος Κων/δης (Πήλιος Ζάγκρας), Αλεξάνδρειο Τυπογραφείο του "Εμπορίου" 1957. Τόμος Α' (Με πρόλογο του Μαν. Γιαλουράκη) και Τόμος Β' (Με πρόλογο του Βαγγέλη Σκουβαρά).

Θεματογραφικά η ποίησή του κινείται στη χώρα του Νείλου αλλά και στον προβληματισμό του για την ηθική κρίση και παρακμή που διαπίστωνε στην εποχή του.

Ο Νίκος Σαντορινιός(1897-1922), δωδεκανήσιος που ήρθε στην Αίγυπτο για αναζήτηση καλύτερης τύχης. Έμεινε ορφανός 12 χρονών κι εργάστηκε σκληρά για να ζήσει. Πουλούσε εφημερίδες στην Αλεξάνδρεια, έγινε καπνοπώλης, δούλεψε εργάτης σε εργοστάσια, ηθοποιός σε θιάσους, διορθωτής ή δημοσιογράφος σε εφημερίδες. Έργο του η ποιητική συλλογή "Φωνές στην Ερημιά" (Αλεξάνδρεια 1919). Το καλοκαίρι του 1920 άρρωστος από φυματίωση έφυγε για την Κύπρο κι από κει στο νησί του τη Σύμη. Η υγεία του επιδεινώθηκε, μεταφέρθηκε στη "Σωτηρία" στην

⁷⁰⁷ Ο. π., Α. Παπαλεοντίου, σ. 366.

Αθήνα όπου και πέθανε 26 χρονών. Το συνολικό του έργο εκδόθηκε το 1925 με τίτλο "Ποιητικά έργα" και πρόλογο του Γλαύκου Αλιθέρηση.

Ο Ευστράτιος Νέος (1895- 1965), βολιώτης με μητέρα Γαλλίδα, σπούδασε στο Κάιρο και στο Παρίσι. Όσο ζούσε δεν τύπωσε κανένα βιβλίο άφησε ανέκδοτους στίχους και άλλα χειρόγραφα. Θέματα στην ποίησή του, ο ιδανικός κόσμος και η πατρίδα γιατί τον ενοχλούσε η αδικία, η κακία και το ψέμα και οι άσχημες ιστορικές εξελίξεις. Αυτοβιογραφικό του σημείωμα έφερε στο φως ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Βαγγέλλης Σκουβαράς. Εκεί βλέπουμε την προσήλωση του Ευστράτιου στην ποίηση: «Η ποίησις ήτο η ψυχή μου. Τι λέγω; Η ποίησις ήτο η θρησκεία μου.⁷⁰⁸ [...]

Ο Παύλος Γνευτός (1861-1956), γεννήθηκε στη Ρόδο και μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια. Το 1882 κατέφυγε στην Αθήνα όπου σπούδασε ιατρική και ειδικεύτηκε στην παιδιατρική στην Γερμανία. Έργα του ποιητικά: "Μαύρα Ρόδα" (1925), "Τα εσπερινά" (1930), "Μυστικές λειτουργίες" (1937). Το 1918 εξέδωσε μετάφραση των "Ρουμπαγιάτ" του Ομάρ Καγιάμ. Άφησε επίσης αξιόλογες μεταφράσεις των Μπούργκερ και Χάϊνε.

Ο Κ. Ν. Κωνσταντινίδης (1885-1971), ροδίτης, θερμός πατριδολάτρης, αφιέρωσε στη Ρόδο πλήθος ποιητικά αλλά και ιστορικά έργα του: "Το τραγούδι της Ηλιόκαλης" (1917). "Από τον Απόλλωνα στον Απόλλωνα της Ρόδου", με τον πινδαρικό ύμνο στο Διαγόρα (1935).

Η Ρόδος του έστησε την προτομή του σε πάρκο κοντά στη Νέα Αγύρα. Το 1949 βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Έγραψε τις εξής ποιητικές συλλογές: "Βάλσαμα" (1920), "Κρήνη" (Αθήνα 1938, Αλεξάνδρεια 1948), "Οι Σάτυρες του Αμπουτζέτ» (1951), "Οι Μυροφόρες" και άλλα ποιήματα (1955).

⁷⁰⁸ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 211.

Έγραψε επίσης και τα θεατρικά: "Η Φωτεινούλα και το ματωμένο γέλιο" (1927), "Μπροστά στην αγάπη" (1930), "Ο ιδεολόγος του Παρισιού". Τέλος για το περιοδικό Νέα Ζωή, (στην έκδοση της οποίας συνέβαλε και ο ίδιος) έγραψε τη μελέτη "Η ζωή της Νέας Ζωής".

Ο Γεώργιος Βρισμιτζάκης (1890-1947), έγραψε ποίηση, μεταφράσεις, φιλοσοφικά κείμενα και γαλλόφωνα. Ο Γ. Π. Σαββίδης αναφέρεται στην ανέκδοτη συλλογή γνωμικών ποιημάτων του με τίτλο "Εις Εαυτόν".⁷⁰⁹

Ο Γ. Βρισμιτζάκης έγραψε ποιήματα για τους Αιγύπτιους με τον τίτλο "Τα τραγούδια του Φελλάχου" (1918).

Ο Κωνσταντίνος Δέλτας, ποιητής διηγηματογράφος και μεταφραστής. Είναι επίσης ο ιδρυτής του Εκπαιδευτικού ομίλου στο οποίο διετέλεσε και πρόεδρος. Το έργο του είναι διάσπαρτο κυρίως στα περιοδικά Νέα Ζωή και Γράμματα⁷¹⁰.

Η γλώσσα του Δέλτα είναι δημοτική, πλουτίζεται κάπου –κάπου με λέξεις καθαρεύουσας αλλά με χάρη που δεν διαταράσσει το σύνολο. Ο στίχος του είναι επίσης φροντισμένος. Τα θέματά του αφορούν στην τέχνη, στην ποίηση, στον έρωτα και στον θάνατο. Τα "Χαροντικά" είναι

⁷⁰⁹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 217.

⁷¹⁰ Ο Πέτρος Μάγνης στο περιοδικό Ερμής τχ. 1,1 Δεκ. 1929, σ. 19-20, παραθέτει τον εξής κατάλογο δημοσιευμάτων για όποιους "θα θελήσουν να τον μελετήσουν":

Ποιήματα: «Καλαισθητική», «Προαίσθημα», «Αθυμία», «Συζοίν Ημιθέοις», «Άμλετος» «Τύραννος» (Νέα Ζωή 1911-1912). «Χαροντικά των Προγόνων», «Της Μάννας», «Του Αγοριού», «Του Κοριτσιού», «Μιας ερωμένης άτυχης», «Του νέου ήρωα» (Νέα Ζωή 1912-1913). «Του διπλοχρεωμένου». «Η πατινάδα του Λόε Χουάν, Nel Camín», (Νέα Ζωή 1914), «Η σειρήνα στην πλώρη», «Μαρτύριο», «Το λαξευτό», «Στο περιβόλι», «Γκρέμισμα» (Γράμματα 1917-1918), «Τραγουδάκι», «Φοίβος», «Ο καλυβίτης» (Γραμμάτων Πασχαλινό Λεύκωμα 1926).

Διηγήματα: «Στο Φλαμ», «Στο φως της καντήλας» ((Νέα Ζωή 1914), «Το βέλωμα της Αρχοντούλας» (Γράμματα 1917-1918).

Μεταφράσεις: «Έξι σονέττα της Ελίζαμπεθ Μπάρρετ», σε έμμετρη μετάφραση.

βαθυστόχαστα τραγούδια όπου ο «έρχεται σα φυσική συνέπεια, σα μια επιβράβευση στις προσπάθειές μας γι' αυτό και βαθιά στους τάφους του δε βασιλεύει παρά η γαλήνη και μια ικανοποίηση που πηγάζει από την εκτέλεση κάποιου καθήκοντος».⁷¹¹

Ήταν ένας από τους «εκλεκτούς Αλεξανδρινούς Λογοτέχνες» με ορίζοντες ανοιχτούς αλλά και με διστακτικότητα να φέρει στη δημοσιότητα το έργο του. Ποτέ δεν τόλμησε να τα υπογράψει με ολόγραφο το όνομά του, παρά μόνο με τα αρχικά του στοιχεία Κ.Δ.

Στον Κ. Δέλτα χρωστάμε και την καθιέρωση στην νεοελληνική γλώσσα της λέξης "νοοτροπία" σα μετάφραση της γαλλικής "μανταλιτε". Ο Καβάφης έλεγε: «Ο Δέλτας έχει στο ενεργητικό του τη νοοτροπία. Πρώτος μετάφρασε και πρώτος τη χρησιμοποίησε αργότερα ο Νιοβάνας. Έτσι καθιερώθηκε η λέξις»⁷¹².

Ο Γ. Δημάκος και ο Λ. Χριστοφίδης ασχολήθηκαν με τη λυρική ποίηση ενώ άλλα γνωστά ονόματα ποιητών που τα έργα τους είδαν το φως στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου είναι: ο Στρατής Τσίρκας, ο Γεώργιος Δ. Διαγκούσης, Κασιώτης (γνωστός για το ποίημά του "Στο άγνωστο ναυτόπουλο"), ο Μιχαήλ Θ. Γεράκης, ο Τίμος Μαλάνος,⁷¹³ ο Γ. Αλκαίος, ο Θ. Πιερίδης, ο Ν. Φύλλας, ο Στ. Καρακάσης, ο Αντ. Μάρταλης που του οφείλουμε μια αξιόλογη μετάφραση ποιημάτων του Ναζίμ Χικμέτ, ο Ηλίας Χατζηλιάς, ο Κουρής Κουράκος, ο Φ. Αγγουλές και ο Αγγ. Σταματίου που είναι ο τελευταίος χρονολογικά ποιητής των Αιγυπτιακών Γραμμάτων.

Επιπροσθέτως παραδοσιακά ποιήματα έγραψε ο Κ. Σίμος και ο Χ. Μπαλόγλου ενώ ο Π. Ναθαναήλ προσανατολίζεται προς τις νέες ποιητικές αντιλήψεις. Στίχους όμως έγραψαν και οι Φ. Αλεξίου, Φ.

⁷¹¹ Πέτρος Μάγνης, "Κων/νος Δέλτας", περ. Ερμής, τχ. 1, 1 Δεκ. 1926, σσ. 15-20.

⁷¹² Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 631.

⁷¹³ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες τον νεότερου Ελληνισμού, σ. 219.

Φαρμάκης, Π. Καρμαντζός, Ντ. Κελαδεινός, Μιχ. Σαντορινιός, Β. Γρατσέας. Αξιόλογες μεταφράσεις ξένων ποιητών φιλοτέχνησαν ο Κ. Βινέλλης, ο Μ. Ανταίος κι ο Στ. Καρακάσης.

Παράλληλα είναι αναγκαίο να αναφερθούμε σε κάποιους στίχους τον Γραφοδαίμονα με γραμματολογικό ενδιαφέρον όπως και τα "Τετράστιχα", (1944), του Άις Κριμ (Α. Παλασιολόγου). Επιπλέον επισημαίνουν ότι σατυρικούς στίχους έγραψε ο Πλ. Βαλσαμίδης, ο οποίος μετέφρασε με επιτυχία και μύθους του Λα Φονταίν και του Φενελόν.

Ξεχωριστά όμως καθίσταται επιβεβλημένο να κάνουμε αναφορά στη γυναικεία ποίηση της Αιγύπτου.

Πρώτη στη σειρά είναι η Ρίκα Σεγκοπούλου της οποίας το όνομα συνδέθηκε και με την προσπάθεια προβολής τον έργου τον Καβάφη. Ακολουθεί η Ευγ. Παλασιολόγου - Πετρώνδα που έχει και το μεγαλύτερο σε ποσότητα γυναικείο ποιητικό έργο. Ενώ μια άλλη ποιήτρια η Λιλίκα Ταβερνάρη συγκεκριμένα έδωσε με τη συλλογή "Περαστικέ σε χαιρετώ", (1956) μερικά απ' τα καλύτερα ποιήματα της γυναικείας ποίησης στην Αίγυπτο.

Στίχους έγραψαν και οι Αλ. Νικολαΐδου, Π. Νικολαΐδου, Αμ. Νικολαΐδου, Τζ. Λαρά, Ολ. Καράγιωργα, Ελ. Ψαρά, Κ. Καμίνη, Ευτ. Σκόρδου και Ντ. Νταλκ.

Τέλος σημειώνουμε την Έφη Λαγοπούλου -Αποστολίδη η οποία εκτός από ποιήτρια είναι άξια αναφοράς για τη μετάφρασή της του Ρομπιντρανάθ Ταγκόρ, όπως και η Αρσινόη Ράμμου-Τούρτουλη για τη μετάφραση των "Στροφών" του Ζαν Μωρέας.⁷¹⁴

⁷¹⁴ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ.633.

Κεφάλαιο III. Δοκίμια.

Ο κριτικός λόγος αρχίζει να ακμάζει με την εμφάνιση των λογοτεχνικών περιοδικών.. Η κριτική εξάλλου δεν πρέπει να αναζητηθεί μόνο στα κείμενα των βιβλίων. Τα αλεξανδρινά περιοδικά δίνουν μεγάλη σημασία στα κείμενα του είδους και μια συστηματική έρευνα πολλά θα μπορούσε να φέρει στο φως. Το πόσο απασχόλησε η κριτική τους Αιγύπτιους φαίνεται απ' τις καθημερινές εφημερίδες όπου υπήρχανε στήλες κριτικής των νέων εκδόσεων. Η Αλεξανδρινή κριτική στο σύνολο της διαφέρει από κείνη της Μητρόπολης. Η παρουσία του Καβάφη υπήρξε επίσης λαμπρός συντελεστής στην εξέλιξη της καθώς η ποίηση του στάθηκε αφορμή θετικών και αρνητικών απόψεων που υποστηρίχθηκαν με τον ίδιο φανατισμό από θαυμαστές και πολέμιους.

Το πρώτο φωτεινό όνομα του κριτικού μας Λόγου στην Αίγυπτο είναι ο Δημ. Ζαχαριάδης ο οποίος γεννήθηκε στην Πόλη. Στην Αλεξάνδρεια εργάστηκε στο χρηματιστήριο. Εκείνο που θέλγει στο έργο ενός συγγραφέα λέγανε πολλοί είναι το ύφος και γι' αυτόν ισχύει απόλυτα. Έβλεπε την Τέχνη, με το ίδιο δέος που αντικρίζουμε οι πιστοί τα αντικείμενα της λατρείας τους. Γι' αυτόν δεν υπήρχε άλλη διέξοδος. Όλοι οι δρόμοι οδηγούσαν στην Τέχνη, Κριτικός με κριτήριο οξύ που φτάνει την υπερβολή για να στηρίξει τα επιχειρήματα του, εργάτης του Λόγου με συνείδηση ευρωπαϊκή, στάθηκε ένας απόστολος της εκλεκτικότητας της Τέχνης, εκεί που οι άλλοι στάθηκαν απλός ουραγοί της . Κι εδώ ακριβώς βρίσκεται η αναμφισβήτητη αξία του.

Με τον Δ. Ζαχαριάδη η Κριτική μας παίρνει υπόσταση, ξεφεύγει από την προχειρολογία. Ο Κριτικός, ο δημιουργικός Κριτικός παίζει ρόλο αποφασιστικό στη λογοτεχνία του τόπου του. Μορφώνει, αξιοποιεί,

ανοίγει δρόμους. Ο Κριτικός δεν παρασύρεται από την έμπνευση αλλά την χαλιναγωγεί. Γνωρίζει να διαλέγει και να απορρίπτει, έχει την αίσθηση του περιττού. Ένας τέτοιος Κριτικός ήτανε κατά ένα ποσοστό ο Δ. Ζαχαριάδης. Ένας κριτικός πολιτισμένος που πρόσφερε τα μέσα στην Κριτική μας, να ωριμάσει και να προκόψει. Για μια λογοτεχνία στα πρώτα της βήματα, η προσφορά ήταν πολύτιμη.

Ο Δ. Ζαχαριάδης χαρακτηρίζεται για τις αισθητικές του τάσεις. Στις τάσεις αυτές βρίσκεται η συμβολή του στον νεοελληνικό πεζό λόγο, μία συμβολή θετική και αρνητική κάποτε.

Ο Νίτσε υπήρξε το είδωλο του Ζαχαριάδη. Μέσα στα γραφτά του υπάρχουν πολλές απηχήσεις του. Η αριστοκρατική του αντίληψη για την Τέχνη βρίσκει αναπάντεχη δικαίωση στη θεωρία του Νίτσε κι αυτή στάθηκε αφορμή της στροφής του στα κείμενα του Γερμανού στοχαστή όπου αναζητούσε ενίσχυση του αισθητισμού του. Έβλεπε στο ρεαλισμό, το μεγάλο εχθρό. Στην κοινωνιολογική έρευνα μίαν απόπειρα εκμηδένισης της Τέχνης. Γι' αυτόν η Τέχνη δεν μπορούσε να 'ναι έκφραση μιας εποχής αλλά, κάτι το αυθύπαρκτο. Είναι εγωκεντρικός, κλειστός, ατομικιστικός.

Έκανε κριτική για τη "Φλογέρα του βασιλιά" που είναι η πιο αυστηρή κριτική που γράφτηκε για το Παλαμικό έργο. Με την ίδια αυστηρότητα αντιμετωπίζει και την "Πολιτεία και Μοναξιά". Αυτές οι κριτικές αποτελούν το ορόσημο στην εικονοκλαστική κριτική του Δ. Ζαχαριάδη.

Συγκρούεται με τον Πέτρο Βλαστό. Μα εκεί που η σύγκρουση είναι πιο δραματική, είναι με τους "κοινωνιστάς", τους "μνηστήρας της λογοτεχνίας" που έρχονται να δογματίσουνε, εκεί που αυτός βλέπει μόνο Ωραίο, Τέχνη, νοήματα αναλλοίωτα που δεν μπορούν να υπαχθούν σε καμία άλλη κατηγορία αντίληψης. Ο σκεπτικισμός είναι για τον Ζαχαριάδη μόνη βιοθεωρία που μπορεί να σταθεί πηγή εμπνευστής και δημιουργίας.

Η θέση του Δ. Ζαχαριάδη στη λογοτεχνία μας δεν είναι βέβαια θέση οδηγού, προτύπου για μίμηση. Μια τέτοια τοποθέτηση θα 'τανε βασικά λανθασμένη. Η αξία του βρίσκεται πρωταρχικά στο ύφος του, ύφος πολιτισμένο και προσωπικό. Κι έπειτα ο σκεπτικισμός του αποτελεί πάντοτε όπλο πολύτιμο για τον νεοέλληνα κριτικό. όπλο που πρώτος εκείνος μας δίδαξε την αναγκαιότητα της χρήσης του. Η συμβολή του στα νεοελληνικά Γράμματα, υπήρξε γόνιμη. Ήταν τεχνίτης συνειδητός του Λόγου, άνθρωπος που πίστευε στην Τέχνη και σε κάποιες αισθητικές αλήθειες της. Για τη Λογοτεχνία μας ήρθε στην ώρα του. Με τον ατομικισμό και την ευρωπαϊκή του συνείδηση.

Δεν τύπωσε ποτέ βιβλίο. Ένα που είδε το φως τα "Εφήμερα" δεν προσφέρει τίποτα στη φήμη του Λογοτέχνη η συγκέντρωση σ' ένα τόμο των κριτικών του άρθρων έχει να διδάξει πολλά. Ο Κλ. Παράσχος είναι ο μόνος Ελλαδίτης κριτικός που τον πρόσεξε κι έγραψε γι' αυτόν με θερμότητα.⁷¹⁵

Ο Τίμος Μαλάνος (1897-1984) είναι από του σημαντικότερους Αλεξανδρινούς Κριτικούς, κορυφαίος Καβαφιστής και διανοούμενος με πανελλήνιο κύρος και επίσης εκείνος που θα προωθήσει αποφασιστικά τον κριτικό Λόγο (1897). Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές "Ρόδα Θαλάμου" (1918) και "Λυρικά Ταξίδια" (1922) Κατάγεται από τα Κύθηρα. Στα Γράμματα πρωτοεμφανίστηκε σαν ποιητής αλλά εγκατέλειψε σύντομα την ποίηση και έπειτα στράφηκε στην Κριτική και τον πεζό λόγο όπου το οξύτατο κριτήριο του βρήκε προσφορότερο έδαφος για ν' αναπτυχθεί δεν θα 'ταν λάθος να γράφαμε ότι ο κριτικός συνυπήρχε με τον ποιητή.

Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του καταλαμβάνουν οι Καβαφικές του μελέτες. Αρχίζοντας το 1933 στην Αθήνα, συνεχίζει το 1957 και ακολουθεί το 1963 η μελέτη του "Καβάφης-Έλιοτ. Είναι πράγματι

⁷¹⁵Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 650 – 655.

παράλληλοι;" ("Καβάφης 2. Φύλα τετραδίου και άλλα", εκδ. "Φέξης") με την οποία απαντάει στην ομότιτλη μελέτη του Γιώργου Σεφέρη. Σημαντική παραμένει η εργασία του "Ο ποιητής Κ. Π. Καβάφης".⁷¹⁶

Ο Τ. Μαλάνος είναι ίσως η μοναδική περίπτωση κριτικού που καταπιάστηκε με το αντικείμενο των κριτικών ερευνών του- ποίηση του Καβάφη-ξεκινώντας με επιφυλάξεις κι όχι με τον τυφλό ενθουσιασμό των φανατικών θαυμαστών, για να προσφέρει τελικά την συνθετικότερη εργασία στα Γράμματα μας για τον Καβαφική ποίηση. Αν η ποίηση του Καβάφη επιζήσει, τότε τα κείμενα του Τ. Μαλάνου θα έχουνε πάντοτε την αξία τους. Υπάρχει άλλωστε σ' αυτά μια λογική που πηγαινει στο βάθος και μια διαύγεια ύφους που τα καθιστά υπόδειγμα κριτικού λόγου.⁷¹⁷

Η γνώση του ανθρώπου είναι απαραίτητη για τη γνώση του έργου κι ο Τ. Μαλάνος πρώτος θα κάνει τη διαπίστωση ότι ο ποιητής των "κεριών" ταξίδεψε στην ιστορία τη διαστροφή του. Μας έδωσε τον Καβάφη όπως τον είδε με το κριτικό του αισθητήριο. Κι αυτή η ρεαλιστική εικόνα μας βοηθά περισσότερο από κάθε άλλη να γνωρίσουμε και να εμβαθύνουμε στο έργο του ποιητή. Γιατί οι βασικές τουλάχιστον θέσεις του Τ. Μαλάνου στο Καβαφικό ζήτημα είναι αδιάσειστες. Πολλά μεταγενέστερα Καβαφικά του κείμενα αναφέρονται σε άλλους Καβαφιστές όπως ο Περίδης και ο Τσίρκας.⁷¹⁸

Ο Τ. Μαλάνος είναι ο πρώτος Ευρωπαίος κριτικός της Λογοτεχνίας μας. Διάφοροι ποιητές σχολιάζουν τις απόψεις του Τ. Μαλάνου. Ο Τ. Μαλάνος θαύμαζε τον Μπωντλαίρ και έκανε κατά καιρούς πολεμικές στον Τύπο για ότι νόμιζε σωστό και δίκαιο.⁷¹⁹

⁷¹⁶ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 235.

⁷¹⁷ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 656.

⁷¹⁸ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 236.

⁷¹⁹ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 660.

Η Νεοελληνική Κριτική πολλά οφείλει στον Τ. Μαλάνο. Όχι μόνο για την ευρωπαϊκότητα του ύφους του και τα ορθολογιστικά στοιχεία που της εκόμισε αλλά και γιατί αρνήθηκε αποφασιστικά την "αφ' υψηλού θεώρηση" και δεν δίστασε να 'ναι μαχητικός όταν χρειαζόταν. Ερμηνευτής των έντεχνων εικόνων της ζωής απ' τους συνεπέστερους ο Τ. Μαλάνος εξασφάλισε στην κριτική μας θέση κορυφαίου.⁷²⁰

Το κριτικό έργο του Μαλάνου επεκτάθηκε στον Κ. Καρυωτάκη (1938), στον Κώστα Βάρναλη και τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη (1944), μελετήματα που τα βρίσκουμε συγκεντρωμένα στο "Δειγματολόγιο" (εκδ. "Φέξη", 1962). Το 1951 είδε το φως στην Αλεξάνδρεια η μελέτη του για την "Ποίηση του Σεφέρη", η οποία δίχασε την κριτική. Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Σεφέρης με τον Μαλάνο είχαν συνδεθεί φιλικά, στην Αίγυπτο, στα χρόνια του πολέμου.⁷²¹

Ο Μαλάνος δεν ανήκει στην κατηγορία των υμνολόγων κριτικών. Το μεγαλύτερο προτέρημά του ως κριτικού είναι ότι κατορθώνει πάντοτε να αποστασιοποιείται από τα κείμενα και τους δημιουργούς που εξετάζει, διολισθαίνοντας όμως συχνά σε αρνητικές θέσεις, λησμονώντας την προσφορά των ίδιων των δημιουργών. Ο Μαλάνος πάντως υπήρξε μια κριτική ιδιοφυΐα, ένας στοχαστής ανώτερου επιπέδου προικισμένος με πολλές φιλολογικές αρετές.⁷²²

Μη λησμονούμε όμως να επισημάνουμε και σπουδαία ονόματα κριτικών όπως ο Δημητρός Ζαχαριάδης (1879-1921) που δικαιωματικά διεκδικεί και τον τίτλο του πρωτοπόρου στη νεοελληνική κριτική γενιά. Επιπλέον ο Ηλίας Γκανούλης (1902-1946) υπήρξε κριτικός που το έργο

⁷²⁰ Στο ίδιο, σσ. 660, 661.

⁷²¹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτη, Αλεξάνδρεια. οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού σ. 236.

⁷²² Στο ίδιο, σσ.236, 237.

του εκδόθηκε μετά το θάνατο του σε ένα τόμο με τον τίτλο "Κριτικά Σημειώματα" (1923-1927).⁷²³

Την κριτική εργασία του Ηλία Γκανούλη την χαρακτηρίζουν η εντιμότητα, το μέτρο και η ευθύνη του ως κριτικού. Είναι από τους πρώτους που εκτίμησαν την αξία του ιστορικού έργου του Νομικού που τον χαρακτηρίζει "αξιέπαινο εργάτη της ιδέας", που "δεν μας λέει θεωρίες άχρηστες" αλλά "αποδεικνύει πράγματα". Χαρακτηρίζει τον Παλαμά ως το μεγαλύτερο ιδεολάτρη ποιητή της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και τον Καβάφη ως τον μόνο ίσως αξιόλογο ποιητή.⁷²⁴

Με το ψευδώνυμο Πόλης Λεύκης, έγραψε κάποιους στοίχους και το 1927, στην Καβάλα, στο δοκίμιο του για την κριτική και τους κριτικούς σημειώνει ότι "η κριτική σήμερα στην Ελλάδα κατάντησε γάγγραινα, γιατί ακριβώς δεν ξέρουμε τι θα πει κριτική. Όσοι αναγνώστες τόσο κριτικοί... Ανάγκη να παύσουν οι γνωμοδοτήσεις". Πέθανε στις αρχές του 1946 στην Καβάλα. Κατά τον Μαν. Γιαλουράκη, ο Γκανούλης υπήρξε ένας ανανεωτής της νεοελληνικής κριτικής που η μοίρα, οι συνθήκες και τα γεγονότα... δεν του επέτρεψαν να ολοκληρώσει, μια προσφορά, ενδιαφέρουσα από τα πρώτα της κιόλας βήματα.⁷²⁵

Ο Ι. Α. Σαρεγιάννης (1898-1962), διαπρεπής φυτοπαθολόγος γεννήθηκε και έζησε στην Αλεξάνδρεια. Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Καβαφιστές. Το 1919 είδε το φως στην Αθήνα το λογοτεχνικό του δημοσίευμα "Κάτω από τον Αττικό ουρανό". Από το 1927 ως το 1930 δημοσιεύθηκαν στην "Αλεξανδρινή Τέχνη" τα τρία πρώτα μελετήματα του για τον Καβάφη: "Σχόλια στο ποίημα του Καβάφη "Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες", "Σχόλια στο ποίημα του

⁷²³ Στο ίδιο, σσ. 220-231.

⁷²⁴ Στο ίδιο, σ. 232.

⁷²⁵ Στο ίδιο, σ. 233.

Καβάφη", "Η μάχη της Μαγνησίας", "Σχόλια στη "Σατραπεία". Τα δύο τελευταία, το 1933, δημοσιεύτηκαν στη Νέα Εστία με τον τίτλο "Σχόλια σε τρία ποιήματα του Καβάφη". Αυτά μαζί με άλλα Καβαφικά μελετήματα του ενσωματώθηκαν στο βιβλίο "Σχόλια στον Καβάφη" που κυκλοφόρησε το 1964 ο Ίκαρος.⁷²⁶

Ο Γιώργος Σεφέρης που προλογίζει το βιβλίο δίνει ιδιαίτερη σημασία στην καταγωγή του Σαρεγιάννη από την Αλεξάνδρεια, που γέννησε τον Καβάφη, και την προσωπική γνωριμία που είχαν οι δύο άντρες. Η επιστημονική ιδιότητα του Σαρεγιάννη, τον βοήθησε να αντιμετωπίσει το Καβαφικό έργο με αντικειμενικότητα και αμεροληψία. Η πλατιά παιδεία του και τα λογοτεχνικά του ενδιαφέροντα τον έκαναν να αναδειχθεί σε σοβαρό σχολιαστή του Καβάφη.⁷²⁷ Δυστυχώς όμως ο πρόωρος θάνατος του στα 64 χρόνια του τον εμπόδισε να τελειώσει το βιβλίο που ετοίμαζε για τον Καβάφη.⁷²⁸

Ο Αλεξανδρινός Γιώργος Λεχωνίτης (απεβίωσε το 1941), με το ψευδώνυμο Παύλος Μύρτης, συγκέντρωσε πολύτιμες διασαφηνίσεις για τη μελέτη της Καβαφικής ποίησης, έχοντας "την ευτυχίαν να γνωρίσει τον ποιητήν Καβάφην και να τον συναναστραφεί κατά τα 25 τελευταία έτη της ζωής του". Αυτές εκδόθηκαν σε βιβλίο, το 1942, από τον Τίμο Μαλάνο, με τίτλο "Καβαφικά Αυτοσχόλια".⁷²⁹

Ο Μιχάλης Περίδης Αλεξανδρινός καβαφιστής έγραψε δημοσιεύματα στο περιοδικό γράμματα, και θετικές μελέτες του ποιητικού έργου του Καβάφη (1915-1948). Το 1963 δημοσίευσε τα

⁷²⁶ Στο ίδιο, σ. 233.

⁷²⁷ Στο ίδιο, σ. 234.

⁷²⁸ Στο ίδιο, σ. 235.

⁷²⁹ Στο ίδιο, σ. 237.

"Ανέκδοτα πεζά κείμενα" του Καβάφη, ανάμεσα στα οποία η "Ποιητική" του, στα Γαλλικά.⁷³⁰

Ο Πόλυς Μοδινός (1872-1970), δικηγόρος στην Αλεξάνδρεια και κατόπιν Πρεσβευτής της Κυπριακής δημοκρατίας, στην Γαλλία, την Ισπανία και το Βατικανό, κυκλοφόρησε αυτοτελώς το 1918, το κείμενο της διάλεξης που έκανε με τίτλο, "Περί του Ποιητικού Έργου του Καβάφη" και το 1980 εξέδωσε σχολιασμένες "Τρεις επιστολές του Καβάφη".⁷³¹

Ο Χριστόφορος Νομικός (1883-1951) ασχολήθηκε με την Αλεξανδρινή ιστοριογραφία και τη γλαφυρή μελέτη της ιστορίας της Τέχνης και συνέβαλε σημαντικά στην προβολή και αισθητική αποτίμηση του Αραβικού πολιτισμού. Χρησιμοποιεί τη Δημοτική που προσδίδει στα κείμενα του ζωντάνια και ενέργεια.⁷³² Κατά τον κριτικό Τίμο Μαλάνο, "ο Νομικός είναι από εκείνους που έχουν τη δύναμη να μεταμορφώνουν την ιστορία σε καλλιτεχνική δημιουργία".⁷³³

Ο Πήλιος Ζάγρας (1888-1968) ψευδώνυμο του Αποστόλου Γ. Κωνσταντινίδη, από τη Ζαγορά του Πηλίου αδελφός του ποιητή Πέτρου Μάγνη, ασχολήθηκε με την ιστορία του Τύπου και των Γραμμάτων στην Αίγυπτο και με θέματα σχετικά με τη γενέτειρα του. Υπήρξε πολυγράφος και χρονικογράφος, έγραψε μελέτες για τα "Φιλολογικά σαλόνια των Ελληνίδων της Αιγύπτου" και τις "Διανοούμενες Ελληνίδες της Αιγύπτου" (1861-1866). Εξέδωσε επίσης τρία "Προσκυνητάρια", οδηγούς των Αγίων Τόπων (1929-1931) και ποικίλα δημοσιεύματα για το Πήλιο. Γράφοντας πάντα στην καθαρεύουσα εργάστηκε όσο λίγοι για τη διάσωση του ιστορικού υλικού που αφορά την ιδιαίτερη πατρίδα του Ζαγορά και γενικότερα το Πήλιο.

⁷³⁰ Στο ίδιο, σ. 237.

⁷³¹ Στο ίδιο, σ. 237.

⁷³² Στο ίδιο, σ. 238.

⁷³³ Στο ίδιο, σ. 239.

Την αξία του έργου του ολοκληρώνει η εικονογράφηση του με σχέδια του ίδιου. Με πάθος ζωγράφισε τις επιγραφές που σώζονται στα χριστιανικά μνημεία της Ζαγοράς και που κινδυνεύουν να χαθούν.⁷³⁴

Ο Ακαδημαϊκός και ιστορικός ερευνητής Γρηγόριος Παπαμιχαήλ (1874-1956), που κατάγονταν από τη Λέσβο, ήρθε στην Αλεξάνδρεια το 1907. Κατά την παραμονή του στην Αλεξάνδρεια (1908-1918) ανέπτυξε πλουσιότατη πνευματική και συγγραφική δράση. Ήταν υπεύθυνος για την έκδοση και διεύθυνση των πατριαρχικών περιοδικών. (σελ. 239 Α).⁷³⁵ Εκεί τύπωσε πολλά ιστορικά βιβλία αντλημένα από εκκλησιαστικές πηγές, ανάμεσα στα οποία και τη μελέτη "Εκκλησία και Θέατρον", (1918) που απασχόλησε και τον Καβάφη. Ο Καβάφης τα χαρακτηρίζει "πολύ χρήσιμον απόκτημα για όποιον καταγίνεται στα εκκλησιαστικά πράγματα ή αγαπάν την ιστορίαν". Κάτοχος όσο κανένας της Ρώσικης Λογοτεχνίας καταγίνονταν και με τη μετάφραση ρωσικών λογοτεχνικών κειμένων ανάμεσα στα οποία και τον "Δαίμονα" του Λερμοντόφ.⁷³⁶

Ο Γ. Παπαμιχαήλ χρησιμοποιούσε εκτός από το όνομα του το ψευδώνυμο Γώγος Αγιάσσοις, από την ονομασία της πατρίδας του στη Λέσβο. ⁷³⁷Εκτός από διάφορα έργα πατριωτικού, κοινωνιολογικού και θεολογικού περιεχομένου δημοσίευσε μελέτες για το Βυζάντιο, τον μοναχισμό και τις μορφές του. Το έργο του "Εκκλησία και Θέατρον" γνωστό από την κριτική του Καβάφη στα "Γράμματα", όπου ο Καβάφης επαινεί την πνευματική προσφορά του Παπαμιχαήλ. Στην Αλεξάνδρεια εξέδωσε αυτοτελώς ή δημοσίευσε στα "Γράμματα" μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων από τη Ρωσική. Όλα τα έργα του είναι γραμμένα σε ζωντανή δημοτική γλώσσα. Το 1914 διατύπωσε την άποψη για την

⁷³⁴ Ο. π., Μανώλης Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 642.

⁷³⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 239.

⁷³⁶ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 639.

⁷³⁷ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 240.

αναγκαιότητα της μετάφρασης των Ευαγγελίων στη "λαϊκή γλώσσα της εποχής εκείνης", διότι "είναι ολοφάνερο πως για να διαδοθούν οι αιώνιες και ζωντανές αλήθειες της Χριστιανικής θρησκείας έπρεπε να πάρουν ως όργανο τη ζωντανή γλώσσα του λαού.⁷³⁸

Αξιόλογος ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1868-1938) γεννήθηκε στη Μάδυτο της Θράκης, θεολογία σπούδασε στην Αθήνα. Ο εκκλησιαστικός ιστορικός, το 1909 αρχιμανδρίτης πια, μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδας και Ακαδημαϊκός,⁷³⁹ ήρθε στην Αλεξάνδρεια όπου έμεινε μόνο δύο χρόνια (1908-1910). Στην πόλη αυτή οφείλει την εξέλιξη του σε ιστορικό συγγραφέα, καθώς εκεί άρχισε να γράφει τα ιστορικά του συγγράμματα. Έγραψε και δημοσίευσε εργασίες εκκλησιαστικής ιστορίας. Υπήρξε ο ιστορικός του θρόνου της Αλεξάνδρειας και σ' αυτόν οφείλουμε την "Ιστορία της Εκκλησίας Αλεξάνδρειας", έργο μοναδικό και ασφαλώς ένα κλασικό κείμενο της θεολογίας μας Βιβλιογραφίας. Με βάση ανέκδοτες πηγές και τα πορίσματα προσωπικών ερευνών του, εξιστορεί την πολυκύμαντη σταδιοδρομία του πατριαρχείου Αλεξάνδρειας με χαρακτηρισμούς και συμπεράσματα γνήσιου ιστορικού. Πολλά άλλα ιστορικά βιβλία του, μικρότερης σημασίας, είδαν το φως στην Αλεξάνδρεια.⁷⁴⁰

Ο Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως, Σωφρόνιος Ευστρατιάδης (1872-1947) βυζαντινολόγος, πήγε στην Αλεξάνδρεια το 1908 παραιτήθηκε το 1913 για λόγους υγείας και εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα και τη Γαλλία όπου συνέχιζε την πολύπλευρη συγγραφική του δραστηριότητα.⁷⁴¹

⁷³⁸ Στο ίδιο, σ. 240.

⁷³⁹ Στο ίδιο, σ. 240.

⁷⁴⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 638-639.

⁷⁴¹ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 241.

Ο Δημ. Καλλίμαχος (1870-1963) ο διαπρεπής κληρικός, κατά τη θητεία του ως Γραμματέας του, Πατριαρχείου Αλεξανδρείας έγραψε ιστορικά έργα και αργότερα συνέχισε τη δράση του στην Αμερική.⁷⁴²

Ο Νικ. Φιριππίδης (1878-1942) ως βιβλιοφύλακας της Πατριαρχικής βιβλιοθήκης συνέταξε τους καταλόγους της που ολοκλήρωσε ο διάδοχος του Θ. Δ. Μοσχονάς και σειρά από εργασίες για την ιστορία του Πατριαρχείου και του Ελληνικού Νοσοκομείου της Αλεξανδρείας. Το 1913 εξέδωσε τρία τεύχη με "Διηγήματα προς διάδοσιν ωφελίμων και τερπνών έργων της παγκοσμίου διηγηματογραφίας" .⁷⁴³

Κατέχει επίσης εξέχουσα με το σύγγραμμά του "Ιστορικόν σημείωμα περί της ιεράς Μητροπόλεως Θηβαίδος". Στη μελέτη αυτή δίνονται πληροφορίες για το ιστορικό παρελθόν των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Λιγοσέλιδες ιστορικές εργασίες που έχουν πληροφορίες για τη δραστηριότητα των Ελλήνων στην Αίγυπτο συμπληρώνουν την προσφορά του.⁷⁴⁴

Ο Θεόδωρος Δ. Μοσχονάς (1892-1983) γιος του Αιγυπτιολόγου Δημητρίου Μοσχονά, Αεριακής καταγωγής, γεννήθηκε στο Κάιρο. Αρχικά ασχολήθηκε με το εμπόριο. Έπειτα πήγε στο Μάντσεστερ της Αγγλίας όπου σπούδασε παλαιογραφία και ανέπτυξε σημαντική πατριωτική δράση στο πλαίσιο του Δωδεκανησιακού αγώνα (1918-1922), αντικαθιστώντας τον πρόξενο στο εκεί Ελληνικό Προξενείο.⁷⁴⁵

Απογοητευμένος από την πολιτική αυτοεξορίσθηκε στις τότε Γαλλοαγγλικές αποικίες της Δ. Αφρικής (1922-1934) μετά επέστρεψε ως Έμπορος στην Αίγυπτο αλλά γρήγορα ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Έτσι εργάστηκε ως συντάκτης στην εφημερίδα "Ταχυδρόμος" της

⁷⁴² Στο ίδιο, σ. 242.

⁷⁴³ Στο ίδιο, σ. 242.

⁷⁴⁴ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 640.

⁷⁴⁵ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 242.

Αλεξάνδρειας (1937-1942) και ως διευθυντής της πατριαρχικής Βιβλιοθήκης (1942-1968), διατηρώντας ως το θάνατο του τη διεύθυνση του γραφείου τύπου του Πατριαρχείου. Η προσφορά του στο Πατριαρχείο ήταν μεγάλη. Συμμετείχε στη Β Σύνοδο του Βατικανού (1963-1965) και συνόδευσε τον Πατριάρχη Χριστόφορο στα ταξίδια του Γαλλία, Ρωσία, Ρουμανία (1951-1958). Κυρίως έδωσε ζωή στην Π. Βιβλιοθήκη και την κατέστησε ίδρυμα σεβαστό σε όλο τον κόσμο.⁷⁴⁶

Παρουσίασε πολλά ιστορικά και Λογοτεχνικά Δημοσιεύματα γύρω από την Αλεξάνδρεια και το Πατριαρχείο. Επίσης εξέδωσε τους καταλόγους της στην Π. Βιβλιοθήκης. Τα ενδιαφέροντα του εκτείνονται από τους Αλεξανδρινούς χρόνους ως το Βυζάντιο, την Αραβική και Εκκλησιαστική Ιστορία, την Τουρκοκρατία και το Εικοσιένα.⁷⁴⁷

Έγραψε επίσης ταξιδιωτικές εντυπώσεις και στο βιβλίο "Λέρος και Αέριοι" (1950) περιέχονται πολύτιμα στοιχεία από την ιστορία και τη λαογραφία του νησιού⁷⁴⁸.

Καθώς χειριζόταν άπταιστα την Αγγλική και Γαλλική γλώσσα έγραψε πολλά δημοσιεύματα του και έκανε πάμπολλες διαλέξεις σ' αυτές. Στα Λογοτεχνικά του κείμενα χρησιμοποίησε τη δημοτική και στα επιστημονικά την εκκλησιαστική καθαρεύουσα που κατείχε όσο λίγοι, χρησιμοποιώντας παλιούς τύπους και ιδιοματισμούς.⁷⁴⁹ Έγραψε βιβλία που περιέχουν ενδιαφέροντα στοιχεία για την κοινωνική διάρθρωση του Ελληνισμού της Αιγύπτου στα χρόνια του Βυζαντίου και της Τουρκοκρατίας. Έγραψε κυρίως στην καθαρεύουσα. Το βιβλίο του "Σκιές

⁷⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 243.

⁷⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 243.

⁷⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 244.

⁷⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 244.

του δρόμου και της ζέστης" που αναφέρεται στην Πτολεμαϊκή Αλεξάνδρεια είναι από άποψη ύψους το καλύτερό του.⁷⁵⁰

Ο καθηγητής Ευγένιος Μιχαηλίδης (Ναζίπ Μιχαήλ Σαάτη, 1885-1975) με το ψευδώνυμο Εμίδης. Ασχολήθηκε με την ιστορία και την βιβλιογραφία του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού και κυρίως των Ελληνικών Γραμμάτων στην Αίγυπτο. Γεννήθηκε στα Ιεροσόλυμα και σπούδασε στο Λίβανο στη Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού, όπου το 1911 αναγορεύθηκε Διδάκτωρ της Αραβικής γλώσσας και Φιλολογίας. Στην Αλεξάνδρεια πήγε το 1913 και δίδαξε σε διάφορα σχολεία. Δημιούργησε το Μουσείο Πνευματικής Παραγωγής του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού κατά τους 19 και 20 αιώνες και ίδρυσε μαζί με άλλους το Ινστιτούτο Ανατολικών σπουδών Αλεξανδρείας (Πατριαρχική Βιβλιοθήκη). Διηύθυνε τα Πατριαρχικά περιοδικά "Εκκλησιαστικός Φάρος" και "Καλός Ποιμήν" και το Κέντρο Ελληνικών σπουδών Αλεξανδρείας όπου δίδασκε Ελληνικά σε Άραβες μαθητές.

Επίσης εξέδιδε το δελτίο του Κέντρου και διηύθυνε το επίσημο δελτίο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας "Πάνταϊνος", έγραψε ιστορικά βιβλία και αναρίθμητα δημοσιεύματα σε Ελληνικά και Αραβικά έντυπα, καθώς και λήμματα στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια του Πυρσού και στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό "Πάπυρος Λαρούς".⁷⁵¹ Γλωσσικώς χρησιμοποίησε την καθαρεύουσα που ασφαλώς μειώνει τη γενικότερη σημασία της προσφοράς του. Έχει γράψει πολλά κείμενα αλλά ο λογοτέχνης απουσιάζει από τα έργα του που είναι κυρίως πληροφοριακά.⁷⁵²

Ο Αθανάσιος Γ. Πολίτης (1893-1967) Είναι ο πρώτος συστηματικός ιστορικός του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, χάρη στο δίτομο σύγγραμμα του "Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος" (1928-1930). Στην περίοδο της

⁷⁵⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 641.

⁷⁵¹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 244.

⁷⁵² Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 640.

οκτάχρονης υπηρεσίας του ως διπλωμάτη στην Ελληνική Πρεσβεία του Καΐρου έγραψε στη Γαλλική γλώσσα το βιβλίο με τον τίτλο "L' Hellenisme et l' Egypte Moderne" που μεταφράστηκε στην καθαρεύουσα από τον λόγιο Μαν. Γιαλουράκη.⁷⁵³

Ο Ηρακλής Λαχανοκάρδης με το έργο του "Παλαιά και Νέα Αλεξάνδρεια" (1927) μας δίνει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία του Αλεξανδρινού πολιτισμού: για το θέατρο, τον τύπο, στοιχεία για κάθε μορφής συλλόγους, σωματεία, καθώς και διάφορες δραστηριότητες των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας.⁷⁵⁴

Ο Ροδίτης εκπαιδευτικός Δημήτριος Βενετοκλής (1836-1919), φιλόλογος, έγραψε την "Ιστορία της νήσου Ρόδου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της υποταγής αυτής εις τους Ρωμαίους, 79 μ.Χ" (1930) και τη μελέτη "περί της αρχαίας Αλεξανδρείας και της πνευματικής αυτής αναπτύξεως (1882).⁷⁵⁵

Οι αδελφοί Νικήτας (1884-1962) και Μιχαήλ Χαβιαράς (απεβ. 1954), ο Τ. Μ. Τσιχλάκης (απεβ. 1934) και ο γιατρός Νικόλαος Γ. Μαύρης (1899-1978) υπήρξαν επίσης αξιόλογοι Αλεξανδρινοί Λόγιοι. Αξίζει επίσης να μνημονευτούν οι: Αναστάσιος Ν. Φράγκος, Ζαχαρίας Χαλκιάδης και ο Ε. Π. Παπανούτσος.⁷⁵⁶

Ο Γεώργιος Α. Αρβανιτάκης (1872-1946) υπήρξε αξιόλογος Βυζαντινολόγος και δίδαξε στη θεολογική σχολή Ιεροσολύμων. Ασχολήθηκε με τη Λογοτεχνία γράφοντας θεατρικά έργα, αστυνομικά μυθιστορήματα, στιχουργήματα μεταφράσεις και πολλές εργασίες στη Γαλλική γλώσσα. Είναι γνωστός για τις αρχαιολογικές του εργασίες και

⁷⁵³ Ο. π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του νεότερου Ελληνισμού, σ. 245.

⁷⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 246.

⁷⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 249.

⁷⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 249.

τα ιστορικά του έργα. Ήταν επίσης εφευρέτης στον τομέα της μετεωρολογίας και της χρονομετρικής.⁷⁵⁷

Στα τέλη του 1913 δημοσιεύεται στα Γράμματα της Αλεξάνδρειας η επιστολή του "Ο σκεπτικισμός και η φυλή μας", που αντιτίθεται στο πρόγραμμα του περιοδικού, για την οποία ακολουθεί ευρύτατη συζήτηση στην οποία κύριος αντίπαλος του είναι ο Δημητρός Ζαχαριάδης που υπεραμύνεται τους στόχους και το πρόγραμμα του περιοδικού, υπερασπίζεται την Ελληνικότητα και απορρίπτει τη "δουλική αντιγραφή των ευρωπαϊκών ουτοπιών".

Άλλος συζητητής ο Πέτρος Βλαστός, που ο ίδιος το 1913 γράφει με το μονοτονικό σύστημα, επισημαίνει την ασυνείδητη ροπή του Σκληρού προς την καθαρεύουσα και αναρωτιέται "από πού θα αρχίσει η πράξη αν όχι από μας, που βλέπουμε την αλήθεια...". Το υψηλό επίπεδο του διαλόγου και οι προσωπικότητες που λαμβάνουν μέρος σ' αυτόν προσδιορίζουν και το επίπεδο της Αλεξανδρινής ζωής.⁷⁵⁸

Τον Φεβρουάριο του 1914 ο Σκληρός νυμφεύεται την Ευτέρπη Πηλείδη πλούσια Βολιώτισσα και εγκαθίσταται στο κέντρο του Καΐρου όμως γρήγορα μετακομίζει στο προάστιο Χελουάν, κατατρεγμένος από τη φυματίωση. Κάνει διαλέξεις για τον δημοτικισμό, τον Τολστόι και τυπώνει τη "Φιλοσοφία του πολέμου και της ειρήνης" (1917) και τα "Σύγχρονα προβλήματα του Ελληνισμού" (1919), εκδόσεις του περιοδικού Γράμματα.⁷⁵⁹

Ο Γιάννης Κορδάτος θεωρεί ότι ο Σκληρός αναθεώρησε το Μαρξισμό και προχώρησε στο Ρεβιζιονισμό, ενώ ο Λ. Αξελός τον κατατάσσει στον ουτοπικό σοσιαλισμό. Ο καθηγητής της κοινωνιολογίας Δ. Τσάκωνας θεωρεί τη γραμμή του "μετριοπαθή" και γράφει πως ο Σκληρός "φροντίζει

⁷⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 249.

⁷⁵⁸ Στο ίδιο, σσ. 251-252.

⁷⁵⁹ Στο ίδιο, σσ. 253-254.

να δώσει μια συνέπεια στη σκέψη του και να της εξασφαλίσει μια επιστημονική επιφάνεια. Είναι δίκαιο να αναγνωρίσουμε πως έχει τον οπλισμό ενός θεωρητικού και κριτικού μυαλού".⁷⁶⁰ Στο βιβλίο του "Σύγχρονα προβλήματα του Ελληνισμού" απαριθμεί τα ελαττώματα της φυλής, που πρέπει να αποβάλουμε αν θέλουμε να πάμε μπροστά που διατηρούν ως σήμερα την επικαιρότητα τους και την αξία τους.⁷⁶¹

Ο Χρήστος ή Κριστιάν Ζερβός Αλεξανδρινός διανοούμενος, με σπουδές φιλοσοφίας και αισθητικής της Τέχνης στο Παρίσι. Διακρίθηκε στη Γαλλία ως τεχνοκριτικός και εκδότης του περίφημου περιοδικού τέχνης "Les Cahiers d'Art". Ασχολήθηκε επίσης στα Γαλλικά με τον μεγάλο Βυζαντινό φιλόσοφο Μιχαήλ Ψελλό και ιδίως με θέματα τέχνης. Δημοσίευσε επίσης κριτικά δοκίμια για την Νεοελληνική Λογοτεχνία και ποίηση.⁷⁶² Δοκιμογράφος με βαθύνοια ο Χρήστος Ζερβός υπήρξε ένας απ' τους σημαντικότερους κριτικούς των Αιγυπτιακών Γραμμάτων τα οποία στερήθηκαν ασφαλώς μίαν εξαίρετη μορφή τους με την αναχώρηση στο Παρίσι.⁷⁶³

Ο Κώστας Φλώρης που έγραψε το βιβλίο "Ο Ψυχάρης και το έργο του" πρέπει να θεωρηθεί ένας από τους κορυφαίους θεωρητικούς του Δημοτικισμού στην Αίγυπτο, αν όχι ο κορυφαίος. Υπήρξε ένα Φιλήντας του Ελληνισμού της Αιγύπτου που το πέρασμα του στάθηκε φωτεινό μετέωρο στους γλωσσικούς μας αγώνες.⁷⁶⁴

Με το γλωσσικό ασχολήθηκε κι ένας άλλος Καιρινός ο Χαράλαμπος Πυλαρινός (Θεοδωράτος). Καταγόταν απ' την Κεφαλληνία. Έργα του "Υλισμός και Πνευματισμός", "Πως ήχθη ο Πλάτων εις τας ιδέας του" και

⁷⁶⁰ Στο ίδιο, σσ. 253-254.

⁷⁶¹ Στο ίδιο, σσ. 253-254.

⁷⁶² Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 254

⁷⁶³ Ο.π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 665.

⁷⁶⁴ Στο ίδιο, σσ.663-664.

το "Ολίγα περί της γλώσσης μας". Υπήρξε απολογητής της μικτής και τα έργα του σήμερα παρουσιάζουν μόνο γραμματολογικό ενδιαφέρον.⁷⁶⁵

Ο Ευ. Π. Παπανούτσος έγραψε τα πρώτα του δοκίμια κριτικής και αισθητικής στην Αίγυπτο με την οποία τον συνδέουν ισχυροί δεσμοί . Υπήρξε και μελετητής του Καβάφη και εμφανίστηκε στα Αιγυπτιώτικα Γράμματα με το δοκίμιο "Το πρόβλημα της ελευθερίας της βουλήσεως" που το ακολούθησε ο "Έλεγχος του Μονισμού". Το έργο όμως που θα καθιερώσει τον συγγραφέα σαν αισθητικό και δοκιμιογράφο είναι η "Τριλογία του Πνεύματος" έργο αξιόλογο και ενδεικτικό των αντιλήψεων του.⁷⁶⁶

Ο Ν. Μπούσουλας αν και έγραψε γαλλικά έχει μια θέση στην Αιγυπτιώτικη Κριτική για τις μελέτες που θίγουν ορισμένες πτυχές της φιλοσοφίας του Πλάτωνα.

Ο Μαν. Χαλβατζάκης με το βιβλίο του "Καζαντζάκης-Νυτσοστογεύσκι" επιχειρεί τολμηρό παραλληλισμό μεταξύ των δύο πεζογράφων.

Η τελευταία αξιόλογη παρουσία στον τομέα του Κριτικού Λόγου είναι εκείνη του Ι. Μ. Χατζηφώτη. Κυκλοφόρησε στην Αλεξάνδρεια τη μελέτη "Ο επίλογος των Ελληνικών Γραμμάτων στην Αίγυπτο". Στον Ι. Μ. Χατζηφώτη οφείλουμε κυρίως την "Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας" εργασία αποτίμησης των Ελληνικών Γραμμάτων στην Αίγυπτο.

⁷⁶⁵ Στο ίδιο, σσ.664-665.

⁷⁶⁶ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ.665.

Κεφάλαιο IV. Θέατρο.

Η ύπαρξη του θεάτρου στη Αλεξάνδρεια επιβεβαιώνει την ιδιαίτερα δραστήρια καλλιτεχνική κίνηση της πόλης αυτής, με την μεγάλη πολιτισμική παράδοση. Αν και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της ανήκε στην εργατική τάξη, η προσέλευση των Αλεξανδρινών στα θέατρα δεν φαίνεται να επηρεάζεται. Η απαρχές της θεατρικής παράδοσης της πόλης βρίσκονται στα τέλη του 19ου αιώνα, καθώς από χειρόγραφο σημείωμα που βρέθηκε ανάμεσα σε έγγραφα του Ελληνικού Λογοτεχνικού Αρχείου (ΕΛΙΑ), διαπιστώνεται ότι ως τότε δεν υπήρχε κανένα θέατρο, παρά μόνο μια Λέσχη με αναγνώστηριο⁷⁶⁷.

Το πρώτο θέατρο που δημιουργήθηκε στην Αλεξάνδρεια, χρονολογείται από το 1870 και φέρει το όνομα "Ζιζίνια"⁷⁶⁸. Ήταν ένα αξιόλογο Ευρωπαϊκό θέατρο, με θαυμάσια ακουστική και σκηνικό διάκοσμο. Στο θέατρο αυτό φιλοξενήθηκαν ελληνικοί και ξένοι θιάσοι. Πέρασαν από αυτό κορυφαίες μορφές του θεάτρου, όπως ο Γεώργιος Σουρής με τις "Νεφέλες" του Αριστοφάνη. Η συρροή του κόσμου ήταν τόσο μεγάλη, που άφησε εποχή στα θεατρικά χρονικά της Αιγύπτου. Την παράσταση, επιτρεπόταν να παρακολουθήσουν μόνο άντρες, αν και λέχθηκε ότι κυρίες της υψηλής κοινωνίας μεταμφιέστηκαν σε άντρες και παρακολούθησαν την παράσταση από το υπερώο. Παραστάσεις έδωσαν, επίσης, ο Ταβουλάρης, η Αλεξιάδη, η Κατίνα Βερώνη, η Ευαγγελία Παρασκευοπούλου κ.α.. Το θέατρο Ζιζίνια, περιήλθε στην ιδιοκτησία του

⁷⁶⁷ ΕΕΛΙΑ, χειρόγραφο σημείωμα Τυπάλδου Γ. Κ., «Ανατολικά Επιστολαί», Αθήνα, 1859, ημερομηνία 27/03/1858.

⁷⁶⁸ ΕΕΛΙΑ, Στέφανος Χρίπης, «Τα παλιά μας θέατρα», περιοδικό «Ταχυδρόμος», Αλεξάνδρεια, 9/4/1939.

Ο. L. Menasce et cie το 1872⁷⁶⁹ και σύμφωνα με χειρόγραφες σημειώσεις του Μιχάλη Περίδη, έπαυσε να λειτουργεί το 1908⁷⁷⁰. Αργότερα, στην θέση του κτίστηκε το θέατρο "Μωχάμετ Άλυ", που μετονομάστηκε σε «Σάγιεντ Νταρούις»⁷⁷¹.

Το θέατρο "Αλκαζάρ", κτίστηκε στα 1899 και σταματησε την λειτουργία του το 1903. Σε αυτό έπαιξαν πολλοί αξιόλογοι ελληνικοί θίασοι. Υπήρξαν, μάλιστα, εποχές που έπαιζαν δύο θίασοι εναλλάξ. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου με τον Σφήκα, που ο θίασός τους έπαιζε την μία ημέρα και την επόμενη έπαιζε ο θίασος Severi και Carses, με καλλιτεχνικό διευθυντή τον Cavaliere Pietriboni⁷⁷².

Το "Πολυθέαμα", ήταν ένα παλιό ξύλινο θέατρο στην Αλεξάνδρεια και βρισκόταν στην θέση που λειτούργουσε το Αβερώφειο Παρθεναγωγείο. Το 1892 ή το 1893, δώθηκε εκεί η παράσταση «Αποτρόπαιος εκδίκησις», με μεγάλη εισπρακτική επιτυχία, η οποία αφορούσε την δολοφονία μιας ελληνικής οικογένειας που είχε γίνει εκείνο τον καιρό στην συνοικία του Μιντάν⁷⁷³.

Την ίδια περίοδο, υπήρχε και το θέατρο «Κοντάρχη», το οποίο ήταν αραβικό αλλά έδωσαν σε αυτό παραστάσεις πολλοί ελληνικοί θίασοι και κατεδαφίστηκε το 1899. Στο θέατρο «Παράδεισος», επίσης, έπαιξαν πολλοί ελληνικοί θίασοι ως το 1890, που μετατράπηκε σε «Καφέ Σαντάν» και το εκμεταλλευόταν η Κατίνα Φάλτσα. Το 1897, ο Κώστας Παρίσης, το μετέτρεψε πάλι σε θέατρο και το ονόμασε «Παλαί Κρυστάλ». Σε αυτό

⁷⁶⁹ ΕΕΛΙΑ, από το ημερολόγιο του Σκόκου του 1893, χειρόγραφο σημείωμα, ημερ. 8/8/1872, σελ. 108.

⁷⁷⁰ ΕΕΛΙΑ, Περίδης Μιχάλης, χειρόγραφες σημειώσεις, σελ.29.

⁷⁷¹ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ.505.

⁷⁷² Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 506

⁷⁷³ Στο ίδιο, σ. 506

ανέβηκαν τα έργα «Μαρία Πενταγιώτισσα», «Οι Άθλιοι» του Ουγκώ, ο «Όθελλος» κ.α. Ελληνικοί θίασοι, έπαιξαν επίσης στο θέατρο «Παυσίλιπον», όπως και στο θέατρο «Φάληρον», στο οποίο εμφανίστηκε ο Ευάγγελος Παντόπουλος για τελευταία φορά στην Αίγυπτο, αλλά λειτούργησε μόνο ένα καλοκαίρι και μετά κατεδαφίστηκε⁷⁷⁴.

Ελληνικό ήταν και το θέατρο των «Πυραμίδων», όπου έπαιξαν πολλοί και εκλεκτοί ελληνικοί θίασοι με εξαιρετικούς καλλιτέχνες και σοβαρά έργα. Ήταν ξύλινο, κοντά στην ακρογιαλιά και ονομαζόταν, επίσης, «Θέατρο του Τρικιάτσουλα». Χτίστηκε το 1899 και κατεδαφίστηκε το 1904⁷⁷⁵.

Επιβλητικό ήταν και το θέατρο Μομφεράτου. Σε αυτό, παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Αίγυπτο, ο «Άμλετ» από την Ευ. Παρασκευοπούλου. Εκεί, παίχτηκε, επίσης, η τραγωδία «Σέλευκος ο Νικάτωρ» του Σ. Λιάτση και του Κ. Περβέζη, από τον θίασο του Εμμ. Λοράνδου⁷⁷⁶.

Το 1892, ήρθε στην Αίγυπτο ο Διονύσιος Τσερετόπουλος, ο οποίος ίδρυσε το θέατρο «Έδεμ», στο οποίο έδωσαν παραστάσεις ο θίασος Καζούρη-Ποφάντη, με τους Ι. Αγγελάκη, Ουρανία Καζούρη και Ελένη Χέλμη, ο θίασος Αλεξιάδη με την Πιπίνα Βονασέρα, Μελπομένη Κωνσταντοπούλου, Λόλα Δράκου, Νικ. Κόκου και Ευτυχία Βονασέρα και των Αλεξιάδη-Παντόπουλου, με τον Νίκο Μέγγουλα και Αθ. Περίδη. Ο θίασος Καρδοβίλη, είχε πρωταγωνίστρια την Αθηνά Καρδοβίλη και μαζί τις έπαιξαν το ζεύγος Μαρίκου, το ζεύγος Σταματόπουλου, ο Σ. Παντόπουλος και ο Δ. Βενιέρης. Παραστάσεις στο «Έδεμ» έδωσαν, επίσης, οι θίασοι Ησαΐα, Φωφώς Γεωργιάδη και Εμμ. Λοράνδου, που μετρούσε στις τάξεις του τον λογοτέχνη «Σπήλιο Πασαγιάννη και τον πρώτο ντόπιο

⁷⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 506

⁷⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 506

⁷⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 506.

ηθοποιό Ν. Γριμάλδη, που ήταν αδερφός του ποιητή Λ. Κουκούλα⁷⁷⁷.

‘Αλλα θέατρα εκείνη την περίοδο, ήταν το «Θέατρο του Δούναβη», όπου εμφανίστηκε ο κωμικός Κουρής, το θέατρο του Μπακός του Λεων. Νικολαΐδη, στο οποίο έδωσε παραστάσεις ο Κανδηλιώτης και τέλος το θερινό θέατρο του Μωχαρέμπεη, όπου παρουσιάζονταν παντομίμες από τον Φώτη Πουλιέζο⁷⁷⁸.

Το 1907, ιδρύθηκε από τον Μπ. Κανελλιάνο το θέατρο «Αλάμπρα», το οποίο φιλοξένησε το Εθνικό Θέατρο με την Ελ. Παπαδάκη, Κατίνα Παξινού, Αιμ. Βεάκη και Αλ. Μινιώτη. Ελληνικοί θίασοι, έδωσαν παραστάσεις και στο θέατρο «Μπελβεντέρε», «Μπέλβυ», «Λιόν», «Κοκόρντια», «Ολύμπια» και «Ελβέτσια»⁷⁷⁹.

Ξεχωριστή θέση τα θεατρικά δρώμενα, κατέχει και το θέατρο «Λούνα Παρκ», το οποίο ιδρύθηκε από τον Παναγιώτη Πανάγο. Η απαρχές τις ιδρυσής του ξεκινούν το 1913, όταν ο Πάνος Σαββίδης μετέτρεψε σε πίστα πατινάζ έναν χώρο στο λεβητοστάσιο του γαλακτοπωλείου του και όταν το 1916, αποχώρησε από την Αίγυπτο, παρέδωσε την διαχείριση των επιχειρήσεων του στον Παναγιώτη Πανάγο και στον Στρατή Θεοδοσίου. Την ίδια χρονιά, κάποιοι αποκλεισμένοι στην Αίγυπτο λόγω του πολέμου ηθοποιοί, αναμέσα στους οποίους ήταν η Νίτσα Ράλλη, Λεωνίδας Δέρβης, Ι. Βαξεβανίδης, Κανδηλιώτης Χαϊλαζής, Σ. Σφήκα κ.α., αποφάσισαν σε αυτό τον χώρο να δώσουν μια παράσταση, καθώς υπήρχε μια μικρή σκηνή για μικρούς θιάσους. Στην πρώτη παράσταση, έπαιξαν το έργο «Γκόλφω». Τον επόμενο χρόνο, ξεκίνησε νέα σειρά παραστάσεων για τέσσερις μήνες. Το κυριότερο έργο που, εκείνη την περίοδο, ήταν το «Μαμζέλ Νίτους» από τον θίασο της Ν. Ράλλη και το «Παρωδία της γκέισσας» από τον θίασο των Σολλιάγκη και Μιχαηλίδη

⁷⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 507.

⁷⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 507.

⁷⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 507.

και 1920, παρουσιάστηκαν οι θιάσοι του Τσερτίνη και των Νίκα και Φύροστ⁷⁸⁰.

Ελληνικοί θιάσοι, φιλοξενήθηκαν, επίσης, στο θέατρο «Καζαμπλάνκα», «Μοασσάτ» και στο «Μωχάμετ Άλη»⁷⁸¹.

Οι Έλληνες της Αλεξάνδρειας, έδειξαν αξιοσημείωτο ενδιαφέρον στην ενασχόληση τους με το θέατρο. Υπήρξαν πολλοί επαγγελματίες αλλά και ερασιτέχνες ηθοποιοί.

Αξιόλογος ηθοποιός υπήρξε ο Μ. Δημητρίου, ο οποίος λειτούργησε δραματική σχολή και οργάνωσε παραστάσεις με τους μαθητές του, ανάμεσα στους οποίους ήταν η Καίτη Βουτσάκη και η Άλις Βέη. Το 1939, παρουσίασε σε συνεργασία με τον Σίμο Κουιμτζή την επιθεώρηση «Σεξ απήλ» στον «Αισχύλο». Μέλη του θιάσου, ο οποίος το 1940 μετονομάστηκε σε «Ελληνικός Θιάσος Αλεξαδρείας», υπήρξαν οι Μπέμπα Κουτσούκη, οι αδελφές Μουράτη, ο Χρ. Κουρεμέτης, η Κ. Βουτσάκη, ο Κ. Παπακωνσταντίνου και η Σ. Μπαλαδήμα⁷⁸².

Άλλοι αξιόλογοι επαγγελματίες ηθοποιοί υπήρξαν ο Ντίνος Ηλιόπουλος, ο Δήμος Σταρένιος, η Βούλα Ζουμπουλάκη, η Μ. Γιατρά – Λαιμού, ο Κ. Μπαλαδήμας, η Κ. Πέρση, η Εύη Ροδίτη, ο Ν. Κατακουζηνός, ο Αντ. Αντωνίου, η Μ. Ρηγοπούλου, η Π. Σαντοριναίου, ο Κ. Φόρας, ο Τέλης Ζώτος κ.α. Αξιόλογοι Αλεξανδρινοί σκηνοθέτες υπήρξαν ο Π. Κατέρης, η Μ. Προβιά και ο Ν. Αθερινός⁷⁸³.

Αξιόλογοι ερασιτέχνες ηθοποιοί, υπήρξαν οι Δ. Σεβαστοπούλου, ο Ιωάννης και Παύλος Γαϊτάνος, η Μιμή Διακουμή, η Καίτη Κανιάδη, η

⁷⁸⁰ Στο ίδιο, σσ. 507-508.

⁷⁸¹ Στο ίδιο, σ. 508.

⁷⁸² Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, σ. 62.

⁷⁸³ Στο ίδιο, σ. 61.

Μαίρη Σεμερτζάκη, ο Θωμάς Τρωαδίτης, ο Στέφανος και Κωνσταντίνος Χρίπης, η οικογένεια Σφήκα, η Α. Κουτσούκη, η Φ. Γεωργοπούλου κ.α⁷⁸⁴.

Αν και οι προσπάθειες για Ελλήνων για συγγραφή θεατρικών έργων δεν έφερε - ως επί το πλείστον- αξιόλογα αποτελέσματα, είναι χρήσιμο να αναφέρουμε τις προσπάθειες των ομογενών μας και σε αυτό τον τομέα. Κάποια από τα έργα που παρουσιάστηκαν, αν και δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως αριστουργήματα, έκαναν αρκετή επιτυχία την εποχή τους και για αυτό θα άξιζε μια σύντομη αναφορά σε αυτά.

Η πρώτη Ελληνίδα θεατρική συγγραφέας στην Αίγυπτο εμφανίστηκε το 1874, με το έργο «Ο προδότης ιερέυς» που ήταν μια πεντάπρακτη τραγωδία. Της ίδιας συγγραφέως ήταν, επίσης, η «Έσχατη ένδεια» και η «Ελληνική αριστοκρατία και ο βρυκόλακας». Το 1875, παρουσιάστηκε από τον Θ. Χριστοδούλου το έργο «Ο δί' απάτης γάμος», το οποίο χαρακτηρίζεται ως η πρώτη κωμωδία από Έλληνα θεατρικό συγγραφέα. Το πρώτο θεατρικό έργο για παιδιά, τυπώθηκε το 1892 και ήταν ο «Οχληρός και το καλάθι με τα σύκα» των Σπ. Ολυμπίου και Ν. Νικολαΐδη. Στην συνέχεια, ακολούθησαν εκδόσεις και άλλων θεατρικών ελληνικών έργων αλλά πολλά από αυτά δεν παρουσιάστηκαν ποτέ επί σκηνής.

Το 1914, ο Α. Παλαιολόγος πρωτοεμφανίστηκε με την επιθεώρηση «Όλοι θα περάσουν», με το ψευδώνυμο Άις Κριμ. Έγραψε, επιπλέον, πολλές άλλες επιθεωρήσεις είτε μόνος του είτε σε συνεργασία με τους Γ. Κόκκαλη και Σπ. Λυμπερόπουλο. Το 1918, ο Βάσος Τήνιος, παρουσίασε το έργο «Αλεξανδρινά σκίτσα», το οποίο ερμηνεύτηκε από τον θίασο του Δέρβη, ενώ το 1931, παρουσίασε το έργο «Νεόπλουτοι». Το 1920, ο Δημ. Κασσάρης με το ψευδώνυμο «ζιζάνιο», παρουσίασε την επιθεώρηση «Αλεξανδρινά σκίτσα». Τέσσερα χρόνια μετά, ο Στ. Χριστοφορίδης με το

⁷⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 69

ψευδώνυμο «Διογένης» παρουσίασε την δράμα «Τρεις μητέρες», σε συνεργασία με τον Χ. Παπαδόπουλο. Ο ίδιος, έγραψε και την οπερέττα «Αχ Ζωζώ!», ενώ παρουσίασε και πολλές επιθεωρήσεις. Τέλος, ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στους θεατρικούς συγγραφείς κατέχει, δικαιωματικά, ο Κρίνος ντε Κάστρο, ο οποίος εκτός από πολλές μεταφράσεις που έκανε, έγραψε και κάποια δικά του έργα. Ανάμεσα σε αυτά ήταν η επιθεώρηση «Ντόπιο πράγμα» (1929) και «Νίτοκρις» (1941)⁷⁸⁵.

Άλλοι θεατρικοί συγγραφείς, υπήρξαν οι Χαρ. Κασφίκης, Δημ. Σταυρίδης, Αντ. Πλωμαρίτης, Στ. Χρίπης, Γ. Τσέπερης, Ευ. Κολέτσος, Κ. Αλεξανδρέας, Μαξ Τσακασιάνος, Μ. Μαλλιαράκης, Κ. Ρωμάνος, Τ. Τσάκωνας, Μ. Ανατολέας, Γ. Κόκκαλης, Γ. Χαλκέας κ.α.

⁷⁸⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 516-517.

Κεφάλαιο V. Άλλες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης.

Στον τομέα της μουσικής, στην Αλεξάνδρεια έδωσε αρκετούς σπουδαίους καλλιτέχνες, τους. Αρχικά, θα αναφέρουμε τον Σ. Βαρβαρέσο που υπήρξε διευθυντής του Αλεξανδρινού παραρτήματος του Εθνικού Ωδείου Αθηνών.⁷⁸⁶ Ο Στ. Σταυρίδης, επίσης, διηύθυνε την Μικτή Χορωδία του Ευαγγελισμού και το 1944μ διαδέχθηκε τον Αβρ. Αριστάρχη στην προεδρία της Ελληνικής Καλλιτεχνικής Ένωσης⁷⁸⁷. Στον τομέα της ελαφριάς μουσικής, αξίζει να αναφερθεί ο Γεράσιμος Σκόρτσης που είχε την δική του ορχήστρα. Αξιόλογος ήταν, επίσης, ο Νικόλαος Νεογένης, που τραγουδούσε σερενάτες⁷⁸⁸ και ο Σπ. Παπασταθόπουλος, που είχε συνθέσει περίπου σαράντα λαϊκά τραγούδια και δυο οπερέτες⁷⁸⁹.

Στο πιάνο διακρίθηκε η Λίλα Λαλαούνη, ο Τ. Γιαννόπουλος, η Μαίρη Κοντοκριθάκη, η Ελένη Λοϊζου, ο Χαράλαμπος Μαυρομάτης, η Χριστίνα Ξανθοπούλου, η Γεωργία Στίνη, η Πολυξένη Παφίτη – Σουλιώτη, η Χριστίνα Τσιμπούκη⁷⁹⁰ κ.α. Στο βιολί, διακρίθηκαν οι Ιω. Γιαλλούρης, ο Αθηνόδωρος και ο Πέτρος Ιωαννίδης, ο Παναγιώτης Λεμπέχοβας, ο Σ. Βαρβαρέσος και η Ειρήνη Δρακίδη⁷⁹¹. Στην φωνητική, διακρίθηκαν οι Οδυσσέας Λάμπας, η Αλεξάνδρα Λαλαούνη, ο Ι. Μαρσέλος, ο Ι. Δεπάστας, ο Βασ. Αργύρης, ο Στ. Σταυρίδης, η Μαρία Καλαβά, ο Κων. Καζούρης, η Μαργαρίτα Γιαγκούννη-Λάμπρου, η Καλλιόπη Αντύπα, ο Τάκης Μπέλλος, η Λικ. Μυρίση, η Κάτια Μίκη, η Ουρανία Νικολαΐδη, η

⁷⁸⁶ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 53.

⁷⁸⁷ Στο ίδιο, πηγή αρ. 55.

⁷⁸⁸ Στο ίδιο, πηγή αρ. 56.

⁷⁸⁹ Στο ίδιο, πηγή αρ. 57.

⁷⁹⁰ Στο ίδιο, πηγή αρ. 48.

⁷⁹¹ Στο ίδιο, πηγή αρ. 49.

Λουίζα Σάντη, η Μαρία Σαββοπούλου-Ιερωνυμίδα, ο Μάριος Χανιώτης, ο Νικόλαος Φιλακουρίδης, Ναταλία Παπαδάκη κ.α⁷⁹².

Η ζωγραφική στην Αίγυπτο, ποτέ δεν άκμασε ιδιαίτερα. Αν και την φαραωνική περίοδο βρίσκουμε ζωγραφίες στους τάφους των βασιλικών οικογενειών αλλά αυτό αν και αποτελεί τέχνη, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αποτελεί απαραίτητα και μορφή έκφρασης. Κατά την μουσουλμάνικη κυριαρχία, η απαγόρευση αναπαράστασης έμβιων όντων, ανέστειλε την προόδο της ζωγραφικής. Την περίοδο του Μωχάμετ Άλη, η ζωγραφική μπόρεσε να αρχίσει να ανθίζει δειλά δειλά καθώς χαλάρωσε ο φανατισμός. Αν και η δράση των Ελλήνων στην Αίγυπτο υπήρξε, εκ των πραγμάτων, περιορισμένη, υπήρξαν κάποιοι καλλιτέχνες με όνομα και έργα άξια να μνημονευτούν στα πλαίσια της μελέτης μας.

Από τους Έλληνες ζωγράφους, ο Θ. Ράλλης θεωρείται ο μεγαλύτερος. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1851 και πέθανε το 1909. Αν και έμενε στο Παρίσι, περνούσε μεγάλα διαστήματα στην Αλεξάνδρεια καθώς αγαπούσε το κλίμα της. Εκδήλωσε το ταλέντο του στην ζωγραφική από μικρή ηλικία, σπούδασε στην γενέθλια πόλη του και μαθήτευσε δίπλα στον Γάλλο ζωγράφο Gerome. Τον πρώτο του πίνακα τον εξέθεσε το 1875 και κέρδισε αμέσως τις εντυπώσεις λόγω της πρωτοτυπίας του και του προσωπικού του στυλ. Στα έργα του, αναπαριστούσε, κυρίως, τους πόνους και τους πόθους του Ελληνικού Έθνους. Ενδεικτικά αναφέρουμε το έργο του «Πρόσφυγες» και το έργο του «Κακαί Ειδήσεις». Ζωγράφισε, επίσης, πολλά αιγυπτιακά τοπία και πολλές προσωπογραφίες, ιδιαίτερα του Χεβίδη Τεουφίκ και των περιγίπων Σαίτ Χαλίμ και Χουσεΐν⁷⁹³. Τέλος, στον Πατριαρχικό ναό του

⁷⁹² Στο ίδιο, πηγή αρ. 52.

⁷⁹³ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ. 480.

Αγίου Νικολάου στο Κάιρο, υπάρχει μια εικόνα της Θεοτόκου, ιδιαίτερης ομορφιάς, προσφορά του Θ. Ράλλου.

Για ένα διάστημα, διέμεινε στην Αλεξάνδρεια και ο Γεώργιος Προκοπίου, ο οποίος γεννήθηκε στην Σμύρνη⁷⁹⁴ 1876 και απεβίωσε το 1940. Το 1904, μετέβηκε στην Αιθιοπία και έγινε ζωγράφος του παλατιού του Αυτοκράτορα Μενελίκ του Α'⁷⁹⁵. Τα έργα του, αντλούσαν την θεματολογία του κυρίως από τους Βαλκανικούς πολέμους και την Μικρασιατική εκστρατεία, αλλά δυστυχώς χάθηκαν κατά την διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Στην Αιθιοπία είχε, επίσης, ζωγραφίσει τοπία και μορφές, που εξέθεσε αργότερα σε γκαλερί στην Αλεξάνδρεια⁷⁹⁶.

Ο Ιωάννης Δούκας, γεννήθηκε το 1978 στον Βόλο και σπούδασε ζωγραφική στην Γαλλία. Αν και στην αρχή της πορείας του εργαζόταν στην εκκοκκιστική μηχανή του Σκενδεράνη, το 1935 αφιερώθηκε ολοκληρωτικά στην Ζωγραφική. Τα πιο όμορφα έργα του ήταν κυρίως πίνακες με άνθη⁷⁹⁷.

Ο Κωνσταντίνος Παρθένης, γέννημα θρέμμα της Αλεξάνδρειας, υπήρξε από τα πρώτα ονόματα της Ελληνικής ζωγραφικής. Γεννήθηκε το 1879 και απεβίωσε το 1967, ενώ αναγνωρίζεται ως ο εισηγητής του ιμπρεσιονισμού στην Ελλάδα. Ξεκίνησε στην ηλικία των δεκαέξι ετών, φιλοτεχνώντας ένα πορτραίτο του Γεωργίου Αβέρωφ και έδειξε το ταλέντο του από τα πρώτα του, κιόλας, έργα. Για ένα διάστημα εργάστηκε στο ατελιέ του ζωγράφου Ντίφφενμπαχ, με τον οποίο αναχώρησε για Βιέννη, όπου έμεινε έξι χρόνια. Ως δάσκαλος στην Σχολή Καλών Τεχνών, υπήρξε πρωτοπόρος, καθώς αμφισβητώντας τις θεωρίες των προκατόχων του υποστήριξε ότι το χρώμα δεν είναι δευτερεύουσας σημασίας αλλά

⁷⁹⁴ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ. 534.

⁷⁹⁵ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, *Αλεξάνδρεια*, πηγή αρ. 3

⁷⁹⁶ Στο ίδιο, πηγή αρ. 4.

⁷⁹⁷ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ. 545.

είναι και αυτό θέμα αναλογιών⁷⁹⁸. Όσον αφορά την θεματολογία του, ζωγράφησε τόσο τοπία, όσο και προσωπογραφίες, ενώ πολλά έργα του εμπνεύστηκαν από την θρησκεία. Συγκέντρωσε πολλές ευρωπαϊκές διακρίσεις και το 1920, τιμήθηκε με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών⁷⁹⁹.

Μια άλλη αξιόλογη Αλεξανδρινή ζωγράφος, ήταν η Θάλεια Φλωρά – Καραβία (1877-1959) η οποία γεννήθηκε στα Σιάτιστα⁸⁰⁰ και σπούδασε στο Μόναχο και στο Παρίσι. Η πρώτη έκθεσή της έγινε το 1905 στον «Φιλολογικό Σύλλογο» στην Κωνσταντινούπολη και μετά επαναλήφθηκε στην Αθήνα, την Αλεξάνδρεια, το Παρίσι και την Νέα Υόρκη. Το 1911, της απονεμήθηκε το αργυρό μετάλλιο στην διεθνή έκθεση της Ρώμης και το 1912, της απονεμήθηκε και πάλι αργυρό μετάλλιο στην διεθνή έκθεση θαλασσογραφίας του Βορδώ. Εκτός των άλλων, έκανε και πολλές προσωπογραφίες χαρακτηρίστηκα προσεγμένες⁸⁰¹. Μαθήτριάς της, υπήρξαν οι Ιουλία Σιμελίδου, η Ευγένεια Λυμπεροπούλου κ.α. Εκτός των άλλων, εξέδωσε στην Αλεξάνδρεια το 1934, ένα οδοιπορικό στην Παλαιστίνη και το 1936, το βιβλίο «Εντυπώσεις από τον πόλεμο 1912-1913. Μακεδονία-Ήπειρος», στην Αθήνα⁸⁰².

Ταλαντούχος ζωγράφος ήταν και ο Δ. Λίτσας, ο οποίος γεννήθηκε το 1883 στις Σπέτσες και σπούδασε στο Πολυτεχνείο της Αθήνας στο τμήμα Καλών Τεχνών. Καθηγήτες του υπήρξαν οι ζωγράφοι Ροϊλόν, Λύτρας και Βολωνάκης. Εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο το 1910, όπου δίδαξε σχέδιο. Όντας ήρεμος και μοναχικός χαρακτήρας, συνήθισε να

⁷⁹⁸ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 536.

⁷⁹⁹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 5.

⁸⁰⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 544.

⁸⁰¹ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ. 481.

⁸⁰² Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 16.

αποφεύγει τον θόρυβο και να περνά τον καιρό του μελετώντας την φύση ή εργαζόμενος μόνος του. Το έργο του, χαρακτηρίζει η σοβαρότητα και η μελέτη. Σύμφωνα με τον Γιαλουράκη: «κανείς όσο ο Λίτσας, δεν πρόσεξε την περιεκτικότητα του αιγυπτιακού φωτός, την διαύγειά του, την ποικιλία του σε τόνους»⁸⁰³. Το 1929, εξέθεσε στην Αλεξάνδρεια 150 από τα έργα του και ανέδειξε το ταλέντο του. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι ο Τίμος Μαλαμάνος⁸⁰⁴, έγραψε για αυτόν ότι η ευρωπαϊκή φύση βρήκε, επιτέλους, τον ζωγράφο της⁸⁰⁵. Δίδαξε και ενέπνευσε πολλούς νέους ζωγράφους, όπως ο Κεφαλληνός, ο Ματσάκης και ο Αγγελόπουλος⁸⁰⁶. Απεβίωσε το 1952.

Ο Περικλής Τσιριγώτης, ο οποίος γεννήθηκε στην Κέρκυρα, σπούδασε στην Ιταλία και εγκαταστάθηκε στο Κάιρο ως τον θάνατό του, το 1925. Η θεματολογία των περισσότερων έργων του αντλείται από την Αιγυπτιακή φύση και τα γνωστότερα από αυτά είναι η «Βιομηχανική γωνιά», ο «Ψιλικατζής» και η «Έρημος». Ήταν, επίσης, δεξιότηχνης στις προσωπογραφίες.

Ο ζωγράφος Ευθύμιος Παπαδημητρίου, γεννήθηκε το 1893 στην Αθήνα, όπου και σπούδασε. Υπήρξε μαθητής του θαλασσογράφου Β. Χατζή και από το 1911 εργάστηκε ως σκιτσογράφος σε πολλές εφημερίδες. Από το 1917 ως το 1919, διήυθυνε το τμήμα διακόσμησης και σκηνογραφίας της εταιρίας «Orient». Στην Αίγυπτο, μετέβηκε το 1922 όπου έκανε εκθέσεις σε πολλές Αιγυπτιακές πόλεις⁸⁰⁷.

⁸⁰³ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 538.

⁸⁰⁴ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ.481 – πηγή αρ. 1.

⁸⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 482.

⁸⁰⁶ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 6.

⁸⁰⁷ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ.482.

Άλλος αξιομνημόνευτος ζωγράφος, ήταν ο Μίκης Ματσάκης. Γεννήθηκε στην Μικρά Ασία, το 1901, σπούδασε στο Μόναχο και επέστρεψε στην Αίγυπτο το 1926. Έκανε πολλές εκθέσεις τόσο στο Μόναχο, όσο στην Λειψία, την Αλεξάνδρεια και το Κάιρο⁸⁰⁸.

Ο Νίκος Νικολαΐδης, ο οποίος ήταν αυτοδίδακτος στην ζωγραφική αντλούσε την θεματολογία του από την Αιγυπτιακή φύση. Οργάνωσε την πρώτη του έκθεση στο Κάιρο το 1929 και είχε μεγάλη επιτυχία⁸⁰⁹.

Ο ζωγράφος, Ν. Γώγος, γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια τον Σεπτέμβριο του 1897. Προχώρησε σε ανώτατες σπουδές στην Αλεξάνδρεια, στην σχολή Καλών Τεχνών του Καίρου, στην Ecole Nationale des Arts Decoratifs και σε άλλες σχολές. Το 1922, εξέθεσε έργα του στο Salon des Independants και το 1923 στο Salon d'Automne. Επιστρέφοντας στην Αλεξάνδρεια, διοργάνωσε δύο εκθέσεις. Την πρώτη το 1925 και μία το 1929⁸¹⁰.

Ο Γεώργιος Μηταράκης (1898-1963), ήταν ένας ακόμα Αλεξανδρινός ζωγράφος. Αν και σπούδασε γεωπονική, τον κέρδισε τελικά η τέχνη. Ζωγράφιζε, κυρίως, τοπία και ασχολήθηκε με το γυμνό. Τα έργα του διακρινόταν για την εσωτερικότητα αλλά και για την ρωμαλεότητα που τα χαρακτήριζε⁸¹¹. Στις προσωπογραφίες κάνει ιδιαίτερη εντύπωση, η προσπάθεια του να αποτυπώσει την ψυχή του απεικονιζόμενου και όχι απλά τις εκφράσεις του προσώπου του⁸¹².

Ο Μίκης Ματσάκης (1900-1978), διακρίθηκε κυρίως στην αιογραφία, αλλά ζωγράφισε, επίσης, και πολλά άλλα αξιόλογα έργα.

⁸⁰⁸ Ο. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ. 483.

⁸⁰⁹ Στο ίδιο, σ. 483.

⁸¹⁰ Στο ίδιο, σ. 483.

⁸¹¹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 22.

⁸¹² Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 544.

Γεννήθηκε στα Μυρά της Λυκίας, μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια και σπούδασε στο Παρίσι και το Μόναχο. Φιλοτέχνησε πολλούς ναούς, ανάμεσα στους οποίους τον Ευαγγελισμό⁸¹³, το παρεκκλήσι των Αγίων Θεοδώρων του Κοτσίκειου Νοσοκομείου και το παρεκκλήσι του Αγίου Παντελεήμονα στο Αντωνιάδειο Γηροκομείο. Ζωγράφησε, επίσης, πολλά ελληνικά και αιγυπτιακά τοπία. Τέλος, έλαβε μέρος σε πολλές ομαδικές, πανελλήνιες και διεθνείς εκθέσεις ενώ πραγματοποίησε και πολλές ατομικές. Έργα του έχουν εκτεθεί, εκτός των άλλων, στην γκαλερί «Paul» το 1927, στην Ελληνική Λέσχη (1927), στον «Αισχύλο – Αρίωνα» το 1928 και στην «Πνευματική εστία» το 1948⁸¹⁴. Άλλοι Αιγυπτιώτες αγιογράφοι, υπήρξαν οι Σ. Μαρκοζάνης που φιλοτέχνησε την Πλατυτέρα του Αγίου Σάββα⁸¹⁵ και ο Ν. Κ. Στρατούλης που φιλοτέχνησε τον κύριο όγκο των αγιογραφιών των Ταξιαρχών.

Ο Μένης Αγγελόπουλος (1901-1990), έζησε για τριάντα χρόνια στην Αλεξάνδρεια και ασχολήθηκε με την προσωπογραφία και την τοπιογραφία⁸¹⁶. Ο Νικόλαος Γώγως, επίσης, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Παρίσι και το Κάιρο, φιλοτέχνησε θαυμάσιες τοπιογραφίες της ενδοχώρας⁸¹⁷. Άλλοι αξιόλογοι ζωγράφοι, υπήρξαν ο Απ. Κυρίτσης, ο Μιχάλης Κιούσης, ο Γ. Μαγκανάρης, ο Αντ. Νίνος, η Κλέα Μπαντάρο, ο

⁸¹³ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ. 545.

⁸¹⁴ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, *Αλεξάνδρεια*, πηγή αρ. 18-19.

⁸¹⁵ Στο ίδιο, πηγή 41.

⁸¹⁶ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, σ.546.

⁸¹⁷ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, *Αλεξάνδρεια*, πηγή αρ. 27.

Ιω. Μαμουτζής⁸¹⁸, ο Βρεττός⁸¹⁹, ο Αρ. Παπαγεωργίου⁸²⁰, ο Ιωάννης Δούκας⁸²¹ και ο Μ. Βαφειάδης⁸²².

Εκτός από πολλούς εξαιρετους ζωγράφους, η Αλεξάνδρεια, έχει να παρουσιάσει και μερικούς ιδιαίτερους σκιτσογράφους αλλά και αγιογράφους, όπως ο Ευθύμιος Παπαδημητρίου, που έφτασε στην Αλεξάνδρεια το 1922, ήταν μαθητής του Β. Χατζή, που είχε ήδη καθιερωθεί ως σκιτσογράφος στον αθηναϊκό τύπο⁸²³. Αν και τελικά επέστρεψε στην Αθήνα, η μετάβασή του στην Αλεξάνδρεια αποδειχτήκε ιδιαίτερα γόνιμη καθώς καθιέρωσε την δημοσίευση σκίτσων στις εφημερίδες⁸²⁴.

Αξιόλογος Αιγυπτιώτης σκιτσογράφος ήταν και ο Κίμων Μαραγκός, ο οποίος γνώρισε επιτυχία πρώτα στην Αλεξάνδρεια και το Κάιρο και μετά στο εξωτερικό⁸²⁵. Το 1924, μάλιστα, εξέδωσε το ευθυμογραφικό περιοδικό «Maalesh»⁸²⁶. Ο Νίκος Παπάς, επίσης, απασχολήθηκε στις στήλες πολλών Αλεξανδρινών εντύπων, όπως το «Ίσις» και το «Σατάν» και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την καβαφική γελοιογραφία⁸²⁷. Άλλοι ιδιαίτεροι σκιτσογράφοι, υπήρξαν οι Μ. Πήττας και ο Ελ. Τσέλιος⁸²⁸.

⁸¹⁸ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 546.

⁸¹⁹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 29.

⁸²⁰ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 546.

⁸²¹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 30

⁸²² Στο ίδιο, πηγή αρ. 31.

⁸²³ Στο ίδιο, πηγή 35

⁸²⁴ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ.543.

⁸²⁵ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 36.

⁸²⁶ Στο ίδιο, πηγή αρ. 37.

⁸²⁷ Στο ίδιο, πηγή αρ. 39.

⁸²⁸ Στο ίδιο, πηγή αρ. 40.

Στο τομέα της γλυπτικής, διέπρεψε ο Γ. Βιτάλης, ο οποίος φιλοτέχνησε τον ανδριάντα του Γεωργίου Αβέρωφ στην αυλή της Τοιτσαίας Σχολής. Άλλοι αξιόλογοι γλύπτες, υπήρξαν ο Βασ. και ο Χαρ. Μπας, ο Δημ. Μορτάκης, ο Νικ. Πανάγος, ο Αν. Λαζαρίδης και ο Τάκης Κυριακίδης⁸²⁹.

Ο Γιάννης Κεφαλληνός, ο οποίος υπήρξε μαθητής του ζωγράφου Λίτσα, διακρίθηκε στην χαρακτική. Υπήρξε, μάλιστα, πρωτοπόρος στον τομέα αυτό. Γεννήθηκε το 1893 και απεβίωσε το 1957. Το 1932, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου έγινε καθηγητής της χαρακτικής στην Σχολή Καλών Τεχνών⁸³⁰. Φιλοτέχνησε ξυλογραφίες για πολλά γαλλικά συγγράματα, μεταξύ των οποίων των «Mer Oceane» του Joseph Rivere και το «Sur la Pierre blanche», του Anatole France. Επίσης, φιλοτέχνησε ξυλογραφίες για έργα του Καζαντζάκη, του Παπαντωνίου, του Σικελιανού και άλλων⁸³¹. Στην Αίγυπτο, συνεργάστηκε με το περιοδικό «Γράμματα», στο οποίο δημοσίευσε πολλές μελέτες για την τέχνη⁸³².

Στο τομέα της ξυλογλυπτικής, διέπρεψαν ο Κωνσταντίνος Σταματόπουλος, ο οποίος φιλοτέχνησε πολλά τέμπλα ναών και ο Ιωάννης Μαργαρίτης που φιλοτεχνούσε έπιπλα και βραβεύτηκε στην έκθεση της Αθήνας το 1903⁸³³.

Τέλος στον τομέα της φωτογραφίας, αξίζει να αναφέρουμε τον Κ. Αλιφραγκή και τον Δ. Παπαδήμο, που δεν χρησιμοποίησαν την φωτογραφία μόνο για βιοπορισμό αλλά προσπάθησαν να την

⁸²⁹ Στο ίδιο, πηγή αρ. 42 και 44.

⁸³⁰ Ο π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ.541.

⁸³¹ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 12-13.

⁸³² Ο π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ. 483.

⁸³³ Ο π., Ι. Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, πηγή αρ. 46.

απαγκιστρώσουν από την ανάγκη τους για επιβίωση και να την χρησιμοποιήσουν ως καλλιτεχνική έκφραση.

Μέρος Η'

Εκδοτική κίνηση.

Κεφάλαιο Ι. Περιοδικά.

Στις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου τυπώνονταν και κυκλοφορούσαν πολλά περιοδικά ποικίλου περιεχομένου.⁸³⁴ Για την πνευματική και ιδιαίτερα λογοτεχνική ζωή, καθρέφτης της χρονικής περιόδου την οποία εξετάζουμε είναι το Λογοτεχνικά περιοδικά.

Το προβάδισμα στο χώρο του περιοδικού τύπου έχει η Αλεξάνδρεια έναντι των λοιπών παροικιών, διότι ήταν η παλαιότερη, η πολυπληθέστερη ή και η πλουσιότερη παροικία σε σύγκριση με τις άλλες κοινότητες. Η ακμή και παρακμή των λογοτεχνικών περιοδικών της Αλεξάνδρειας οριοθετείται από το 1904 έως το 1953,⁸³⁵ ορισμένα στοιχεία για το γεγονός αυτό υπογραμμίζονται όχι μόνο από τους Ελλαδίτες αλλά και από τους πνευματικούς ανθρώπους του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού. Το 1930 από τον εκδοτικό οίκο Γράμματα Αλεξάνδρειας, κυκλοφόρησε ένα "σπάνιο και δυσεύρετο" σήμερα φυλλάδιο που περιείχε τις απαντήσεις σαράντα προσωπικοτήτων της παροικίας (ανάμεσά τους και ο Καβάφης) στο γενικό ερώτημα πιο ήταν το σημαντικότερο γεγονός (στα γράμματα ή στην επιστήμη ή στο εμπόριο και την κοινωνική δράση) το οποίο μπορεί να επιδείξει ο Ελληνισμός της Αιγύπτου το χαρακτηριστικό της εκπολιτιστικής δράσης σ' αυτή τη χώρα τα τελευταία εκατό χρόνια (1830-1930). Στο ερώτημα που αφορούσε τα Γράμματα η απάντηση ήταν

⁸³⁴ Βλ. Ευγένιου Μιχαηλίδη, α) Μητρώον του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιωτών Ελλήνων (1862-1963), Αλεξάνδρεια 1964. β) Του ιδίου, Πανόραμα, ήτοι εικονογραφημένη Ιστορία του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιωτών Ελλήνων (1862-1972) Αλεξάνδρεια 1972 και του ιδίου γ) Βιβλιογραφία των Ελλήνων Αιγυπτιωτών (1853-1966), Αλεξάνδρεια 1966.

⁸³⁵ Δημήτρη Δασκαλόπουλου, Λογοτεχνικά περιοδικά της Αλεξάνδρειας (1904-1953), Διάττων, Αθήνα 1990.

πως «η ποίηση και ο περιοδικό τύπος θεωρούνταν τα σπουδαιότερα "φιλολογικά"». ⁸³⁶

Τα πρώτα περιοδικά που τυπώνονται κυκλοφορούν, λήγοντος του 19^{ου} αί., στην Αλεξάνδρεια είναι ο Εικοστός Αιών(1895-1896) του Γεωργίου Τσοκόπουλου και του Αργύρη Δρακόπουλου και ο Κόσμος με αρχικούς διευθυντές τον Ιωάννη Γκίκα και τον Ιωάννη Ζερβό και αργότερα τον Αργύρη Δρακόπουλο, ο οποίος από το 29^ο φύλλο το ανέλαβε και συνέχισε την κυκλοφορία του στη Θεσσαλονίκη. Φιλολογικές σελίδες έχουν την ίδια εποχή και οι εφημερίδες Ταχυδρόμος(1880) στην Αλεξάνδρεια που "στέριωσε" ο Γεώργιος Τήνιος (1856-1936) και το καίρινό Φως (1903) που ίδρυσε ο Στέφανος Δ. Ευσταθιάδης. ⁸³⁷

Η ανάπτυξη όμως της Αλεξανδρινής λογοτεχνίας αρχίζει με τα κατά γενική παραδοχή "μείζονα περιοδικά" τα οποία είναι τα εξής: Νέα Ζωή (1904-1927), Σεράπιον (1909-1910), Γράμματα (1911-1921), Σκέψη (1921), Αργώ (1923-1927), Αλεξανδρινή Τέχνη (1926-1930), Παναιγύπτια (1926-1938), Αλεξανδρινή Λογοτεχνία (1947-1953)

Η Νέα Ζωή, υπήρξε το μακροβιότερο (1904-1927) αλεξανδρινό περιοδικό. Το πρώτο τεύχος κυκλοφορεί το Σεπτέμβριο του 1904. Είναι όργανο του ομώνυμου φιλολογικού συλλόγου της Αλεξάνδρειας. Το ίδρυσε μια ομάδα νέων που αποτελούνταν από τους: Κ. Πάγκαλο, Π. Πετρίδη, Γ. Περίδη, Ρ. Ραδόπουλο, Κ. Σκάμπουλο, Π. Συμεωνίδη και κ. ν. Κωνσταντινίδη.

Στο τυπωμένο στα 1905 καταστατικό του συλλόγου τους διαβάζουμε « Ιδρύεται εν Αλεξάνδρεια Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, η "Νέα Ζωή" σκοπόν έχων την πνευματικήν μόρφωσιν και συναδέλφωσιν των μελών αυτού. Ο σκοπός του Συλλόγου επιδιώκεται δια δημοσίων διαλέξεων και

⁸³⁶ Ο. π., Δ. Δασκαλόπουλου, Λογοτεχνικά περιοδικά της Αλεξάνδρειας σσ. 19-20.

⁸³⁷ Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, Αθήνα 1967 [= Κείμενα και Μελέτες της Ιστορίας του Ελληνισμού της Αποδημίας αρ. 1 =].σ. 25.

δί' οιονδήποτε άλλων μέσων κρίνει ο Σύλλογος». Στην αρχή η Νέα Ζωή ακολουθεί την καθαρεύουσα λογιοτατισμό. Μετά το κίνημα του Δημοτικισμού έγινε θερμός υποστηρικτής της δημοτικής.

Συμπλήρωσε 14 τόμους με συνεργάτες αξιόλογους. Μεταξύ αυτών οι: Γλ. Αλιθέρης, Κ. Βάρναλης, Δ. Βικέλας, Γ. Βλαχογιάννης, Ηλ. Βουτιερίδης, Δ. Βουτυράς, Γ. Βώκος, Π. Γιαννόπουλος, Ρ. Γκόλφης, Ι. Γρυπάρης, Α. Δελμούζος, Δ. Ζαχαριάδης, Κ. Καβάφης, Ν. Καζαντζάκης, Δ. Κακλαμάνος, Α. Καμπάνης, Α. Καρκαβίτσας, Κ. Καρυωτάκης, Α. Μαβίλης, Π. Μάγνης, Μ. Μαλακάσης, Τ. Μάλανος, Στ. Μπαρτζώκης, Γ. Μαρκοράς, Σ. Μενάρδος, Δ. Μοσχονάς, Μυρτιώτισσα, Ν. Νικολαΐδης, Π. Νιοβάνας, Γρ. Ξενόπουλος, Κ. Ουράνης, Κ. Παλαμάς, Αλ. Πάλλης, Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος, Αλ. Παπαδιαμάντης, Ε. Παπανούτσος, Ζ. Παπαντωνίου, Ι. Πολέμης, Φ. Πολίτης, Α. Πορφύρας, Αγγ. Σημηριώτης, Μ. Σιγούρος, Αγγ. Σικελιανός, Σ. Σκίπης, Γ. Σπάταλας, Αγγ. Τανάγρας, Μ. Τσιριμώκος, Ρ. Φιλύρας, Γ. Χατζιδάκης, Κ. Χατζόπουλος, Π. Χόρν, Κ. Χρηστομάνος και Πετρούλα Ψηλορείτη (Γαλάτεια Καζαντζάκη).⁸³⁸

Το 1908 ο Πέτρος Μάγνης παραιτήθηκε από τη Νέα Ζωή και μαζί με τον Κώστα Τσαγκαράδα, τον Χρήστο Ζερβό και τον αδελφό του αποχώρησαν από το περιοδικό και ίδρυσαν το Σεράπιο (1909-1910). Σ' αυτούς προστέθηκαν οι: Δ. Χρυσάνθης, Ν. Νικολαΐδης και Αρίστος Μαζούρης.

Το Σεράπιο κυκλοφόρησε από τον Ιανουάριο του 1909 έως αρχές του 1910 και αγωνίστηκε για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας.⁸³⁹

Το πρόγραμμα του περιοδικού εκφράζεται στον υπότιτλο «Ελευθερία ιδεών και γλώσσας". Ύλη καθαρώς λογοτεχνική». Στα 13 συνολικά τεύχη του συνεργάζονται οι: Πέτρος Μάγνης, Ν. Νικολαΐδης, Τσαγκαράδας, Π.

⁸³⁸ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 28.

⁸³⁹ Στο ίδιο, σ. 29.

Ζάγρας, Χρ. Ζερβός, Σ. Σκίπης, Γιάννης Περγιαλίτης, Δ. Χρύσανθος, Φ. Γιοφύλλης, Χρ. Βερλέντη, Ν. Καζαντζάκης, Σπ. Θεοτόκης, Μ. Φιλήντας κ.ά.

Η προσφορά του Σεράπιου στον αγώνα του δημοτικισμού υπήρξε σημαντική παρά το βραχύβιο της έκδοσής του.

Στις σελίδες του επισημαίνεται η άνοδος της αστικής τάξης των Αιγυπτιωτών που παράλληλα με το εμπόριο καλλιεργούσε και τα Γράμματα.

Το κυριότερο περιοδικό της Αλεξάνδρειας είναι τα Γράμματα (1911-1921) του Στέφανου Πάργα (ψευδώνυμο του Νίκου Ζελίτα). Ο Πάργας είχε και εκδοτικό οίκο Γράμματα και ομώνυμο βιβλιοπωλείο. Κεντρικό ρόλο στην εργώδη αυτή προσπάθεια του Πάργα διαδραμάτισε η γυναίκα του Ευτυχία Ζελίτα, που κατέχει δικαιωματικά τον τίτλο της "πρώτης κυρίας" των αλεξανδρινών γραμμάτων.⁸⁴⁰

Ο Στέφανος Πάργας ανήκε στην ομάδα εκείνη των λογίων που διαφώνησαν με τη συντακτική επιτροπή της Νέας Ζωής που δεν θέλησε να δημοσιεύσει στις σελίδες της το ποίημα "Θυσία" του Βάρναλη και γι' αυτό αποχώρησαν. Ένα χρόνο αργότερα ίδρυσαν τα Γράμματα.

Ψυχή των γραμμάτων υπήρξε ο Πάργας με κυριότερο συνεργάτη του τον Δ. Ζαχαριάδη. Για ένα διάστημα την επιμέλεια της ύλης είχε ο Β. Αθανασόπουλος και στο τέλος ο Μιχ. Περίδης.

Στο περιοδικό συνεργάστηκαν Αιγυπτιώτες αλλά και πάρα πολλοί Ελλαδίτες: Λυμπεράκης, Τραυλαντώνης, Σκίπης, Σικελιανός, Ζαχ. Παπαντωνίου, Κ. Βάρναλης, Κ. Παλαμάς, Μ. Αυγέρης, Π. Νιρβάνας, Α. Καμπάνης, Δ. Βουτυράς, Λ. Πορφύρας, Μυρτιώτισσα, Δ.Π. Ταγκόπουλος, Π.Δ. Ταγκόπουλος, Ν. Καζαντζάκης, Ίων Δραγούμης, Κ. Ουράνης, Τάκης Μπάρλας, Μ. Τρανταφυλλίδης, Καβάφης, Παράσχος, Γκόλφης, κ.ά.

⁸⁴⁰ Ο. π., Δ. Δασκαλόπουλος, Λογοτεχνικά περιοδικά της Αλεξάνδρειας σσ.21-22.

Η έκδοση των Γραμμάτων κράτησε με διακοπές έως το 1921. Αρχισε ως μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό, έγινε δίμηνο και κατέληξε τρίμηνο. Κάτι ανάλογο συνέβη με τους "Ίδρυτές – συντάκτες". Στον πρώτο τόμο (Φεβ. 1911- Ιούν. 1912) αναγράφονται "ιδρυτές - συντάκτες" οι: Δ. Ζαχαριάδης, Στ. Πάργας, Μιχ. Περίδης. Στον τέταρτο και πέμπτο τόμο (Ιαν. 1917-Ιούλ. 1918 και Ιούλ. 1919- Δεκ. 1919 αντίστοιχα) εκδότης και διευθυντής ο Στέφανος Πάργας. Τέλος στην Νέα Περίοδο έκδοσης (Ιουλ.1920-Ιούν. 1921) αρχισυντάκτης φέρεται ο Μιχάλης Περίδης και "διευθυντής - διαχειριστής" ο Στέφανος Πάργας. Κυκλοφόρησαν έξι μηνιαία φυλλάδια.⁸⁴¹

Το περιοδικό «Σκέψη», εκδόθηκε από τον Αντώνη Κόμη που πέθανε στην Κέρκυρα και αριθμεί μόνο 4 τεύχη. Στο τεύχος Ιανουαρίου 1921 δημοσιεύονται ποιήματα του Καβάφη, του Γερ. Σπαταλά, του Γλ. Αλιθέροση και του Τ. Μαλάνου. Επίσης δημοσιεύονται διηγήματα του Π. Αλήτη και του Αντώνη Κόμη.

Από τον Απρίλιο του 1923 έως τον Δεκέμβριο του 1927 "μια δράκα νέοι Αλεξανδρινοί λάτρεις του Ωραίου, του μεγάλου και του Αληθινού", κυκλοφόρησαν την Αργώ.⁸⁴²

Η «Αλεξανδρινή Τέχνη», ξεκίνησε να εκδίδεται από το 1926 ως το 1930. Διευθυντές του υπήρξαν ο Γ. Συμεωνίδης και η Ρίκα Σεγκοπούλου. Όπως γράφει ο Τσίρκας, «η Αλεξανδρινή Τέχνη όχι μόνο διευθύνεται κατ' ουσίαν από τον Καβάφη αλλά και στηρίζεται οικονομικά απ' τον ίδιον». ⁸⁴³ Είναι επίσης αποδεδειγμένο ότι πολλά από τα "Σημειώματα" τα σχόλια

⁸⁴¹ Μαρία Ρώτα, Το περιοδικό Γράμματα της Αλεξάνδρειας (1911-1921), διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1994.

⁸⁴² Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ.30.

⁸⁴³ Ο. π., Δ. Δασκαλόπουλος, σσ. 22-23. Αναφέρεται παραπομπή στο: Στρατής Τσίρκας Σ.Κ.Π. Καβάφης. Σχεδιάγραμμα χρονογραφίας του βίου του, Επιθεώρηση Τέχνης, τόμος ΙΗ', Δεκ. 1963, σελ. 676-706. Η σχετική αναφορά στο έτος 1926 σ. 700

δηλαδή επικαιρότητας που υπάρχουν σε κάθε τεύχος της Αλεξανδρινής Τέχνης, είναι γραμμένα δια χειρός Καβάφη».⁸⁴⁴

Ιδρυτής του περιοδικού «Παναιγυπτία», υπήρξε ο Στέφανος Πάργας. Η «Παναιγυπτία», ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1926 ως εικονογραφημένο περιοδικό για παιδιά και εφήβους και νεανίδες για να γίνει αργότερα «Εβδομαδιαίον όργανον μελέτης και ελέγχου του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού». Αργότερα Διευθύντρια είναι η ευτυχία Ν. Ζελίτα – Πάργα.⁸⁴⁵

Εκτός από τα λογοτεχνικά περιοδικά, κυκλοφόρησαν και κάποια Πατριαρχικά που αντλούσαν την θεματολογία τους εκκλησιαστικούς κύκλους και την θρησκεία.

α) Ο Εκκλησιαστικός Φάρος (1908-1952) έβγαλε 50 τόμους. Διευθυντές του υπήρξαν ο Γρ. Παπαμιχαήλ (1908-1918), ο Ιωάννης Ψωκυλίδης (1920-1926) και ο Ευγένιος Μιχαηλίδης (1927-1952) που συνέταξε και ευρετήρια των 30 πρώτων τόμων (1908-1932).

β) Η έκδοση του περιοδικού και του εβδομαδιαίου παραρτήματος του Πάνταινος είχε σχεδιαστεί το καλοκαίρι του 1907 στην Κύπρο όπως γράφει στα Δημοσιογραφικά του Απομνημονεύματα ο Γρ. Παπαμιχαήλ.⁸⁴⁶ Με την εκλογή του Παπαμιχαήλ το 1918 ως καθηγητή της Θεολογικής

⁸⁴⁴ [...] Επικουρικώς σημειώνω ότι σε επιστολή του Μάλανου (2/11/1948) προς το Σεφέρη αναφέρονται και τα εξής από τον Αλεξανδρινό κριτικό: «Οφείλω να σου πω ότι ξέρω τόσο καλά τον Καβάφη, τις γνώμες του και το ύφος του, ώστε διαβάζοντας τώρα τις διάφορες ανυπόγραφες σημειώσεις του περιοδικού Αλεξανδρινή Τέχνη, μπορώ εύκολα να σου ξεχωρίσω τι σ' αυτές είναι δικό του και τι ξένο.[...] Σημ. 23, βλ. Δ. Δασκαλόπουλου, ό.π., σ. 41.

⁸⁴⁵ Βλ. έτος 12^ο, αρ. φύλλου 13 (464), Αλεξάνδρεια, 7 Μαΐου 1938.

⁸⁴⁶ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σσ. 331-332.

Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και την αναχώρησή του για την Ελλάδα έκλεισε ο κύκλος της εκκλησιαστικής του δημοσιογραφίας στην Αίγυπτο.

Αλλα πατριαρχικά περιοδικά είναι τα Ανάλεκτα έκδοση του Ινστιτούτου Ανατολικών Σπουδών της Βιβλιοθήκης του Πατριαρχείου.

Από το 1875 και μετά, ξεκίνησε η έκδοση κοινωνικών και τεκτονικών περιοδικών όπως ο «Φοίνιξ» υπό την διεύθυνση του Κ. Τ. Λαζαράτου και Α. Ι. Φάφαλη⁸⁴⁷, η «Αθηνά» με θέμα «τα ηθικά της Μασσωνίας διδάγματα» από τον Π. Καζώτη και τον Α. Σ. Λιβαθινόπουλο⁸⁴⁸. Ακολούθησε με ανάλογο περιεχόμενο το περιοδικό «Αβρακαδάβρα»⁸⁴⁹ το 1927, υπό την διεύθυνση του Μ. Κυπραίου, η «Ακακία»⁸⁵⁰ το 1935 υπό την διεύθυνση του Αθ. Κ. Μιχαηλίδη, η «Νέα Ακακία»⁸⁵¹ το 1937 υπό την διεύθυνση του Π. Φίρμπα και ο «Παρθενών» το 1951, που ήταν επίσημο όργανο της Ελληνικής Τεκτονικής Στοάς Αλεξανδρείας υπό την διεύθυνση του ΑΠ. Γ. Κωνσταντινίδη⁸⁵², που ήταν ο λογοτέχνης Πήλιος Ζάγρας.

Αλλα κοινωνικά περιοδικά που εκδόθηκαν, ήταν η «Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη»⁸⁵³ το 1878, το «Νέον Σεράπειον»⁸⁵⁴ το 1879 και η «Ανατολή»⁸⁵⁵.

⁸⁴⁷ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ.19.

⁸⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 20

⁸⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 21.

⁸⁵⁰ Στο ίδιο, σ. 22.

⁸⁵¹ Στο ίδιο, σ. 23.

⁸⁵² Στο ίδιο, σ. 24.

⁸⁵³ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 25.

⁸⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 26.

⁸⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 27.

Άλλα περιοδικά⁸⁵⁶ που κυκλοφόρησαν στην Αλεξάνδρεια και θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούν, ήταν ο «Αιγυπτιακής Έλλην» (αργότερα Έλλην) που εκδίδονταν από τον Άγγελο Κοσιγονή (1932-1946) και στις σελίδες του δημοσίευσε ο Σεφέρης το δοκίμιό του για τον Μακρυγιάννη. Ο ίδιος έκδοσε και το περιοδικό «Έρευνα», το οποίο αποτελούνταν από αυτοτελή τεύχη με μελετήματα γνωστών Ελλήνων. Επίσης, το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών, εξέδιδε δελτίο από το 1960 ως το 1971, με πρωτοβουλία του Πρόξενου Σόλωνα Κοντουμά και υπό τη διεύθυνση του Καθηγητή Ευγένιου Μιχαηλίδη. Άλλα περιοδικά κυκλοφόρησαν με σκοπό να στηρίξουν τους εθνικούς αγώνες όπως ο «Δωδεκανησιακός αγώνας» και η «Απελευθέρωση της Κύπρου»⁸⁵⁷.

⁸⁵⁶ Εκτός των άλλων, κυκλοφόρησαν στην Αλεξάνδρεια πολλά βραχύβια περιοδικά που δεν ήταν τόσο σημαντικά τα οποία απαριθμούνται στο παράρτημα μας.

⁸⁵⁷ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης., Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 78.

Κεφάλαιο II. Εφημερίδες / Ευθυμογραφικά έντυπα – Σάτιρα

Εκτός από τα περιοδικά που εκδίδονταν στην Αλεξάνδρεια, ιδιαίτερα άνθισε και ο εφήμερος τύπος. Η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στην Αλεξάνδρεια αλλά και στην Αίγυπτο γενικότερα, έφερε το όνομα «Αίγυπτος», κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 1862 και σταμάτησε την ίδια χρονιά⁸⁵⁸. Περιείχε, επίσης, δυο παραρτήματα: τον «Ιατρό του λαού» και τον «Κερδώο Ερμή». Εκδότες της ήταν ο Διονύσιος Οικονομόπουλος και ο Σπ. Φερενδίνος⁸⁵⁹. Ο Φερενδίνος, δραστηριοποιήθηκε ξανά εκδοτικά με την εφημερίδα «Μνημοσύνη» το 1870 αλλά η προσπάθεια του δεν στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία και έτσι κυκλοφόρησαν μονάχα δυο φύλλα⁸⁶⁰. Το 1864, εκδόθηκε η «Φήμη», η οποία είχε παράρτημα με τον τίτλο «Αίγυπτος – Ερμής»⁸⁶¹. Ένα χρόνο μετά, κυκλοφόρησε από τον Αργ. Δρακόπουλο ο «Αιγύπτιος Αετός»⁸⁶².

Στην συνέχεια, ακολούθησε η έκδοση εφημερίδων με περισσότερο οικονομικό χαρακτήρα όπως η «Ηχώ»⁸⁶³ (1868-1869) του Σοφ. Θ. Ξένου, ο «Ερμής»⁸⁶⁴ του Α. Θεοδωρίδη, τα «Ημερήσια νέα»⁸⁶⁵ του Ηλία Π. Ζαγκλή (1870-1881). Μακροβιότερη από όλες τις οικονομικές εφημερίδες, υπήρξαν

⁸⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 2.

⁸⁵⁹ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 1.

⁸⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 3.

⁸⁶¹ Στο ίδιο, σ. 4.

⁸⁶² Στο ίδιο, σ. 5.

⁸⁶³ Στο ίδιο, σ. 7.

⁸⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 8.

⁸⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 9.

τα «Ημερήσια Νέα» του Ζαγκλή, με συντάκτη τον Αυγ. Λιβαθινόπουλο που ήταν διδάκτωρ της νομικής⁸⁶⁶.

Το 1873 , εκδόθηκε ο «Φάρος της Αλεξάνδρειας»⁸⁶⁷ από τον Κοσμά Νομικό, ενώ το 1873 εκδόθηκε η «Ελπίς»⁸⁶⁸ από τον Π. Καζώτη. Αν και η έκδοσή της υπήρξε περιπετειώδης η «Ελπίς» επιβίωσε ως το 1909 και σύμφωνα με τον Καθηγητή Ευγένιο Μιχαηλίδη: «...κατέστη Περιοδικόν Σύγγραμμα Φιλολογικόν και Κοινωνικόν με καλλιτεχνικήν δια την εποχήν εκείνην ωραίαν εμφάνισην...»⁸⁶⁹.

Το 1880, εκδόθηκε η πρώτη ολοκληρωμένη εφημερίδα στην Αλεξάνδρεια με το όνομα «Τηλέγραφος» από τον Ξενοφώντα Σάλτη⁸⁷⁰ και συνέχισε να κυκλοφορεί επί 44 χρόνια, ως το 1924⁸⁷¹. Όταν ο πρώην εκπαιδευτικός Αχιλλέας Κυριακόπουλος διαδέχθηκε τον Ξ. Σάλτη, η εφημερίδα μετατράπηκε σε ημερήσια από εβδομαδιαία⁸⁷². Αργότερα μαζί του στην έκδοση της εφημερίδας συνεργάστηκε και ο Α. Βιτάλης-, Βαθμιαία έγινε ιδιαίτερα αγαπητή στους αριστοκρατικούς κύκλους αφού παρακολουθούσε στενά την κοσμική κίνηση και δεν παρέλειπε να είναι γενναιόδωρη στα σχόλια της για τις κυρίες της ανώτερης τάξεως⁸⁷³. Πέρα όμως από τα κοσμικά και εμπορικά νέα, ο «Τηλέγραφος» παρουσίαζε και λογοτεχνικό ενδιαφέρον χάρη στους συνεργάτες του, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν και ο Καβάφης⁸⁷⁴. Αξιόλογοι συντάκτες του

⁸⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 10.

⁸⁶⁷ Στο ίδιο, σσ. 14-15.

⁸⁶⁸ Στο ίδιο, σ. 16.

⁸⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 17.

⁸⁷⁰ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 28.

⁸⁷¹ Στο ίδιο, σ. 29.

⁸⁷² Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 322.

⁸⁷³ Στο ίδιο, σ. 323.

⁸⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 323.

«Τηλέγραφου» υπήρξαν, εκτός των άλλων, ο Σωτ. Λιάτσης, ο Δημ. Δίκαιος, ο Ηρ. Λαχανοκάρδης και ο Ιω. Μπεθάνης⁸⁷⁵.

Την ίδια χρονιά, χρονολογείται και η έκδοση δύο ακόμα σημαντικών εφημερίδων, οι οποίες στην συνέχεια συγχωνεύτηκαν⁸⁷⁶, ο «Ταχυδρόμος» του Γ. Τηνίου και η «Ομόνοια»⁸⁷⁷ στην οποία διετέλεσε για κάποιο διάστημα εκδότης της ο Α. Βιτάλης με τον Μανουσάκη. Ο «Ταχυδρόμος», κυκλοφόρησε επί 86 χρόνια⁸⁷⁸ και στους κατά καιρούς εκδότες του συμπεριλαμβάνονταν η Π. Κουτσούμη⁸⁷⁹ και ο Παύλος Γαρζώνης⁸⁸⁰ κ.α. Γνώρισε ιδιαίτερη επιτυχία τόσο στην Αίγυπτο όσο και σε όλη την Αφρική. Κάλυπτε ειδησεογραφικά πολιτιστικά, φιλολογικά, κοινωνικά, αθλητικά και θρησκευτικά θέματα⁸⁸¹ και στις σελίδες του διακρίθηκαν σημαντικά ονόματα της Αλεξανδρινής δημοσιογραφίας και λογοτεχνίας⁸⁸².

Άλλες σημαντικές εφημερίδες που εκδόθηκαν στην Αλεξάνδρεια, υπήρξαν ο «Φάρος» που εκδόθηκε το 1881 από τον Διονύσιο Οικονομόπουλο⁸⁸³, ο «Ερμής» από τον Σ. Σ. Ροδινό⁸⁸⁴ που εκδιδόταν από το 1887 ως το 1902, το «Βυζάντιον» του Αλ. Καψάλη το 1906⁸⁸⁵, η πολιτική και εμπορική εφημερίδα «Νείλος» το 1908 από τους Γρ. Χριστόπουλο και Μ.

⁸⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 556.

⁸⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 556.

⁸⁷⁷ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 37.

⁸⁷⁸ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 323

⁸⁷⁹ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 35.

⁸⁸⁰ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 37.

⁸⁸¹ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 325.

⁸⁸² Στο ίδιο, σ. 325.

⁸⁸³ Ο. π., Ι. Μ Χατζηφώτης, Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας, σ. 44.

⁸⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 45.

⁸⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 46

Παρασηράκη⁸⁸⁶ και η «Εφημερίδα» του Ν. Καραβία το 1910⁸⁸⁷. Η εφημερίδα τα «Νέα» εκδόθηκε το 1915 από τον Κασιμάτη⁸⁸⁸, το «Στέμμα» το 1924 από τον Γ. Ποτήρη⁸⁸⁹ και η «Ανατολή» από τον Κ. Αρβανιτόπουλο το 1932⁸⁹⁰. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Παντελής Καστρονής, αρχισυντάκτης της «Ανατολής» εξέδωσε το 1925 το εβδομαδιαίο φύλλο «Δωδεκάνησος» που προσέφερε πολλά στον απελευθερωτικό αγώνα⁸⁹¹.

Το πρώτο ευθυμογραφικό έντυπο του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, εκδόθηκε το 1886 και δεν ήταν άλλο από τον «Κικηρικό» του Ν. Βωτήρα. Την έκδοσή του ακολούθησαν και πολλές άλλες σατυρικές εκδόσεις, οι περισσότερες με μικρή διάρκεια ζωής. Συνοπτικά αναφέρουμε ότι το 1887 εκδόθηκε ο «Ανώνυμος» του Καράλη, το 1888 η «Σφιγξ» του Κ. Πάζη, το 1894 ο «Κρόταλος» των Αντ. Οικονομίδη και Κ. Μουσκεντέρη, το 1903 η «Σφιγξ» του Κ. Ρωμανού, ο «Κόπανος» των Α. Χριστοδούλου και Γ. Στρατή καθώς και το «Ρόπαλο» του Κ. Φραγκίδη, το 1908 ο «Φασαρίας» του Σ. Χαλκιόπουλου, το 1921 το «Ζιζάνιο» του Γ. Μακρή και ο «Καμπούρης» του Κ. Ταχιντζή, το 1922 τα «Μυστήρια» του Αχ. Παχτίκου, το 1923 ο «Κρότος» των Αθ. Μιχαηλίδη, Β. Τζοβάρα και Μ. Τσακασιάνου, το «Αγκάθι» των Κ. Χατζηπάνου και Φιλιππίδη, η «Σκούπα» του Μ. Κουρτέλλη, το 1924 ο «Τηλέγραφος Κυριακάτικος» του Γ. Ποτήρη και ο «Μεμφιστοτέλης» του Σ. Αντωνιάδη, το 1925 ο «Νέος Ρωμηός» του Ιπ. Μαούνη, η «Σουσουράδα» του Γ. Μακρή, το «Κουδούνι» του Ιω. Σέρμπου, το 1927 το «Μεφιστό» των Αλ. Γιούλη και Σ. Αντωνιάδη και τέλος το 1936 ο «Μαύρος γάτος» του Αλ. Γιούλη.

⁸⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 47

⁸⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 48.

⁸⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 49.

⁸⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 50.

⁸⁹⁰ Στο ίδιο, σ. 51.

⁸⁹¹ Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σ. 327.

Μεταξύ όλων αυτών, ξεχωρίζουν ο «Ασμοδαίος» και η «Σφίξ» της οποίας ο ιδρυτής, Κ. Ρωμανός, υπήρξε χαρισματικός γελοιογράφος. Αν και αρχικά εκδιδόταν στο Κάιρο τα τελευταία χρόνια, τυπωνόταν στην Αλεξάνδρεια με επιμελητή τον Νικήτα Ορφανίδη. Τέλος, στην σειρά των ετήσιων σατυρικών εκδόσεων περίοπτη θέση κατέχει το «Σατάν» του Γ. Κόκκαλη που εκδιδόταν από το 1927 ως το 1959⁸⁹².

⁸⁹² Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 564-566.

Κεφάλαιο III. Βιβλιοθήκες, Τυπογραφεία και Βιβλιοπωλεία.

Ιδιαίτερα επεισοδιακή και πολυτάραχη πτυχή της πολιτιστικής δραστηριότητας στην Αίγυπτο, αποτελεί η ιστορία των βιβλιοθηκών της, η οποία σηματοδεύτηκε από καταστροφές, μετακινήσεις και απώλειες.

Η Πατριαρχική βιβλιοθήκη, δημιούργημα του θρόνου του αγίου Μάρκου, υπήρξε συνέχεια της παράδοσης της αλεξανδρινής βιβλιοθήκης –των δύο βιβλιοθηκών με τις οποίες είχαν προικίσει οι Πτολεμαίοι την Αλεξάνδρεια, και που είχαν και οι δυο τους τραγική κατάληξη: Η μεγαλύτερη των δύο, γνωστή και ως «Μήτηρ» και στεγασμένη στη συνοικία Βρούχιο, κάηκε από τις στρατιές του Ιούλιου Καίσαρα και αργότερα από τον Αυρηλιανό, ο οποίος και θεωρείται ότι την κατέστρεψε ολοσχερώς το 272. Παρ' ότι υπάρχουν μαρτυρίες, πλην αμφισβητούμενες από ορισμένους μελετητές, ότι η βιβλιοθήκη κατάφερε να συνεχίσει να λειτουργεί και κατόπιν της καταστροφής του 272 έστω και με λιγοστά πια χειρόγραφα και περιορισμένη δραστηριότητα, το σίγουρο είναι ότι δεν επέζησε της Αραβικής κατάκτησης. Η απώλειά της σήμαινε απώλεια εκατοντάδων χιλιάδων χειρογράφων της σημαντικότερης βιβλιοθήκης του τότε κόσμου. Η μικρότερη πάλι βιβλιοθήκη, η λεγόμενη «Θηγάτηρ», στεγασμένη στο ναό του Σεράπη στη Ρακώτιδα, καταστράφηκε από τους φανατικούς χριστιανούς επί πατριάρχη Θεόφιλου⁸⁹³.

Οπωσδήποτε η Πατριαρχική βιβλιοθήκη είχε κι αυτή το μερτικό της στην ταραχώδη πορεία που σημείωσε η ανάπτυξη των βιβλιοθηκών. Το 1830 την βρίσκουμε να έχει μόλις μεταφερθεί στο Χαμζάουι, νωρίτερα όμως είχε στεγαστεί διαδοχικά στο Καισάρειο, στο Κάιρο και στο Χάρετ Ελ Ρουμ. Το 1928 μεταφέρθηκε στην Αλεξάνδρεια, και περίπου μια

⁸⁹³ Ο. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ 471.

εικοσαετία αργότερα, επί βιβλιοθηκάρη Θ.Δ. Μοσχονά, στεγάστηκε σε νεόδμητο και άνετο κτίριο στο προάστιο της Ιβραημίας με πρωτοβουλία του πατριάρχη Χριστοφόρου Β' ⁸⁹⁴.

Η βιβλιοθήκη αριθμούσε 530 χειρόγραφα έργα -εκ των οποίων το αρχαιότερο χρονολογούνταν από το 968-, με πολλά από αυτά να βρίσκονται σήμερα σε ιδρύματα του εξωτερικού. Επιγραμματικά θα αναφέρουμε τον «Αλεξανδρινό Κώδικα» ο οποίος εκτίθεται στο Βρετανικό μουσείο, το «Βιβλίο του Ιώβ» που βρίσκεται στη Σουηδία, τους «Βίους των μηνών Μαΐου-Αυγούστου» στη Βαλτιμόρη των ΗΠΑ, ενώ αρκετά έργα ακόμη βρίσκονται στη Γαλλία. Η Πατριαρχική βιβλιοθήκη φιλοξενούσε επίσης κώδικες στους οποίους καταγράφονταν άγνωστα στοιχεία για τον ελληνισμό της Αιγύπτου, κώδικες του 15^{ου}-16^{ου} αιώνα που ρύθμιζαν τη σχέση κατακτητή-κατακτημένου, καθώς και λατινικοί κώδικες. Υπήρχαν ακόμη θεολογικά και ταξιδιωτικά συγγράματα, και πλήθος άλλων έργων δωρισμένων από ιδιωτικές βιβλιοθήκες. Επίσης η ίδρυση του Ινστιτούτου Ανατολικών Σπουδών από τον Θ. Δ. Μοσχονά ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την δραστηριότητα της βιβλιοθήκης, έστω και αν το μόνο αξιοσημείωτο έργο της υπήρξε η έκδοση των «Αναλέκτων»⁸⁹⁵.

Το 1856 επιχειρήθηκε για πρώτη φορά η δημιουργία κοινοτικής βιβλιοθήκης, με την ίδρυση της «Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης», βασισμένης κυρίως σε δωρεές βιβλίων από τον Μιχαήλ Τσοίτσα, και η οποία είχε στεγαστεί στην Τσοιτσαία Σχολή. Γρήγορα όμως η ιδέα της βιβλιοθήκης αυτής εγκαταλείφθηκε και τα βιβλία της συγκεντρώθηκαν ως επί το πλείστον στο Αβερώνφειο Γυμνάσιο⁸⁹⁶. Ο Νικόλαος Μεταξάς κατόρθωσε ωστόσο αργότερα να υλοποιήσει την ιδέα αυτή με την ίδρυση της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης του Συλλόγου Φιλάθλων», η οποία είχε αρχικά στεγαστεί

⁸⁹⁴ Ο. π., Μ. Γιαλουργάκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 472.

⁸⁹⁵ Ο. π., Μ. Γιαλουργάκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σσ. 472-473

⁸⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 473.

στον «Σύλλογο Φιλάθλων Αλεξανδρείας» κι έπειτα σε διαμέρισμα της οδού Σίντι Μετουάλλι. Το 1923, η βιβλιοθήκη μετατράπηκε σε σωματείο με σκοπό να ανακάμψει μέσω των συνδρομών από οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε, και μετονομάστηκε σε «Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη»⁸⁹⁷. Το 1935 εν τούτοις κατέρρευσε τμήμα του κτιρίου όπου στεγάζονταν⁸⁹⁸, κι έτσι η βιβλιοθήκη, που είχε φτάσει να αριθμεί περισσότερο από 50.000 τόμους και 90 φύλλα και περιοδικά⁸⁹⁹ –μεταξύ αυτών και ο «Φάρος»⁹⁰⁰- και η οποία είχε διατελέσει από το 1914 έως το 1916 εσπερινή σχολή για εργάτες, αλλά και στεγάσει επανειλημμένα ελληνικούς συλλόγους⁹⁰¹, είχε κι αυτή ατυχή κατάληξη .

Αντίθετα από ό,τι θα περίμενε ίσως κανείς από μια μικρή κοινωνία όπως ήταν οι Έλληνες της Αιγύπτου, η εκδοτική δραστηριότητα γνώρισε, όπως ήδη έχουμε δει, τεράστια άνθηση, και η κυκλοφορία των βιβλίων ήταν πολύ μεγάλη, καθώς και ο αριθμός των ελληνικών τυπογραφείων που στην Αίγυπτο πλησίαζε τα 200.

Το πρώτο ελληνικό τυπογραφείο που εμφανίζεται είναι ο «Νείλος» του Ξενοφώντος Σάλτη το 1862 στην οδό Ελλήνων αρ.3 στην Αλεξάνδρεια. Στην ίδια πόλη συναντάμε ακόμη το τυπογραφείο των Ηλία Π. Ζαγκλή και Φ. Φ. Όδδη το 1866, το 1867 το «Αρκάδιον», το 1869 τον Κοραή του Ηλία Ζαγκλή στην οδό Ευαγγελιστρίας καθώς και την «Ηχώ». Το 1870 παρουσιάζεται παράρτημα του «Ελληνικού Τυπογραφείου του Μιχαήλ Κ.

⁸⁹⁷ Ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β',σσ. 428-431.

⁸⁹⁸ Ό. π., Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 474.

⁸⁹⁹ Ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β', σ. 432.

⁹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 431. Βλ. επίσης Μ. Γιαλουράκης, Η Αίγυπτος των Ελλήνων, σ. 474.

⁹⁰¹ Ό. π., Αθανάσιος Γ. Πολίτης, Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου, τ. Β',σ. 432.

Νομικού» που έδρευε στο Κάιρο, το 1974 των αδελφών Κουρμούζη και της εφημερίδας «Αλεξάνδρεια», το 1875 της εφημερίδας «Ημερήσια Νέα», το 1876την «Ελπίδα» των Π. Γριτσάνη, Στ. Δαβιδόπουλου και Ξενοφλωντος Σάλτη, το 1882 του Βιτάλη, το 1883 του Β. Περνασσών, το 1885 της εφημερίδας «Ομόνοια», το 1887 των Βιτάλη και Μανουσάκη, το 1888 της «Μεταρρυθμίσεως», το 1889 τον «Τηλέγραφο» καθώς και το τυπογραφείο του Ι. Κ. Λαγουδάκη, αλλά και των Βιτάλη και Λημνίου. Το 1890 εμφανίζεται ο «Ταχυδρόμος» του Γ. Τηνίου που, όμοια με την «Ομόνοια» και τον «Τηλέγραφο», διατελούσε επίσης και εκδοτικός οίκος. Το 1894 συναντάμε το τυπογραφείο του βιβλιοπωλείου Ε. Γκίμπελ, το 1897 της «Θρησκευτικής Φωνής», το 1898 τον «Κάδμο» του Π. Ζανουδάκη, το 1900 τη «Νέα Ζωή» των Κασιμάτη και Ιωνά, το 1901 τον «Ερμή» του Σ. Σ. Ροδινού, το 1903 τον «Κόσμο» των Αργύρη Δρακόπουλου και Σίας, το 1907 το τυπογραφείο του Κ. Α. Φακού, το 1908 το Πατριαρχικό Τυπογραφείο και τον «Άγιο Μιχαήλ» των Σ. και Γ. Βαλλινάκη, το 1909 του Βικεντίου Αδαμαντίδη, το 1912 του Ν. Φραγκούλη, ενώ το 1914 των Σ. Βαλλινάκη και Απ. Γλου, αλλά και την «Πρόοδο» του Π. Μπαβέα και τα τυπογραφεία των Κ. Κιτρόπουλου και Ν. Δενδρινού. Το 1915 του Μ. Κ. Φακού, το 1919 την «Πρόοδο» των Δενδρινού, Μπαβέα και Σίας και την «Εφημερίδα», το 1922 τον «Γκούτενμπεργκ» του Γ. Δ. Γεωργιάδη, το 1923 του Ν. Μητσάνη, το 1925 των Π. Καλαβίτη και Ε. Κατσικαδέλη, τα Ηνωμένα Τυπογραφεία «Ταχυδρόμου» και «εμπορίου», τον «Αγώνα» του , το τυπογραφείο του Ε. Σ. Βαλλινάκη, το 1926 του Απ. Γλου, και το 1929 την «Ανατολή» των Π. Γ. Καστρονή και Ζαχαρία Χαλκιάδη⁹⁰².

Και το Κάιρο όμως παρουσίασε αξιόλογη εκδοτική παρουσία με τα τυπογραφεία των Γερ. ΜαζαράκηΙ. Πολίτη, Μενικίδη, και το τυπογραφείο

⁹⁰² Ε.Λ.Ι.Α. σ. 16-17. / Ο. π., Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού, σσ. 392-393).

«Φως», αλλά και άλλες πόλεις όπως το Πορτ-Σάιντ με τα τυπογραφεία «Σύνδεσμος» και «Ν. Σύνδεσμος» και «Νέα Ηχώ», το Ζαγαζίκ με το τυπογραφείο του Δημ. Φωτιάδη και το Μιτ-Γαμρ με τις «Εκτυπώσεις Χ. Μιχαήλ»⁹⁰³.

Πέρα από τα τυπογραφεία, εξέχουσα θέση στα Αλεξανδρινά γράμματα, το βιβλιοπωλείο του Πάνου Καρνέζη, το οποίο άνοιξε το 1909 απέναντι από το Αβερώφειο Παρθεναγωγείο. Φιλοξενούσε τακτικά φιλολογικές συγκεντρώσεις και αποτελεί μια ακόμα μαρτυρία της τότε ακμής του Αιγυπτιακού Ελληνισμού. Υπήρξε τόπος συνάντησης και πόλος έλξης πολλών λογοτεχνών, καλλιτεχνών και διανοούμενων όπως ο Γλαύκος Αλιθέρης, ο Π. Αλήτης, ο Ν. Σαντορινιός, ο Στ. Πάργας, ο Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, ο Γ. Βρισμεντζάκης, ο Νικ. Μεταξάς, ο Αθ. Βελεντζάς, ο Ν. Νικολαΐδης, ο Ευ. Παπανούτσος, ο Γ. Πιερίδης, ο Ν. Παναγιωτόπουλος, ο Τ. Μαλάνος κ.α. Υπήρξαν, βέβαια και άλλα βιβλιοπωλεία με σημαντικότερο το «Φοίνιξ» του Πέτρου Σαράντη που εγκαινιάστηκε το 1869, ωστόσο το σημαντικότερο ήταν του Καρνέζη.

⁹⁰³ Ε.Λ.Ι.Α. σ. 17.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την πρώτη στιγμή της ίδρυσής τους οι Ελληνικές Κοινότητες, στην Αίγυπτο, διακρίνονταν για την ανεξαρτησία τους τόσο από το Μητροπολιτικό Κέντρο, την Ελλάδα, όσο και από τη χώρα της υποδοχής, την Αίγυπτο. Για την αυτόνομη λειτουργία τους θα μπορούσε κανείς να αναζητήσει αιτίες και αφορμές που χάνονται στα βάθη των χρόνων. Από μια τελείως διαφορετική οπτική γωνία επισημαίνεται η θέση του Πατριαρχείου, μέσα από την ύπαρξη και τις θεσμικές του λειτουργίες, αναδεικνυόταν η νομιμοποίηση των Ορθόδοξων Αδελφοτήτων. Δεν αγνόησα την παρουσία των Κοπτών (Μονοφυσιτών), στην Αίγυπτο, που είναι ένα άλλο σημαντικό κεφάλαιο της θρησκευτικής και εκκλησιαστικής ιστορίας στην Αίγυπτο. Οι Κόπτες δεν ήταν μέσα στα αντικείμενα των ερευνών μου.

Από τους βασικότερους θεσμούς που είχαν συστήσει οι Κοινότητες ήταν η Εκπαίδευση, με εμφανείς τις ιδιαιτερότητές τους. Το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν ισχυρό, είχε ενσωματωθεί πολύ γρήγορα μέσα στην ελληνική, αλλά και στην αιγυπτιακή κοινωνία και εξασφάλιζε την διατήρηση του εθνικού χαρακτήρα των Κοινοτήτων. Αυτό το ίδιο σύστημα είχε, επίσης, εξασφαλίσει την υποστήριξη της Εκκλησίας, δηλαδή, του Πατριαρχείου.

Από την άλλη πλευρά, η Αιγυπτιακή Πολιτεία δεν μπόρεσε ποτέ να ελέγξει τις δραστηριότητες των Ελληνικών Κοινοτήτων, ούτε φυσικά και

το εκπαιδευτικό τους σύστημα. Όλος ο έλεγχος εξαντλούνταν στο θρησκευτικό προσηλυτισμό, που και αυτός κατά χρονικά διαστήματα ατονούσε.

Έτσι οι Ελληνικές Κοινότητες και ιδίως το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργούσαν χωρίς διακοπή, τουλάχιστον ως το 1950 με αποτέλεσμα η εσωτερική λειτουργία του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού να είναι ομαλή, ανεμπόδιστη και γι' αυτό γόνιμη.

Η αμφισβήτηση όλων εν γένει των λειτουργιών των Κοινοτήτων, και ειδικά των οικονομικών, και η ανατροπή των πάντων θα ξεκινήσει μέσα στη δεκαετία του 1950 από τον Νάσερ και θα ολοκληρωθεί με την αναχώρηση των ξένων από την Αίγυπτο στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Τόσο στο Κάιρο όσο και στην Αλεξάνδρεια εδραιώθηκαν, αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν οι Ελληνικές Κοινότητες, οικονομικά ανεξάρτητες σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ευνοηθεί η συγκέντρωση κεφαλαίων που επρόκειτο να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο ακόμη και στις εθνικές διεκδικήσεις του ελληνικού βασιλείου. Χωρίς υπερβολή, η υλοποίηση βασικών στόχων της λεγόμενης «Μεγάλης ιδέας», οφείλει πολλά στα κληροδοτήματα και τις δωρεές του μεγαλύτερου επιχειρηματία της Μεσογείου, επομένως και του κόσμου, του Γεωργίου Αβέρωφ, που αποβίωσε πάμπλουτος στην Αλεξάνδρεια το καλοκαίρι του 1899.

Όλα σχεδόν τα Σωματεία που δημιουργήθηκαν και έδρασαν στην Αίγυπτο διακρίθηκαν για τη λειτουργικότητά τους. Ο αστικός και μεγαλοαστικός χαρακτήρας των Ελληνικών Κοινοτήτων προσέδιδε στις συμπαγείς κοινωνίες τους χαρακτήρα φιλελευθερισμού, δημοκρατικότητας και υψηλού πολιτικού ήθους. Έτσι εξηγείται, εξάλλου και η μεταφορά της ελληνικής κυβέρνησης τον καιρό της Κατοχής από

την Αθήνα στο Κάιρο και έμεινε γνωστή στην Ιστορία ως «η εξόριστη κυβέρνηση του Καΐρου».

Οι συμπερασματικές παρατηρήσεις μου θα ήταν ελλιπείς αν δεν συμπεριλάμβαναν την υψηλού επιπέδου πολιτιστική ζωή των Κοινοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας τους. Η αναγνώριση του έργου μεγάλων διανοητών όχι μόνο στην Αίγυπτο και στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη και στον Κόσμο αποτελεί τη μεγαλύτερη απόδειξη της αναμφισβήτητα υψηλού περιεχομένου και ποιότητας πνευματικής ζωής.

Το έργο του Καβάφη και του Τσίγκα και στις μέρες μας η πολιτισμική δράση του Κωστή Μοσκόφ αποτελούν πολύτιμη μαρτυρία.

Ως τελευταία συμπερασματική παρατήρηση που θα ήθελα να κάνω είναι αυτή που σχετίζεται με την αξιοποίηση όλου του ιστορικού, πολιτιστικού παρελθόντος που συνδέει τις δύο χώρες, την Αίγυπτο και την Ελλάδα. Πρόκειται για το όραμα της ίδρυσης ενός ελληνοαιγυπτιακού ανωτάτου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Η λειτουργία του από το ένα μέρος θα επιβεβαιώσει τις στενές σχέσεις των δύο λαών και από το άλλο θα έδινε νέα προοπτική στους δεσμούς τους ιστορικούς που συνδέουν τους λαούς μας. Τα σχέδια υπάρχουν, οι προσπάθειες έγιναν, οι βασικές προϋποθέσεις έχουν ήδη καταγραφεί και δεν μένει παρά η θαρραλέα πρωτοβουλία και απόφαση από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Είναι αυτό που περίμεναν και αναμένουν οι δύο λαοί.

ΠΗΓΕΣ

1. ΠΑΛΑΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (Αλεξάνδρεια).
 - Ελληνικό Ιστορικό Λογοτεχνικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α. Αθήνα).
 - Παλαιό Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου (Κάιρο).
 - Ιστορικό Αρχείο Πανηπειρωτικού Συλλόγου Καΐρου (Κάιρο).
- ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ (Φάκελοι 19ου αι.: Αιγυπτιώτης Ελληνισμός).
2. ΠΑΛΑΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (Αλεξάνδρεια).
3. ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΕΣΒΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ (Τμήμα Χειρογράφων, Κάιρο).

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Βιβλιογραφία των Ελλήνων της Αιγύπτου καλύπτεται εν πολλοίς από τις εκδόσεις που κατά καιρούς ήρθαν στο φως της δημοσιότητας εξαιτίας συγκεκριμένων εκδηλώσεων. Ειδικότερα, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα ακόλουθα δημοσιεύματα: - *Ελληνικές Εκδόσεις στην Αίγυπτο*, Βιβλία – Περιοδικά – Εφημερίδες με τη χορηγία του Υπουργείου Πολιτισμού Διεύθυνσης Γραμμάτων, Αθήνα 1987 [= Δήμος Αθηναίων Πνευματικό Κέντρο Σύνδεσμος Αιγυπτιακών Ελλήνων, Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου =]. - *Οι Έλληνες της Αιγύπτου, η άλλη πλευρά της Μεσογείου*, Αθήνα 2000 [=Δήμος Αθηναίων, Ε.Λ.Ι.Α. =].

Αιγυπτιακόν Ημερολόγιον του έτους 1911 – 12 (μετ'εικόνων) έτος δέκατον τρίτον, εν Αλεξανδρεία 1912.

Αιγυπτιακόν Λεύκωμα, εκδ. Αντ. Γ. Σαρρής, Αλεξάνδρεια 1973.

«ΑΙΣΧΥΛΟΣ – ΑΡΙΩΝ» Ελληνική Ένωσις, *Λογοδοσία Χρήσεως από 1^{ης} Αυγούστου 1934 μέχρι 31^{ης} Ιουλίου 1935*, Αλεξάνδρεια 1936.

Αλεξανδρινή Λογοτεχνία, Αναμνηστικό τεύχος εξ αφορμής καλλιτεχνικής εορτής, Αθήνα 1943.

Αρβανιτάκη Γ. Λ., *Στοιχειώδης Γεωγραφία της Αιγύπτου - Φυσική, Πολιτική, οικονομική και Ιστορική*, Αλεξάνδρεια 1926.

Αυλητού Α. Ε., *Αφρικανικόν Ημερολόγιον*, Αθήνα 1950.

- Βαξεβάνογλου Καλ., *Το Κάιρον 1913 – 1914, Κάιρο 1914.*
- Βείκου Θεόφιλου, *Ο Κόσμος σε Διασπορά (Έθνη και Οικουμένη),* Αθήνα 1995.
- Βελανιδιώτου Ιεζεκιήλ, *Σιών Ευρετήριο* (μετά προλεγομένων και σημειώσεων), εν Αθήναις 1909.
- «ΒΙΑΣ», Επιθεώρηση Επιστήμης, Παιδείας και Γραμμάτων, Αλεξάνδρεια, 9 (1964).
- Βρισμιτζάκη Γ., *Το έργο του Κ. Π. Καβάφη, από τα ποιήματα του Κ.Π. Καβάφη,* Αλεξάνδρεια 1917.
- Βρισμιτζάκη Γ., *Η πολιτική του Καβάφη,* Αλεξάνδρεια 1926.
- Βρισμιτζάκη Γ., *Οι κύκλοι της κολάσεως του Δάντη στην ποίηση του Καβάφη,* Αλεξάνδρεια 1926.
- Γιαλουράκη Μανώλη, *Ο Καβάφης του κεφαλαίου Τ,* Αλεξάνδρεια 1959.
- Γιαλουράκη Μανώλη, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων (συνοπτική ιστορία του Ελληνισμού της Αιγύπτου),* Αθήνα 1967.
- «Γράμματα», περιοδικό, Αλεξάνδρεια 1921.
- Cavafy C. P., *Le Caire, 25 avril 1929* (εκδότης Στ. Σταυρινός).
- Daninos A.– Pacha, *Les Monuments Funéraires de L' Égypte Ancienne,* avec une letter de M. G. Maspero, Paris 1899.
- Δασκαλόπουλου Δημητρίου, *Λογοτεχνικά Περιοδικά της Αλεξάνδρειας (1904 – 1953),* Αθήνα 1990.
- Δήμιτσα Μαργαρίτη Γ., *Περιοδεία της Αιγύπτου,* Εν Αθήναις 1876.
- «Ερμής», περιοδικό, Αλεξάνδρεια 1 (1926).
- Εισφοραί των απανταχού ομογενών υπέρ των Εθνικών Αναγκών κατά τα 1912 – 1915, παράρτημα «Κήρυκος»,* Αθήναι 1916.
- Ελ – Κάντι Φαρούκ Χαφέζ, *Η «Επίκρισις» εν τη Ρωμαϊκή Αιγύπτω, (μελέτη της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας των εν Αιγύπτω Ελλήνων υπό το φως συλλογής παπυρολογικών εγγράφων),* Αθήνα 1973.

Επετηρίς του Ελληνισμού (Αιγύπτου, Παλαιστίνης, Σουδάν, Συρίας κ.λπ.), μέρος Α' φιλολογικόν, έτ. πρώτον 1922.

«Εκκλησιαστικός Φάρος», *Επιστημονικόν Θεολογικόν Σύγγραμμα, εν Αλεξανδρεία 4 (1911).*

Ευαγγελίδη Νικολάου, *Ιστορία του εν Σουδάν Ελληνισμού μετά κλιματολογικών και τοπογραφικών περιγραφών και γεωγραφικού του Σουδάν χάρτου, εν Αλεξανδρεία 1924.*

Ζήτημα (το) των Συροορθόδοξων εν τω Πατριαρχείω Αλεξανδρείας, εν Αλεξανδρεία 1926.

Θαλασσινού Αρτ. και Σαμουήλ Καμέλ, *Λεξικόν Αραβο-Ελληνικόν, Κάιρο 1951.*

Θεοδωράκη Δ., *Σύλλεκτοι Λόγοι και Άρθρα, Αλεξάνδρεια 1950.*

Ιμπραχίμ Μωχάμετ – Χαμντι, *Η Ελληνορωμαϊκή Παιδεία εν Αιγύπτω, από του Α' έτους του Δ'μ. Χ. αιώνος κατά τους παπύρους, Εν Αθήναις 1972.*

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΒ' - ΙΔ' (Εκδοτική Αθηνών), Αθήνα 1977.

Λαντ Μιλτιάδη, *Αιγυπτιακοί Κώδικες, μεταφρασθέντες εκ του γαλλικού κειμένου, εν Αλεξανδρεία 1880.*

La Semaine Egyptienne, Numéro special consacré au poète Alexandrin
Λεύκωμα Εορτασμού, Από της Καταθέσεως του Θεμέλιου Λίθου του Ιερού Ναού «Του Ευαγγελισμού» γενομένης την 16^{ην} Νοεμβρίου 1847, Αλεξάνδρεια 1947.

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα (1908 – 1914), Αλεξάνδρεια.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα (1916 – 1918), Αλεξάνδρεια.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα, Αλεξάνδρεια 1904.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα, Αλεξάνδρεια 1910.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα (1905 – 1915), Αλεξάνδρεια.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα (1907 – 1915), Αλεξάνδρεια.*

Καβάφη Κ. Π., *Ποιήματα, Α'-Β'*, φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, *Ίκαρος* 1963.

Καλλέρη Ιωάννου, *Αι Πρώται Ύλαι τῆς Υφαντουργίας εις την Πτολεμαϊκὴν Αίγυπτον*, Εν Αθήναις 1952.

Καλογερόπουλου – Σ. Στρατή, *Το Διεθνές Συνέδριον Κοινωνικῶν Επιστημῶν δια τας Χώρας της Εγγύς και Μέσης Ανατολῆς* (Εν Αθήναις 8-16 Οκτωβρίου 1952), Αθήνα 1952, [= Ανάτυπον εκ του περιοδικού «ΣΠΟΥΔΑΙ» της Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, τεύχος Δ' – 1952].

Κάμπου Ροβέρτου (=Πέτρος Μάγνης): *Το ποιητικόν ἔργον του Κ. Π. Καβάφη*, Κάιρο – Αλεξάνδρεια 1912.

Καραθεοδωρή Κ. Στ., *Η Αίγυπτος*, εν Αθήναις 1901.

Καραμηνά Ιωάννου Μ., *Ο Ιερός Ναός του «Ευαγγελισμού» της Ελληνικῆς εν Αλεξανδρεία Κοινότητος*, ἐν Αλεξανδρεία 1937.

Καρμάτζου Παναγιώτου, *Αλεξανδρινά*, Αθήνα 1974.

Καρολίδη Παύλου, *Παγκόσμιος Ιστορία*, τόμ. Γ' *Αιγύπτιοι – Εβραίοι*, Αθήναι 1928.

Κοικυλίδη Κλεόπα Μ., *Κατάλοιπα χειρογράφων Ιεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης*, εν Ιεροσολύμοις 1899.

Κυριακίδη Επαμεινώνδα Κ., *Ιστορία του σύγχρονου ελλητισμού (1832 -1892)*, τόμ. δεύτερος, φωτοτυπική ανατύπωση Γρηγοριάδης 1972, (α' έκδοση Αθήναι 1892).

Κωνσταντινίδη Απόστολου Γ., *Διανοούμενες Ελληνίδες της Αιγύπτου*, Αθήναι 1966.

Κωνσταντινίδη Απόστολου Γ., *Λεύκωμα Επιγραφῶν και Σχεδίων*, Αλεξάνδρεια 1961.

Μαλάνου Τίμου, *Ο Καβάφης*, Αθήνα 1957.

Μαρκαντωνάτου Λ. Γ., *Τα εν Αιγύπτω Ελληνικά Εκπαιδευτήρια*, Θεσσαλονίκη 1957. [=Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν Ίδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου του Αίμου αρ. 17].

- Μαρινάτου Σπ., *Αιγυπτιακός Πολιτισμός*, Αθήναι 1947.
- Μαρσέλου Α. Α., *Γεωγραφία και Ιστορία Αιγύπτου και Σουδάν*, Αλεξάνδρεια 1925.
- Μεθοδίου του Αξώμης, (έκδ.) *Κείμενα αναφερόμενα εις τας Ελληνοαιθιοπικάς σχέσεις και εις την Ιστορίαν του εν Αιθιοπία Ελληνισμού*, Αθήνα, 1978 [=Εταιρεία Ελληνο - Αιθιοπικών Σπουδών=].
- Μιχαηλίδη Ευγένιου, *Μονή του Αγίου Γεωργίου εν Παλαιώ Καϊρω*, Αλεξάνδρεια 1935.
- Μιχαηλίδη Μ. Γ., *Σύντομος Ιστορία του Αμπετειακού Ζητήματος*, Κάιρον 1919.
- Μοδινού Πόλυ - Σεγκόπουλου Αλέκου, *Διαλέξεις περί του ποιητικού έργου του Κ. Π. Καβάφη*, Αλεξάνδρεια 1918.
- Μοσχόπουλου Γεωργίου Ν., *Ιστορία του Νέου Ελληνικού Κράτους (πολιτικές προσεγγίσεις) τόμ. α' (1832 – 1940)*, Αθήνα 1997.
- Μπεθάνη Ιωάννου, *Εγκόλπιον, Ανασυγκρότησις του Αιγυπτιακού Ελληνισμού*, Μελέτη, Βιβλίον Πρώτον, Βιβλίον Δεύτερον, Αλεξάνδρεια 1934.
- Μπίστη Γ. Ν., *Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος - 11 Αυγούστου 1864 - 18 Μαρτίου 1936*, Κάιρον 1936.
- Μπίτσιου Δ. Σ., *Αίγυπτος και Εγγύς Ανατολή - Μια Ειρηνιστική Παράδοσις - Η Αίγυπτος Κέντρον του Ισλάμ*, Αθήναι 1938.
- Νομικού Χ. Α., *Εισαγωγή στην Ιστορία των Αράβων Το Ισλάμ - Οι Κατακτήσεις (570 – 750)*, Αλεξάνδρεια 1927.
- Ξενοπούλου Γρηγορίου, *Ένας ποιητής, «Νέα Εστία», 872 (1963), σελ. 1443 – 1449 (δημοσιεύτηκε στα «Παναθήναια» στις 30 Νοεμβρίου 1903).*
- Οι Αιγυπτιώται εις τας Επάλξεις, Η συμβολή του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού εις τον Εθν. Αγώνα 1940- 1945, Έκδοσις εφημερίδος «ΑΝΑΤΟΛΗ», Αλεξάνδρεια 1946.*

Οι Έλληνες της Αιγύπτου η άλλη πλευρά της Μεσογείου (Έκθεση 11 Ιανουαρίου – 27 Φεβρουαρίου 2000), Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 2000.

«ΠΑΝΑΙΓΥΠΤΙΑ», Εβδομαδιαίον Όργανον Μελέτης και Ελέγχου του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού, Αλεξάνδρεια, 12 (1938).

Πανελλήνιος Εμπορικός Οδηγός, τομ. Β', Αφρική 1933, Κάιρον 1933.

Παμπούκη Πάνου Χ., *Απόδημος Ελληνισμός*, Αθήναι 1955.

Παπαϊωάννου Απόστολος Γ., *Η Διαθήκη (1910) του Σοφοκλέους Κ. Αχιλλοπούλου (1854 – 1924)*, Κάιρο – Ιωάννινα 2001.

Παπαμιχαήλ Μιχαήλ Κ., *Ο ανά την Αφρικήν Ελληνισμός*, Αλεξάνδρεια 1950.

Παπανούτσου Ευάγγελου, *Ουμανισμός ή Πραγματισμός, ανάπτυξεις και κριτική των θεωριών ενός μεγάλου ρεύματος της συγχρόνου φιλοσοφίας*, Αλεξάνδρεια 1924.

Πατριαρχείον Αλεξάνδρειας, *Κατάλογοι της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης*, τομ. Γ', Έντυποι Παλαιαί Εκδόσεις, Αλεξάνδρεια 1947.

Πεντάκη Γεράσιμου Ι., *Αιγυπτιακαί Μελέται ήτοι Περιγραφή των Πόλεων και Μνημείων της Αιγύπτου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι κατακτήσεως της χώρας υπό των Αράβων*, εν Καΐρω 1898.

Περίδη Μιχάλη, *Οι Γαλανοί στην Αλεξάνδρεια*, Μυθιστόρημα, Αθήνα 1953.

Πετρίδη Ιωάννου Δ., *Αίγυπτος – Ελλάς 1800 – 1933 (διαλέξεις)*, Αθήνα 1933.

Πετρίδη Πέτρου Στ., *Ωρες του Νείλου, Δηγήματα / Κάιρο-Πόρτ Σάιτ- Ασσουάν- Αλεξάνδρεια- Σουέζ-Αθήναι*, Κάιρο 1953.

Πιερίδη Γ. Φ., *Τα Νεοελληνικά Γράμματα στην Αίγυπτο*, Λευκωσία 1971 (ανάτυπον εκ των «κυπριακών Χρονικών»).

Πικτχώλλ Μαρμαδιούκ, *Τα Παιδιά του Νείλου*, Μετάφρασις εκ του αγγλικού υπό Β.Γ.Β., Αθήνα 1939.

Πολίτη Αθανασίου Γ., *Ο Ελληνισμός και η Νεωτέρα Αίγυπτος* τόμ. πρώτος: *Ιστορία του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού από του 1798 μέχρι 1927*, Αλεξάνδρεια – Αθήναι 1928.

Πολίτη Αθανασίου Γ., ό.π., τόμ. δεύτερος: *Συμβολή του Ελληνισμού εις την ανάπτυξιν της Νεωτέρας Αιγύπτου*, Αλεξάνδρεια – Αθήναι 1930.

Ραδόπουλου Ραδ. Γ., *Εισαγωγή εις την Ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας 1830 – 1927*, Αλεξάνδρεια 1928.

Ραδόπουλου Ραδ. Γ., *Ο Βασιλεύς Φουάτ ο Α^{ος} και η Αναγεννώμενη Αίγυπτος, μετά συνοπτικής ιστορίας του Μωχάμετ Άλη και του Χεδίρου Ισμαήλ*, Αλεξάνδρεια 1930.

Ρουβά Εμμανουήλ Κ., *Η Διώρυξ του Σουέζ / Ιστορικόν της Διώρυγος του Σουέζ ως Εμπορικής και Στρατηγικής Θαλάσσιας από των Αρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι της σήμερον / Η Μεγάλη Βρετανία, Η Αίγυπτος και η Διώρυξ / Η Διώρυξ του Σουέζ ως Επιχειρήσεις*, Κάιρον 1955.

Σβορώνου Νίκου Γ., *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 1975.

Σεβαστοπούλου – Βογιατζή Δέσποινας, *Ελληνισμός Αιγύπτου, από προομηρικής εποχής μέχρι σήμερα (18^ο βιβλίο)*, Αθήνα 1977.

Siegfried André, *Suez Panama, Et les Routes Maritimes Mondiales*, Paris 1940.

Σίμου Κ. Ξ., *Παροικιακό Λεύκωμα*, τόμ. Α', Κάιρο 1961.

Σκωτίδη Ν., *Το Σουδάν*, εν Αθήναις 1908.

Scotidis N., *L' Égypte contemporaine et Arabi Pacha*, Paris 1888.

Σολομωνίδου Αλέξανδρου, *Η Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου εν Π. Καϊρω*, Κατά την Α' Πενταετίαν επί Πατριαρχείας Χριστοφόρου του Β', Το Έργον του Ηγουμένου αυτής Αρχιμανδρίτου Αγαθαγγέλου 1939 – 1944., Τεύχος Πρώτον, Εν Καϊρω 1944.

Σολομωνίδου Αλέξανδρου, *Η Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου εν Π. Καϊρω*, Τεύχος Β', Κάιρον 1944.

ΣΟΥΕΖ, *Η Αρσινόη των Πτολεμαίων, Ιστορική Περιγραφή διά των Αιώνων*, Έκδοσις υπό των Μαθητών του Γυμνασίου της Ελληνικής Κοινότητος Σουέζ, Αθήναι 1939.

Σουλογιάννη Ευθυμίου Θ., *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843 – 1993*, Αθήνα 1994.

Σουλογιάννη Ευθυμίου Θ., *Η Εκδοτική Δραστηριότητα των Ελλήνων στην Αίγυπτο (Εκατόν πενήντα χρόνια παρουσίας «έν λόγω έλληνικῶ κ' έμμέτρῳ καὶ πεζῶ»)*, Αθήνα 1997.

Σουλογιάννη Ευθυμίου Θ., *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο (από την ακμή στην παρακμή και την συρρίκνωση)*, Αθήνα 1999.

Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Κοινότητος Χαρτούμ 1902- 1952, Αλεξάνδρεια 1952.

Τσέλιου Ελ., *Δια Ταύτα*, Αλεξάνδρεια 1960.

Τσίρκα Στρατή, *Φελλάχοι, ποιήματα*, Αλεξάνδρεια 1937.

Τσίρκα Στρατή, *Ο Καβάφης και η εποχή του*, Αθήνα 1958

«Φάρος», *Μηνιαίον Εικονογραφημένον Περιοδικόν Όργανον του εν Αλεξανδρεία Ελληνικού Συλλόγου «Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη»*, Αλεξάνδρεια 6 (1926).

Χαλδούπη Δημητρίου Κ., *Αναμνήσεις και Χρονικά, Πορτ – Σάιδ*, Αλεξάνδρεια 1938.

Χαραλαμπίδου Βάνας, *Στων Ελλήνων τις Κοινότητες*, Αθήνα 1996.

Χατζηφώτη Ι. Μ., *Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του Νεότερου Ελληνισμού (19^{ος} – 20^{ος} αι.)*, Αθήνα 1999.

Χατζηφώτη Ι. Μ., *Ιστορία της Αλεξανδρινής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1967 [= Κείμενα και Μελέτες της Ιστορίας του Ελληνισμού της Αποδημίας αρ. 1 =].

Χριστοφόρου του Λεοντοπόλεως, *Το Ζήτημα Κανονισμού Εκλογής Πατριαρχών Αλεξανδρείας (Μελέτη κανονική)*, Αλεξάνδρεια 1933.

Ψυρούκη Νίκου, *Το Νεοελληνικό Παροικιακό Φαινόμενο*, Αθήνα
1975.

Ψυρούκη Νίκου, *Ιστορία της Αποικιοκρατίας (Η Αυγή)*, Αθήνα 1974.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ	13

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Α': Ο Ελληνισμός στην Αίγυπτο

Κεφάλαιο I. Ιστορική πορεία του Ελληνισμού στην Αίγυπτο.	18
Κεφάλαιο II. Οι Ελληνικές κοινότητες στην Αίγυπτο.	28
Κεφάλαιο III. Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας.	58
Κεφάλαιο IV. Οι Ευεργέτες της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας	94

Μέρος Β' : Σωματεία, ενώσεις, αδελφότητες.

Κεφάλαιο I. Πατριωτικά Σωματεία, Λέσχες και Αδελφότητες.	110
Κεφάλαιο II. Φιλανθρωπικά Σωματεία.	121
Κεφάλαιο III. Επιστημονικοί Σύλλογοι.	126
Κεφάλαιο IV. Μουσικά Σωματεία.	134
Κεφάλαιο V. Πνευματικά και άλλα Σωματεία.	137
Κεφάλαιο VI. Σχέσεις Ενώσεων και Σωματείων της Ελληνικής Παροικίας στην Αίγυπτο με την Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας.	138

Μέρος Γ' : Το Πατριαρχείο.

Κεφάλαιο I. Ιστορική πορεία του Πατριαρχείου.	142
Κεφάλαιο II. Θρησκευτικά Σωματεία – Έντυπα.	162
Κεφάλαιο III. Σχέσεις Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας και Πατριαρχείου.	163
Κεφάλαιο IV. Εκκλησιαστικά Ιδρύματα.	170

Μέρος Δ' : Η Εκπαίδευση.

Κεφάλαιο I. Κοινοτικοί Εκπαιδευτικοί Φορείς και οι Κανονισμοί Λειτουργίας τους.	181
Κεφάλαιο II. Ιδιωτικά Λύκεια και άλλες σχολές.	195

Μέρος Ε' : Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Κεφάλαιο I. Ελληνικοί Κοινοφελείς Οργανισμοί – Κλινικές.	200
--	-----

Μέρος ΣΤ' : Ανθρωπιστική δράση / Επιστημονική κίνηση

Κεφάλαιο I. «Αντωνιάδειο» Γηροκομείο – Ορφανοτροφεία.	211
Κεφάλαιο II. Επιστημονική κίνηση. Η συμβολή των Ελλήνων επιστημόνων.	220

Μέρος Ζ': Πνευματική κίνηση.

Κεφάλαιο Ι. Πεζογραφία.	240
Κεφάλαιο ΙΙ. Ποίηση.	254
Κεφάλαιο ΙΙΙ. Δοκίμια.	269
Κεφάλαιο ΙV. Θέατρο.	286
Κεφάλαιο V. Άλλες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης.	293

Μέρος Η': Εκδοτική κίνηση

Κεφάλαιο Ι. Περιοδικά.	304
Κεφάλαιο ΙΙ. Εφημερίδες / Ευθυμογραφικά έντυπα – Σάτιρα.	312
Κεφάλαιο ΙΙΙ. Βιβλιοθήκες, Τυπογραφεία και Βιβλιοπωλεία.	317

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	322
ΠΗΓΕΣ	325
ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	326
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	335
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	338

